

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, 15 листопада 2019 року)*

Дніпро
2019

УДК 34 : 1 : 32
Д 48

*Ухвалено до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, протокол № 2 від 31.10.2019*

Д 48 Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф (м. Дніпро, 15 листоп. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 288 с.

ISBN 978-617-7665-70-9

У збірнику однойменної конференції висвітлено теорію та практику світового досвіду протидії корупції, теоретико-правові та філософського методологічні аспекти цього феномена, особливості застосування адміністративного, кримінального та кримінально-процесуального та інших галузей законодавства щодо запобігання та протидії цьому явищу, а також практику правоохоронної діяльності в цій галузі.

Для науковців, викладачів, здобувачів, працівників-практиків правоохоронних органів.

Редакційна колегія:

к.ю.н., Засл. юрист України **А.Є. Фоменко** (*голова*); д.ю.н., проф., Засл. юрист України **Л.Р. Наливайко** (*заст. голови*); д.філос.н., доц. **О.В. Марченко**; д.політ.н., проф. **О.А. Агарков**; д.ю.н., доц. **В.М. Савіщенко**; к.ю.н. **С.М. Балабан**; к.ю.н. **К.В. Бахчев**; к.ю.н. **В.О. Лазарєв**; к.ю.н., доц. **С.В. Обшалов**

ISBN 978-617-7665-70-9

З М І С Т

Фоменко А. Є.

Дискусійні питання кримінальної відповідальності
за незаконне збагачення 11

Мартиненко В. О.

Дискусійні питання затвердження угоди про визнання винуватості
у кримінальних провадженнях щодо вчинення корупційних злочинів 14

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Lizut R.

Artificial intelligence in detecting, preventing and combating corruption 16

Омаров Е. А.

Вопросы совершенствования антикоррупционного
законодательства в Республике Казахстан 24

Наливайко Л. Р., Марченко О. В.

Концептуалізація феномену корупції:
вітчизняний та міжнародний досвід 27

Алексєєнко І. В., Кобець М. П.

Протидія корупції: європейський досвід для України 33

Легеза Є.О.

Імплементация зарубіжного досвіду надання адміністративних послуг
у сфері безпеки дорожнього руху у вітчизняне законодавство
як один ефективних елементів запобігання корупції 38

Паршина О. А., Паршин Ю. І.

Міжнародний досвід протидії корупції 41

Собакарь А. О.

Зарубіжний досвід застосування антикорупційних засобів
у діяльності органів охорони правопорядку:
перспективи запозичення для України 45

Шаблистий В. В.

Дискусійні питання притягнення до кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень 49

Чекмишев О. В.

Антикорупційний соціальний інжиніринг у трикутнику «влада-медіа-організації громадянського суспільства»: зарубіжний та вітчизняний досвід 53

Завгородній В. А.

Зарубіжний досвід участі громадських організацій (на прикладі держав Центральної Європи) 57

Копча В. В.

Правоохоронні органи Польської Республіки: правові та організаційні напрямки 61

Корнєва О. В.

Особливості «індексу сприйняття корупції» в Україні та країнах Західної Європи 64

Круглова О. О.

Протидія корупції: загальносвітові тенденції 67

Межевська Л.В.

Зарубіжний досвід протидії корупції в умовах глобалізованого суспільства 69

Опацький Р. М.

Суб'єкти міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній корупції 72

Поливанюк В. Д., Матвієнко Є.

Міжнародні стандарти запобігання корупції та їх впровадження в Україні 76

Шалгунова С. А.

Діяльність судової системи Великобританії з розгляду корупційних справ 79

Маханов Т. Г.

Analysis of the sanction for receiving a bribe under the criminal law of the Republic of Kazakhstan 81

Деркач С. А.

Системність побудови антикорупційної діяльності
як основа антикорупційної реформи в Україні 84

Завгородній Д. А., Чугай Є. М.

Боротьба з корупцією в Україні та інших
державках світу: порівняльний аналіз 87

Карпенко Р. В.

Система заходів антикорупційної діяльності
у Сполучених Штатах Америки та Франції 90

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ ФОРУПЦІЇ

Агарков О.А.

Каузальність української корупції
в умовах інформаційного суспільства 93

Марченко О.В.

Антикорупційна політика держави у контексті
трансформації суспільної свідомості 96

Савіщенко В.М.

Деонтологічний підхід до протидії корупції 98

Шевченко С. О., Сидоренко Н. С.

Сутність поняття політичної корупції та її небезпеки в Україні 101

Пріснякова Л. М., Сергієні О. В., Макаренко Н. С.

Психологічні аспекти антикорупційної програми 105

Калініченко З.Д.

Політико-правові реформи в Україні
та проекти документів щодо антикорупційної стратегії 110

Резворович К. Р.

Цивільно-правова відповідальність в антикорупційній сфері:
критичний аналіз нормативно-правового забезпечення 114

Царьов О. Д., Царьова І. В.

Антикорупційна стратегія як комплексний документ
загальнодержавного рівня 117

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КОДЕКСУ УКРАЇНИ
ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дудоров О. О., Дудорова К. Б., Мовчан Р. О.

Проблеми кваліфікації порушення вимог щодо запобігання
та врегулювання конфлікту інтересів у судовій практиці 120

Дубас В. М., Стеблинська О. С.

Вищий антикорупційний суд в системі суб'єктів
запобігання корупційним злочинам в Україні 127

Логвиненко Б. О.

Корупційні ризики щодо «призначень» та «конкурсів»
в системі державної служби України 132

Миронюк Р. В.

Шляхи усунення корупційних ризиків у роботі поліцейського 134

Блінова Г. О.

Використання державних інформаційних ресурсів
у сфері протидії корупції в Україні 138

Виприцький А. О.

Алгоритм дій при виникненні конфлікту інтересів
у посадових осіб вищих навчальних закладів 144

Кононець В. П.

Щодо стадій механізму адміністративної відповідальності
за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні 147

Кравченко І. С.

Особливості адміністративної відповідальності
поліцейських за порушення вимог фінансового контролю 150

Лазарєв В. О., Кубецька О. М.

Практика застосування антикорупційного
законодавства в аграрній сфері 153

Недря К.М.

Земельна ділянка для учасника бойових дій:
право, гарантоване державою чи привілей? 156

Палешко Я. С., Сидорова Е. О., Паршин Ю. І. Корупція як складова тіньової економіки	160
Рижков Е. В., Рижкова С. А. Законодавчі ініціативи залучення громадськості до протидії корупції	163
Савчук Т. І. Окремі аспекти протидії корупції в умовах розвитку української державності	167
Скок О. С., Шевченко Т. В. Участь громадськості у заходах протидії корупції	170
Біла М. М. Антикорупційні заходи в міграційній сфері	173
Ігнатов С. О. Удосконалення захисту викривачів як новела вітчизняного антикорупційного законодавства	176
Некlesa О. В. Застосування антикорупційного законодавства та норм КУпАП при складанні протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів)	178
Наточій А. Д., Рудницька К. С. Сучасна проблематика внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції»	183
Обушко В. В. Державна політика запобігання та протидії корупції в Україні	185
Пісоцька К. О. Корупція як суспільне явище та способи його подолання	188
Фурса В. В., Кир'янова В. О. Відповідальність службової особи за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення	190

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ТА ЗАКОРДОННІЙ ПРАКТИЦІ

Демидова Л. М., Пашенко О. О.

Окремі питання корупційних ризиків в законопроекті «Про обіг зброї»: науково-правовий висновок на проект Закону України реєстр. № 1222 192

Вереша Р. В.

Нормативна дефініція корупційного злочину 196

Чаплинський К. О., Єфімов М. М.

Особливості протидії корупційним діянням, що пов'язані зі вчиненням злочинів проти моральності 199

Бабанін С. В.

Напрями удосконалення кримінально-правових заходів запобігання корупції 202

Білецький А. В.

Новації кримінального кодексу України у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» 204

Єфімова І. В.

До питання загальносоціального та спеціального запобігання злочинам у митній сфері України 207

Людвік В. Д.

Стаття 366¹ КК України «Декларування недостовірної інформації»: корупційний злочин чи злочин, пов'язаний з корупцією? 209

Никифорова О. А., Лопасєва О. М.

Службова особа як спеціальний суб'єкт злочину корупційного злочину 212

Анісімов Д. О.

Неправомірна вигода як предмет протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань 215

Бойко О. І., Пархоменко А. О.

Практичне застосування ст. 410 Кримінального кодексу України в межах боротьби з корупційними правопорушеннями 217

Шило І. В., Волошина Ю. В.

Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів 220

**НОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ**

Пеньков С. В., Волошина М. О.

Спеціальний слідчий експеримент та провокація у протидії
корупційним злочинам: питання співвідношення 223

Пиріг І. В.

Призначення експертиз при розслідуванні
отримання неправомірної винагороди 227

Пчеліна О. В.

Тактичні операції при розслідуванні злочинів
корупційної спрямованості 231

Бойко О. П.

Окремі аспекти вдосконалення кримінального
процесуального законодавства щодо протидії корупції 235

Дерев'янку Т. М., Логінова Н. М.

Інститут подання доказів у кримінальному судочинстві України 237

Дьордяй В. І.

Деякі проблемні питання службових розслідувань
за фактами порушень антикорупційного законодавства
в органах Національної поліції України 240

Захарко А. В.

Щодо регламентації підслідності корупційних злочинів 245

Плетенець В. М.

особливості проведення слідчого огляду
за фактами отримання неправомірної вигоди
в умовах протидії кримінальному судочинству 248

Бондарчук І. Б.

Основні причини і прояви рейдерства та способи протидії
з точки зору теорії і теальності норм
Кримінального процесуального кодексу України 251

Гіденко Є. С., Водоп'ян Д. В. Негласні слідчі (розшукові) дії як основний механізм боротьби з корупцією	255
--	-----

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ОЧИМА МОЛОДІ

Буличов Є. В. Антикорупційна діяльність органів влади зарубіжних країн з надання адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів	258
Воробець Х. О. Протидія корупції як забезпечення економічної безпеки України	260
Грузин В. А. Переїняття досвіду Нової Зеландії для подолання корупції в Україні	262
Дегтяр В. А. Ретроспектива державних органів з протидії та запобігання корупції	265
Землянко М. С. Корупція в Україні: теоретико-правовий аспект	268
Котляров С. О. Актуальні питання протидії корупції в Україні	270
Олійник І. О. Вплив корупційних явищ на розвиток Української Держави	273
Хитрук Р. О. Система заходів протидії корупції на підприємствах	275
Якименко К. П. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції	277
Хованова Д. О. Розслідування економічних злочинів, вчинених іноземцями на території України	280
Мамедова Е.А. Технічні проблеми, що виникають при поданні декларацій: їх негативні наслідки та правові засоби подолання	285

ФОМЕНКО

Андрій Євгенович,

кандидат юридичних наук

заслужений юрист України

ректор Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» [1] від 31 жовтня 2019 року Верховна Рада України «повернула» кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Враховуючи значення такого рішення законодавця для подальшої розбудови країни, слід навести окремі застереження для застосування цієї норми на практиці після того, як вказаний закон буде підписано Президентом України та опубліковано.

По-перше, згідно з даними офіційного веб-сайту Верховної Ради України [1], Кримінальний кодекс (далі – КК), доповнено статтею 368⁵ щодо набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, при чому до нематеріальних активів віднесено криптовалюти.

Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення наставатиме при набутті незаконних активів на суму, яка перевищує 6 млн. 243 тис. 250 грн. до кінця 2019 року, у 2020 році – 6 млн. 831 тис. 500 грн. (враховуючи положення Податкового кодексу України, Закону України «Про державний бюджет на 2019 рік» та проекту закону України «Про державний бюджет на 2020 рік» – розмір податкової соціальної пільги та прожиткового мінімуму для працездатних громадян відповідно).

Одразу виникає запитання про вид юридичної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які набули незаконні активи на суму, що є меншою від вказаних.

По-друге, суто у практичній площині постає питання про суб'єктів, уповноважених виявляти такі порушення та способи такого виявлення.

Очевидно, що обов'язок доказування набуття незаконних активів на відповідні суми лежить на правоохоронних органах.

Законом України «Про запобігання корупції» [2] до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції віднесено органи прокурату-

ри, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК)).

У системі Національної поліції таким спеціально уповноваженим органом залишився тільки Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції, оскільки Постановою Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2019 року № 841 [3] ліквідовано Департамент захисту економіки Національної поліції, підрозділи якого в тому числі виявляли та оперативно супроводжували кримінальні провадження про незаконне збагачення.

Саме тому слід звернутися до Національної поліції, Міністерства внутрішніх справ та Кабінету Міністрів України щодо визначення підрозділу Національної поліції, який буде спеціально уповноважений на виявлення та розслідування як корупційних злочинів, так й інших корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, оскільки така робота, починаючи із 03 вересня 2019 року, проводиться тільки НАЗК, НАБУ та оперативними працівниками ДВБ Національної поліції (щодо порушень антикорупційного законодавства самими поліцейськими). Так звану «побутову корупцію» сьогодні виявляти нікому, оскільки НАЗК фізично не зможе оперативно реагувати на всі подібні звернення.

Так, НАЗК повідомило фізичним та юридичним особам про розмежування повноважень зі складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, між уповноваженими посадовими особами НАЗК та уповноваженими посадовими особами Національної поліції України. Відтепер уповноважені особи НАЗК мають право складати адміністративні протоколи лише стосовно осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. Повідомлення про адмінпорушення, пов'язані з корупцією, стосовно інших осіб мають направлятися до Національної поліції України [4].

Таким чином, на виконання вимог закону Національна поліція має чітко визначити своїх посадових осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією. Маю надію, що це відбудеться у найближчому майбутньому.

Більш того, факт незаконного збагачення може встановити тільки НАЗК після повної перевірки декларації, коли буде встановлено або неповідомлення про суттєві зміни майнового стану декларанта майже на сім мільйонів гривень, або внесення завідомо недостовірних відомостей до декларації на таку ж суму.

Верховна Рада України 02 жовтня 2019 року прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» [5], що вступив в силу 18 жовтня 2019 року, яким, серед всього іншого, **примітку до ст. 45 КК України доповнено статтею 366-1 КК України** – тепер це корупційний злочин, який, у випадку його вчинення відповідним суб'єктом, підс-

лідний НАБУ та підсудний ВАКС.

Фактично одне і те ж діяння, залежно від вартості незадекларованих активів або терміну неподання декларації, є або адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією (ст. 172-6 КУпАП), або корупційним злочином (ст. 366-1 КК України). Соціальні та правові наслідки такого законодавчого рішення важко собі уявити, оскільки злочин, що не містить ознак корупції, став корупційним злочином.

Декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК України) є мабуть предикатним злочином для незаконного збагачення (ст. 368-5 КК України). Перший злочин, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», є злочином, пов'язаним із корупцією, тоді як згідно із приміткою до ст. 45 КК України, він є корупційним злочином. Все це, принаймні, ускладнить притягнення до кримінальної відповідальності і за декларування недостовірної інформації, і за незаконне збагачення.

По-третє, криптовалюти сьогодні в Україні не є платіжним засобом, а тому їх незаконне набуття буде ще одним проблемним питанням для доказування на практиці. Очевидно, що Національний банк України з цього приводу має дати хоч якусь роз'яснення.

До обговорення цих та інших дискусійних питань антикорупційної діяльності запрошуюю учасників Міжнародної науково-практичної конференції, що відбудеться 15 листопада 2019 року в м. Дніпро.

Бібліографічні посилання:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31 жовтня 2019 року. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264 (дата звернення: 01.11.2019).

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.10.2019).

3. Про ліквідацію територіального органу Національної поліції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2019-%D0%BF> (дата звернення: 29.10.2019).

4. Назвали коло осіб, стосовно яких НАЗК має право складати адмінпротоколи. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/16UXimt_FjnyWCaEg6XxuWyCkdHinv_oA-_7HKRh4gNA/edit#gid=336607152. (дата звернення: 04.11.2019).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 02 жовтня 2019 року № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n81> (дата звернення: 29.10.2019).

МАРТИНЕНКО

Володимир Олександрович,

голова Громадської ради при МВС України,

голова громадської спілки

«Центр запобігання та протидії корупції»,

радник Міністра внутрішніх справ,

член колегії МВС України,

доктор філософії з права

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАТВЕРДЖЕННЯ УГОДИ ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Проблема корупції не лише у нашій країні, а і на світовому просторі залишається однією із найбільш відомих. Україна займає не останнє місце серед держав, де корупція є особливо проблемним явищем. Так, за глобальним рейтингом «Індекс сприйняття корупції» міжнародної організації Transparency International за підсумками 2018 року Україна посіла 120 місце. Для порівняння, у 2017 р. Україна посіла 130 місце і здобула тоді 30 балів, у 2018 році – на 2 бали більше. Це вказує на позитивні зрушення у боротьбі з корупцією у нашій державі.

Не дивлячись на позитивні моменти, в українських правозастосовних реаліях існує ряд протиріч стосовно призначення покарання за вчинення такого суспільно-небезпечного діяння. Кримінальний кодекс України не містить в собі окремого розділу з чітким переліком корупційних злочинів, натомість такий перелік визначено у примітці до ст. 45 ККУ «Звільнення від кримінальної відповідальності» у контексті заборони застосування до особи жодного з положень про звільнення від кримінальної відповідальності за корупційний злочин.

Так, існують протиріччя стосовно положень ч. 2 ст. 75 КК щодо можливості звільнення особи від відбування покарання з випробуванням при засудженні за корупційний злочин у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини. Як стверджує О.К. Марін щодо підстави звільнення від відбування покарання із випробуванням, передбаченої у ст. 75 КК, особливо кмітливі правозастосовувачі можуть запропонувати звільняти від відбування покарання з випробуванням за вчинення корупційних злочинів за угодою про визнання вини, оскільки ч. 2 ст. 75 КК прямо не передбачає обмежень використання цієї підстави щодо корупційних злочинів. Проте таке вирішення проблеми видається неправомірним, оскільки обумовлене в угоді звільнення повинно відповідати загальним підставам, визначеним у ч. 1 ст. 75 КК, а отже, щодо корупційних злочинів, таке звільнення не застосовується [1].

Як вказує В.М. Бурдін, хоча у ч. 2 ст. 75 КК України законодавець і не встановлює прямої заборони щодо звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, що вчинила корупційний злочин, така заборона є очевидною з огляду на співвідношення норм ч.1 та ч.2 ст. 75 КК України як загальної та спеціальної. Так, у спеціальній нормі зберігаються усі вимоги, що визначені загальною нормою, так залишається і заборона [2, с.241-243]. Однак під час застосування означеної норми прокурори продовжують укладати

такі угоди про визнання вини, а судді продовжують їх затверджувати.

У постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» у п. 12 говориться про особливості призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням у кримінальних провадженнях на підставі угод. Так, в абзаці 2 п. 12 згаданої Постанови вказано, що домовленості між сторонами угоди при узгодженні покарання не мають виходити за межі загальних та спеціальних засад призначення покарання, встановлених законом України про кримінальну відповідальність, неврахування яких, свідчить, що умови угоди суперечать вимогам кримінального закону, у зв'язку з чим суд має відмовити у її затвердженні. При цьому суд повинен провести аналіз угоди щодо її відповідності вимогам КК України та КПК України.

У ч. 7 ст. 474 КПК України надано вичерпний перелік умов, які повинен перевірити суд під час отримання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів, а саме:

1) умови угоди *суперечать вимогам цього Кодексу та/або закону*, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди;

2) умови угоди не відповідають інтересам суспільства;

3) умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб;

4) існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися;

5) очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань;

б) відсутні фактичні підстави для визнання винуватості [4]. Так, у випадку затвердження угоди про визнання винуватості особи у вчиненні корупційного злочину порушується перша умова про відповідність угоди закону, що не відповідає вимогам кримінального закону, а отже не може бути затвердженою судом.

Таким чином, необхідно констатувати факт недотримання законодавчих норм під час правозастосовної практики прокурором та судом під час укладання та затвердження угоди про визнання винуватості щодо корупційних злочинів. На нашу думку, задля усунення можливості трактування ч. 2 ст. 75 КК України необхідно викласти нову її редакцію із внесенням змін та доповнити її словосполученням «крім випадків засудження за корупційний злочин».

Бібліографічні посилання:

1. Марін О. Антикорупційні новели кримінального законодавства. URL: <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/936>.

2. Бурдін В.М. Звільнення від відбування покарання із випробуванням за корупційні злочини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 241-243.

3. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 29.10.2019).

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Rafal Lizut

John Paul II Catholic University of Lublin, Poland,
Assistant Professor (IT),

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DETECTING, PREVENTING AND COMBATING CORRUPTION

Corruption occurs among people granted power by a society to take care of the society's good. Instead of fulfilling the duty they exploit this trust and making decisions favorable to the parties which can grant them personal benefits.

There are many areas where corruption may occur, however one of the main examples are tenures where in general an offeror is getting a contract, he or she he would have gotten in a fair competition. Here we can distinguish two types of losses, which can occur separately or jointly: a personal one and a society one. A personal one is for example when one company gets an information about the lowest offered price and can bid a bit below. Then the other companies will lose the contracts unless offer a non-beneficial for them proposition. In this case corruption can be even good for public money, since the final bid will be lower than the lowest. The second type is a public loss, where the offeror and the official create a situation, when other bidders do not have a chance to participate. For example, by setting conditions in such way, that only one offeror fits the requirements. It is commonly called a "fixed tenure".

For example, if an offeror builds a bad road, or even steals the money and no road is being built. That may create all kinds of losses. Maybe an ambulance will not be able to reach the destination and somebody will lose their life. Maybe the road would allow local producers to distribute their products and since there is no distribution unemployed residents will have to migrate and the area becomes abandoned so there is a demographical loss. Maybe the road was to lead to cut the local fuel consumption, so there is an ecological loss. Moreover, a quality of life is less.

Since there are so many dimensions of losses it is difficult to determine a unit in which we could measure corruption, also because it is difficult to find a unified way to measure it. One may focus on a financial losses of a society and provide the scale in a currency, another can provide a percentage of corrupted officials or indicate its social consequences or to show in numbers the change in population. But we need to determine the one that is the easiest to localize.

Talking about combating corruption we mean preventing and punishing. Both prevention and punishing must possess a tool for identifying the corruption. There is a common denominator of a corruption – a gain of a corrupted decision making official. This gain may have various forms, like favors, political support, a membership in an exclusive club or exotic trips, but usually it is connected with money. Therefore, as a start it is reasonable to focus on that, without excluding further analysis of a different sort of benefits for further AI analysis. This assumption also indicates the main principle of looking for corruption *post factum*, namely: Follow the money.

In the world of digital currency and all questioning taxing authorities bribes in a form of physical currency spend unnoticed may only apply to small amounts. The accumulated bribes cannot be kept in a physical form, otherwise it may happen like in India in 2016, where all 500 and 1000 rupee bills were withdrawn and changed into new bills only via bank. So those who had it from illegal/unreported sources preferred to lose them rather than explain how did they have acquired them. Properties, cars and other goods are bought and those can be detected by taxing authorities and anti-corruption agencies, so the most common solution is to buy things in somebody's else name. Like a spouse who happens to be a “wonderfully” prospering businessperson, children or other members of the family. This may render the anti-corruption investigation difficult or even impossible. Mainly because of the time and money needed for cross-referencing data from various sources to look for discrepancies. It can be done in case of few people at the top of the political ladder, but what in case of country like China, which has more than 50 millions of government officials? How many investigators would have to be hired to constantly monitor their actions? And how to prevent corruption also of those investigators?

Here comes a technological solution commonly called Artificial intelligence -AI.

Before I proceed with examples of application of AI in combating corruption, I need to clarify some terms. Since it is not a technical article about AI I will offer only approximate, yet hopefully sufficient for the purpose of this article explanation.

Artificial intelligence is a non-biological entity capable perform smart task and make decisions. There are two types of such intelligence: general and specific. General AI can make the decisions or offers suggestion in an various domains, like we human can better or worse act and make decision in many areas and aspects starting from moving and balancing our body – which is not such an easy task as many of years of robotics show – to making complicated decisions while giving a public and, hopefully rational, speech. A specified AI will act similarly, but in a determined domain only like for example speech or image recognition.

This decision-making ability may be acquired either by trying to mimic human reasoning – we will have a logical reasoning simulation; the program will have a set of logical principles and the decisions are made on the input data and the principles. This approach is based on deduction. An example of implementation of

such approach is the Prolog language. Another option is similar to human experience where we look for a pattern in repeating phenomena and formulate principles on the basis of induction. Sometimes we can clearly indicate how did we arrive at principles and sometimes we can indicate only pattern but not exactly the way how did we arrive at it. Sometimes we use a try-error method to find the proper result. For example, we may try to find a perfect combination for water temperature, size of an egg and the time we keep it in hot water to acquire a perfect soft-boiled egg. We try until we get a satisfying result. AI may to the same. If we are talking about structure this behavior is mimicked in neural networks and from an operational point of view as deep learning. I shall not explore the concept of neural networks here since it is irrelevant for later analysis. More important is deep learning which is similar to human experience in learning especially in case of children. Children do not possess any language and they learn by noticing connections between objects in order to group them according to specific characteristics. They learn that those objects despite of their color, the number of legs or material they are made of can be called common names. Like they learn, that certain objects, despite their color, material they are made of or the number of legs, can still be called chairs. Children do not reflect on the principles governing this grouping. They just start to know how to group and name the object. They can do it either on their own, unsupervised or supervised, taught by another more literate being like parents or siblings. In order to make this connection children have to ask a lot of “what is it” questions. In deep learning we also “teach” by providing a lot of data to the system.

If we offer some data and some already known answers, the system can adjust itself to provide proper answers on the basis of an exemplary set of inputs and correct outputs. Just like we repeat a word to a child, a child repeats until it can say it properly. This method is called a supervised learning and is good for, among the other things, determining the time of arrival provided a route, a time of a day, weather, type of a day and so on. Like google maps considers traffic and the data of other users who travelled through this route in the past to estimate the time of arrival.

If we do not provide the outcome data we may expect the system to look for some patterns in the form of an association or a cluster. Association is when a system tries to find new connections unforeseen before like there may be an association between the income tax growth and corruption. A cluster groups and sorts objects into groups. For example an it can find customers with common interest based on their shopping list. This approach is called an unsupervised learning.

The final remarks concerning terminology is that deep learning is one of the modes we are to achieve Artificial intelligence and it needs a set of data, preferably a large one, to learn.

Examples of AI combating corruption

Just as a detective analyzes data to find a pattern allowing to find a criminal and an evidence, an AI can do the same. Just a lot faster and with a lot bigger set of data. The data for corruption detection can be of various sorts like social connec-

tions, bank transactions and statements, purchases lists, the list of localization with timelines – even Google creates that list whenever we go with our phones, communication like emails, calls etc. This can reveal discrepancies like between one's income and outcome, or patterns like meetings of the one who won a contract in particular areas and the change of financial status of decision-making officials. Let us provide some examples.

One of the most spectacular is Chinese system 'Zero Trust'. This "(j)ointly developed and deployed by the Chinese Academy of Sciences and the Chinese Communist Party's internal control institutions to monitor, evaluate or intervene in the work and personal life of public servants, the system can access more than 150 protected databases in central and local governments for cross-reference. (... which) allows it to draw sophisticated, multiple layers of social relationship maps to derive behavior analyses of government employees. This was "particularly useful" in detecting suspicious property transfers, infrastructure construction, land acquisitions and house demolitions"¹. The detection was successful, because "The system can immediately detect unusual increases in bank savings, for instance, or if there has been a new car purchase or bidding for a government contract under the name of an official or one of his family or friends."²

This particular system needs to be trained, so it is of a supervised learning type. In order to train this neural network to detect crime "disciplinary officials spent many hours manually tagging unusual phenomena in various types of data sets to teach the machine what to look for."³ After that the machine started to tag the data itself. It can also correct mistakes or fraud done by some officials. It compares various sources of information like financial databases, satellite photos, account details and detect inconsistencies allowing to introduce proper data.

This is an anticorruption system deployed in 30 counties of China helped identifying more than 8000 corrupted officials. To be precise it did not determine decisively the guilt. It has only indicated a high probability of corruption, but was not able to provide an explanation how did it arrive at the conclusions. Therefore, a human being had to verify and ask the suspect for explanations, and if explanation was credible – dismiss the accusations. But still the corrupted official localization operation was a successful one, too successful to let it run since those are the government officials who are caught here and those are the government official who decide about introduction or shutting down those systems for detecting government officials. So, the system is being shut off under the pretense, that access to the sensitive data is not regulated in case of a robot or a computer, so on the basis of the right to secrecy and privacy.

Another groundbreaking example is an AI that can make corruption connections difficult to arrive at by human beings. Researchers from Spain - Felix Lopez-Iturriaga and Iván Pastor Sanz, have developed "an early warning system based on

¹ Stephen Chen, Is China's corruption-busting AI system 'Zero Trust' being turned off for being too efficient? : South China Morning Post, 04 II 2019 <https://www.scmp.com/news/china/science/article/2184857/chinas-corruption-busting-ai-system-zero-trust-being-turned-being>

² ibid

³ ibid

a neural network approach, specifically self-organizing maps, to predict public corruption based on economic and political factors.”¹ They have used real cases of corruption from media and courts and introduced to an unsupervised learning system. As it was mentioned in the introduction the unsupervised learning system finds patterns, sometimes unusual and unexpected. This time it found that the factors related with the level of corruption are “the taxation of real estate, economic growth, the increase in real estate prices, the growing number of deposit institutions and non-financial firms, and the same political party remaining in power for long periods seem to induce public corruption. (Their model) provides different profiles of corruption risk depending on the economic conditions of a region conditional on the timing of the prediction (... and) provides different time frameworks to predict corruption up to 3 years before cases are detected.”² They have also discovered, that the longer a party stays in government the higher the risk of corruption is. Moreover, it is the real estate tax, the exaggerated increase in the price of housing, the opening of bank branches and the creation of new companies are some of the variables that seem to induce public corruption³.

One may ask how this prediction may help combating corruption. In theory it should work as a spotlight directed at a place, where we expect a robbery. There is a smaller chance that a thief knowing to be expected still intends to process with the robbery. If we know what factors increase the risk of corruption, we may focus our attention on that spot spooking of perspective corruption.

Another example of an AI approach in combating crime is Brazil. There is “a machine learning application to estimate risk of corrupt behavior among its civil servants. By entering the social security number of a civil servant into the dashboard, the app returns the probability of the person being corrupt, displayed on a simple gauge (...)(where) variables are included in the analysis performed by the tool, such as how the person was employed – by political affiliation or education. Possible criminal records, business and shareholder relations, political affiliations, and level of position are all included in the calculation. A large dataset on convictions of civil servants was used to train the algorithm.”⁴

Also, large founding organization look towards introducing the tool, like during “the World Bank’s annual conference, the Anti-Corruption Collective Action Conference in November 2018, the agenda was to look at whether AI could promote transparency in all aspects of public administration.”⁵

There are more examples of initiatives of introducing AI as a mean of combating corruption however the question is how do we acquire data for such combat if law still does not allow an access of AI to the databases and the AI may be cut off

¹ Lopez-Iturriaga, Felix & Pastor Sanz, Iván. (2018). Predicting Public Corruption with Neural Networks: An Analysis of Spanish Provinces. *Social Indicators Research*. 140. 975-998. 10.1007/s11205-017-1802-2.

² *ibid*

³ Cf. *ibid*

⁴ Aarvik Per, Artificial Intelligence – a promising anti-corruption tool in development settings? In: U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Report 2019:1) ed Strand Arnie, 2019

⁵ <https://www.digi-talks.dk/2019/04/15/can-ai-prevent-corruption/> access 11.11.2019

like in China. But even in China, there is more data to be analyzed. “Beijing has been developing a nationwide facial recognition system using surveillance cameras capable of identifying any person, anywhere, around the clock within seconds. In Guizhou, a cloud system tracks the movements of every policeman with a live status report.”¹ In communal houses in Beijing intelligent locks connected to face recognition systems to prevent illegal sublease were installed². If we collect and store all that data, we can go back and see whether an official was working or not, what he or she was doing and with whom. In combination with introduced in China AI clerks introduced in Shanghai AI assistance in public hearing (the so called machine “206”), which help the human clerks read case files of court cases, which can “record conversations, show evidence such as surveillance camera footage when mentioned by lawyers, and compare testimonies to help judges spot discrepancies”³ and as a next logical step - digitization and recognition of old cases files – we acquire another huge dataset to feed our AI, and we have an enormous dataset to analyze.

A very promising sources are procurement databases like European Union Digiwhist⁴, Mexico’s the Open Data Charter’s Anticorruption Open Up Guide⁵ and the whole instruction how to use open data to combat corruption⁶. In Ukraine there is ProZorro, which is “a fully online public procurement platform and a collaboration environment that ensures open access to public procurement (tenders) in Ukraine.”⁷ Also Argentina “declared themselves a paperless government on January 1, 2019. Similarly, from an easily navigated dashboard called InfoProbidad, citizens in Chile can monitor the declarations of interests and business assets of those in high positions in public service. The mandatory registration was established by law in 2016 and contains to date nearly 40,000 statements. In addition, the register contains information on personal property, real estate, and family relations. It further contains building permits and public procurement contracts. The register is managed by the Chilean Transparency Council and is meant to serve”⁸.

There exist a lot of databases for AI to work on, AI as a technical solution is also ready and constantly developed to fulfill the task better, but what are the pros and cons of implementing the solution for fighting corruption?

The most general idea supporting introduction of AI is that we need a better tool to detect existing corruption to punish and ask for reparations as well as a tool

¹ Stephen Chen, Is China’s corruption-busting AI system ‘Zero Trust’ being turned off for being too efficient? : South China Morning Post, 04 II 2019 <https://www.scmp.com/news/china/science/article/2184857/chinas-corruption-busting-ai-system-zero-trust-being-turned-being> access 11.11.2019

² <https://cyfrowa.rp.pl/technologie/31429-maszyna-wykrywajaca-korupcje-okazala-sie-zbyt-skuteczna>

³ Stephen Chen, Is China’s corruption-busting AI system ‘Zero Trust’ being turned off for being too efficient? : South China Morning Post, 04 II 2019 <https://www.scmp.com/news/china/science/article/2184857/chinas-corruption-busting-ai-system-zero-trust-being-turned-being> access 11.11.2019

⁴ <http://digiwhist.eu> access 11.11.2019

⁵ <https://medium.com/@opendatacharter/implementation-of-the-anticorruption-open-up-guide-in-mexico-a16015fe3b3d> access 11.11.2019

⁶ https://opendatacharter.net/themes_and_topics/anti-corruption/ access 11.11.2019

⁷ *ibid*

⁸ Aarvik Per, Artificial Intelligence – a promising anti-corruption tool in development settings? In: U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Report 2019:1) ed Strand Arnie, 2019

to prevent it. Prevention can be achieved by focusing our attention on specific factors and associations, like it was in the case of Spanish researchers, but also by building awareness, that there is a tool which will likely discover a corrupted person and their activities. There is also financial argument. “In the fight against corruption, authorities need every tool they can find. It is an expensive crime, with an estimated US\$1.5 to \$2 trillion lost each year to bribes globally. The problem is consistently difficult to solve, with most countries showing little improvement in Transparency International’s latest Corruption Perceptions Index.”¹ So if AI can fight that, a lot of money for the honest citizens can be saved.

Particular reasons are that AI can reveal patterns too complex for human being. For example, the Chinese system was able to take into consideration all transactions, properties, insurances etc not only of the members of the government and offices, but also their families and friends. There is another economical reason- considering the amount of work done and the cost of maintenance is cheap comparing to human analyzers. It is also extremely efficient and transcending human limitations in analyzing a lot of data and factors at the same time. So the analyses can concern a lot of citizens at the same time. Surveilling citizens is not a new activity, but it was always problematic to analyze the data acquired especially in the era, where so much data is created every minute. AI is also sensitive to details. In case of large sets of data human beings have to divide analytical tasks into parts or layers (more and more general or particular ones) because we cannot grasp all the data at once. AI does not have this problem – can analyze a lot of details at the same time and does not need to generalize and specify. It never gets tired, lose focus or be bribed. Nor it can be threatened (I am not talking about its programmers, teachers, data feeders and analysts). Therefore, it can be considered an objective tool for fighting corruption. Moreover, it can make connections revealing factors fueling or putting down corruption. It may help to understand corruption better, since “corruption is still ubiquitous and is perceived as one of the major challenges of modern societies. A large body of academic studies has attempted to identify and explain the potential causes and consequences of corruption, at varying levels of granularity, mostly through theoretical lenses by using correlations and regression-based statistical analyses.”²

There are also some disadvantages embedded in AI. There arise two main groups of them.

The first group is of a technical character. A prerequisite for AI combating corruption is digitalization. This digitalization does not always exist in developing countries, where problem of corruption is the most noticeable, and where “only 15% of households in least developed countries (LDCs) have internet access at home”³ Moreover AI it still need a lot of supervision and interpretation after the

¹ André Petheram, Isak Nti Asare From open data to artificial intelligence: the next frontier in anti-corruption 27 JULY 2018

² Marcio Salles Melo Lima, Dursun Delen: Predicting and explaining corruption across countries: A machine learning approach <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.101407>

³ Adam, I., and Fazekas, M. Are emerging technologies helping win the fight against corruption in developing countries? Pathways for Prosperity Commission Background Paper Series; no. 21. Oxford, United Kingdom p.4

dataset is analyzed because it makes a lot of mistakes.

The second group of disadvantages is an ethical/legal based. The operation of the AI requires database access. The databases in China were also of a confidential character. And certainly and AI does not have a private interest in spying on citizens, but since it needs supervision also the supervisors must have a similar access. And no one can control how the supervisors will use this knowledge. The AI can analyze database in many ways, can raise a corruption flag but also can create a customer preferences database or even predict one's behavior. Considering personal data leaks possibilities how it would be possible to prevent such a powerful tool to be used for other than corruption prevention purposes? And since it makes mistakes it can flag a wrong person. We can also only imagine of the experiences of those who were wrongly selected by AI as a potential criminal while in fact being innocent.

There are many more issues that need to be consider before we trade some of our most precious rights like the right to privacy for security and crime diminishing. The price will be paid also, and maybe mostly, by law obeying citizens. And a temptation to convert AI into mass controlling tools will be very hard to resist for those with control over it.

In the article I have focused on corruption-combating technical solutions focusing on money, however it is also possible to see the social connection using data acquired from the Internet like social media information. We also share our shopping patterns using loyalty cards. Like in case of a high school girl from Minneapolis whose parents were receiving offers for baby clothes and cribs fr – according to all of them, no reason. As it turned out the girl was pregnant and the program for analyzing patterns knew before anyone else did¹. If such a shopping-related program may deduce so much about us just on the basis of shopping list how much it can deduce provided have all financial, state social media data, etc. AI can analyze the past events but also can predict the future behavior not only social groups, but also particular people. It is a subject of interest for the so called psychoinformatics, which deals “large data sets derived from heavily used devices, such as smartphones or online social network sites, in order to shed light on a large number of psychological traits, including personality and mood.”²

The data is there, the informatic tools are there and more are coming. Therefore, the big question arises, what kind of society we want to live in and what rights are we ready to trade for the good the tools bring. This and other non-technological questions needs to be answered before implementing AI solutions into our society and giving it a steering wheel of our social and private life.

¹ Kashmir Hill How Target Figured Out A Teen Girl Was Pregnant Before Her Father Did. Welcome to The Not-So Private Parts where technology & privacy collide. Forbes 16.02.2012 <https://www.forbes.com/sites/kashmirhill/2012/02/16/how-target-figured-out-a-teen-girl-was-pregnant-before-her-father-did/#69e18a536668> access 11.11.2019

² Christian Montag, Éilish Duke, and Alexander Markowetz, “Toward Psychoinformatics: Computer Science Meets Psychology,” *Computational and Mathematical Methods in Medicine*, vol. 2016, Article ID 2983685, 10 pages, 2016. <https://doi.org/10.1155/2016/2983685>.

ОМАРОВ

Ербол Агбаевич,

главный научный сотрудник
Академии правоохранительных органов
при Генеральной прокуратуре
Республики Казахстан,
доктор PhD

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

По Индексу восприятия коррупции за 2019 год, опубликованном международной неправительственной организацией Transparency International, Казахстан набрал 31 балл и занял 124 строчку, «закрепив» позицию рейтинга 2018 года¹.

Согласно статистическим данным за последние 5 лет количество зарегистрированных коррупционных уголовных правонарушений в Республике Казахстан сократилось на 4%. В то же время, значительно выросло количество лиц, совершивших названные уголовные правонарушения с 1342 в 2013 году до 1507 в 2018 году. Представленная тенденция, на наш взгляд, связана с уголовной политикой, которая в настоящий момент ориентирована на выявление не многоэпизодных уголовных правонарушений, а системной коррупции, где действия квалифицируются как единое продолжаемое преступление.

Общественным Фондом «Транспаренси Казахстан» проведено научное исследование² о состоянии коррупции в Казахстане, в рамках которого опрошено более 9.000 респондентов, которые выделили топ-10 поводов дачи взятки государственным служащим: лечение/ прием у специалиста (получение медсправки), устройство на работу, получение/ оформление земельного участка, устройство ребенка в детсад/ внесение в электронную очередь, нарушение правил дорожного движения/штраф, отсрочка от армии/ получение военного билета, оформление/получение пособий, получение образовательного гранта

Самым распространенным способом получения необоснованного платежа государственным служащим, выступает волокита, затягивание решения вопроса 57,4%, 26,5% – превышение должностных полномочий, 16,2% – прямое вымогательство.

Таким образом, главным мотивом решения вопроса коррупционным способом выступает желание сделать все быстро, без волокиты, из-за чего заявители не видят другого выхода и 69,5% из них сообщили, что согласились

1 <https://vlast.kz/novosti/31447-kazahstan-sohranil-pozicii-v-indekse-voxpriatia-korruptcii-transparency-international.htm>

2 Общественный Фонд «Транспаренси Казахстан». <http://tikazakhstan.org/2019/10>.

на неформальное решение вопроса. Другим способом решить вопрос для многих граждан предполагается невозможным.

Логичным представляется вывод о несовершенстве законодательства, допускающее «альтернативное» поведение государственного служащего и позволяющее затягивать или предъявлять необоснованные требования к обратившемуся за госуслугой.

Учитывая, что любой законопроект проходит процесс его разработки и принятия, хотелось бы остановиться на нем самом, который на наш взгляд подлежит совершенствованию.

В соответствии с п. 1 ст. 61 Конституции РК, право законодательной инициативы принадлежит Президенту Республики, депутатам Парламента, Правительству и реализуется исключительно в Мажилисе. За период независимости, среди законопроектов, инициированных субъектами законодательной инициативы, подавляющее большинство составляют проекты законов, внесенные Правительством РК. Отсутствие экспертной оценки на предмет коррупционности проектов законодательных актов, приводит к проникновению в систему законодательства Республики Казахстан нормативных правовых актов, содержащих коррупционные риски.

В Законе от 6 апреля 2016 года № 480-V ЗРК «О правовых актах» (далее – Закон РК «О правовых актах») отсутствует понятие «антикоррупционная экспертиза проектов нормативных правовых актов». Ранее она существовала, однако была заменена на «юридическую экспертизу» и «научно-правовую экспертизу».

Для оценки качества, обоснованности, своевременности, правомерности проекта, соблюдения закрепленных Конституцией прав человека и гражданина, определения возможной эффективности правового акта и выявления возможных отрицательных последствий может проводиться научная экспертиза (правовая, лингвистическая, экологическая, экономическая и другая).

Юридическая экспертиза – проверка проекта нормативного правового акта либо принятого нормативного правового акта на предмет его соответствия Конституции Республики Казахстан и законодательству Республики Казахстан, в том числе законодательству в сфере противодействия коррупции.

Однако представленная экспертиза проводит проверку лишь на соответствие проекта законодательству в сфере противодействия коррупции, без оценки коррупционных составляющих, что не позволяет прогнозировать возможные коррупционные риски.

В этой связи, полагаем необходимым при разработке и принятии всех правовых актов повторно ввести проведение антикоррупционной экспертизы.

Более того, в статье 51 Закона РК «О правовых актах» используется термин «общественный мониторинг нормативных правовых актов». Однако, данный правовой акт не предусматривает последствия и механизм воздействия общественного мониторинга на процесс принятия законодательного акта. Даже при наличии возражений общественности относительно проекта отде-

льных норм или правового акта в целом, это мнение остается декларативным и не влияет на процесс законотворчества. В большинстве случаев, инициатор проекта ограничивается разъяснениями.

Таким образом, законотворческая деятельность остается достаточно уязвимой для злоупотреблений со стороны правоприменителей, что связано с отсутствием в Казахстане правовых механизмов воздействия общественности на процесс законотворчества.

Изучение причин недовольств населения, создающих условия для несанкционированных митингов в Республики Казахстан, а также законодательства иностранных государств по рассмотрению обращений позволил выявить положительный опыт в рассмотрении особой формы коллективного обращения – **электронной петиции**, для которой предусмотрен специфичный порядок представления и рассмотрения. Так, по опыту Украины, электронная петиция, адресованная Президенту, Верховной Раде, Кабинету Министров рассматривается при условии сбора на ее поддержку не менее 25000 подписей граждан в течение не более трех месяцев со дня опубликования петиции.

Схожим инструментом является законодательная инициатива граждан, которая активно применяется в Испании при сборе 500 тыс. голосов, в Швейцарии – 50 тыс., Бразилии – 1% от населения.

В США существует система **онлайн-петиции** Белого дома, запущенная в 2011 г., которая позволяет пользователям поднимать любые волнующие их вопросы. После получения первоначальных 150 подписей, петиции публикуются на официальном вебсайте Белого дома. И если в течение последующих 30 дней петиция наберет 100 тыс. подписей, Белый дом обязуется изучить ее и официально ответить заявителю в течение 60 дней¹.

В этой связи, в качестве альтернативы, предлагается введение следующей формы общественного мониторинга законодательства. В случае, если против законопроекта, размещенного на официальном сайте или отдельной его нормы проголосуют более чем 200 тыс. граждан, он подлежит возвращению на доработку.

Количество в 200 тыс. голосов вытекает из пп. 4) п. 1 ст. 11 Конституционного Закона РК «О республиканском референдуме», где указано, что инициатива о назначении республиканского референдума принадлежит не менее чем двумстам тысячам гражданам Республики, обладающих правом на участие в республиканском референдуме.

Стратегически верной и эффективной мерой противодействия коррупции можем признать Государственную программу «Цифровой Казахстан», которая нацелена на повышение уровня жизни каждого жителя страны за счет использования современных цифровых технологий. Основным направлением Программы является преобразование всей инфраструктуры государс-

¹ Опыт дальнего зарубежья (Южная Корея, Великобритания, Сингапур, США, Греция) представлен из Концепции проекта «К обществу эффективных жалоб».

тва в цифровий формат для надання послуг населенню і бізнесу

В наші часи кількість госпослуг надаваних в оновленому форматі досягло 740, з яких в електронній формі – 532 послуги (71,9%), паперової – 208 (28%), через госкорпорацію «Уряд для громадян» – 635 послуг (85,58%).

Перераховані послуги надаються без взаємодії замовника і виконавця послуг, що дозволило скоротити терміни в середньому до 10 днів; кількість потрібних документів (в середньому до 3-4), виключено альтернативне надання через канцелярію надавача послуг.

Таким чином, вважаємо необхідним реалізацію наступних заходів по вдосконаленню антикорупційного законодавства:

1. Введення антикорупційної експертизи проектів законодавчих актів;
2. При зборі заперечень більш ніж 30.000 громадян на проект приймаемого законодавчого акту, повертати його на допрацювання;
3. Розширення цифровізації в сфері надання державних послуг.

НАЛИВАЙКО

Лариса Романівна,

проректор

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

МАРЧЕНКО

Олена Вікторівна,

начальник відділу

організації наукової роботи

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор філософських наук, доцент

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Ефективна боротьба з корупцією є однією з найактуальніших проблем сучасності. Про це свідчать системне проведення міжнародних семінарів, конференцій, форумів, присвячених інноваціям в дослідженні корупції в Європі та за її межами. Вирішення даної проблеми неможливе без системного дослідження сутнісних ознак, проявів, детермінуючих факторів цього негативного

суспільного явища. З моменту проголошення Україною незалежності ця проблема стала предметом підвищеної уваги як українських науковців, так і політичних діячів та керівників держави. Цінною підтримкою для вирішення складних завдань боротьби із корупцією в українських реаліях став досвід інших країн і та теоретична й методологічна база, яка вже напрацьована європейськими дослідниками.

Антикорупційна проблематика широко представлена у правовій літературі. Так, актуальним питанням протидії корупції в Україні присвячено праці О. Бусол, В. Киричко, Я. Гончарук, В. Ліщенко, М. Флейчук, С. Чернявського, М. Мельник, О. Терещука та багато ін.

В антикорупційному законодавстві, зокрема у Законі України «Про запобігання корупції», який вступив у дію 26 квітня 2015 року, подається правове визначення корупції, на основі якого формулюються похідні законодавчі терміни. Аналіз цього значного за обсягом і складного за юридичною термінологією визначення дає підстави для висновку: юристи вирішують питання категоріальної визначеності корупції конвенціонально. Предмет «договору» полягає в уніфікованому застосуванні значення corruption – «підкуп».

У дослідженні М. Філпа «Визначення і вимірювання корупції» обстоюється думка, що яких би масштабів не мала концептуалізація корупції в рамках юридичної науки вона відбувається з урахуванням трьох обов'язкових складових: А) посадова особа, яка заради власної вигоди порушує встановлені норми поведінки; В) збитки державі, до яких призводить це протиправне діяння; С) суб'єкт, який винагороджує А за доступ до товарів чи послуг, якого б він у зворотному випадку не мав [1, с. 46].

Корупція безпосередньо пов'язана із поведінкою, діяльністю, способом мислення людини, а отже, є психологічним і моральним явищем. Власне кажучи, з позицій психології корупцію слід розглядати як усталену систему негативних проявів, переконань, установок, які обумовлюють стиль життя людини. Політичні науки розглядають корупцію невідривно від поняття влади. Цей феномен вивчається як спосіб застосування сили або як метод боротьби за володіння силою. Соціологія ж розглядає корупцію у контексті структури соціального буття і сприймає її в якості частини сукупної соціальної системи суспільства, що, порівняно з юриспруденцією і політологією, дозволяє сформувати більш складний соціальний портрет даного явища.

Дискусія між представниками вузького і широкого тлумачення корупції є наслідком проблеми інтерпретації даного поняття і його операціоналізації. На наш погляд, помилкою багатьох авторів є спроба трансляції широкого (етичного) сенсу корупції в кримінально-правовий контекст, що, природно, веде до значного збільшення інтерпретаційного діапазону діянь, які можна назвати корупційними. Тому не дивно, що у деяких авторів поняття «корупція» охоплює більшість посадових злочинів за чинним Кримінальним кодексом.

Цей висновок підтверджується результатами аналізу чинних міжнародно-правових договорів, який дозволяє виявити ряд особливостей у розумінні

і поняттєвому оформленні «корупції».

Одним з перших міжнародних документів, в якому було подано визначення поняття корупції, став Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року. В даному документі поняття корупції вживається у значенні підкупу. Цей документ носить рекомендаційний характер, і зміст поняття корупції зводиться до підкупу у вузькому сенсі: «Вираз «акт корупції» слід розуміти як такий, що відображає спробу підкупу» (ст. 7, п. «с»).

Показовим є той факт, що майже в усіх міжнародних документах, присвячених питанням боротьби з корупцією, відсутнє її пряме визначення. Винятком може слугувати, хіба що «Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією» Ради Європи, ратифікована Законом України від 16.03.2000 N 2476-15 (далі – Конвенція РЄ), у якій зміст поняття «корупція» розкриває цілі самої Конвенції. Так, у документі вказується, що «корупція означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» [2].

Існує кілька причин, що пояснюють відсутність конкретики у міжнародних документах антикорупційного спрямування: 1) міжнародна наукова спільнота сприймає корупцію скоріше не як правове, а як синтетичне соціальне поняття, відповідно увага зосереджується не на конкретному складі злочину, а на сукупності споріднених видів злочинних діянь. Даний підхід був покладений в основу Міжамериканської конвенції, Конвенції Африканського союзу та інших документів, де замість єдиного поняття корупції наведено перелік діянь, що утворюють акт корупції. Таке розуміння досліджуваного феномену, скоріше за все, пов'язане з неможливістю охопити єдиним визначенням усі форми прояву корупції і безліч корупційних діянь; 2) корупція надто по-різному трактується в національних законодавствах різних держав, а практика переслідування за корупційні діяння має відносно недовгу історію.

У зв'язку з цим в міжнародних документах передбачено право держав-учасниць самостійно розглядати можливість криміналізації ряду діянь. Так, наприклад, у всіх складах корупційних діянь, що містяться в Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність, вказано, що кваліфікація їх «проводиться відповідно до національного законодавства держави-учасниці».

У ст. 5 Конвенції ООН проти корупції зазначається: «Кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності».

Аналіз міжнародних нормативно-правових актів дає підстави для ви-

сновку: у міжнародних договорах представлені досить загальні формулювання, що стосуються характеристики корупційних злочинів, а кожній державі надано право самостійно визначати можливість застосування положень антикорупційних документів з урахуванням особливостей не тільки національного законодавства цієї держави, але й її правової системи в цілому. Однак, відсутність єдиного визначення корупції у міжнародних нормативно-правових актах не означає неможливість вироблення уніфікованого розуміння самого явища корупції, що дозволило б визначити єдині загальні принципи, способи, заходи боротьби та взаємодії держав, ефективніше співпрацювати з питань видачі злочинців і з цілої низки інших питань.

Потреба у такій категоріальній гармонізації на сьогоднішній день очевидна, і пов'язана вона, у першу чергу, з необхідністю вироблення ефективної методології вимірювання рівня корупції. У наукових працях сучасних зарубіжних дослідників піддається гострій критиці поточний стан реалізації формули «визначення – вимірювання – протидія корупції» у європейському правовому просторі

Так, у науковій статті Л. Кемпбелл, дослідниці з Великобританії, подається ґрунтовний аналіз існуючих у сучасній кримінології підходів до розуміння корупції. Автор звертає увагу на визначення корупції Національним агентством по боротьбі із злочинністю (NCA) Великобританії, яке здійснює координацію діяльності правоохоронних органів у напрямі боротьби з організованою злочинністю.

У своїй останній «Національній стратегічній оцінці» NCA визначає корупцію як «здатність індивіда або групи спотворювати процес або функцію організації для досягнення злочинної цілі». Таке тлумачення корупції видається досить широким і загальним [3, с. 117-118]. У визначенні NCA ми можемо спостерігати актуалізацію корупції як таких злочинних дій, що завдають шкоди виробничому процесу і нівелюють ключові засади функціонування організації. Автор статті наголошує на коректності такого акценту, адже, на її думку, корупція може вважатися злочинною і привертати увагу органів кримінального правосуддя лише тоді, коли стосується процесу чи функцій, здійснюваних організацією, а не особистих відносин. Насамкінець автором робиться висновок, що визначення корупції, представлене NCA у його аналітичному огляді, може стати відправною точкою у концептуалізації поняття, проте є недостатньо повним.

Загалом проблема вироблення коректної методології вивчення рівня корумпованості суспільства на сьогодні ще належним чином не вирішена. Якщо історія корупції як суспільного явища налічує століття, то прагнення здійснити «вимірювання» корупції з допомогою наукового обґрунтованого інструментарію почало втілюватися у життя не так давно. Наявні спроби дослідити стан корумпованості суспільства або сприйняття корупції у суспільстві можна умовно об'єднати у три групи: 1) опитування на рівні окремих організацій, корпорацій, державних та приватних структур; 2) експертні

дослідження рівня корупції у конкретній країні; 3) комбіновані індекси, які об'єднують опитування експертів, державних службовців, політиків тощо.

Достовірність результатів вимірювання рівня корупції безпосередньо пов'язана із прозорістю проведення таких опитувань різноманітними агентствами і недержавними організаціями, а вони досить часто є непрозорими і щодо визначення корупції, яке покладено в основу Індексу, і щодо принципів побудови самої методології вимірювання. Комбіновані індекси викликають ще більше сумнівів, оскільки поєднують результати кількох опитувань [4, с. 5].

Загалом же кількісні показники, в яких представлено сприйняття пересічними громадянами або політиками «об'ємів» корупційних діянь у тій чи іншій країні, в кращому випадку можуть вважатися апроксимацією, коли складне явище свідомо спрощується для приведення його у відповідність з потребами і можливостями практики. У сучасних учених викликає категоричне заперечення саме припущення, що таке складне і багатогранне явище, як «корупція» можна оцінити однією цифрою шляхом виведення середнього показника сприйняття громадянами певної країни цього явища [5, с. 101].

Політичне втручання з метою подолання корупції базується на твердженні, що це негативне суспільне явище можливо представити у кількісних показниках і розробити на цій основі певну антикорупційну стратегію. Водночас сучасні дослідники посилаються на численні приклади, коли інформування владних структур тих чи інших країн щодо виявлених з допомогою загальноновизнаних методологій (як-от Transparency International), індексів сприйняття корупції призвело до намагання з боку цих структур у різний спосіб покращити показники, а не викоринити проблему як таку. Як наслідок, деякі учені виступають сьогодні категорично проти використання індексів сприйняття корупції з політичною або соціальною метою [6, с. 6].

Один із провідних дослідників антикорупційної проблематики П. Хейвуд, вказує на суттєвий недолік, пов'язаний із використанням індексів сприйняття корупції, а саме зосередження уваги на корупційній діяльності на рівні держав і урядів, тоді як поза увагою залишається приватний сектор, а отже ухиляння від сплати податків, витік капіталу і фінансовий світ офшорних кампаній

На тому, що в індексах дослідженню підлягають передусім корупційні діяння державних службовців, тоді як корупція у приватному секторі залишається поза увагою суспільства, наголошує і Д.-Е. Лейн. Автор досліджує поняття «корупція» на основі аналізу існуючих підходів до тлумачення даної понятійної одиниці як в академічних виданнях, на зразок Oxford Thesaurus, так і прийнятій методології загальноновідомих міжнародних проєктів, що мають на меті визначення індексу корумпованості (Transparency International). Дослідник констатує, що смисловим ядром поняття «корупція», судячи з довідкової літератури, є «хабар», проте синонімічний ряд, який відповідає даному поняттю, є вкрай широким: «злочин», «правопорушення», «нечесність», «фальсифікація», «безпринципність», «обман», «шахрайство», «хабарницт-

во», «договірний злочин» [7, с. 158]. Така багатозначність спричиняє «розмивання» суті поняття корупції і призводить до його неправильного сприйняття і побудови хибних методологій вимірювання.

Визначення корупції, яке лягло в основу Corruption Perceptions Index (CPI) – Індексу сприйняття корупції, не менш широке: «корупція являє собою зловживання службовим становищем задля власної вигоди. Може бути кваліфікована по-різному (велика, незначна, політична тощо), залежно від кількості втрачених коштів і сектору, в якому вона має місце».

У науковому дослідженні С. Назіру та О. Залехи «Corruption Typology: A Review of Literature» представлено чотири типології корупційних діянь, найбільш поширених у більшості європейських країн. Так, одна із них включає хабарництво, зловживання службовим становищем, «favouratism» (призначення на посади на основі особистих симпатій, а не професійних якостей), інсайдерську торгівлю, шахрайство, розкрадання. Вже з однієї цієї типології стає очевидною розгалуженість змісту поняття «корупція» і широке коло злочинних діянь, які трактуються як корупційні.

Автори наголошують, що корупція є універсальним для усього світу явищем. Водночас трактування даного явища є відмінним у різних країнах і навіть подекуди в рамках правової системи однієї країни, що призводить до появи великої кількості класифікацій корупційних дій, а це значно ускладнює процес моніторингу стану корумпованості у суспільствах, а отже, зводить нанівець зусилля по протидії корупції як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Таким чином, боротьба з корупцією, незалежно від національного контексту, залежить від злагодженості трикомпонентного «механізму»: визначення – вимірювання – формування належної антикорупційної політики. Перша складова передбачає категоріальне оформлення корупції як негативного суспільного явища. Помилкою багатьох авторів антикорупційних стратегій є спроба трансляції широкого (етичного) смислу корупції в кримінально-правовий контекст, що, природно, веде до значного збільшення інтерпретаційного діапазону діянь, які можна назвати корупційними. У вузькому розумінні корупція потребує свого дослідження у рамках догм, встановлених у певній галузі правозастосування. Так, у кримінально-правовому аспекті вивченню та оцінці підлягають злочинні дії службових осіб у сфері їх діяльності. У другому випадку корупція розглядається як етична категорія, що відображає певне ставлення суб'єкта влади до свого професійного обов'язку як до морального і правового зобов'язання. Важливо, аби кримінально-правова і загальносоціальна площини аналізу корупції не розчинялися одна в одній, тим самим нівелюючи завдання і наслідки такого аналізу. В першому випадку завдання полягає у належному правовому обґрунтуванні конкретних злочинних діянь як корупційних, виявленні і криміналізації нових, раніше невідомих форм корупційних кримінальних проявів. В другому – дозволяє виявити глибинні передумови і чинники корупції на ментальному, історичному, економічному та соціальному рівні й виробити певні стратегії запобі-

гання цієї суспільній «хворобі». Намагання «поглянути» на корупцію одночасно під двома кутами зору й відповідно змішування понятійного апарату двох різних галузей наукового знання призводить до хибного бачення цього явища й унеможлиблює його коректне вимірювання.

Бібліографічні посилання:

1. Philp, M. (2006). "Corruption Definition and Measurement," in Charles Sampford, Arthur Shacklock, Carmel Connors & Fredrik Galtung eds., *Measuring Corruption* (Aldershot: Ashgate), pp. 46-56.
2. Civil'na konvenciya pro borot'bu z korupcieyu. Rada Evropi; Konvenciya, Mizhnarodnij dokument vid 04.11.1999. Ukr. Rezhim dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_102, vil'nij. – Nazva z ekrana. – Mova ukr.
3. Campbell, L (2016). *Corruption by Organized Crime'– A Matter of Definition? – Current Legal Problems*, Vol. 69, No. 1 (2016), pp. 115–141.
4. Bauhr Monika (2014). 'Need or Greed Corruption', in *Good Government: The Relevance of Political Science*, edited by S. Holmberg and B. Rothstein, Cheltenham, (2014.).
5. Heywood Paul M. (2015). *Measuring corruption: perspectives, critiques and limits: Routledge Handbook of Political Corruption*, part 3, vol.10.
6. Ledeneva, A; Bratu, R and Köker, P (2017). *Corruption Studies for the Twenty-First Century: Paradigm Shifts and Innovative Approaches. The Slavonic and East European Review* , 95 (1) pp. 1-20.
7. Lane Jan-Erik (2017). *Corruption: A New Analysis // Open Journal of Political Science*, 2017, No. 7, pp. 157-169.

АЛЕКСЄЄНКО

Ірина Вікторівна,

завідувачка кафедри міжнародних відносин
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор політичних наук, професор

КОБЕЦЬ

Марина Петрівна,

заступник начальника відділу
науково-інформаційної
та редакційно-видавничої діяльності
Державного науково-дослідного інституту
МВС України (м. Київ),
кандидат юридичних наук,

**ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД
ДЛЯ УКРАЇНИ**

З посиленням процесів глобалізації, відбувається збільшення викликів національній безпеці держав, серед яких корупція посідає, практично, головне місце. Ця проблема актуалізується більшістю держав міжнародної полі-

тичної системи, і Україна – не є винятком. Складність подолання даного явища криється в трансформації характеру, форм і методів корупції та корупційної діяльності. Незалежні експерти свідчать, що обираючи між актуальністю різних типів корупції, респонденти найбільше занепокоєні політичною корупцією на найвищому рівні (92,5%), друге місце за значущістю зайняла повсякденна побутова корупція, з якою стикалися опитувані (81,6%), корупцію у бізнесі вважають серйозною проблемою 72,4% респондентів.

На противагу громадянам України лише 68% європейців вважають, що корупція є поширеним явищем у їхній країні, водночас лише 2% опитаних особисто піддавались корупції, а 3% – були свідками корупційних дій.

Незважаючи на те, що країни Європейського Союзу дуже відрізняються одна від одної як за станом корупції, так і за методами боротьби з нею, оцінити її можна за індексом сприйняття корупції – показником, який з 1995 року розраховується та щороку оприлюднюється Transparency International на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів (для України – 9 джерел). За результатами 2018 року цей рейтинг очолюють Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, а завершує – Сомалі. Серед сусідніх країн Україну випереджають Польща та Білорусь.

Для забезпечення протидії корупційним викликам міжнародними європейськими організаціями визначені правоохоронні заходи, які охоплюють широкий перелік функцій у різних сферах, серед них розроблення політики, аналітичні дослідження, моніторинг і координація; запобігання корупції у структурах влади; освітня і просвітницька функція; розслідування і кримінальне переслідування.

Міжнародною Конвенцією ООН та Радою Європи з боротьби проти корупції визначені критерії ефективності спеціалізованих антикорупційних органів: незалежність; спеціалізація; належна професійна підготовка; адекватні ресурси. Враховуючи вище зазначені критерії та проаналізувавши різні моделі світових спеціалізованих інституцій, їх можна розподілити на три типи:

багатоцільові агентства, які мають правоохоронні повноваження та виконують превентивні функції;

служби боротьби з корупцією в структурі правоохоронних органів;

інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій.

Проте для їх ефективної роботи є кілька передумов: автономність органів, забезпечення достатніх повноважень, ресурсів, внутрішнього контролю в державних органах, координація між органами протидії корупції, забезпечення якісного та незалежного судового розгляду.

Коротко розглянемо досвід європейських країн, де використані ці моделі.

Одним із головних завдань антикорупційних органів є розслідування. У цьому дуже допомагає наявність простого механізму повідомлення про корупційні дії громадянами або інститут викривачів. Більшість європейських країн впроваджують програми захисту свідків та можливість повідомляти про

корупцію анонімно. Розширюється мережа каналів інформування про корупцію. Найбільш ефективна така система у Люксембурзі, Румунії, Словенії та Великій Британії. Наприклад: Румунія захищає викривачів на законодавчому рівні від помсти державних службовців, приховується ідентичність особи; відповідний орган Хорватії має повноваження висувати та підтримувати обвинувачення у суді.

Важливим елементом розслідування є моніторинг декларацій про активи та борги високопосадовців. Наприклад, це основний напрям протидії корупції латвійського Бюро попередження та боротьби з корупцією. Але ефективність цього заходу сумнівна так як присутня певна закритість таких даних. В Литві, наприклад, високопосадовці подають декларації до Комісії з етики, в Болгарії Офіс аудиту Болгарії лише зберігає реєстр таких декларацій. Часто декларації подають лише певні категорії чиновників: обрані людьми чи призначені політики, високі чини тощо – або працівники секторів, де ризик корупції є найбільшим (державні закупівлі, митниця, податкова тощо). Позитивний результат від такого моніторингу це те, що антикорупційний орган може сфокусуватись на важливих справах та уникнути надмірного перевантаження дрібними справами – ними займається поліція. Інші превентивні заходи можуть включати моніторинг політик, законів та діяльності державних органів влади, наприклад, антикорупційні органи Литви та Латвії, висувають пропозиції щодо перегляду законодавчих актів.

Багатьом країнам притаманні й свої особливості. Голову Спеціальної служби розслідувань Литви призначають спільно президент та парламент, перед якими він звітує. Цим забезпечується нагляд за його діяльністю кількома державними інституціями. Спеціальна служба розслідування Литви готує навчальні матеріали щодо попередження корупції та працює зі школами задля їх впровадження у навчальні програми. Також у Литві створюють внутрішні відділи попередження корупції у державних та муніципальних органах.

Передумовою успішної роботи антикорупційних органів, як показує європейський досвід, є наявність достатнього фінансування. Саме з цим фактором пов'язується спроможність антикорупційних органів виконувати свої функції та залучати експертів, фахівців у різних сферах де задіяні корупційні схеми.

Створення окремих антикорупційних судів є винятком, як правило, посилюється ефективність та прозорість всієї судової системи. Винятками є Словаччина, де діє спеціалізований суд, та Франція, яка має вісім міжрегіональних спеціалізованих судів для найбільш складних справах.

Координація між різними органами, які борються з корупцією, є важливою як для країн зі спеціалізованими антикорупційними органами, так і для тих, в яких таких органів немає.

Унаслідок нескоординованості дій між правоохоронними органами Латвії (боротьбу з цим негативним явищем у країні здійснюють аж 16 різних структур, у т. ч. правоохоронних), країна залишається найкорумпованішою у

Європейському Союзі. У зв'язку зі вступом Литви до Європейського Союзу у заяві Європейського Парламенту теж зазначалося про необхідність активізації боротьби в цій країні з корупцією та організованою злочинністю, особливо на кордоні.

Але створення ефективних антикорупційних органів не повинно стати самоціллю при протидії корупції, важливим є підхід до цієї проблеми.

Так, наприклад, для Фінляндії, де діє досить чітка й ефективна система боротьби з корупцією, не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець закріпив принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину.

У Бельгії вирішення проблеми протидії корупції знайшло своє відображення у межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління), зокрема у реформі сектору фінансового контролю. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології).

В Німеччині визначено основним завданням знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань шляхом конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей.

Також досвід боротьби з корупцією у Німеччині та Словаччині свідчить про ефективність задіяння громадськості для боротьби з корупцією. Наприклад, у структурі Міністерства внутрішніх справ Словацької Республіки діє Антикорупційний комітет, до повноважень якого входить проведення превентивних заходів та розслідування фактів корупції серед співробітників міністерства та поліцейських структур країни.

Крім того, в деяких державах у боротьбі з корупцією активно використовуються різноманітні громадські організації. Зокрема у Швеції незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена 1994 року громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація займається і вивченням специфічних питань, у т. ч. пов'язаних із боротьбою з корупцією.

Окремої уваги заслуговує аналіз нормативно-правового регулювання протидії корупції, який потребує окремої статті.

Європейський досвід протидії корупції дозволяє сформулювати окремі

пропозиції до питань протидії корупції в Україні.

Перш за все слід зазначити, що ні законодавчі, ні адміністративні, ні будь-які інші заходи, що направлені на протидію корупції не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі на всіх рівнях влади.

По друге, основою ефективної протидії корупції є контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування (неодмінною умовою для цього є створення атмосфери прозорості) і забезпечена можливість порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників.

Третьою умовою ефективності такої протидії є жорстка підзвітність осіб, які наділені владними повноваженнями, перед реально незалежним органом, що здійснює моніторинг чистоти діяльності державних службовців, а також наділений повноваженнями по притягненню до відповідальності посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади, а також незалежність судової влади.

Підсумовуючи зазначимо, що за умов масштабної корупції акцент робиться саме на усуненні причин, а не на боротьбі з конкретними проявами. Так для правових систем деяких розвинутих країн узагалі не характерно використання в законодавстві терміну «боротьба» – законодавці закладають в нормативно-правовому акті принципи попередження правопорушень, які стосуються певної сфери діяльності

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

Бібліографічні посилання:

8. Eurobarometer. Режим доступу: https://data.europa.eu/euodp/data/S2176_88_2_470_ENG.
9. Вишневецька К.О. Створення антикорупційних інституцій в Україні: огляд європейських моделей. Протидія корупції: європейський досвід та українські реалії: тези міжнародної науково-практичної конференції (20–21 квітня 2012 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 73-76.
10. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / М.І. Хавронюк, О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. К., 2019. 359 с.
11. European Principles for Public Administration, SIGMA Papers, No. 27, OECD Publishing, Paris. / SIGMA. 1999. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/nispacee/unpan006804.pdf>
12. The Principles of Public Administration / SIGMA. – Publications. – Principles of Public Administration for EU candidate countries and potential candidates. <http://www.sigmaweb.org/publications/Principles-Public-Administration-Nov2014.pdf>
13. The Principles of Public Administration (2017 edition) / SIGMA. – Publications. – Principles of Public Administration for EU candidate countries and potential candidates.

http://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration_Edition-2017_ENG.pdf. Принципи державного управління (видання 2017 р.) / SIGMA. – Publications. – Principles of Public Administration for EU candidate countries and potential candidates. <http://sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-Overview-2017-Ukrainian.pdf>.

14. Methodological Framework for the Principles of Public Administration (November 2017) / SIGMA. – Publications. – Principles of Public Administration. – Methodological Framework for the Principles of Public Administration: <http://www.sigmaweb.org/publications/Methodological-Framework-for-the-Principles-of-Public-Administration-November-2017.pdf>.

15. Baseline Measurement Report: The Principles of Public Administration. Ukraine. June 2018 / SIGMA. – Publications. – Monitoring Reports. <http://sigmaweb.org/publications/Baseline-Measurement-Report-2018-Ukraine.pdf>; Звіт про базові вимірювання: Принципи державного управління. Україна. Червень 2018 року / Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-presentation-2018/0911.09.2018Ukraine%20Baseline%20Measurement%20Report%202018_UA.pdf.

16. Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. Дніпро: Середняк Т. К., 2018. 85 с.

17. Corruption Perceptions Index 2009. Сайт Transparency International, http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/2009.

ЛЕГЕЗА

Євген Олександрович,

професор кафедри

адміністративного та митного права

Університету митної справи та фінансів,

доктор юридичних наук, професор

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ У ВІТЧИЗНЯНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК ОДИН ЕФЕКТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Європейський вибір України означає активнішу реалізацію адміністративних послуг, без яких не можуть розвиватися освітянська, наукова, підприємницька, господарська та інші види суспільної діяльності, міжнародні та дипломатичні зв'язки тощо, зокрема процедури надання адміністративних послуг, у діяльності органів публічної адміністрації.

На жаль, особи, яким доводилося отримувати будь-які адміністративні послуги, наприклад, отримувати водійські права, вже звикли до корупційних явищ. Аналізуючи випадки прояву корупції в державних органах влади, серед найбільш корумпованих сфер діяльності в Україні можна виділити наступні органи: митні органи: пропуск через кордон заборонених до переве-

знення товарів; повернення конфіскованих товарів і валюти; заниження митних зборів та ін.; податкові органи: нестягнення податків в повному обсязі; повернення ПДВ та ін.; медичні установи та організації: закупівля обладнання і ліків за завищеними цінами; видача неправдивих медичних висновків; пріоритетне обслуговування одних громадян за рахунок інших та ін.; служби автомобільних інспекцій: необґрунтоване надання ліцензій (водійських прав, довідок про проходження техогляду); відсутність законного покарання для порушників правил користування дорогами та ін. [1].

Аналіз зарубіжного досвіду протидії корупції при наданні адміністративних послуг може допомогти вибрати зі світового досвіду набір ефективних антикорупційних заходів, і зрозуміти, по-перше, що корупції можна протидіяти в умовах, що склалися в сучасній Україні. По-друге, що існують перевірені досвідом, як принципи і методи ефективної протидії корупції, так і показники, що дозволяють обґрунтовано судити про рівень ефективності застосовуваних антикорупційних заходів [2].

Наприклад, в Латвії державна компанія «Дирекція безпеки дорожнього руху» (ДБДД) здійснює реєстрацію та технічний контроль дорожніх транспортних засобів, оцінку кваліфікації водіїв, видачу водійських прав, а також надає і інші послуги. Дослідження свідчать про низький рівень корупції в сфері надання послуг ДБДД. У 2018 році, 92,7% респондентів, які скористалися послугами (отримання водійських прав), відповіли, що вони не вдавалися до особистих зв'язків, подарунків або неофіційних платежів. Тільки 0,8% респондентів повідомили про піднесення подарунків або внесення неофіційної ціни в розмірі 5 або більше латвійських латів (близько 7,11 євро) [3].

Особливі заходи контролю робляться на підставі широкого діапазону відомостей, одержуваних, наприклад, в ході неофіційного спілкування зі співробітниками ДБДД, виходячи з ознак незвичайної діяльності, виявлених за допомогою аналізу баз даних ДБДД, і, навіть з обговорень водіїв на онлайн-форумах або рекламних оголошень, де приватні особи обіцяють успішне вирішення певних питань у ДБДД натомість на грошову винагороду. Погоджена процедура дій в ситуаціях, коли співробітнику пропонувався хабар.

У Румунії Головне управління по боротьбі з корупцією (DGA) є спеціалізованою, підпорядкованою безпосередньо міністру структурою в складі МВС, на яку покладено профілактика і припинення корупції. Їм була розроблена методика оцінки корупційних ризиків з метою підвищення аналітичного потенціалу і заходів реагування на корупційні ризики. Методика спрямована на підтримку етичних норм, прозорості та успішне проведення конкретних заходів, розстановку пріоритетів і підвищення відповідальності керівництва міністерства за проведення заходів з профілактики та контролю корупційних ризиків. Завдяки застосуванню методики міністерством здійснюються конкретні заходи, такі, як введення нової системи комплектування, зміна системи видачі водійських прав, реєстрації автотранспорту і т. д. Європейська комісія дає високу оцінку цій системі в рамках Механізму співпраці та верифікації [3].

Широко використовуваним засобом для протидії корупції при видачі водійських прав в практиці європейських країн є фотовідеофіксація теоретичних і практичних іспитів. В західних країнах для цих цілей використовують автоматизовану фіксацію, яка повністю контролює рухи машини, а іноді навіть цілі автоматизовані автодроми.

Щоб знизити корупцію при видачі водійських прав, необхідно провести цілий ряд змін.

По-перше, іспити не повинні приймати співробітники сервісних центрів. Можна взяти на озброєння досвід європейських країн, де незалежні екзаменатори неупереджені у прийнятті рішень і несуть персональну відповідальність за проєкзаменованих водіїв.

Крім того, в країнах ЄС практичні іспити проходять втричі довше, ніж в Україні. За українським нормативним документам, іспит повинен тривати не більше чверті години, а за європейськими – не менше сорока п'яти хвилин. За більш тривалий час можна краще оцінити навички водіння.

Таким чином, в Україні зарубіжний досвід повинен використовуватися не шляхом простого копіювання тих чи інших заходів державного управління, асоціацій приватного бізнесу або громадських організацій, які показали свою ефективність, а з урахуванням особливостей сформованого менталітету місцевого населення, укладу суспільного ладу і вдосконалення національного законодавства в питанні протидії корупції.

Бібліографічні посилання:

1. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.Д. Гвоздецький. – К., 2014. – 587 с.
2. Дослідження корупції в регіоні Європи, Кавказу та Азії 2018. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.millerchevalier.com/sites/default/files/resources/2018-ECA-Corruption-Survey-Full-Report-Russian.pdf>
3. Клімова С.М. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: [навч. посіб.] / С.М. Клімова, Т.В. Ковальова. – Х.: Вид-во ХарPIАДУ «Магістр», 2012. – 200 с.

ПАРШИНА

Олена Анатоліївна,

завідувач кафедри
аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор економічних наук, професор

ПАРШИН

Юрій Іванович,

професор кафедри
фінансово-економічної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор економічних наук, доцент

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція в сучасних умовах світової глобалізації стала системним фактором, що здійснює негативний вплив на ефективне функціонування державного апарату, суспільства і окремих громадян. Боротьба з корупцією набуває суттєвого значення, оскільки це явище уповільнює економічні процеси і політичну систему будь-якої країни.

Світовий досвід свідчить, що ні одній країні не вдається повністю позбутися від корупції, але цілком можливо запровадити заходи щодо суттєвого зниження наслідків цього негативного явища. Розвиненим країнам світу вдавалося знизити рівень корупції, і домогтися того, щоб це явище не ставало непереборною перешкодою для модернізації країни, забезпечення сталого розвитку економіки і соціуму [1].

Аналіз світового досвіду протидії корупції може допомогти сформува-ти набір ефективних антикорупційних заходів, і зрозуміти, по-перше, що з корупцією можна боротися в будь-яких умовах, і по-друге що існують перевірені принципи і методи ефективної протидії корупції, а також показники, що дозволяють обґрунтувати ефективність запропонованих антикорупційних заходів.

Проаналізуємо досвід декількох країн, зокрема Грузії, Гонконгу, Китаю, Австралії та Фінляндії, в яких сформовані успішні системи протидії корупції.

Зокрема, досвід Грузії в боротьбі з корупцією в державному секторі вважається унікальним і успішним, і значна кількість його аспектів може бути адаптованою і застосованою в країнах, де існують аналогічні проблеми [2].

Звітним періодом в реформуванні структури державного управління та скорочення рівня корупції в Грузії можна вважати 2003 рік, після революції

Троянд і приходу до влади нового уряду. За основу розробки стратегічних документів і нормативно-законодавчих актів був прийнятий американський, італійський, новозеландський і британський досвід боротьби з корупцією, також були запрошені консультанти та експерти таких міжнародних організацій, як Світовий банк, МВФ і USAID.

Відмінною особливістю Грузинської антикорупційної моделі є відсутність спеціального незалежного органу по боротьбі з корупцією, як і окремого органу для розробки антикорупційної політики. Створена для координації та моніторингу антикорупційної діяльності у 2008 році Антикорупційна Рада Грузії під жодне з цих визначень не підходить. Рада не має ні власного штату, ні бюджету, а його члени можуть бути відкликаними урядом у будь-який час. Роль секретаріату Антикорупційної Ради виконує аналітичний департамент Міністерства юстиції Грузії, де працюють всього 16 чоловік, а очолює Раду – міністр юстиції.

Антикорупційна політика Грузії реалізується на основі Антикорупційної стратегії, Плану дії і Кримінального кодексу Грузії. Стратегія концентрується на шести пріоритетних сферах: ефективний і вільний від корупції державний сектор; конкурентоспроможний і вільний від корупції приватний сектор; вдосконалення системи правосуддя; вдосконалення антикорупційного законодавства; попередження корупції та вдосконалення механізму фінансування діяльності політичних партій.

Гонконг займає 17 місце з 174 країн, бал ІВК становить 74 бали зі 100 згідно з даними щорічного звіту Transparency International щодо рівня корупції [2]. У Гонконзі протягом століть хабарництво було традицією, і здавалося, що чиновників і жителів цієї держави неможливо відучити брати і давати хабарі. Але країні це вдалося зробити. Антикорупційні заходи Гонконг почав реалізовувати у 1974 році, коли корупцією було пронизано 94 % всього державного сектора, і комплекс заходів було запроваджено на три напрямки.

Перший напрямок заходів був спрямований на скасування презумпції невинуватості для чиновників. Замість нього застосовується принцип «доведи, що купив майно не на хабарі». Якщо чиновник не в змозі довести, що законним шляхом отримав кошти, які знаходяться на його закордонних рахунках або на які придбано нерухомість і дороге майно, то він буде засуджений до тюремного ув'язнення на строк до 15 років позбавлення волі.

Другий напрямок заходів був пов'язаний зі створенням у 1974 році Незалежної комісії з боротьби з корупцією (НКК), яка підпорядковується безпосередньо генерал-губернатору Гонконгу, при цьому, ні МВС, ні органи держбезпеки впливати на діяльність НКК не можуть. У співробітників НКК високі оклади, вони на 20-30 % вище, ніж у працівників силових відомств.

Ця комісія не тільки виявляє хабарників, а й займається профілактикою, тобто запобіганням хабарів у сферах, найбільш схильних до корупції, наприклад, в службах, що видають різні дозволи на ведення бізнесу або будь-яких робіт, в дорожньої поліції, в слідчих органах і судах тощо.

Третій напрямок заходів передбачає можливість людям і журналістам повідомляти про хабарників. Таким чином звичайні люди стали помічниками незалежній комісії з боротьби з корупцією. Журналістам було дозволено аналізувати справи будь-якого чиновника. Крім того, в Гонконзі перестали переслідувати тих, хто хабар дає, тобто винен завжди чиновник. І найголовніше, всі факти про затримання корупціонерів та їх арешт широко висвітлюються у ЗМІ.

Однак до найбільш успішних країн за показником ефективності боротьби з корупцією в даний час належить Китай [2]. За даними «Transparency International», відповідно до Індексу сприйняття корупції, Китай займає 100 місце з 174 країн. У Китайській Народній Республіці (КНР) індекс корупції склав 36 за шкалою від 1 до 100 (де 100 означає найменшу корумпованість).

Боротьба з корупцією в Китаї ведеться за різними напрямками. У грудні 2007 року керівництво КНР створило Державне управління з попередження (протидії) корупції (ГУПК). До функцій нового відомства, підпорядкованого держраді КНР, відносяться виявлення корупціонерів та розробка цілих комплексів антикорупційних заходів. Фактично це спеціалізована антикорупційна спецслужба з величезними повноваженнями: ГУПК може вести власні розслідування, самостійно брати під нагляд підозрюваних чиновників і проводити їх затримання. У всіх провінціях КНР створені регіональні структури ГУПК, які займаються боротьбою з корупцією на місцевому рівні.

У боротьбі з корупцією важлива роль відводиться дисциплінарним комісіям. Центральна дисциплінарна комісія (ЦДК) має порівняно невеликий штат – 800 осіб. Робота ЦДК є децентралізованою і охоплює всі державні відомства.

ЦДК працює досить жорстко, вона має право здійснювати адміністративні арешти. Комісія, після затримання підозрюваного посадовця тримає його під вартою до тих пір, поки не буде винесено вердикт: передавати справу до прокуратуру чи ні. Затримана особа не може ні повідомити про це родині, ні найняти адвоката. Затримання може тривати до шести місяців. Якщо комісія приходить до обвинувального висновку, слідує оголошення про виключення винного з партії. Після цього справа передається до прокуратури.

Одним із засобів боротьби з корупцією, який на практиці підтвердив свою ефективність в Китаї, є ротація кадрів у всіх органах влади. Дана міра сприяє тому, що у чиновників немає можливості використовувати вже сформовані службові, родинні, дружні та інші зв'язки, що сприяють незаконним діям.

Відчутні результати у боротьбі з корупцією також приносить проведена соціальна політика, яка дозволила скоротити розрив між багатими і бідними частинами населення КНР.

Згідно з ранжируванням 174 країн за індексом сприйняття корупції, проведеного Transparency International у 2014 році, однією з найменш корумпованих країн даного рейтингу є Австралія, яка займає 11 місце з 80 балами [2].

В Австралії приділяється значна увага боротьбі з корупцією і профілактиці проявів даного виду злочинності. Ця країна є підписантом двох базових антикорупційних міжнародних конвенції – Конвенція ООН проти корупції, яка вступила в дію 14 грудня 2005 року, і Конвенція ОЕСР по боротьбі з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операції, яка набула чинності 15 лютого 1999 року. Основна законодавча база антикорупційної політики Австралії закладена в Законі про велику і організовану злочинності, останні зміни в якому були внесені у 2009 році.

В Австралії немає регіональної структури або централізованої системи органів по боротьбі з корупцією. Контроль за діяльністю урядових структур здійснює австралійська громадськість через національні громадські організації (національні комісії).

Будь-який громадянин має право подати до такої комісії скаргу або повідомити про корупційний дії, скоєному державними посадовими особами. Комісія аналізує всі отримані скарги, може передати справу на розгляд в організацію, на яку подано скаргу, провести власне розслідування або вжити заходів щодо запобігання подальшим проявам корупції та проведення відповідного навчання.

В Австралії створено сильні та ефективні інститути по боротьбі з корупцією, а якісне надання державних послуг є пріоритетом. Австралія вважається країною з найменшим рівнем корупції та високим авторитетом державної служби. Державний службовець отримує гідну заробітну плату, що є дієвим антикорупційним заходом. Разом з тим керівництво Австралії виділяє великі кошти на створення потужних антикорупційних структур, які за підтримки урядів розробляють ефективні антикорупційні стратегії, програми, проводяться детальні соціальні дослідження корупційних порушень.

Також дуже ефективним методом запобігання корупції є подальший розвиток електронного уряду.

Кілька років поспіль за даними Transparency International Фінляндія посідає третю позицію рейтингу індексу сприйняття корупції (89 балів зі 100) як країна з найменшим рівнем корупції [2].

Принципи правильного управління, етичні норми і рекомендації прописані в багатьох нормативних актах Фінляндії, починаючи з Конституції, і є суттєвою, невід'ємною частиною керівництва державою. Це одночасно і правова база превенції корупції.

Однак, незважаючи на репутацію і високу оцінку Transparency International, випадки корупції трапляються і в Фінляндії. Відомі факти, які засвідчують періодичність доходження до суду справ про отримання хабара тією або іншою посадовою особою або про зловживання службовим становищем або про надання хабара представником тієї чи іншої компанії з метою забезпечення отримання контракту тощо.

Аналіз проведених досліджень свідчить, що універсальних методів протидії корупції на цей час не існує. Кожна країна світу, враховуючи власні

внутрішні реалії, повинна обирати власну стратегію і формувати комплексну систему антикорупційних заходів.

Бібліографічні посилання:

1. Стерхов А.П. Противодействие мошенничеству и коррупции – важнейший элемент обеспечения безопасности бизнеса. *Вестник Иркутского государственного технического университета*. 2014. № 3.
2. Сборник материалов по исследованию зарубежного опыта противодействия коррупции. *Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан*, 2015. 45 с.

СОБАКАРЬ

Андрій Олексійович,

завідувач кафедри

тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ
ЗАСОБІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ:
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПОЗИЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Протидія корупції є одним із ключових чинників у забезпеченні економічного розвитку і довіри громадян до публічної влади. Протягом останнього десятиліття при характеристиці політичної, економічної та соціальної ситуації в Україні відзначаються значне збільшення поширення корупції і посилення її впливу на основні сфери держави і суспільства. Не отримуючи гідної протидії, вона прагне перетворитися на самостійний і вельми впливовий соціальний фактор, дестабілізує увесь спектр політичних, економічних, соціальних та культурних традицій. Крім того, корупція негативно впливає на міжнародний авторитет України, яка сьогодні вважається глибоко корумпованою державою.

Одним з ключових питань реформування національної системи органів охорони правопорядку є приведення роботи її структурних підрозділів до щоденного дотримання принципів законності, дисципліни, верховенства права, невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень тощо. З цього приводу доцільним стає використання досвіду інших країн, який дасть можливість розширення сукупності наявних уявлень про шляхи вдосконалення антикорупційних засобів в діяльності правоохоронних структур України, дозволить знаходити найбільш конструктивні рішення.

Основний акцент у формуванні системи антикорупційних засобів в дія-

льності поліцейських підрозділів в інших країнах робиться, насамперед, у нормативно-правовому забезпеченні застосування превентивних антикорупційних механізмів. Наприклад, у Німеччині основу стримування корупції в органах охорони правопорядку на федеральному рівні в даний час складають три акти: Закон «Про боротьбу з корупцією» (Gesetz zur Bekämpfung der Korruption) від 20 листопада 2015 р. [1]; Закон «Про обмеження діяльності службовців за сумісництвом» (Zweites Nebentätigkeitsbegrenzungsgesetz) від 9 вересня 1997 р. [2]; Директива про запобігання корупції в федеральній адміністрації (Richtlinie zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung) від 30 липня 2004 р., в якій в якості додатків також представлені Кодекс дій проти корупції та Методичні вказівки [3].

Особливе місце в системі актів щодо протидії корупції в ФРН займають Концепції попередження і боротьби з корупцією (Präventions- und Bekämpfungskonzept Korruption), які приймаються за підсумками конференцій міністрів внутрішніх справ та представників законодавчих органів земель. Так, Концепції 1995 і 2002 рр. розкривали напрямки діяльності органів влади земель з протидії корупції і служили основою для прийняття на рівні земель різних нормативних актів антикорупційної спрямованості. Прикладом такого роду актів земель ФРН можуть слугувати Директива про попередження і припинення корупції в сфері державного управління Нижньої Саксонії (Richtlinie zur Korruptionsprävention und Korruptionsbekämpfung in der Landesverwaltung) від 1 квітня 2014 р. [4]; Адміністративний регламент щодо запобігання та боротьби з корупцією під час здійснення функцій державного управління Вільного ганзейського міста Бремена (Verwaltungsvorschrift zur Vermeidung und Bekämpfung der Korruption in der öffentlichen Verwaltung der Freien Hansestadt Bremen Land und Stadtgemeinde) від 26 лютого 2013 р. [5] та ін.

У США значна увага приділяється заходам із запобігання конфлікту інтересів, у зв'язку з чим розроблено Довідник із питань етики, що містить закони про конфлікт інтересів (Збірник законів США), адміністративного указу 12674 про Принципи етичної поведінки з поправками ЕО 12731, загальноприйнятних Стандартів етичної поведінки для службовців органів виконавчої гілки влади у CFR 5 Частині 2635, нормативних актів Міністерства юстиції США у CFR 5 Частині 38011, що доповнюють загальноприйняті стандарти та додаткові нормативні акти Міністерства у CFR 28 Частині 45 [6, с. 229].

Водночас в Законі Республіки Казахстан «Про протидію корупції» від 18 листопада 2015 р. прямо передбачено, що відповідна особа в письмовій формі повідомляє свого безпосереднього керівника (керівництво державного органу) про існуючий конфлікт інтересів або можливість його виникнення.

Не менш важливим у справі запобігання та протидії корупції в інших країнах є організаційний аспект розв'язання цієї проблеми. Зокрема, у Республіці Білорусь відповідно до ст. 6 Закону «Про боротьбу з корупцією» уповноваженими суб'єктами боротьби з корупцією є органи прокуратури, внутрішніх справ і державної безпеки, у складі яких створено спеціальні

підрозділи по боротьбі з корупцією, яким надається право: одержувати безоплатно з державних органів та інших організацій в установленому законодавством порядку інформацію, необхідну для виконання функцій по боротьбі з корупцією, в тому числі з автоматизованих інформаційних, довідкових систем і банків даних; безперешкодно прибувати в пункти пропуску через державний кордон і місця, де здійснюється прикордонний контроль, за службовими посвідченнями та перепустками, що видаються Державним прикордонним комітетом або уповноваженими посадовими особами інших органів прикордонної служби; призупиняти з санкції прокурора повністю або частково на строк до десяти діб фінансові операції фізичних та юридичних осіб, а також обмежувати їх в праві розпорядження майном, якщо є достатні підстави вважати, що грошові кошти і (або) інше майно, отримані від осіб, причетних до скоєння корупційних правопорушень або до легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом; вносити в державні органи та інші державні організації в порядку, встановленому законодавством, подання про анулювання спеціальних дозволів (ліцензій) на здійснення окремих видів діяльності [7, с. 36].

У ряді європейських країн для боротьби з корупцією в правоохоронних органах створюються знову або реформуються спеціальні підрозділи. Наприклад, у Великій Британії були сформовані автономні антикорупційні підрозділи, створені відповідні сепаратні служби і одночасно розроблені практичні заходи, які вони повинні здійснювати [8].

В Естонській Республіці обов'язок боротьби з корупцією покладається на відповідне бюро Центральної кримінальної поліції, яке входить до складу Міністерства внутрішніх справ Естонії. Бюро разом із підрозділом внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ Естонії здійснює діяльність щодо попередження корупції та виявлення осіб, які такі діяння вчиняють. Водночас у Литві створено Спеціальну службу розслідувань, яка є незалежною державною установою, що підпорядковується безпосередньо Президенту Литви. Разом зі службою внутрішньої безпеки Міністерства внутрішніх справ Литви вона здійснює оперативно-розшукову, слідчу й превентивну діяльність щодо попередження корупції серед працівників поліції [9].

У продовження цієї тези слід навести досвід Угорщини, де практикується створення мобільних груп з числа працівників підрозділів безпеки правоохоронних органів (свого часу створення в системі МВС України подібних мобільних груп з моніторингу дотримання прав і свобод людини стало помітним кроком у реалізації ідеї громадського контролю над правоохоронними органами). Таким групам надано право здійснювати планові та позапланові перевірки підрозділів поліції будь-якого рівня (місцевого, регіонально чи центрального) [10, с. 149].

Підсумовуючи викладене, слід сказати, що позитивний зарубіжний досвід запобігання й протидії корупції може допомогти не стільки вибрати зі світового досвіду набір антикорупційних засобів, скільки зрозуміти: по-

перше, що корупції можна протидіяти і в більш складних умовах, ніж в сформованих в сучасній Україні; по-друге, що існують перевірені досвідом, як принципи і методи ефективної протидії корупції, так і показники, що дозволяють обґрунтовано судити про рівень ефективності застосовуваних антикорупційних заходів. Безумовно, просте перенесення зарубіжної моделі на національний ґрунт не є ефективним. При формуванні системи запобігання та протидії корупції в органах охорони правопорядку України слід враховувати окремі напрямки боротьби з корупцією, а також практику реалізації вже прийнятих рішень з метою вдосконалення механізмів протидії корупції.

Бібліографічні посилання:

1. Gesetz zur Bekämpfung der Korruption URL: http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl115s2025.pdf.
2. Zweites Nebentätigkeitsbegrenzungsgesetz URL: http://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBI&jumpTo=bgbl197s2294.Pdf.
3. Richtlinie zur Korruptionsprävention in der Bundesverwaltung. URL: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Themen/OED_Verwaltung/Korruption_Sponsoring/Richtlinie_zur_Korruptionspraevention_in_der_Bundesverwaltung.pdf?__blob=publicationFile
4. Richtlinie zur Korruptionsprävention und Korruptionsbekämpfung in der Landesverwaltung URL: <http://www.nds-voris.de/jportal/?quelle=jlink&query=VVND-204800-LRegprod.psml&max=true>.
5. Verwaltungsvorschrift zur Vermeidung und Bekämpfung der Korruption in der öffentlichen Verwaltung der Freien Hansestadt Bremen Land und Stadtgemeinde URL: <http://www.zaks.bremen.de/handlungshilfen/rechtsgrundlagen-1613>.
6. Васи́линчук В.І., Ка́люк С.М. Заходи щодо запобігання та протидії корупції: міжнародний досвід. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 224-235.
7. Редкоус В. М. Административно-правовое регулирование противодействия коррупции в государствах – участниках Содружества Независимых Государств. *Административное и муниципальное право*. 2010. № 5. С. 36-37.
8. Ажирбаева О.Р. Противодействие коррупции в полицейских ведомствах США и Европы URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/protivodeystvie-korrupsii-v-politseyskih-vedomstvah-ssha-i-evropy>
9. Фільштейн М.В. Досвід країн Прибалтики в подоланні корупції в поліцейському середовищі. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2(2). С. 149-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6
10. Григоренко І.А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 146.

ШАБЛИСТИЙ

Володимир Вікторович,

професор кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

**ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ
ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ
І ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Мабуть, тривіальним та аксіоматичним є твердження, що боротьба з корупцією буде завжди процесом, автоматично супроводжуваним надпотужним соціальним запитом – будь-хто хоче жити в країні без корупції; знає, як викоринити це зло, як правильно та швидко зробити українців багатими; знає, як збірній команді України з футболу стати чемпіонами світу... Проте, на думку більшості, корупція – це хабарництво, причому «корупціонер – це той, хто отримує, а хто дає – нормальна людина, треба ж якось вирішувати все по-тихому».

На наше суб'єктивне переконання, саме з такого «методологічного» підходу побудована вітчизняна антикорупційна діяльність, правове регулювання якої постійно змінюється. Динамічність законодавства при відсутності його сталості в тому числі зумовлюють досить неоднозначне застосування антикорупційного законодавства на практиці – очевидним є бажання спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції (органів прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК)), досягнути високого рівня ефективності своєї діяльності шляхом, на перший погляд, досить легкого притягнення саме до адміністративної відповідальності осіб, які далеко не завжди мають час, можливість та бажання відстоювати свою правоту у суді. Саме проблему встановлення вини та моменту виявлення пов'язаних із корупцією адміністративних правопорушень спробуємо окреслити у цій доповіді.

Вже нечинний закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [1] передбачав поняття лише корупційного правопорушення як **умисного** діяння, що містить ознаки корупції, вчиненого особою, зазначеною у частині першій статті 4 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність.

Закон України «Про запобігання корупції» [2], серед всього іншого,

вже передбачає і поняття корупційного правопорушення як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність, так й правопорушення, пов'язаного з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Як бачимо, попередній закон однозначно виключав необережну форму вини при вчиненні корупційних правопорушень, тоді як з 14 жовтня 2014 року в Україні «корупція з необережності» стала можливою – як корупційні, так і пов'язані з корупцією правопорушення у законі охарактеризовані без прив'язки до форми вини, на що акцентуємо особливу увагу. Така акцентуація пояснюється таким.

По-перше, Глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [3] називається «Адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією», однією із найзастосовуваних статей якої є ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю».

Згідно з роз'ясненням НАЗК, слід звернути увагу, що адміністративна та кримінальна відповідальність передбачені виключно за подання «завідомо недостовірних» відомостей. Тобто відповідне діяння має бути вчинено суб'єктом декларування з прямим умислом. При цьому для притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень необхідно довести наявність такого умислу, а саме те, що суб'єкт декларування усвідомлював не достовірність відомостей, які він зазначив у декларації [4].

22 травня 2017 року судова палата у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України (далі – ВССУ) з розгляду цивільних і кримінальних справ направила головам апеляційних судів лист, в якому висвітлила позиції застосуванням норм чинного законодавства України щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією.

Так, елементи складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, конструктивною ознакою передбачають несвоєчасне подання декларації без поважних на те причин, тобто знову виключно умисна форма вини. Також ВССУ зауважив, що адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення може бути накладено протягом трьох місяців із дня виявлення, але не пізніше двох років із дня його вчинення (ч. 3 ст. 38 КУпАП). Продовження перебігу строків накладення адміністративних стягнень законом не передбачено, тому в разі їх закінчення провадження у справі закривається. Вказівка законодавця у п. 7 ст. 247 КУпАП «на момент розгляду справи» означає, що провадження у справі про адміністративне правопорушення підлягає закриттю, якщо на

початок розгляду справи закінчилися строки, встановлені ст. 38 КУпАП. А сам розгляд справи про адміністративне правопорушення та його закінчення не обтяжений строками, визначеними ст. 38 КУпАП, а передбачений ст. 277 КУпАП, що є гарантією всебічного, об'єктивного і повного з'ясування всіх обставин, які мають значення для вирішення справи. Якщо на момент розгляду справи в суді закінчились строки притягнення особи до адміністративної відповідальності, то суд в разі заперечення особою своєї вини чи наявності у її діях складу адміністративного правопорушення повинен дослідити всі обставини справи, встановити, чи містить діяння ознаки та склад адміністративного корупційного правопорушення, чи належить особа до суб'єктів цього корупційного правопорушення, чи винна вона в його вчиненні, і лише після цього закрити провадження у справі [5].

Як цілком слушно зазначив М.І. Хавронюк, діяння, передбачені ст. 172-6 КУпАП, є діяннями з формальним складом, які можуть бути вчинені тільки умисно. Це впливає зі ст. 10 та 11 КУпАП. Зокрема, не може вважатися адміністративним правопорушенням необережне діяння, наслідки якого в законі не визначені. Відтак, з суб'єктивної сторони, правопорушення, передбачене ст. 172-6 КУпАП, може бути вчинено тільки умисно [6, с. 380-381].

Отже, дозволимо собі, враховуючи викладене, дійти висновків, які, проте, відображають суто нашу суб'єктивну точку зору.

По-перше, корупція з необережності в Україні можлива – за незначні необережні порушення антикорупційного законодавства відповідних суб'єктів варто притягувати виключно до дисциплінарної відповідальності за корупційні або по'язані із корупцією правопорушення, оскільки їх законодавче визначення допускає необережну форму вини.

По-друге, моментом виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного із корупцією, слід вважати не дату складання відповідного протоколу, а документальне підтвердження спеціалізованим суб'єктом у сфері протидії корупції наявності такого порушення. Це пояснюється таким.

Дійсно, строків проведення перевірки, збирання інформації для наявності чи відсутності ознак такого правопорушення перед складенням протоколу про не передбачено жодним нормативно-правовим актом, і таке передбачення в принципі не потрібне. В абсолютній більшості датою виявлення будь-якого адміністративного правопорушення, є дата складання відповідного протоколу, що складається прямо на місці його вчинення. Сам протокол про адміністративне правопорушення є лише одним із доказів у справі про адміністративне правопорушення (ст. 251 КУпАП – доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи).

Якщо уважно вивчити матеріали у справі про адміністративне

правопорушення, пов'язане із корупцією, то стає очевидним, що в ньому містяться інші фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність такого адміністративного правопорушення, які суд визнає доказами, проте момент їх виявлення явно перевищує три місяці. Тому моментом виявлення адміністративного правопорушення, пов'язаного із корупцією, не завжди є дата складання відповідного протоколу.

Пропонуємо у ст. 172-6 КУпАП у кожній із частин вказати на умисну форму вини, щоби унеможливити свавільні судові рішення з віднесенням такого правопорушення до необережних.

Виключно адміністративне провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією (Глава 13-А КУпАП), не зможе забезпечити належне їм запобігання та захист прав усіх сторін. У зв'язку із підготовкою нової редакції КК України вкотре пропонуємо Главу 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані із корупцією» передбачити в кримінальному законі як кримінальні проступки [7, с. 141].

Бібліографічні посилання:

1. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення: 29.10.2019).

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 29.10.2019 р.).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07 грудня 19084 року № 8074-X. *Відомості Верховної Ради УРСР* від 18.12.1984 – 1984 р. № 51. Стаття 1122. З наступними змінами та доповненнями.

4. Роз'яснення щодо заповнення декларацій. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/departament-perevirky-deklaratsij-ta-monitoringu-sposobu-zhyttya/metodychni-rekomendatsiyi-sub-yehtam-deklaruvannya/> (дата звернення: 29.10.2019 р.).

5. ВССУ роз'яснив, що необхідно враховувати судам при притягненні до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. URL: https://ukrainepravo.com/law-practice/practice_court/vssu-roz-yasniv-shcho-neobkhidno-vrakhovuvati-sudam-pri-prityagnenni-do-administrativnoi-vidpovidaln/ (дата звернення: 29.10.2019 р.).

6. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М.І. Хавронюка. К.: ВД «Дакор», 2016. 496 с.

7. Шаблистий В.В. Способи мінімізації кримінальних загроз безпеці критичної інфраструктури та кібернетичній безпеці людини в Україні. *Кримінальні загрози в секторі безпеки: практики ефективного реагування*: матеріали панельної дискусії III Харків. міжнар. юридичного форуму «Право», м. Харків, 26 верес. 2019 р. / редкол.: В.Я. Тацій, Ю.Г. Барабаш, Б.М. Головкін, О.В. Таволжанський. Харків: Право, 2019. С. 138–142.

ЧЕКМИШЕВ

Олександр Вікторович

доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри соціальних комунікацій
Інституту журналістики Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНЖИНІРИНГ У ТРИКУТНИКУ «ВЛАДА-МЕДІА-ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

У царині соціальних комунікацій дедалі актуальнішим стає вивчення емпіричних досліджень та експериментів, в яких поєднуються різні методології і через свій синергетичний ефект дають змогу класичним дослідницьким методам набути ознак соціально комунікативних технологій. Такі технології проявляють свої прикладні особливості у процесі реалізації конвергованих соціально комунікаційних проектів, зокрема ефекти соціального інжинірингу через вплив на медіа контент, політику органів влади різного рівня та ОГС. Актуальною науковою проблемою залишається визначення таких оптимальних критеріїв якості комунікації у трикутнику: влада-медіа-організації громадянського суспільства, за яких синергетичний ефект зумовлюватиме явище соціального інжинірингу, а відтак конкретні зміни в житті територіальної громади чи суспільства загалом. У нашому випадку йдеться про те, як застосування конвергованих технологій може допомогти боротьбі з корупцією.

Йдеться, насамперед, про прикладні особливості комунікації між різними соціальними інституціями, а також явище соціального інжинірингу, на прикладі результатів прикладних проектів, зокрема 2009-2017рр., які містять конкретні прояви того, як класичні дослідницькі методи набувають ознак соціально комунікативних технологій і допомагають долати конкретні прояви корупції. Зарубіжний досвід таких досліджень, зокрема поєднання медіа-моніторингових спостережень, експертних опитувань та соціологічних досліджень, зокрема методом фокус-груп, свідчать, що проведення конвергованого соціально комунікативного дослідження та публічне оголошення його результатів є не лише підсумком проведеної дослідницької роботи, але й саме по собі стає явищем соціальної комунікації, безпосередньо впливаючи на медіа контент, політику влади та ОГС. А в нашому випадку – безпосередньо позначається на рівні корупції.

Нові способи вирішення наукових проблем, що впливають із традиційних методів науки, запропонували відомі американські дослідники Дж. Мангейм та Р. Річ. Йдеться про те, що різні наукові напрямки зближуються. Так само зближуються і методології, що використовуються в різних наукових

царинах. [1, с. 5-6].

Описане вище цілковито підтверджується теорією професора Володи-мира Різуна, який суголосно професору Георгію Почепцову пропонує вважати науку про соціальні комунікації видом практичної справи, що належить до сфери соціальної інженерії (соціального інжинірингу) [3]. У системі суспільної взаємодії соціальні, або, що тотожно, — суспільні комунікації є її основними засобами, які створюються для забезпечення ефективного суспільного зв'язку між різними соціальними інститутами, через те проектування та впровадження таких засобів і є справою соціального інжинірингу [4].

Прикладною доказовою базою вищезгаданих та інших подібних теоретичних положень є результати проекту «Сприяння європейським стандартам в українському медійному середовищі». Методологічною основою було проведення кількох хвиль медіа моніторингу, анкетування та фокус-груп.

Згаданий проект був спільною акцією Європейського Союзу та Ради Європи. Бенефіціарієм виступала Національна комісія з утвердження свободи слова та розвитку інформаційної галузі. Дослідження було виконане ГО – (Асоціацією «Спільний простір» та «Європа ХХІ»). За основну мету проекту ставилося підвищення поінформованості громади щодо місцевих проблем (і серед них, передовсім, проблеми корупції)(і серед них, передовсім, проблеми корупції) через активізацію ролі медіа у громадському діалозі. Новітність методики полягала в тому, що дослідження проводилося одночасно за трьома напрямками: моніторинг найвпливовіших ЗМІ; анкетування місцевих експертів, журналістів та топ-менеджерів; фокус-групове дослідження аудиторії місцевих ЗМІ.

Загалом результати дослідження були тотожними, точніше мали спільні тенденції в усіх пілотних регіонах (Сумський, Донецький, Херсонський, Черкаський, Рівненський та Чернівецький, областях).

Для точності експерименту щодо впливу конвергованої методики на медіаконтент у регіонах, сусідніх до місць проведення двох основних хвиль дослідження було також проведено дві хвилі вибіркового моніторингу місцевих ЗМІ на предмет представлення основних професійних та соціально-демографічних груп кожного регіону, а також представлення основних проблем (і серед них, передовсім, проблеми корупції та теорії і практики норм Кримінального процесуального кодексу України щодо корупційних проявів та пов'язаних із ними кримінальних проваджень). При цьому результати фіксувались у закритому режимі і, на відміну від згаданих, так би мовити «основних» регіонах, публічно не оголошувалися. Зокрема паралельні дослідження було проведено в регіонах, сусідніх до Херсона: на Миколаївщині та на Кіровоградщині; сусідніх до Донецька: у Запорізькій та Луганській областях; сусідніх до Рівного: в Житомирській та Волинській областях; сусідніх до Сум: у Чернігівській та Сумській областях; сусідніх до Черкас: Вінницькій та Київській областях; сусідніх до Чернівців: Івано-Франківській та Хмельницькій областях. Детально не зосереджуючись на результатах закритих дослі-

джен, можемо констатувати, що у всіх без винятку сусідніх регіонах, спостерігалися спільні риси: у проміжку між двома хвилями вибіркового моніторингу представлення основних професійних та соціально-демографічних груп і їхніх проблем у сусідніх регіонах мало або спадну тенденцію, або залишалося на попередньому рівні.

Що стосується «основних» регіонів, перші результати не були однозначно втішними з точки зору соціальної практики. Вони зводилися до того, що на тлі часткового спаду активності висвітлення основних професійних та соціально-демографічних груп, зростання обсягів представлення основних проблем регіону (зокрема проблем із корупцією), певного зростання професійності місцевих журналістів та оволодіння ними базових професійних та етичних стандартів, умови їх реалізації, розвитку та подальшого підвищення погіршилися. Натомість висновки щодо другої хвилі (після оголошення інформації про результати першої хвилі моніторингу, анкетування та фокус-групових досліджень, а також після засідань діалогових груп за участі представників регіональної влади, журналістів та представників місцевих і столичних ОГС), попри поодинокі приклади спадної тенденції, водночас у 90% спостерігалася стабільна тенденція зростання кількості матеріалів у ЗМІ, присвячених корупції та боротьби з нею на рівні 12-25%, порівняно із 1-ю хвилею.

Результати кількісно-якісних змін медіа контенту трьох цілком різних регіонів підтверджується також результатами повторних анкетувань. Зокрема вони значною мірою збігаються із висновками за результатами моніторингу. А саме в тому, що загальний рівень місцевих експертів, журналістів та топ-менеджерів дещо зріс – особливо це стосується оволодіння сучасними європейськими та професійними стандартами. Більш критичні оцінки під час 2-ї хвилі пояснюються як зростанням рівня засвоєння згаданих стандартів, так певним розчаруванням тим, що з огляду на політичні й економічні події, умови, в яких рівненські журналісти та топ-менеджери могли б яскравіше проявити вищий рівень засвоєння професійних та етичних медіа-стандартів, стали складнішими та такими, які ускладнюють зростання згаданих стандартів. [5]. Аналогічно до висновків, що випливають з аналізу анкетування, також результати моніторингу підтверджені повторними фокус-груповими дослідженнями. [5].

Аналогічні результати спостерігалися через 7 років у процесі та після реалізації проекту «Голос регіональних ЗМІ (2015-2017 рр.) за участі українських (Асоціація «Спільний простір», британських (Томпсон фондейшен), данських (Європейський центр журналізму). При цьому як за методологією, завданнями, так і територіальним охопленням і виконавцями, проект дещо відрізнявся від описаного вище. Проект передбачав: 1) Проведення 4-х хвиль моніторингу регіональних ЗМІ в усіх областях України (крім ОРДЛО) на тему представлення різних проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і, зокрема корупційних; 2) Публічне оголошення результатів; 3) Організацію серії тренінгів для регіональних журналістів (зокрема щодо боротьби з корупці-

єю); 4) Проведення низки , діалогових груп за участі представників влади;
5) Медіапродакшн.

Автори та виконавці проекту виходили з того, що моніторинг представлення у ЗМІ таких вразливих суспільних груп як ВПО дає змогу (як особлива соціально-комунікаційна технологія) «...не лише оцінити якість медіа-контенту, дослідити, які теми і проблеми представлені активніше чи пасивніше, а також вивчити, як соціальний інститут влади користується ЗМІ для комунікації із суспільством». Таким чином, і в цьому проекті на чільному місці була корупція та боротьба з її різноманітними проявами [6].

Завдячуючи вищезгаданим якостям моніторингу та його технологій, таке дослідження корупційної тематики, зокрема в аспекті проблем ВПО (як вразливої групи населення) мало не лише теоретичний характер, а й спричиняло ефект соціального інжинірингу [3], а саме зменшення потенційних сфер конфлікту шляхом збалансованого висвітлення тематики ВПО в регіональних засобах масової інформації, що сприяло зниженню рівня соціальної напруги, зокрема між вимушеними переселенцями і громадами, які їх приймають, а також зменшення проявів корупції». [6]

Таким чином, у процесі зближення та конвергенції різних наукових напрямків та за умов реалізації в рамках прикладних проектів класичні дослідницькі методи набувають ознак соціально комунікативних технологій. Зокрема у процесі комунікації різних соціальних інституцій (влади-медіа-ОГС) спостерігається синергетичні явища у вигляді соціального інжинірингу. Таким чином, проведення конвергованих соціально комунікативних досліджень та публічне оголошення їх результатів є не лише підсумком проведеної дослідницької роботи, але й саме по собі стає явищем соціальної комунікації, безпосередньо впливаючи на медіаконтент, політику влади та ОГС, зокрема стосовно боротьби з корупцією.

Що стосується перспектив досліджень, особливої уваги заслуговує дослідження конкретних індикаторів комунікативного процесу, а також критеріїв відповідності його учасників, які, у сукупності, даватимуть змогу досягти оптимальної синергії для створення ефекту соціального інжинірингу.

Бібліографічні посилання:

1. Мангейм Дж. Б. Политология. Методы исследования / Дж. Б. Мангейм, Р. К. Рич ; [пер. с англ. / предисловие А. К. Соколова]. – М. : Весь Мир, 1997.
2. Новітні дослідження українського медійного середовища в рамках європейських стандартів (2009-2010). Асоціація «Сільний простір» [Електронний ресурс]//Режим доступу : <http://www.prostir-monitor.org/index2.php?PGID=105> — Назва з екрану.
3. Почепцов Г. Г. Соціальний інжиніринг: соціо- і психотехніки управління великими масами людей / Г. Г. Почепцов. – К. : Альтерпрес, 2010. – 254 с.
4. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій [Електронний ресурс] // [Наукова сторінка професора Володимира Різуна] / Інститут журналістики : [сайт] / Володимир Різун. – Режим доступу: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (25.03.2011). – Назва з екрану.

5. Чекмишев О. В. Методи конвергованих досліджень соціальних комунікацій: монографія / О. В. Чекмишев. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – С. 299.

6. Підсумковий звіт за результатами медіа-моніторингу / Асоціація Спільний простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://prostir-monitor.org/upload/reports/final-reports-wave-4/Summary_W4-ua.pdf — Назва з екрану.

ЗАВГОРОДНИЙ

Віталій Анатолійович,

докторант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УЧАСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗАХОДАХ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ)

Прагнення нашої країни стати на один щабель з багатьма високорозвченими країнами світу змушує шукати шляхи викорінення цього соціального зла різними способами та методами. Вивчення та узагальнення досвіду діяльності громадських організацій у різних країнах світу, де боротьба з корупцією стала головним пріоритетом органів публічної влади та суспільства, має істотне значення, оскільки дозволить знайти шляхи розв'язання багатьох питань антикорупційного змісту, з якими зіткнулася наша держава сьогодні.

В рамках аналізу антикорупційної діяльності громадськості у країнах Центральної Європи особливої уваги заслуговують держави, які досягли значних успіхів у цій сфері. До них, зокрема, слід віднести Республіку Польщу, Словацьку Республіку, Чехію, Болгарію, країни Прибалтики, перехід до ринкової економіки яких та сповідування демократичних принципів спричинив стрімкий розвиток, у тому числі й у сфері протидії корупції.

Особливу роль у сфері формування негативного ставлення до корупції відіграють польські неурядові організації. В країні діє відділення «Transparency International». Крім того, найбільш активною неурядовою організацією в цій сфері є «Фонд Баторія», який з 2000 р. здійснює програму «Проти корупції», а також співпрацює в рамках Антикорупційної коаліції неурядових організацій [1]. Фонд разом з Антикорупційною коаліцією неурядових громадських організацій та польською неурядовою організацією «FIDE» (Форум-Інтеграція-Демократія-Європа) [2] активно займається роботою, спрямованою на громадське просвітництво.

Неурядові організації взяли на себе обов'язок здійснення постійного моніторингу, так званого «watch dog». Це перевірка того, чи діють органи центральної влади та місцевого самоврядування відповідно до законів та ста-

ндартів демократії. Так, наприклад, «Фонд Баторія» проводив масштабний моніторинг способів фінансування президентської передвиборчої кампанії, а потім кампанії перед виборами в органи місцевого самоврядування, де було виявлено низку недоліків [3]. Поряд з цим важливого значення в процесі протидії корупції шляхом її викриття, а також формування негативної громадської думки щодо неї, у Польщі відіграють вільні і незалежні ЗМІ.

Республіка Польща також стала однією з країн, в якій викорінення корупції стало запорукою успішного менеджменту, у тому числі і через антикорупційну освіту за участю громадських організацій. Так, в 2013 році Сілезький технологічний університет, нарівні з іншими 12 бізнес-школами Польщі, впровадив програму антикорупційних освітніх методик на факультеті менеджменту. Програма була розроблена міжнародною організацією «Principles for responsible management education» (PRME) [4], яка об'єднує провідні світові бізнес-школи і університети. Завданням програми стало фокусування студентів на темі корупції і використання учбових методів для підготовки майбутніх лідерів з розвинутою культурою нетерпимості до корупції.

Досвід протидії корупції у Словаччині також свідчить про ефективність залучення громадськості до цієї діяльності. З метою отримання інформації про посадові злочини та локалізації цього явища в правоохоронних структурах запроваджено спеціальну телефонну лінію, якою громадяни країни можуть повідомляти про відомі їм протиправні дії правоохоронців. Одночасно в міжнародній інформаційній мережі «Інтернет» створено веб-сторінку, де бажаючі можуть висловити свої пропозиції щодо необхідних заходів з боротьби з корупцією в державних установах [5].

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграють національні програми, що приймаються урядами багатьох держав світу. Першочергову увагу в цих програмах приділено створенню ефективних механізмів залучення недержавних організацій та широкого спектра незалежних ЗМІ до антикорупційної діяльності. У Словаччині, наприклад, діє «Національна програма по боротьбі з корупцією – 2000», метою якої є висунення концепції боротьби з корупцією, визначення методів та засобів, які необхідні для перемоги в цій боротьбі. Зазначений документ було представлено на всенародне обговорення для того, щоб у його удосконаленні взяли участь усі верстви населення – громадяни, неурядові організації, засоби масової інформації, підприємці та посадові особи.

Окремий розділ Програми по боротьбі з корупцією присвячений неурядовим організаціям, головними завданнями яких визначено: а) ефективно впливати на мінімізацію корупційних процесів при реалізації програм надання фінансової допомоги; б) проведення грантів з питань протидії корупції; в) інформувати громадськості про досягнуті результати у антикорупційній сфері, створення дискусійних майданчиків в мережі Інтернет; г) участь у проведенні незалежних експертних оцінок.

Антикорупційні громадські об'єднання дістали свого розвитку і в кра-

їнах Прибалтики. Сьогодні активно розвивається і діє товариство «Суспільство за прозорість – DELNA». Це неурядова організація, головною метою якої є сприяння формуванню демократичного суспільства за допомогою відкритості інформації і викорінення корупції. В 1998 р. «DELNA» була створена як міжнародна антикорупційна організація [6].

Громадська організація «DELNA» існує за рахунок пожертвувань, що надходять від громадян та організацій. Пожертвування дозволяють «DELNA» реагувати на антикорупційні ініціативи зацікавлених груп, які підтримують антикорупційну політику, проводити освітні заходи серед населення, надавати консультації антикорупційного змісту державним і муніципальним закладам. Громадський контроль з боку «DELNA» дозволяє зробити діяльність державних органів відкритими, а прийняття рішень – відповідальними.

Принагідно відзначити, що в країнах Прибалтики із залученням громадськості активно проводиться робота щодо впровадження програм антикорупційного виховання.

Так, в Литві ініційовано ряд міжнародних проектів антикорупційної освіти і виховання. До цих проектів були залучені освітні установи, місцева співдружність, органи державного управління і некомерційні громадські організації. Литовський відділ «Transparency International» і громадська неурядова організація «Центр Сучасної дидактики», в тісній співпраці із Спеціальною слідчою службою та Міністерством освіти і науки Литовської Республіки постійно беруть участь в реалізації антикорупційних освітніх проектів, серед яких: «Освіта проти корупції» (2002-2003), «Попередження корупції за допомогою освіти, інформації і розвитку самосвідомості» (2003-2004), «Розвиток і підвищення кваліфікація у сфері антикорупційної освіти» (2004). Мета проектів: протидія корупції і підвищення антикорупційної обізнаності населення шляхом розвитку антикорупційних освітніх програм для вчителів і місцевої громади [7].

За результатами здійснення вищезазначених проектів була розроблена програма додаткової освіти для середніх шкіл, програми і курси для антикорупційної освіти в університетах, програма підвищення кваліфікації для вчителів, створена команда тренерів, відповідальних за поширення ідей проекту в регіонах, які були учасниками проектів. Разом з тим були створені національні команди, проведений ситуаційний аналіз потреб в антикорупційній освіті, розроблені програми формальної і неформальної освіти, розроблений пакет інформаційних ресурсів (Глосарій основних понять і термінів, статті, приклади уроків тощо). Для випускників вищих учбових закладів «Transparency International – Литва» організувала «Літню школу цілісності», в якій до викладацької діяльності залучаються досвідчені фахівці антикорупційної кампанії. Школа зібрала молодих лідерів з Вірменії, Білорусі, Естонії, Грузії, Латвії, Литви, Молдови, Польщі, Росії, України і США [8].

Антикорупційна освіта в Латвії також впроваджується досить давно. Це стало наслідком реалізації загальної антикорупційної програми, привнесеної

з проектом «PHARE» (Pologne Hongrie aide à la reconstruction économique – фр.), ініційованого Євросоюзом і спрямованого на допомогу країнам Східної Європи, що бажають увійти до нього, або які нещодавно увійшли. Проект продовжує діяти до цього дня, особливо у рамках боротьби з корупцією. Латвія є одним з рідкісних прикладів країн з розвиненою системою антикорупційної освіти в школі, а також успішними прикладами викладання антикорупційних дисциплін у вищих навчальних закладах [9].

Реалізація проектів антикорупційної освіти за участю громадськості здійснюється і в Болгарії. Ще в 2004 році пройшла перша нарада групи експертів по боротьбі з корупцією в освітній сфері у рамках програми «Коаліція 2000», яка об'єднує ряд громадських організацій, спрямованих на попередження і боротьбу з корупцією шляхом введення антикорупційної освіти на усіх рівнях болгарської системи освіти. Зміни були спрямовані на поліпшення інституційної і нормативної основи болгарської системи освіти, на забезпечення сприятливих умов навчання в школі і відповідній комунікації між педагогами, батьками і учнями. Була запропонована розробка погодженого документу відносно заявлених проблем між Антикорупційною Комісією, Радою Міністрів і Міністерством освіти і науки як громадської позиції по «Стратегії розвитку середньої освіти у Болгарії» і в цілях реалізації «Національної стратегії боротьби з корупцією». З 2004 року були знайдені можливості для введення антикорупційних модулів в навчальні програми середніх шкіл. Важливим елементом в цьому процесі є надання можливостей для підвищення кваліфікації викладачів з цієї тематики і співпраця в цьому напрямі Міністерства освіти і науки, Комітету з координації роботи по боротьбі з корупцією, Ради міністрів і неурядових громадських організацій [10].

Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що освіта є одним з найбільш значущих соціальних секторів, в якому конкретні кроки реформування мають істотний вплив на загальний рівень корупції в державі. Тому ефективність протидії корупції багато в чому залежить не тільки від громадянської позиції та прагнення об'єднаних громадян співпрацювати з правоохоронними органами, але й належного проведення антикорупційних освітніх та просвітницьких заходів в навчальних закладах.

Бібліографічні посилання:

1. Неурядова громадська організація «Проти корупції». URL: <http://ngo.pl>.
2. Польская неправительственная организация «Форум Интеграция – Демократия – Европа» (FIDE). URL: http://www.stq.ru/news/nbr.php?ELEMENT_ID=3866.
3. Fundacja im. Stefana Batorego. URL : <http://www.batory.org.pl>.
4. Principles for Responsible Management Education (PRME). URL: <http://www.unprme.org/index.php>.
5. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції. URL: http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=D283B40E17C8A9DA1E226E0F7?art_id=89386&cat_id=57862.

6. Громадська організація «Суспільство за прозорість – DELNA». URL: www.delna.lv.
7. Modern Didactics Centre. URL: <http://www.sdcentras.lt>.
8. «Transparency International» Lietuvos skyriaus. URL: <http://www.skaidrumolinija.lt>.
9. Практики антикоррупционного образования в Европе. Антикоррупционный журнал. URL: <https://askjournal.ru/journal/item/praktikiantikorruptcionnogo-obrazovaniya-v-evrope>.
10. Антикоррупционное образование в Болгарии. URL: <http://www.anticorruption.bg/index.php?id=855>.

КОПЧА

Василь Васильович,

доцент кафедри теорії

та історії держави і права ДВНЗ

"Ужгородський національний університет",

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ПОЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ НАПРЯМКИ

Польща, як і інші держави Центральної та Південно-Східної Європи, провела цілеспрямовані реформи в різних сферах суспільного і державного життя, підтвердженням чого стало її прийняття до Європейського Союзу 1 травня 2004 р. Досвід реформи поліції цієї держави важливий для України з багатьох аспектів. По-перше, інтерес привертають правові засоби, які обиралися законодавцем для створення нової моделі поліції у державі, яка заснована на верховенстві права. По-друге, вартим уваги виступає алгоритм реформи у цій сфері, а також стан її ресурсного забезпечення.

Після демократичної революції 1988-1989 років реформування поліцейських сил Польщі стало одним із пріоритетів демократичної влади. Система органів МВС зазнала змін уже на ранньому етапі реформ, коли в квітні 1990 р. були схвалені закони про Міністерство внутрішніх справ, про поліцію та про Управління охорони держави. Замість міліції була створена поліція, переважна більшість співробітників колишньої міліції, крім частини керівного складу, автоматично стали співробітниками поліції. Наприклад, із 100 тисяч міліціонерів 97 тисяч стали поліцейськими. Проте з 137 керівників МВС до нової оновленого міністерства були переведені тільки 20 чоловік [5, с. 148-149]. Однак, реформа лише починалася і в наступні місяці кількість звільнень із поліції не зменшувалася, що було пов'язане з парламентськими дискусіями на тему нового закону про пенсії, менш вигідного для тих, хто залишався на поліцейській службі. Внаслідок такого підходу в Поліції вже на початку 1993 р. виявилось 30 тисяч цілком нових співробітників, які повинні

були пройти хоча би перепідготовку. Потреба зумовила реконструкцію системи поліцейської освіти, в якій провідну роль займає Вища школа поліції у м. Щитно, створена розпорядженням Ради Міністрів від 10 вересня 1990 р. Крім того, до структури поліцейської освіти увійшли створені у другій половині 1990 р.: Центр навчання поліцейських у м. Легіоново, Школа поліції в м. Слупську, Школа поліції у м. Пила, а також територіальні центри навчання. У 1999 р. до них приєдналася школа поліції у м. Катовіце [6].

Реформуванню поліції сприяла визначеність політичних еліт Польщі з приводу пріоритетів суспільних перетворень, які були втілені в 1996 р. у Національній стратегії інтеграції, документі, який окреслив змістовне наповнення реформ [7, с. 278]. З політичного органу, який виступав важливим атрибутом комуністичного режиму, за декілька десятиліть Поліція Польщі перетворилася в засновану на принципово нових засадах поліцейську організацію, якій станом на березень 2016 р. довіряли понад 72% опитаних поляків [8].

Згідно зі ст. 1 вказаного Закону "створюється Поліція як екіпіроване і озброєне формування, яке служить суспільству і призначене для охорони безпеки людей, а також для підтримання безпеки та публічного порядку" і при цьому назву "Поліція" має право застосовувати виключно формування, про яке йдеться в ньому.

Розділ 2 Закону присвячено впорядкуванню організації Поліції, яка згідно статті 4 складається з таких видів служб: кримінальної, превентивної, а також допоміжної для діяльності Поліції в організаційному, логістичному та технічному плані. Крім того, до складу Поліції входить судова поліція, а також: 1) Вища школа Поліції, центри підготовки та поліцейські школи; 2) окремі превентивні загони та антитерористичні підрозділи; 3) дослідницькі інститути. Слід вказати, що організація та сфера діяльності Вищої школи поліції у Щитні, процедура призначення та відкликання ректора, а також призначення, обрання та відкликання проректорів регулює закон "Про вищу освіту" від 27 липня 2005 р. У 2014 р. згідно з статтею 5а Закону в структурі Поліції створено новий орган – Центральне бюро розслідувань поліції ("CBSP") – який здійснює слідчі дії по всій країні завдання у виявленні, профілактиці та розкритті організованої злочинності. Начальник Центрального бюро розслідувань поліції є підпорядкованим Головному коменданту Поліції. Він призначається на посаду міністром, відповідальним за внутрішні справи, за поданням Головного коменданта Поліції.

Регіональна організація Поліції передбачає, що органами державної адміністрації на території воєводства у питаннях, які входять до компетенції Головного коменданта Поліції є: 1) воєвода за допомогою воєводського коменданта Поліції, який діє від його імені, або воєводський комендант Поліції, який діє від власного імені, у питаннях: а) виконання оперативно-розшукових, дізнання та слідчих дій, а також дій у сфері переслідування за проступки, б) видання індивідуальних адміністративних актів, якщо так визначено законами; 2) повітовий (міський) комендант Поліції; 3) комендант

комісаріату Поліції. Територіальна сфера діяльності вищезазначених поліцейських органів загалом відповідає адміністративному поділу держави.

Порядок призначення регіональних і місцевих керівників органів Поліції визначає стаття 6b Закону. Вона передбачає, що воєводського коменданта Поліції призначає та відкликає міністр, відповідальний за внутрішні справи, за поданням Головного коменданта Поліції, складеним після отримання думки воєводи, а Столичного коменданта Поліції – міністр, відповідальний за внутрішні справи, за поданням Головного коменданта Поліції, складеним після отримання думки воєводи, а також думки Президента столичного міста Варшави. Головний комендант Поліції, за поданням воєводського коменданта або відповідно Столичного Коменданта Поліції, призначає та відкликає до трьох заступників воєводського коменданта або Столичного коменданта Поліції, у тому числі Першого заступника.

Спеціальні повноваження Поліції. У разі невідкорення виданим на підставі закону розпорядженням органів Поліції або її службових осіб, поліцейські можуть застосовувати такі засоби безпосереднього примусу: 1) фізичні, технічні та хімічні засоби, що служать для позбавлення свободи рухів або конвоювання осіб, а також для зупинення поїздів; 2) службові палиці; 3) водні зупиняючі засоби; 4) службових собак та коней; 5) непроникаючі кулі, що вистрілюються з вогнепальної зброї. Поліцейські можуть застосовувати виключно такі засоби безпосереднього примусу, які відповідають потребам, що випливають з наявної ситуації, та є необхідними для досягнення підкорення виданим розпорядженням.

У 2015 р. у Поліції Польщі працювало майже 100 000 чоловіків і жінок, розміщених у 16 воєводних штаб-квартирах поліції, штаб-квартирі Головного коменданта поліції (яка також виступає в якості регіональної штаб-квартири), у 329 повітових штаб-квартирах і 2,072 поліцейських дільницях. Станом на червень 2017 р. у Поліції загалом працювало понад 97,7 тисяч чоловік, в тому числі на офіцерських посадах – понад 84,6 тис. чоловік (крім курсантів). Заробітна плата поліцейських диференціюється: в третьому класі посад (середній рівень кар'єри) вона становить 3165 польських злотих, а в 9-му класі (5 700 офіцерів) – 5,169 польських злотих. Для порівняння: комендант повіту заробляє в середньому – 7,286 польських злотих, комендант воєводства – 9517 польських злотих, а Головний комендант поліції – 15304 польських злотих [13].

Підрозділи місцевої поліції (Straże Gminne (Miejskie) функціонують у Польщі на підставі закону від 29 серпня 1997 р. "Про гмінних стражників" (далі – Закон) [14], а також низки рішень Ради Міністрів та наказів Міністерства внутрішніх справ і адміністрації.

Виходячи з зазначеного, можливо дійти таких висновків. По-перше, процес реформування Поліції Польської Республіки відбувався тривало, в декілька етапів, протягом майже трьох десятиліть і головним його чинником виступало зобов'язання до втілення стандартів і цінностей поліцейської дія-

льності ЄС, вступ до якого виступав стратегічною метою держави. По-друге, організація Поліції ПР сьогодні засвідчує баланс між організаційними зусиллями і ресурсним забезпеченням, які зосереджені на досягненні чітких результатів у показниках ефективності поліцейських сил.

Бібліографічні посилання:

1. Проневич О.С. Професійні спілки як форма контролю за дотриманням соціально-трудових прав працівників поліції (на прикладі Німеччини та Польщі). *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 170-174. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_39.
2. Проневич О.С. Адміністративно-правові засади діяльності Головної комендатури поліції Польщі. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 314-323. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2012_2_45.
3. Підюков П.П. Структура, система та компетенція поліції Польщі в контексті реформування системи МВС України / П.П. Підюков, М.О. Амонс, О.В. Камінська. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2012. Вип. 2. С. 23-30. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2012_2_5.
4. Передерій О.С. Спеціальні гарантії здійснення компетенції поліцією в країнах континентальної правової сім'ї (загальнотеоретична характеристика на прикладі Польщі). *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 39. С. 53-60. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2007_39_9.
5. Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века: в 3-х т. Т. 3. Трансформации 90-х годов. Ч. 2. М.: Наука, 2002. 464 с.
6. Policja w III Rzeczypospolitej (1990-2010). <http://www.info.policja.pl/inf/historia/policja-w-iii-rp/policja-w-iii-rzeczypo/67621,Policja-w-III-Rzeczypospolitej-19902010.html>.
7. Вишеградская Европа: откуда и куда? Два десятилетия по пути реформ в Венгрии, Польше, Словакии и Чехии / под ред. Л.Н. Шишлиной. М.: Весь Мир, 2010. 568 с.
8. Policja najlepiej oceniana formacją mundurową. Dodano: 21.03.2016. <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/123998,Policja-najlepiej-oceniana-formacja-mundurowa.html?sid=3d12ae49f932e0e06>.

КОРНЄВА

Ольга Володимирівна,

доцент кафедри

управління та адміністрування

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат наук з державного управління

**ОСОБЛИВОСТІ «ІНДЕКСУ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ»
В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ**

Протягом останніх кілька років Україна дещо поліпшила свої позиції в рейтингу «Індекс сприйняття корупції» – про це повідомила 29 січня 2019 р. міжнародна організація Transparency International. За результатами опитувань

експертів та представників бізнесу, Україна набрала 32 бали зі ста можливих, на два бали більше, ніж торік, і посіла 122-е місце за підсумками 2018 року, розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією.

Менш корумпованими за сприйняттям, ніж Україна, є всі країни ЄС, включно з Болгарією, яка має найгірші показники в Євросоюзі – 42 бали.

В цілому, тенденція по Європі говорить, що країни східноєвропейської частини континенту знаходяться у значно гіршому положенні сприйняття корупції ніж його західна частина. «Індекс сприйняття корупції» Transparency International демонструє, що у 2018 році так звані члени ЄС-15 [1] набрали 88 зі 100 балів. Найвищий бал – 88 отримала Данія, у той час як члени ЄС, що вступили до Євросоюзу відносно нещодавно, набрали від 73 балів (Естонія) до 42 балів (Болгарія).

Як наголошують дослідники, причинами такого розриву в сприйнятті корупції є історичний спадок цих країн, де верховенство права було відсутнє багато років, що вкорінилося в традиції, менталітеті, успадкованого від комуністичного минулого. Популістські та авторитарні тенденції в деяких нових членах Європейського Союзу суттєво погіршують ситуацію [4].

Експерти підкреслюють, що результати боротьби з хабарництвом все більше не відповідають очікуванням громадян цих країн. Корупція у всіх її формах (і невизначеності, які вона привносить у життя пересічного громадянина чи підприємця) є чинником, яким не слід нехтувати при величезному переміщенні людей (не тільки самих освічених, але майже всіх, хто може емігрувати) зі сходу на захід європейського континенту, який сам по собі викликає серйозну «витік мізків» або навіть загальну депопуляцію численних районів у країнах з перехідною економікою. Не кажучи вже про те, що корупція безпосередньо уповільнює економічний розвиток і ще більше порушує хитку політичну і соціальну стабільність [4].

Наприклад, невідповідність між очікуваннями громадян і фактичними діями правлячої еліти в боротьбі з корупцією, можливо, є найбільш суттєвим у Румунії. У 2007 році, коли вони були прийняті в повноправні члени ЄС, Румунія і Болгарія вважалися «хворими державами» ЄС, обвинуваченими в тому, що вони «проникли» в нього лише через своє геополітичне положення. Між тим Румунія швидко реформувалася, а Болгарія повільніше.

Також Сербія стикається з серйозними перешкодами в реалізації одного з законів, що мають вирішальне значення для успішної інституційної боротьби з хабарництвом: закону про захист інформаторів. Колись відзначивши дуже розумний і сучасний закон у цій галузі, в країні зараз відбуваються арешти кількох видних викривачів, які виявили конфлікт інтересів, а також угоди, які були непрозорими і нанесення шкоди державним фінансам і інтересам, особливо в «особливих галузях» та в міжнародній торгівлі зброєю. Цей приклад говорить про те, що без стримувань і противаг в системі, включаючи автономію органів прокуратури та судових органів, навіть найкращі закони не досягають проголошених цілей. Авторитаризм і політичний волю-

нтаризм тоді просто перетікають в правову сферу, і верховенство права знаходиться під серйозною загрозою. Таким чином, сигнал про те, що корупція може залишитися непоміченою, направляється тисячам інших державних службовців [4].

Експерти Transparency International вказують, що ріст показників України відбувся, зокрема, завдяки оцінці ситуації з боку бізнесу. Про це свідчить аналіз досліджень, на основі яких розраховували Індекс. Позитивний вплив справило запровадження процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер роботи систем ProZorro і ProZorro. Продажі та діяльність інституту бізнес-омбудсмена [2].

Також Transparency International – Україна зазначає часткове виконання рекомендації організації на 2018 рік щодо створення Антикорупційного суду. Україна ухвалила відповідне законодавство, однак повноцінний запуск Вищого антикорупційного суду перенесено на 2019 рік.

Проте більшість рекомендацій були проігноровані. Українська держава не дослухалася до рекомендації підвищити роль громадськості у процесі перевірки кандидатів на посади суддів. Громадська рада доброчесності неодноразово опинялася в ситуації, коли Вища кваліфікаційна комісія суддів ігнорувала її висновки щодо претендентів.

Не було посилено Національного антикорупційного бюро України. Натомість зміни до законодавства ускладнили проведення експертиз у кримінальних провадженнях. Замість припинення неконструктивного публічного протистояння між правоохоронними органами Україна стала свідком його загострення. Тиск на активістів та журналістів так і не припинився. Страшним прикладом цієї тенденції стало вбивство Катерини Гандзюк.

Не створено умов для перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції. Дискредитований орган і далі не здатний ефективно виконувати свою роль в антикорупційній інфраструктурі [3].

Анонсована автоматична перевірка електронних декларацій фактично не має практичного сенсу, оскільки НАЗК не отримало доступу до деяких державних реєстрів. НАЗК так і не стало технічним адміністратором реєстру е-декларацій. А тендер на аудит його діяльності було проведено з порушенням закону.

Служба безпеки України та Національна поліція не позбулися функції боротьби з економічними злочинами. Служби фінансових розслідувань досі не створено [1].

Таким чином, як наголошують експерти з розрахунку Індeksu, прогрес останніх років був забезпечений головним чином реформами, які були започатковані ще в 2014 році. Проте одним з головних факторів стримування антикорупційного поступу досі залишається брак політичної волі.

Бібліографічні посилання:

1. Індекс сприйняття корупції 2018. Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>

2. «Індекс сприйняття корупції»: Україна дещо змінила позиції. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29735869.html>.

3. Свіжий рейтинг сприйняття корупції: Україна знову найгірша в Європі, окрім Росії. Режим доступу: <https://antikor.com.ua/articles/283891-svihij-rejting-spriijnattja-koruptsiji-ukrajina-znovu-najgirsha-v-jevropi-okrim-rosiji>.

4. Corruption in Europe: More consistent and reliable EU could prevent rule-of-law setbacks. Режим доступу: <http://freedombarometer.org/blog/corruption-in-europe-more-consistent-and-reliable-eu-could-prevent-rule-of-law-setbacks-88/?fbclid=IwAR09ncczAH7nTvY2OHrESHJDvo8upswk4>.

КРУГЛОВА

Ольга Олександрівна,

доцент кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Процеси глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, стають підставами не лише для розвитку міжнародних соціально-економічних відносин, культурної інтеграції та законодавчої уніфікації, а й сприяють таким негативним явищам, як транснаціональна злочинність, в тому числі – транснаціональна корупція.

Корупція є глобальною проблемою багатьох сучасних країн. Вона створює перешкоду для нормального, прогресивного економічного та соціального розвитку. Вже не одне десятиліття світова спільнота наголошує на необхідності вирішення цієї проблеми. Результатом такої міжнародної політики стало ухвалення цілого комплексу міжнародно-правових актів, підготовлених та прийнятих в Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації американських держав, Раді Європи, Європейському Союзу, Африканському Союзу. Запропоновані різноманітні міжнародні юридичні способи вирішення цієї проблеми в певній мірі відрізняються, однак їх об'єднує спільна мета – встановлення загальних стандартів боротьби з корупцією.

Важливим етапом в історії розвитку міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції є підписання міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Для України цей міжнародний акт набув чинності з 01.01.2010. Його вважають найзмістовнішим правовим актом – міжнародним договором, спрямованим на запобігання та боротьбу з корупцією як у світовому, так і в національному масштабі [1].

Згідно з повідомленням, зробленим міжнародною організацією Transparency International, за останній рік Україна дещо поліпшила свої позиції в рейтингу «Індекс сприйняття корупції – 2018». За результатами опитувань експертів та представників бізнесу, Україна набрала 32 бали зі ста можливих, на два бали більше, ніж у 2017 році, і посіла 122-е місце за підсумками 2018 року, розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією. У час правління Віктора Януковича позиції України у рейтингу були вкрай тривожними: 26 балів зі ста можливих. Експерти оцінювали це як «згортання демократії». Нинішні 32 бали вселяють надію. Адже країни які набирають від 31 до 60 балів, називають країнами, які «намагаються боротися з корупцією». Україна потрапила до цієї групи лише за підсумками 2018 року [2].

І все ж таки, незважаючи на покращення у цій сфері, рівень корупції залишається найвищим в порівнянні з країнами ЄС та загрозливим для національної безпеки суспільства, демократичного розвитку нашої держави тощо. З метою реалізації інтеграційного процесу в Україні, зокрема передбачається приведення у відповідність до європейських стандартів законодавства України у сфері протидії та запобігання корупції.

Для боротьби з корупцією низка європейських країн вживає заходів організаційного характеру – створюють спеціалізовані установи, організації, метою діяльності яких є вироблення відповідної стратегії й тактики, розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального змістового наповнення. Проте необхідно, з огляду на актуальність проблеми, переглянути комплекс організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їхнього вдосконалення та інтенсифікувати діяльність у міжнародних організаціях.

За умов наявності масштабної корупції пріоритетними є заходи щодо усунення її причин, а вже потім – боротьба з конкретними виявами. Причому, для правових систем деяких розвинених країн не є характерним використання в законодавстві терміна «боротьба», численними є закріплення в нормативно-правовому акті (часто – кодифікованому) принципів запобігання правопорушенням [3].

Як свідчить практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн у цьому напрямі, досконалість нормативно-правового забезпечення та наявність ефективної системи протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми.

В Україні у 2014 році був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції». Відповідно до ст. 18 цього Закону Національним агентством з питань запобігання корупції розробляється й періодично коректується антикорупційна стратегія на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.

Таким чином, зважаючи на масштабність та актуальність проблеми, пріоритетним напрямком розвитку антикорупційного руху в нашій країні є інтенсифікація створеного ефективного, заснованого на позитивному досвіді

іноземних держав механізму запобігання корупції, який вже призвів до позитивних змін, а також чітка взаємодія між державами для проведення спільних заходів спрямованих на протидію корупції.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 28.10.2019).
2. «Індекс сприйняття корупції»: Україна дещо зміцнила позиції. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29735869.html> (дата звернення 28.10.2019)
3. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу URL: <http://www.viche.info/journal/4201/> (дата звернення 27.10.2019).

МЕЖЕВСЬКА

Лілія Володимирівна

заступник декана юридичного факультету
з навчально-методичної роботи
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА**

В умовах переходу до ринкової економіки актуальними постають питання формування громадянського суспільства, подолання найнебезпечніших загроз національній економічній безпеці держави, серед яких корупція на першому місці. Важливо актуалізуються питання сучасної державної правої політики у реформуванні системи запобігання і протидії корупції. На жаль, це негативне явище присутнє у всіх без винятку країнах світу. Для врегулювання даних відносин стало ухвалення цілого комплексу міжнародно-правових актів (обов'язкового і рекомендованого характеру), підготовлених та прийнятих в Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації американських держав, Раді Європи, Європейському Союзу. Метою було встановлення загальних стандартів боротьби з корупцією шляхом виконання антикорупційних законів на національному рівні. Чинники успішної протидії корупції вже відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Прозорість та відкритість влади, прийняття державних рішень, впровадження механізмів контролю за діяльністю державних органів з боку суспільства, свобода слова, незалежність засобів масової інформації. Радою Європи у 1999 році було прийнято дві конвенції: Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [1] та Цивільну конвенція про боротьбу

з корупцією. Цивільна конвенція, не містить положень про криміналізацію корупції, однак закріплює її визначення (ст. 2) [2]. Найбільший інтерес для нас становить практичний досвід тих держав, де антикорупційний механізм являється реальним.

Італія має тривалу і не завжди успішну історію боротьби з корупцією. Ця країна має велику проблему з корупцією, про що свідчать відповідні невтішні рейтинги Transparency International – це міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією та дослідженні питань корупції у світі. Заснована 1993 року у Берліні колишнім директором Світового банку Пітером Айгеном. Відома публікацією свого щорічного Індексу сприйняття корупції (ІСК) у країнах світу. На сьогодні має більше 100 національних осередків. Індекс сприйняття корупції. Проте за останні роки в Італії було зроблено багато для подолання корупції в сфері законодавства, створенні спеціальних органів для боротьби з нею. Найбільший успіх на сьогодні - це саме створення незалежного антикорупційного органу, яким керує Рафаель Кантоне, який свого часу був прокурором і суддею і здобув собі репутацію безкомпромісного борця із Каморрою (італійським мафіозним угрупованням). Репутація людей, які очолюють антикорупційні органи в державі - необхідна і важлива річ для суспільства. Громадяни країни повинні довіряти цим особам які виконують ці важливі функції для держави, а саме бореться з криміналітетом і корупцією.

Сінгапур мав певні проблеми з якими зіштовхнувся новий уряд у боротьбі з корупцією, це був саме закон, що регулював боротьбу з корупцією. Сінгапуру дісталася дуже слабка законодавча база багато корупційних злочинів виявилися поза сферою його дії, а працівники правозахисних органів не мали влади, яка б давала їм можливість ефективно виконувати свої функції. Більше того, знайти докази злочинів було вкрай складно через неефективність законодавства та залучення величезної кількості держслужбовців до корупційної практики, практично неосвічене населення, низькі зарплати, непрозора економіка, повсюдна корупція. І вкрай невиразні перспективи. Коли виграв вибори і став прем'єр-міністром **Лі Куан Ю** разом зі своєю партією «Народна дія», саме тоді він став символом боротьби з корупцією, гаслом якого було: *«Хочеш перемогти корупцію, будь готовий відправити за грати своїх друзів і родичів».*

Країна, яка перемогла корупцію буквально за 40 років. При цьому вдалося не тільки уникнути масових розстрілів чиновників, як у **Китаї**, а й навіть обійтися без особливо жорстких репресій. З метою відстежити доходи чиновників, у Сінгапурі заснована спеціальна контора — Corrupt Practices Investigation Bureau, у перекладі — «Бюро з розслідування корупції». Агенти Бюро перевіряють банківські рахунки і майно не лише держслужбовців, а й їхніх дітей, дружин, родичів і навіть друзів. Кожен громадянин має право звертатися до Бюро зі скаргою на дії держслужбовців і вимагати відшкодування збитків. Але надання неправдивих відомостей і наклеп, у свою чергу,

також карається тюремним ув'язненням. Антикорупційна кампанія складалася з чотирьох елементів: 1) позбавити чиновників недоторканості; 2) призупинити винності; 3) велика зарплата як запорука порядності; 4) формування незалежних, об'єктивних ЗМІ.

Новий орган був створений у 2006 році в **Польщі** – Центральне антикорупційне бюро (Centralne Biuro Antykorupcyjne). Основна відповідальність за боротьбу з хабарництвом та казнокрадством. Антикорупційне бюро контролює доходи польських можновладців. Чиновники зобов'язані декларувати доходи та видатки. В обов'язки ЦАБ входить профілактика злочинності та досконало серйозна аналітична діяльність, виявлення, запобігання і викриття правопорушень, виявлення і протидія випадкам невиконання положень Закону Республіки Польща «Про організацію здійснення господарської діяльності особами, які виконують публічні функції» від 21 серпня 1997 року.

Аналізуючи діяльність у сфері протидії та запобігання корупції в рамках згаданих вище міжнародних організаціях, можемо окреслити одну з найважливіших тенденцій - антикорупційні угоди посилюють політичні зобов'язання у боротьбі з корупцією і визначають основоположні міжнародні норми і процедури протидії цьому явищу. Це свідчить на користь того, що міжнародне співтовариство реально зацікавлене в тому, щоб протидіяти корупції як на національному рівні, так і в глобальному масштабі [3].

Боротьба з корупцією в Україні рухається у правильному прогресуючому напрямку, відбувається формування та впровадження антикорупційних реформ. Законодавство щодо боротьби з корупцією в Україні доволі хороше. Добре, що прийняте рішення створити відкриту базу даних декларацій про доходи народних депутатів та державних службовців. Це свідчить про те, що в країні існує розуміння, наскільки важливою є прозорість функціонування усіх органів влади. Присутні також воля та бажання до міжнародної співпраці в цій сфері, що також дуже важливо. Бо корупція - це не національний феномен. Корумпованість, особливо у вищих органах влади, можна вважати явищем міжнародним. Тому ми й прагнемо до більшої співпраці між країнами для спільної боротьби з корупцією. **Україні тепер головне почати успішно виконувати ухвалені антикорупційні закони.** Влада вже досягла в законотворенні та запровадженні інституційних змін.

З огляду на це можна зробити висновок, що корупція тісно пов'язана з менталітетом людей, тому особливо корисним для суспільства є освітні тренінги та обміни досвідом, розуміння що життя може бути й без корупції, що це не такий вже неодмінний його елемент. Адже більшість людей у державах, де корупційні відносини сформувалися історично, переконані, що без корупції просто неможливо отримати водійські права, дозвіл на будівлю будинку чи лікарську допомогу. Якщо ж ми зможемо продемонструвати, що всі ці повсякденні речі пересічні громадяни можуть зробити без хабарів, то це буде найліпшим способом, у який можна змінити менталітет людей у ставленні до корупції.

На нинішньому етапі Україна виконала чималу роботу, і тепер важливо почати втілювати гарні рішення та законодавство. Громадяни повинні бачити, що в країні є не лише хороше законодавство і антикорупційні органи, а й те, що їх діяльність приносить результат. Антикорупційні органи в Україні повинні почати практичну оцінку і розслідування тих справ, які наразі мають найбільший розголос у суспільстві, щоб продемонструвати громадянам, що вони ефективно працюють.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101. - Назва з екрана.
2. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_172. - Назва з екрана.
3. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс] : лист Міністерства юстиції України від 22 черв. 2011 р. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11>. - Назва з екрана.

ОПАЦЬКИЙ

Роман Миколайович

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ КОРУПЦІЇ

Серед організаційно-управлінських чинників покращення боротьби з корупцією відповідне місце посідає налагодження взаємодії між учасниками антикорупційної діяльності. Правоохоронні та інші інституції, які реалізують антикорупційні програми, поки що не в змозі ефективно впливати на динаміку корупції, зменшувати її вплив на владні потенції держави, що зашкоджує остаточному укріпленню України як рівноправного члена світової спільноти.

Одним із напрямів запобігання впливу транснаціональної злочинності та корупції на світові та національні суспільні процеси є інтеграція держав у сфері боротьби зі злочинністю та створення відповідних міжнародних механізмів. Про важливість налагодження міжнародного співробітництва свідчить те, що більшість Конвенцій ООН, документів Ради Європи, міждержавних угод, які прийняті за останні 10-15 років, серед основних своїх цілей зазна-

чають активізацію та розширення міжнародного співробітництва у цій сфері; розробку та впровадження механізмів міжнародної співпраці у галузі боротьби з корупцією; впровадження механізмів правової допомоги у кримінальних справах, пов'язаних з організованою злочинністю і корупцією; формування міжнародної системи органів для боротьби зі злочинністю та корупцією; надання допомоги державам світу у подоланні цих явищ та ін.

Міжнародне співробітництво необхідно розглядати як один із компонентів взаємодії держав у сфері боротьби зі злочинністю, що саме по собі є частиною міжнародних відносин. На думку О.І. Виноградової, надання міжнародної правової допомоги (міжнародного співробітництва) у галузі боротьби зі злочинністю становить собою врегульовану нормами міжнародного права узгоджену діяльність різних держав по захисту інтересів особи, суспільства і держави [1, с. 13].

Вважаємо, що організація взаємодії правоохоронних органів України та відповідних міжнародних інституцій, які протидіють корупції, є складовою частиною процесів міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю. Звертає на себе увагу той факт, що Україна є активним учасником міжнародної співпраці у зазначеній галузі. Зокрема, нашою державою укладено понад 40 угод про співробітництво з іншими країнами, а також підписано і ратифіковано більшість Конвенцій ООН, спрямованих на боротьбу зі злочинністю. Крім цього, МВС України є стороною або учасником 128 міжнародно-правових документів у сферах правової допомоги в кримінальних справах, міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю та з інших питань [2].

Пріоритет у відносинах віддається державам СНД, Європи та США. Так, наприкінці 2000 р. представниками України у м. Палермо підписана Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Для організації взаємодії у боротьбі з організованою злочинністю працюють постійні працівники МВС України у Росії, Польщі, Угорщині, Німеччині, Туреччині та Ізраїлі. На жаль ця Конвенція та Конвенція ООН проти корупції (2003 р.) до цих пір залишається не ратифікованими. Натомість, ратифікація вказаних правових документів дозволить не лише удосконалити українське законодавство з цих питань, а й привести практику протидії транснаціональній злочинності і корупції у відповідність до світових вимог.

Дослідження механізму взаємодії національних та міжнародних суб'єктів боротьби з корупцією, на нашу думку, передбачає визначення тих інституцій, які забезпечують реалізацію міжнародної політики у цій галузі. При вивченні цього питання необхідно зауважити, що зараз не існує окремої структури, яка б здійснювала боротьбу з корупцією у масштабах усього світу. При цьому, система міжнародних установ, які беруть участь у протидії транснаціональній корупції, складається з декількох блоків. До першої групи установ необхідно віднести ті організації, які діють на території усього світу (універсальні міжнародні організації). Друга група включає в себе структури,

які створені для організації взаємодії у відповідному регіоні (регіональні міжнародні організації).

Треба погодитися з А. Мацьком, на думку якого необхідність створення відповідних міжнародних інституцій у боротьбі з корупцією стала можливим після остаточного розуміння державами транснаціональності та системності корупції у світі, а відтоді й потреби у відповідних структурах, здатних протидіяти цьому явищу [3, с. 24-27].

У масштабах світового співтовариства таке співробітництво здійснюється під егідою ООН. Зокрема, у резолюції № 415 Генеральної Асамблеї ООН від 1 грудня 1950 р. відмічалось, що Організація бере на себе відповідальність за розгляд питань попередження злочинності, а також за розвиток та укріплення міжнародного співробітництва у даній сфері (резолюція № 3012 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 1972 р.) [5, р. 486]. Відповідна проблематика є предметом уваги таких структурних ланок ООН, як Рада Безпеки, Генеральна Асамблея, Економічна та Соціальна Рада, а також наукові інститути ООН, які проводять наукові дослідження з питань міжнародного співробітництва та здійснюють моніторинг криміногенної ситуації.

Відповідно до резолюції № 46/52 Генеральної Асамблеї від 18 грудня 1991 р. була затверджена Програма ООН в області попередження злочинності та кримінального судочинства. Головна її задача полягає у наданні допомоги державам у галузі попередження кримінальних проявів та судочинства, а також наданні своєчасної практичної допомоги країнам у розв'язанні проблем як національної, так і транснаціональної злочинності [5, р. 356].

Важливе місце щодо дослідження проблем протидії корупції відіграють наукові установи ООН. Це переважно міжрегіональні установи, які проводять наукові дослідження, здійснюють підготовку і підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, у тому числі й поліції, надають технічну допомогу у розробці та реалізації антикорупційних проектів, а також здійснюють інформаційну діяльність у цій сфері.

Отже, ООН відіграє суттєву роль у забезпеченні міжнародного співробітництва у галузі боротьби з корупцією. Завдяки її універсальним рішенням здійснюється загальностратегічне забезпечення взаємодії між державами у цій сфері.

Для України в силу її геополітичного положення та перспективи входу до ЄС найбільш цікавим є досвід, накопичений країнами Західноєвропейського регіону. Зокрема, починаючи з 1976 р., основу механізму практичної взаємодії держав ЄС складає співробітництво у рамках так званої "групи ТРЕВІ" (TREVI-group). Воно являє собою наради керівників цих країн, які проводяться на трьох рівнях: міністрів внутрішніх справ (юстиції), керівників національних поліцій та служб безпеки; робочих груп експертів (складається з трьох підгруп – "ТРЕВІ-1"(тероризм), "ТРЕВІ-2" (професійна підготовка поліцейського персоналу), "ТРЕВІ-3" (боротьба з іншими, крім тероризму небезпечними видами злочинності, у тому числі й організованою)

[4, с. 194-195; 6, р. 8].

Серед структур, які мають відношення до організації взаємодії у галузі боротьби з корупцією, можна також відмітити групу держав по боротьбі з корупцією – “GRECO” та Комісії з питань запобігання корупції – GMC. Група GRECO створена з метою удосконалення компетентності її членів у боротьбі з корупцією для застосування заходів через динамічний процес спільного оцінювання методів проведення та однакового впливу згідно з їхніми зобов'язаннями в цій сфері. Її основним завданням є створення ефективного механізму для спостереження за дотриманням керівних принципів та впровадженням інших міжнародних документів, які прийматимуться для виконання Програми дій боротьби з корупцією [7, с. 149].

Об'єктивними чинниками, які зумовлюють потребу у міжнародній взаємодії щодо боротьби з корупцією, на наш погляд, є: суттєвий рівень загрози цього явища національним та міжнародним інтересам; прагнення організованої злочинності, використовуючи корупційні зв'язки, постійно збільшувати кримінальний простір для своєї діяльності; наявність тенденцій до уніфікації норм кримінального законодавства різних країн та його формування на спільних категоріях стосовно злочинів, які мають транснаціональний характер; майже однакові завдання та функції правоохоронних органів різних держав, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю та корупцією; неспроможність вирішувати проблеми протидії транснаціональним злочинам силами та ресурсами однієї держави тощо.

Отже, забезпечення протидії транснаціональній корупції потребує комплексного дослідження організаційних та правових проблем міжнародної взаємодії у цій галузі та розробці на його основі конкретних рекомендацій та пропозицій щодо удосконалення національного та міжнародного антикорупційного законодавства і практики діяльності відповідних правоохоронних органів.

З метою удосконалення міжнародного співробітництва України з іншими державами у галузі боротьби з корупцією, на наш погляд, необхідно: 1) вивчити практику застосування законодавчих, правозастосовчих і громадських засобів впливу на стан корупції та досвіду боротьби з корупцією в різних країнах; 2) постійно здійснювати аналіз перспектив розвитку міжнародного і національного законодавства у сфері боротьби з корупцією, в тому числі з транснаціональною корупцією; 3) удосконалити системи обміну інформацією між спеціалізованими органами з боротьби з корупцією і судовими органами європейських країн; 4) залучати засоби масової інформації для підтримки міжнародної політики країн, спрямованої на знищення корупції в усіх її проявах; 5) удосконалити навчальні програми та плани підготовки працівників правоохоронних органів з метою навчання фахівців формам, методам та прийомам міжнародної взаємодії у галузі боротьби з корупцією.

Бібліографічні посилання:

1. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук. Харків, 2000.
2. Європейська інтеграція: крок за кроком (співробітництво у сфері юстиції і внутрішніх справ): посібник //www.eurorexhi.kiev.ua.-2004.06.06.
3. Мацко А. Діючі міжнародні структури боротьби з корупцією. *Економіка. Фінанси. Право.* 2000. № 6. С. 23-28.
4. Губанов А.В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности. М.: МАЭП, 1999. 288 с.
5. Das Europäische Kriminalpolizeiamt – Europol. Wiesbaden, 2000.
6. Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO). *Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію* / упоряд.: М.І. Камлик та інші. К.: Школяр, 1999. 480 с.

ПОЛИВАНЮК

Василь Дмитрович,

доцент кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МАТВІЄНКО Євгенія,

курсант 4 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ
ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

Сьогодні корупція в Україні є надзвичайно поширеним негативним явищем, під впливом якого знаходиться наша країна з моменту здобуття незалежності та з яким борються вже не мало часу. У звітах авторитетних міжнародних організацій завжди відзначається про цей негативний вплив, при цьому окремо наголошується на корупційних проявах у сфері дозвільної та контролюючої діяльності органів державної влади стосовно підприємців, під час державного адміністрування та контролю за сплатою податків і митного оформлення товарів, у сфері державних закупівель, енергетичному секторі,

розподілі землі та інших природних ресурсів. Особливо небезпечними є прояви корупції у діяльності судових та правоохоронних органів, у сфері фінансування політичних партій, під час проведення виборів. Ефективна діяльність у сфері запобігання і протидії корупції у сучасних умовах неможлива без взаємодії з такими міжнародними організаціями, як: ООН; GRECO (The Group of States against Corruption – «Група держав по боротьбі з корупцією») (ГРЕКО); OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development – Організація економічного співробітництва та розвитку) (ОЕСР); Європейський Союз (ЄС) тощо. Зазначені міжнародні організації приймають акти обов'язкового (договори, конвенції) і рекомендаційного характеру (рекомендації, резолюції, інструкції, декларації) з метою вироблення спільного бачення загроз, що спричиняє корупція. У цих актах містяться міжнародно-правові інструменти і стандарти дій у сфері протидії корупції, загальні вказівки, рекомендації, конкретні заходи, які зобов'язують чи пропонують державам вживати. Міжнародні стандарти створення та діяльності спеціального антикорупційного органу містять документи ООН, Ради Європи, ОЕСР, ГРЕКО.

Одним із перших міжнародних документів, яким серед найважливіших завдань визначено створення спеціалізованого підрозділу по боротьбі з корупцією, є резолюція «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією», прийнята на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 року) [1, п. 14]. Це завдання було уточнено й деталізовано в інших документах ООН рекомендаційного характеру (наприклад, у Декларації ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 року, Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 року). Зазначені документи, за слушним зауваженням Х. Федорчака, відіграли ключову роль у підготовці міжнародно-правових актів, які закріпили міжнародні стандарти політики запобігання та протидії корупції [2], в тому числі й щодо створення та діяльності антикорупційного органу.

Відповідно до ст. 70 Закону України «Про запобігання корупції» міжнародне співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції полягає у тому, що:

1) Україна відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у сфері запобігання і протидії корупції з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції;

2) міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва у справах про корупційні правопорушення здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [3].

Як відомо, з метою вдосконалення антикорупційної системи в Україні протягом останніх 2-х років були створені та розпочали своє функціонування

Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Одним з ключових інституційних елементів комплексного реформування вітчизняної системи запобігання корупції, відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав, стало створення Національного агентства з питань запобігання корупції. Це окремий, незалежний, превентивний антикорупційний орган, на який покладено завдання щодо формування та моніторингу реалізації антикорупційної політики, координації розробки й виконання державними органами антикорупційних програм, забезпечення дотримання публічними службовцями законодавства щодо запобігання і врегулювання конфлікту інтересів, правил етичної поведінки, здійснення заходів фінансового контролю та моніторингу способу життя публічних службовців тощо.

Однак, як показує досвід, наявність спеціалізованих антикорупційних органів не є запорукою зменшення рівня корупції, адже для ефективної роботи антикорупційних органів, насамперед, необхідно забезпечити їхню інституційну незалежність та фінансову стабільність [4].

Таким чином, вважаємо, що завдяки впровадженню міжнародного досвіду у боротьбі та запобіганні корупції на вітчизняному рівні дасть змогу більш дієво подолати негативний вплив корупції. Ефективна діяльність у сфері запобігання і протидії корупції у сучасних умовах неможлива без взаємодії з такими міжнародними організаціями, як: ООН; GRECO (The Group of States against Corruption – «Група держав по боротьбі з корупцією») (ГРЕКО); OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development – Організація економічного співробітництва та розвитку) (ОЕСР); Європейський Союз (ЄС) тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією: резолюції VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності від 7 вересня 1990 року. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_78.

2. Федорчак Х. Нормативно-правове закріплення політики запобігання і протидії корупції в Україні. URL: <http://lvivacademy.com/visnik12/fail/Fedorchak.pdf>.

3. Про запобігання корупції. Закон України в редакції від 18.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Хто має боротися з корупцією? Міжнародні стандарти та успішні моделі антикорупційних систем. Юридична Газета. 2017. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/hto-mae-borotisya-z-korupcieyu-mizhnarodni-standarti-ta-uspishni-modeli-antikorupciynih-sistem.html>.

ШАЛГУНОВА

Світлана Аполлінаріївна,

завідувач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З РОЗГЛЯДУ КОРУПЦІЙНИХ СПРАВ

Судова система Великобританії, що розглядає кримінальні провадження (справи), складається із декількох ланок судів. До неї входять: суди Магістратів, Корони, Високий суд (відділення суду Королівської лави), Апеляційний суд, Апеляційний комітет Палати лордів. Така система відмінна від існуючої в більшості країн світу, як і в Україні, вертикалі судових органів. Визначення підсудності, порядку розгляду корупційних справ в судах визначається не єдиним кодифікованим правовим актом, а цілою низкою правових актів процесуального характеру. Можливість оскарження прийнятих судових рішень також прописана в окремих правових актах. При цьому, суд при розгляді корупційної справи завжди бере до уваги той факт, наскільки є значною, суттєвою небезпечність вчиненого діяння. Від цього і залежить те, яким судом буде розглядатися корупційна справа і яким буде порядок розгляду. І як наслідок такого підходу, обране судом покарання також залежить від того, який суд розглядав справу. Наприклад, якщо справу розглядає суд присяжних, то за використання корупційних зв'язків при вирішенні особистих питань чиновник може отримати тюремне позбавлення волі до 7-8 років. Якщо ж справу буде передано на розгляд за спрощеною процедурою, при якій її розглядає один суддя, то винній особі може бути призначено значно м'якше покарання, – тюремне ув'язнення до 6 місяців або одного року, або навіть і штраф, без тюремного ув'язнення. Також, при спрощеній процедурі суд може прийняти рішення застосувати ці два види кримінального покарання.

Зважаючи на те, що прийняті судові рішення є прецедентами і можуть бути використані при розгляді інших справ, вони публікуються у спеціальних джерелах. Доступність до таких джерел обмежена. Однак публікації підлягає не все судові рішення, а лише його частина – мотивувальна. Відповідно, такі джерела не являються аналогом наших газет «Голос України» чи «Урядовий кур'єр», доступ до яких не обмежуються. Доступ до правових прецедентів Великобританії обмежений, і отримати його може лише фахівець в певній галузі, тобто юрист.

Останні 25-30 років в кримінальному праві роль прецеденту дещо змінилася у порівнянні з попередніми періодами. Фактично суд, який розглядає

корупційну справу, дає тлумачення по конкретній справі, тобто індивідуально, з урахуванням фактичних обставин справи, пом'якшуючих та обтяжуючих обставин, особи підсудного тощо. Але при цьому суд обов'язково приймає рішення і дає тлумачення через призму конкретної правової норми чи статуту.

На підставі загальних правил суддя практично не обмежений у прийнятті рішення по справі, оскільки він керується при прийнятті рішення лише фактичними обставинами вчиненого корупційного діяння (злочину), приймає відносно цих фактів та особи підсудного відповідні правові принципи. При цьому судді забороняється прийняте рішення обумовлювати власними політичними переконаннями. Суддя повинен керуватися лише нормами права, і нічим іншим.

Більшість прецедентів в кримінальному праві Великобританії пов'язана саме із вирішенням питання надання роз'яснення, тлумачення найбільш складних для застосування правових норм або таких, що складно зрозуміти. Надане таким чином судом тлумачення по їх застосуванню та підстави застосування саме за конкретних умов вчинення корупційного злочину, у подальшому повинні стати загальним правилом. І прийняте таким чином судове рішення є обов'язковим, керівним при розгляді аналогічних корупційних злочинів.

При цьому необхідно зазначити, що прийняті судами рішення по корупційних злочинах, на відміну від рішень, які приймаються судами в Україні, не завжди відповідають змісту законодавства. Однак кожен суд, який приймає рішення у корупційній справі, повинен керуватися загальними принципами тлумачення як процесу. До таких принципів можна віднести таке. Тлумачення не може виходити за межі, встановлені статутом, не має зворотної сили, не повинно спотворювати зміст закону. Крім того, будь-які норми кримінального права при розгляді корупційних злочинів повинні бути застосовані лише на користь підсудної особи, навіть тоді, коли в законі є певні прогалини, подвійне розуміння тощо. Таким чином, суди Крони не обмежуються певними рамками при прийнятті рішення у справі про корупцію, і можуть досить довільно тлумачити закон та приймати рішення. Головним при прийнятті такого рішення є відсутність в нормі закону або статуті конкретної заборони застосовувати те чи інше положення. В кримінальному праві України діє аналогічний принцип: дозволено все, що не заборонено законом. Однак ми знаємо, що крім правових норм в нашому менталітеті досить сильними є моральні традиції та настанови. Чого немає в праві і суспільстві Великобританії, як і більшості країн ЄС. Наявність моральних традицій, того, що прийнятно і непринятно, «пристойно и непристойно» та пов'язаних саме із цим заборон, не являється обмеженням для суду при прийнятті рішення. Оскільки в цілому західне суспільство в цілому є розбещеним та нестриманим у своїх почуттях та вчинках, то і прийняття судами рішень є схожим. По однакових корупційних справах різні суди можуть

прийняті різні рішення, керуючись ніби то одними і тими ж статутами та нормами закону. На наш погляд, така система є для нашого суспільства та правової системи неприйнятними. Підхід, який існує у Великобританії, фактично спотворює розуміння забороненого і дозволеного для чиновників різного рівня. І при прийнятті рішень суди різних рівнів залежно від соціального статусу підсудного керуються власним розумінням, а не нормами та правилами. Тим більше, що принципи прийняття рішень та надання судових прецедентів досить нечіткі і дозволяють діяти досить вільно, звільняючи одних від суворого покарання і застосовуючи його стосовно інших, менш небезпечних корупціонерів.

Так, одне лише висловлювання лорда Лоурі, який зазначив, що суперечливі питання соціальної політики є менш прийнятною сферою для юридичного втручання, ніж чисто правові проблеми, і фундаментальні правові доктрини, не повинні одразу бути проігноровані. Фактично, такі принципи розгляду корупційних справ ставлять під сумнів всю систему прийняття судових рішень та їх об'єктивність і обґрунтованість. Можливо, тому останні роки судами надається перевага рішенням Парламенту, який спочатку приймає правову норму, а потім суди її спокійно застосовують, без «сумнівів і неоднозначностей».

MAKHANOV

Talgat Gabitovich

Senior Researcher of Center for Research
on Problems of Criminal Policy
and Punishments Execution
of Interdepartmental Research Institute
of Law Enforcement Academy
under the Prosecutor General's Office
of the Republic of Kazakhstan, master of law

**ANALYSIS OF THE SANCTION FOR RECEIVING
A BRIBE UNDER THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC
OF KAZAKHSTAN**

Corruption as a social phenomenon has accompanied mankind throughout the history of its existence. Today, the scale of corruption poses a threat to the entire world community.

Modern legislative practice of Western countries testifies to the ongoing attempts to find the optimal line of struggle against corruption crimes.

As we know, one of the main types of corruption as bribery, violate the normal activities of power and management structures, undermine their prestige, and is an active criminal factor.

The criminal policy of most States in recent years has increasingly tended in favor of alternatives to imprisonment.

The appointment of a fair, lawful and objective punishment is a necessary measure in the fight against crime, helps to correct and prevent the Commission of new criminal offenses as a person who has previously committed a criminal act, and other persons.

Punishment as the main measure of influence applied to the offender and entailing adverse consequences for him, is formalized in the following articles of the Criminal code of the Republic of Kazakhstan (hereinafter – the criminal code).

In the criminal legislation of the Soviet state, four types of sanctions were applied: absolutely certain, relatively certain, alternative and referential [1, p. 97].

Under the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan, an alternative sanction is provided for for receiving a bribe, which specifies not one, but two or more types of punishment, and the court is thus given the right to choose one of them.

For receiving a bribe provides for the main types of punishment:

- under part 1 of article 366 of the criminal code, a fine of 20 to 50 times the amount of a bribe or imprisonment for up to 5 years;
- in part 2, a fine of 50 to 60 times the amount of a bribe or imprisonment for a term of 3 to 7 years;
- under part 3, a fine of 60 to 70 times the amount of a bribe or imprisonment for a term of 7 to 12 years;
- in part 4, a fine of 70 to 80 times the amount of a bribe or imprisonment for a term of 10 to 15 years [2].

The relevance of this criminal act is confirmed by the practice of registration by the preliminary investigation bodies. According to statistics, for 9 months of the current year, only 2041 corruption crimes were registered, 6 of them 608 for receiving a bribe. In 2018, a total of 2,132, of which 737 received bribes [3]. It turns out from all registered corruption crimes, receiving a bribe will make more than 30%.

When building a sanction for taking a bribe, the legislator does not consider some issues.

First, there is not less than one year of imprisonment the size of the fine, a multiple of the bribe.

In order to create conditions for the imposition of a fair punishment, we believe that alternative punishments should be comparable. For example, the average value of the multiplicity of a fine to 1 year of imprisonment is 7.4. Therefore, to establish a fair proportion, it is necessary to adhere to the specified proportion (see table.1).

According to I.A. Nechaeva, in the sanctions of criminal law, alternative punishments should be proportionally correlated with each other in size [4, p. 15].

№	Article of the criminal code	Upper limit of imprisonment	Proportional to 1 year of imprisonment the size of the fine
1.	part 1 of article 366	5	10-fold amount of bribes
2.	part 2 of article 366	7	8.6-fold amount of bribes
3.	part 3 of article 366	12	5.8-fold amount of bribes
4.	part 4 of article 366	15	5.3-fold amount of the bribes
Average:			A 7.4-fold amount of the bribe

Table 1. The ratio of one year of imprisonment and a multiple fine in the sanctions for receiving a bribe

Secondly, there is no specific mechanism for replacing convicted to a multiple fine-imprisonment, taking into account the paid and recovered part of the fine. Only in accordance with part 6 of article 41 of the criminal code in case of failure to pay a fine, the penalty is replaced at the rate of 4 MCI (monthly calculation index) for 1 day of arrest or imprisonment. These rules relate to the situation when the penalty is assigned to the MCI the Issue is not resolved.

In addition, some authors believe that such a legislative decision is corrupt, which can be used by judicial officials [5, p. 422].

In all parts of the analyzed article additional types of punishment are provided: confiscation of property and lifelong deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities.

It should be noted that according to paragraph 4 of part 2 of article 50 of the criminal code, deprivation of the right to hold a certain position or engage in certain activities is mandatory for committing corruption crimes...

However, in accordance with part 4 of article 55 of the criminal code in the presence of exceptional circumstances ..., the court may impose a more lenient type of punishment than provided for in this article, or not to apply an additional type of punishment provided for as mandatory [2].

In this case the legislator if for Commission of corruption crimes toughened punishments, at mitigation of appointment of punishment it was necessary will allocate this category of crimes. On the one hand, these norms contradict each other, however, the decision of this issue is referred to a wide judicial review.

In addition, according to V.P. Silkin, when constructing and applying the sanction of the criminal law norm, first of all, the nature and degree of public danger of the act should be taken into account, and only then the identity of the

perpetrator, otherwise the principle of justice is violated [6, p.10].

Thus, it is necessary to agree with the opinion of V.P. Silkin on the observance of the principle of justice in the construction of a new criminal law norm.

References:

1. Evloev N. D. Sanctions in the composition of crimes committed by negligence // Scientific journal "Society: politics, Economics, law", – 2011, (№ 1). – Pp. 97-104.
2. Criminal code of the Republic of Kazakhstan dated 03 July 2014 No. 226-V. // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226>
3. Statistical materials from the official website Of the Committee of legal statistics and special accounting of the Prosecutor General's office of the Republic of Kazakhstan. // <http://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPageGroup/Services/Pravstat>
4. Nechaeva I.A. construction of sanctions for crimes in the sphere of economic activity. Abstract. Diss. .Cand. the faculty of law. sciences'. Krasnodar. 2002. – p. 24
5. Merkur'yev, V.V. Some questions of criminal punishment in the form of a fine multiple of the bribe, the criminal legislation of the Republic of Kazakhstan [Text] / V. V. Merkur'ev, T. G. Makhanov, Minsk, V. S. // Russian criminological journal. – 2017. — Vol. 11, No. 2. – Pp. 416-425. — DOI: 10.17150/2500-4255.2017.11(2).416-425.
6. Silkin V. p. Criminal sanctions for crimes against property. Abstract. Diss. .Cand. the faculty of law. sciences'. Saint-Petersburg. 2004.

ДЕРКАЧ

Сергій Анатолійович,

експерт з питань боротьби з корупцією

Антикорупційної ініціативи

Європейського Союзу в Україні

СИСТЕМНІСТЬ ПОБУДОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Високий рівень корупційних ризиків в Україні є ключовим чинником, який загрожує функціонуванню демократії, основоположним принципам правової держави, національній безпеці, сталому економічному та соціальному розвитку суспільства. Системний та повсякденний, а навіть, буденний характер корупції підриває довіру громадян до влади, а відсутність дієвих механізмів для її протидії є однією з головних причин висловлення незадоволення діяльністю суб'єктів публічного управління, часто в достатньо жорсткій опозиційній формі.

Як розкриває О.Ю. Бусол у своєму дослідженні, рівень корупції в Україні залишається високим. Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією – суди (66%), правоохоронні органи (64%), а також державну службу (56%). У сучасних умовах перед українською державою поставлено важливе завдання мінімізації рівня кору-

пційної злочинності, що є умовою вступу України до ЄС [1, с. 7]. У 2018 році Україна посіла 120-е місце серед 180 країн у рейтингу "Індекс сприйняття корупції". У 2015 році Україна посідала 130 місце зі 168 позицій [2]. Такий невеликий прогрес за останні п'ять років навряд є втішним.

Пакетом законодавчих ініціатив, прийнятих в 2014-2015 роках в Україні, передбачалося суттєвим чином переосмислити підходи щодо реформування антикорупційної діяльності. 14 жовтня 2014 року було прийнято фактично новий Закон України «Про запобігання корупції». Проте, у всезагальному масштабі переосмислити боротьбу із корупцією можливо лише реформою, а не удосконаленням положень тих чи інших законів. Оскільки саме реформа, як зазначає Н.Нижник, руйнує недіючі державні та соціальні інститути, які не виправдали своє існування або на сьогоднішній день вже не вирішують тих проблем, які заважають суспільству рухатись далі [3, с. 60].

Завданням антикорупційної реформи є побудова ефективної антикорупційної інфраструктури, під якою розуміють законодавче, інституційне забезпечення антикорупційної діяльності, включаючи кадрове і фінансове забезпечення відповідних органів [4]. Отже, антикорупційна реформа є динамічним процесом, а інфраструктура – статичним системним явищем. Натомість, нове корупційне законодавство все таки має безумовні плюси, які визначають пріоритети запобігання корупційним проявам.

Зокрема, Закон України «Про запобігання корупції» надає визначення корупції та достатньо комплексно закріплює категорії осіб, до яких закон може бути застосований. С.С. Рогульський основними ознаками корупції визнав такі:

– корупційна діяльність може здійснюватися як особами, уповноваженими на здійснення функцій держави та і іншими особами, прирівняними до них (наприклад, керівники відповідних державних підприємств), так і фізичними особами та уповноваженими представниками юридичних осіб;

– корупційна діяльність пов'язана з протиправним використанням наданих особам, уповноваженим на здійснення функцій держави та іншим особам, прирівняних до них, повноважень або протиправним наданням таким особам благ, пільг та інших переваг;

– спеціальною метою корупційної діяльності є отримання матеріальних благ, пільг, послуг та інших переваг як для себе так і для третіх осіб, а також отримання певних привілеїв фізичними чи юридичними особами [5, с. 160-161]. Формування системи ознак саме корупційної діяльності важливе для нашого дослідження через характеристику в подальшому її антиподу – антикорупційної діяльності.

Для вироблення ефективної державної політики протидії корупційній злочинності має бути побудовано концепцію комплексного впливу на прояви корупції, яка, серед іншого, включає: підвищення рівня правової культури та правосвідомості громадян, соціальні заходи, наукове супроводження вироблення і реалізації державних заходів протидії; забезпечення ефективності

кримінальної юстиції [1, с. 376].

На нашу думку, під антикорупційною діяльністю слід розуміти:

– у широкому смислі – діяльність усіх членів суспільства та держави, спрямованої на запобігання, припинення та притягнення винних у корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушеннях осіб до відповідальності з метою зменшення, аж до повного нівелювання негативних впливів соціально-правового явища корупції;

– у вузькому (нормативно-дієвому) смислі – комплекс заходів, які визначені та деталізовані у Законі України «Про запобігання корупції» і спрямовані на забезпечення функціонування системи запобігання корупції в Україні, створення центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, а також запровадження ефективної системи застосування превентивних антикорупційних механізмів.

Її основними напрямками в нормативно-дієвому контексті слід визнавати: формування та реалізація антикорупційної політики; запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням; запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; встановлення загальних правил етичної поведінки; фінансовий контроль; заборона на одержання пільг, послуг і майна органами державної влади та органами місцевого самоврядування; антикорупційна експертиза; спеціальна перевірка; запровадження єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; запобігання корупції у діяльності юридичних осіб; вставлення засад відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Серед іншого, особливими та важливими є два таких напрямки як реорганізація Національного агентства з питань запобігання корупції та участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції.

Отже, «система антикорупційної діяльності» є категорією, що охоплює принципи, засоби, методи, функції, завдання антикорупційної діяльності і т.д. Для ефективності дії системи її елементи повинні доповнювати та підтримувати один одного:

1. Ефективне подолання корупційних явищ не можливе без формування та дотримання «політики нетерпимості» з боку кожного громадянина, що повинно стати основою для взаємовідносин на принципах добропорядності і пріоритету загального (суспільного) блага над приватними інтересами і служити запобіжником корупції.

2. Штучно сформована низька правова культура і свідомість окремого громадянина фактично є одним із інструментів розвитку корупційних процесів.

3. Фоновим явищем, без якого згадана політика не може бути реалізована априорі, є низький рівень благополуччя населення. Економічні та соціальні негаразди зведуть нанівець будь-які антикорупційні заходи.

Бібліографічні посилання:

1. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії / О.Ю.Бусол: Дис... к.ю.н за спец. 12.00.08. – Київ, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2015 – 480с.
2. Індекс корупції CPI-2015: <http://ti-ukraine.org/%D0%A1PI-2015>
3. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Відп. ред. Н.Р.Нижник; Кол. авт.: В.Б.Авер'янов, І.А.Грицяк, С.Д.Дубенко та ін. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.
4. Антикорупційна інфраструктура // Громадська організація Інститут прикладних гуманітарних досліджень. – [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://www.iahr.com.ua/./works_docs/122.pdf.
5. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні. – Дис... к.ю.н за спец. 12.00.07. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2005. – 187с.

ЗАВГОРОДНІЙ

Денис Анатолійович,

викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЧУГАЙ

Євгенія Миколаївна,

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ
СВІТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Питання протидії корупції на даний час являє собою одну із найпоширеніших проблем не лише для нашої держави, а й для інших країн світу. Так, прикладом є глобальний рейтинг «Індекс сприйняття корупції» міжнародної організації Transparency International, де за підсумками 2018 року Україна посіла 120 місце. Порівняно з 2017 роком Україна посіла 130 місце і здобула тоді 30 балів, а у 2018 році – на 2 бали більше. Україна з-поміж своїх сусідів змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце). Натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали.

Корупція насамперед негативно впливає на бізнес, а відтак і на економічне положення в Україні, що породжує соціальну нестабільність у суспільстві. Так, прикладом успішної боротьби з корупцією є колишні держави-учасниці СРСР, Румунія, Польща та Литва, які на даний час мають достатньо високий рівень економічного росту. На наше стійке переконання, задля подолання проявів корупції в нашій державі необхідним кроком є запозичення позитивного досвіду у держав, які досягли у цьому питанні високих результатів. Так, як ми вже зазначали, найбільш прийнятним для нашої країни є досвід найближчих сусідів – Польщі, Румунії та Литви.

Антикорупційна політика в країнах має достатньо цікаві особливості, які можуть пояснити досягнутий прогрес. Він пов'язаний з сильними антикорупційними органами, що виграли від рішучих дій керівництва і відчутної державної підтримки. Ці особливості також включають діяльність правоохоронних органів і функціонування судової системи, що користується довірою громадськості. Нарешті, громадянське суспільство і засоби масової інформації також відіграють важливу роль в цих країнах [1]. Так, подолання корупції можливе лише через взаємодію не лише усіх державних органів, а й через участь у цій діяльності суспільства.

У кожній з наведених країн насамперед було створено систему антикорупційних правоохоронних органів. Так, у Румунії в 2002 році було створено Національний Антикорупційний Директорат, у Латвії – Бюро запобігання та боротьби з корупцією, а у Польщі – Центральне антикорупційне бюро, які були наділені широким колом повноважень. Такими повноваженнями є проведення слідства, що включає в себе проведення спеціальних операцій, прослуховування мобільних телефонів, що спрямована на посадових осіб вищого рівня.

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та впроваджені у дію міжнародною спільнотою. Це, перш за все, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації [2].

За умов, коли корупція є особливо поширеним та проблемним явищем, увагу необхідно акцентувати саме на усуненні причин цього явища, а не з результатом цього – усуненням проявів цих причин. Так, однією з найбільш важливих елементів у системі заходів подолання корупції є взаємодія державних правоохоронних органів на локальному та міжнародному рівнях, зокрема з міжнародними організаціями, такими як ООН, Радою Європи та ін. Прикладом такої чіткої взаємодії є Фінляндія, де подолання корупції прямо пов'язане із органічним поєднанням національної системи законодавства з загальноєвропейськими правовими нормами. До того ж, у Фінляндії не існує такого поняття як «боротьба» з корупцією, законодавець визначив лише систему застережень, а санкції у КК Фінляндії за корупційні злочини передбачають штраф або позбавлення волі строком до 4 років (залежно від тяжкості

вчиненого злочину). Що беззаперечно, є позитивним досвідом, який би можна було запозичити Україні.

Україна робить кроки до боротьби з проявами корупції у державних органах. Зокрема такими є загальнообов'язковість заповнення електронних декларацій усіма без виключення державними службовцями, що знаходяться на сайті Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, держателем якого є Національне агентство з питань запобігання корупції. Звичайно, такий захід дає позитивні результати, однак і до сьогодні існують суттєві порушення, що проявляються у внесенні недостовірних відомостей, не заповнення декларацій тощо. Ще одним великим досягненням є створення Національного антикорупційного бюро України, діяльність якого спрямована на подолання корупції. Запровадження інституту бізнес-омбудсмена є ще одним важливим напрямом для підтримки зусиль з подолання корупції, адже він є підтримкою для компаній, що потребують правового захисту. Антикорупційний суд в Україні є одним із правоохоронних органів, діяльність якого спрямована на вирішення справ, пов'язаних з корупцією. Однак, як вже було зазначено вище, найбільш необхідним є повна взаємодія усіх правоохоронних органів.

За останніми змінами, позитивним моментом є підключення до питання подолання корупції в Україні громадян, які будуть перебувати у статусі «викривача», тобто того, хто сприяє викриттю корупціонера. Ми вважаємо, що поступово це нововведення принесе позитивні зрушення у питанні боротьби з корупцією. Однак, як було зазначено нами вище, необхідно використовувати позитивний досвід інших держав, а саме не спрямовувати усі правові заходи на боротьбу з наслідком – корупцією, а намагатися долати її причини.

Бібліографічні посилання:

1. Як в Україні боротися з корупцією? З досліджень МВФ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2218173-ak-ukraini-borotisa-z-korupc-z-doslidzen-mvf.html>.
2. Міжнародний досвід протидії корупції. URL: <http://sd.net.ua/2012/03/09/mizhnarodnij-dosvid-protidiyi-korupcii.html>.

КАРПЕНКО
Роман Валерійович,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СИСТЕМА ЗАХОДІВ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФРАНЦІЇ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Вважаємо за доцільне акцентувати на дослідженні зарубіжного досвіду діяльності спеціалізованих органів у протидії корупції та системі найбільш дієвих заходів антикорупційної спрямованості у таких країнах, як Франція та США.

Сполучені Штати Америки створили дієву систему заходів адміністративно-правового впливу, спрямовану на протидію корупції, але не тільки в межах кордонів держави. Історичну роль у протидії корупції має Федеральний закон про боротьбу з корумпованими та такими, що перебувають під рекетирським впливом організаціями (Закон РІКО) 1970 р. США займає лідируючі позиції у організації співпраці з антикорупційної діяльності на міжнародному рівні. Початок був ознаменований підписанням Закону «Про корупційну діяльність за кордоном» 1977 р., що відкрило новий етап у протидії з корупцією в США, і за її межами [2]. Керівну роль у антикорупційній діяльності відіграє Міністерство юстиції США, яке розробляє національну стратегію та методичне керівництво боротьби зі злочинністю в державі. Головним підрозділом Міністерства юстиції, яке безпосередньо здійснює боротьбу з організованою злочинністю є Федеральне бюро розслідувань (ФБР) [1]. Органами, які здійснюють антикорупційну діяльність в Сполучених Штатах є: Національна рада по боротьбі з організованою злочинністю, Головне контрольно-фінансове управління, Спеціальний сенатський комітет з етики, Комітет з стандартів службової поведінки посадових осіб палати представників, Управлінням з етики при уряді США. Діяльність державних службовців США регулюється «Принципами етичної поведінки урядовців і службовців» 1990 р. і Актом «Про етику поведінки державних службовців США» 1978 р. До антикорупційних заходів США відносяться: постійний контроль за обов'язковим декларуванням фінансових доходів та видатків службовця за рік; кримінальна відповідальність не лише фізичних, а й юридичних осіб за корупційну діяльність; перевірка державних службовців на поліграфі; відсутність імунітету для посадових осіб будь-якого рівня, включно президента, сенаторів та конгресменів [3, с. 41]; Отже, відкритість діяльності органів влади є основоположним принципом взаємодії державних службовців та населення. Активна позиція та зацікавленість громадськості щодо контролю за

виконанням владних приписів сформована на рівні громадянського обов'язку, широка поінформованість про випадки корупційних дій та звітування високопосадовців щодо результатів розслідування справ та вжитих заходів запобігання.

У Франції антикорупційна діяльність покладається на: 1) Центральну службу запобігання корупції, 2) Організацію з боротьби проти відмивання грошей (ТРАСФІН); 4) Відділ з боротьби проти корупції при Управлінні боротьби проти економічних та фінансових злочинів; 3) Центральну дирекцію загального інформування, 4) Комісію з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв, 5) Національну комісію з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); 6) Центральну рахункову Палату – лише щодо виявлення порушень. Усі ці структури є державними і фінансуються з бюджету, кожна служба працює у визначеній для неї сфері [4]. Основними видами діяльності Центральної служби запобігання корупції є збір інформації та консультування незалежних експертів з питань, пов'язаних із виникненням ризику корупції та справами про корупцію, за якими проводиться розслідування. Домінуюча частина обов'язків – це інформаційно-просвітницька діяльність і сприяння у розробці та прийнятті кодексів етики в організаціях державного і приватного секторів. Тобто, відповідна служба не уповноважена розглядати справи про адміністративні або кримінальні правопорушення. У випадку з'ясування фактів, що свідчать про можливий злочин, служба негайно передає цю справу Державному прокуророві [5, с. 3-4]. В основі правового антикорупційного механізму сучасної Франції діють такі нормативні приписи: заборона урядовим чиновникам поєднувати свою посаду з депутатським або сенатським мандатом і з будь-якою іншою професійною діяльністю в громадському або приватному секторі. Після відставки міністри протягом шести місяців не мають права займати керівні посади в державних або приватних компаніях; [5, с. 3]. Антикорупційні заходи Франції першочергово спрямовані на контроль діяльності державних службовців всіх рівнів влади спеціалізованими органами, що мають чіткий розподіл повноважень. Головною вимогою є прозорість процедур у державних і приватних організаціях, їх діяльності та фінансуванні. Підвищена увага приділена звітності політичних партій. Тобто у антикорупційній діяльності Франції центр контролю зміщений у бік діяльності високопосадовців і рішень, що приймаються ними.

Українська влада вжила ряд заходів щодо посилення антикорупційної діяльності, намагаючись надолужити втрачений час і відновити довіру суспільства та міжнародної спільноти. На сучасному етапі вкрай важливо реалізувати прийняте антикорупційне законодавство, визначити механізм його реалізації у діяльності спеціалізованих органів, а також виправити ті законодавчі недоліки, які були допущені. Запроваджені заходи в Україні у виді створення Єдиного електронного реєстру декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання, моніторинг способу життя держслужбовців, відкриття інформації

про кінцевих вигодонабувачів юридичних осіб, інформації про зареєстровані права на нерухоме майно, заплановане впровадження електронних держзакупель є засобами досягнення відкритого та прозорого діалогу влади та населення. За особливостями побудови системи протидії корупції, зокрема кількісним складом новостворених органів антикорупційної спрямованості, Україна визначила пріоритетним для себе впровадження досвіду протидії корупції у таких країнах як США, Франція, де має місце чіткий розподіл спеціальних суб'єктів протидії за ознакою функціональної спрямованості. У контексті формування організаційно-правового механізму протидії корупції, на наш погляд, Україна має першочергово прописати правила кадрової політики як відкритого та прозорого процесу, реалізувати положення стратегії судоустрою та судочинства, практично втілити декларовану незалежність суддів (за прикладом США, Франції), визнати неприпустимим втручання до діяльності засобів масової інформації у висвітленні фактів антикорупційної діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Беззуб І. Антикоруційна політика в Україні. <http://nbuviar.gov.ua/index.php?option>.
2. Foreign Corrupt Practices Act. <http://www.justice.gov/criminal-fraud/for-corrupt-practic.act>
3. Лалаян К.Д. Зарубежный опыт противодействия коррупции. *Налоговая политика и практика*. 2011. № 7 (103). С. 40-44.
4. Коруля І.В. Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його використання в Україні. http://www.pap.in.ua/1_2014/Korulia.pdf.
5. Тіньков А.Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС. <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tinkov.pdf>.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ ФОРУПЦІЇ

АГАРКОВ

Олег Анатолійович,

декан факультету

соціально-психологічної

освіти та управління

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор політичних наук, професор

КАУЗАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В умовах глобалізації світовий простір формує оновлену реальність, яка вимагає прозорості і відкритості в контексті функціонування держави. Це можливо лише за умови вирішення найпоширенішої проблеми українського суспільства – корупції. Україна за даними міжнародної організації Transparency International посіла 122-е місце за підсумками 2018 року, розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією [6]. Корупція в Україні має свої витoki з національної ментальності та підкріплюється недосконалістю вітчизняного законодавства. Боротьба з корупцією в Україні характеризується орієнтацією на процес, імітаційною та політичною складовою. Виходячи з вищесказаного, логічним є визначення причин появи корупції та визначення основних шляхів її подолання.

Українська корупція є соціальним інститутом, який відтворюється різними соціальними групами. Соціальний інститут в науковому дискурсі розуміється як механізми самоорганізації спільного життя людей [2]. Корупція присутня в самій суспільній свідомості і конструкції соціуму, в базових установках і алгоритмах поведінки. Подібні соціальні інститути, що самовідтворюються, прийнято називати інституціональними пастками. Тобто інституційні пастки – це стійкі норми або неефективні інститути, що мають самопідтримуючий характер [4, с. 178-184]. Для їх виникнення потрібна наявність двох великих соціальних груп з протилежними інтересами і дефекти правил.

Причин, що породжують корупцію, – велика кількість (ідеологічні, поведінкові, політичні, економічні). Всю багатовекторність причин корупції

можна структурувати у такі напрями.

1. Ідеологія партикулярності замість універсалізму. При поясненні ідеології як однієї з причин корупції цінною є теорія соціальної дії Т. Парсонса. Важливе місце в теорії Т. Парсонса відіграє поняття типових, або модельних, змінних. Типовими, або модельними, змінними (pattern variables) Т. Парсонс називає такі альтернативні пари: 1) афективність – нейтральність; 2) орієнтація на себе – орієнтація на групу; 3) універсальність – партикуляризм; 4) припис – досягнення; 5) специфічність – дифузність [7, с. 87]. При характеристиці ідеології, яка панує в українському суспільстві, слід звернути увагу на альтернативну пару універсальність – партикуляризм.

Більшість українців, за способом мислення, належать до типу особистості Homo soveticus, для якої є характерним схильність до партикулярності по відношенню до виконання правил на противагу західному універсалізму [7]. В нормальному здоровому суспільстві затриманий на хабарі державний службовець миттєво позбудеться свого громадського статусу, йому буде закритий шлях в багато структур, він стане ізгоєм, в українському ж суспільстві корупційна справа набуває ознак реаліті-шоу або серіалу. З'єднання двох пар критеріїв «універсалізм» і «партикуляризм» дозволило Т. Парсонсу виділити чотири типи суспільства [7].

Українське суспільство відповідає, за типологією Т. Парсонса, третьому типу суспільства партикуляристського зразка досягнення, якому властиве прагнення більшої частини населення до здобутків в деяких сферах життєдіяльності. Статусні та рольові характеристики людей в такому суспільстві визначаються сімейними і громадськими зв'язками.

2. Дисфункціональність базових соціальних інститутів:

- інститут державної власності. Економічною базою для корупції є особлива форма інституту державної власності. Де-юре власником усього, що називається державним є український народ. Де-факто, усі складові частини права власності (володіння, користування, розпорядження) – в руках невеликої групи людей, які отримують від державної власності особистісну ренту.

Причина такого стану речей полягає в конструкції самого соціального інституту. Він має ряд системних, принципових дефектів:

а) правова невизначеність (ст. 13 Конституції України наголошує: "Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу" [3]. Поза увагою основного закону залишились державні підприємства, об'єкти інфраструктури, інтелектуальної власності, бюджетні кошти, нерухомість, дороги);

б) відсутність доступу власника до інформації про об'єкт права. Вся інформація про державну власність, яка включає ідентифікацію в держреєстрах, статути, дані інвентаризації, звіти про оцінки, аудиторські звіти, бухгал-

терська і фінансова звітність, рішення органів управління, – має бути доступна власникові, тобто будь-якому громадянину України;

в) відсутність механізмів контролю власника за якістю управління об'єктами права. Немає жодного встановленого законом правила і процедури, що дозволяє громадськості безперешкодно і оперативно контролювати, як розпоряджаються призначені менеджери державним майном, немає жодної можливості вчасно контролювати керівників підприємств державної форми власності;

г) відсутність механізму санкцій за порушення правил, пов'язаних з державною власністю. Певним чином елементи санкцій містяться в законодавстві України, але вони не системні, не утворюють самостійний інститут і, як наслідок, не є ефективними;

- політичні інститути. Джерело політичної корупції закладене вже в Конституції. Також, як і інститут власності, інститути державної влади мають правовому невизначеність. Відсутня відповідальність за невиконані обіцянки, за протиріччя між передвиборчою програмою і фактичною політикою. Виборець не може сформулювати виправдане очікування, а вже обраний представник вільний від своїх обіцянок. Такий стан справ прямо суперечить критеріям верховенства права, сформульованим Венеціанською комісією, яка вважає складовою частиною верховенства права принцип правової визначеності, до складу якого, у свою чергу, входить принцип правомірності очікувань, а саме: "Органи державної влади повинні дотримувати не лише закону, але і своїх обіцянок. Відповідно до доктрини правомірних очікувань, особи, сумлінно діючі на підставі закону (як він є), не мають обдурювати громадян в їх правомірних очікуваннях" [1];

- інститут стратифікаційної ренти . Загальновідомо, що українці платять за роботу, яку мають в апріорі виконувати особи, які займають ти чи інші посади;

- інститут антикорупційних органів. Створені антикорупційні органи характеризуються неефективністю, відсутністю результативності в діяльності, координованості дій в реалізації основних антикорупційних заходів, що, у свою чергу, формує негативне ставлення громадськості до таких новостворених інституцій.

Корупція – це інституціональна пастка. Пастки мають властивість самовідтворюватись незалежно від персоналій. А тому питання ревізії усіх базових інститутів в суспільстві, їх лікування шляхом всеосяжної правової реформи – питання виживання України. Дієвим механізмом подолання корупції є соціальний контроль. Соціальний контроль, з точки зору Т. Парсонса, покликаний запобігати відхиленням від прийнятих норм поведінки та культурних зразків, забезпечуючи тим самим чіткість виконання рольових очікувань. Соціальний контроль може здійснюватися з допомогою санкцій і ритуалів, насильства і примусу, через сімейні та освітні інституції, через вплив політичних інститутів і лідерів соціальних груп [5].

Бібліографічні посилання:

18. Європейська комісія за демократію через право (венетійська комісія) – мірило правовладдя. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr).
19. Кон И.С. Социологическая концепция Герберта Спенсера // История буржуазной социологии XIX – начала XX века / под ред. И. С. Кона. М.: Наука, 1979. 318 с.
20. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
21. Ляшенко В.І. Інституційні пастки перехідної економіки. Наклові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 89-1. С. 178-184.
22. Парсонс Т. О структуре социального действия. М.: Академич. проект, 2000. 880 с.
23. CPI-2018: Україна знову гірше всіх сусідів, окрім Росії. <https://ti-ukraine.org/news/cpi-2018-ukrayina-znovu-girshe-vsih-okrim-rosiyi>.
24. Parsons T. The Social System. Glencor III, 1957. 314 p.

МАРЧЕНКО

Олена Вікторівна,

начальник відділу
організації наукової роботи
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, доцент

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Актуальність антикорупційного дискурсу не викликає сумнівів ні у науковців, ні у практиків. Про корупцію як соціальне явище і складну проблему загальнодержавного рівня розмірковують учені, політики, журналісти. Сутнісний зміст цієї проблеми, як правило, виражається у достатньо песимістичних постулатах на зразок: «корупція незнищенна й можливо лише домогтися зниження її рівня» та «корупційні прояви притаманні усім, без винятку, сферам суспільного буття».

Боротьба із цим негативним соціальним явищем в Україні зведена у ранг національного проекту першочергової значущості із усім відповідним інструментарієм: експертним супроводом, нормативно-правовим забезпеченням, політико-правовою риторикою щодо посилення контролю, каральними засобами. Проте успішна антикорупційна політика неможлива без фундаментальних зрушень у суспільній та індивідуальній свідомості, без системних корекцій у нормах, правилах та моделях поведінки як окремих суб'єктів державного управління, так і пересічних громадян. Відповідно на часі дослі-

дження соціокультурних та ментальних основ корупції в широкому розумінні цього поняття.

Операціоналізація категоріального апарату дослідження передбачає розкриття змісту таких ключових понять, як корупція, ментальність, нація.

Міжнародно-правові документи свідчать про існування різних підходів до розуміння корупції. Так, у резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», розповсюдженій на VIII Конгресі ООН по запобіганню злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного (морального), дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявляється у протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Інший документ ООН (Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією.) трактує це поняття як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях».

Для обґрунтування змісту поняття корупції необхідно з'ясувати передумови та чинники розвитку даного феномену в історичному, соціокультурному аспекті. Інакше кажучи, дослідити умови його початкового категоріального оформлення у національному дискурсі, подальші трансформації і нарешті остаточне оформлення в сучасному праворозумінні. Реконструювання істинного смислу поняття корупції неможливе поза історичним аспектом даного явища, бо всяке буття є процесом становлення, а отже історією. Ця теза свого часу було обґрунтована К. Леві-Стросом, який слушно зауважував: хто обмежується вивченням лише фрагменту з сучасного життя суспільства, стає перш за все жертвою ілюзії, оскільки все історія ... Дослідник прирікає себе на неможливість пізнання даного моменту перш за все тому, що тільки погляд на історичний розвиток дозволяє зважити і оцінити елементи справжнього в їх внутрішніх взаєминах.

У свою чергу, ментальність слід розуміти як складний соціально-психологічний феномен, який поєднує спосіб мислення, сприйняття світу, суспільні установки і уявлення, інкорпоровані у певну національну, етнічну або іншу спільноту. Ментальність відображається у свідомості і поведінці, у мові й інших знаково-символічних системах, а у широкому розумінні – в ідеях і смислах політики, економіки і культури. При цьому ментальність досліджується під різним кутом зору: як феномен наукового і культурологічного, групового та індивідуального, статичного і динамічного характеру. Ця множинність у розумінні ментальності може бути зведена до трьох теоретико-методологічних засад: есенціалістської (примордіалістської), конструктивістської та інструменталістської парадигм.

У сучасній практиці міжнародних відносин зміст поняття «нація» означає не будь-який народ, а лише такий, що має власну державність, суверенність і, головне, – політичну єдність, а відтак може виступати як самодостатній суб'єкт зовнішніх стосунків. Крім того, на сьогодні вже усталеним є розуміння нації як політичного утворення, а політична нація, у свою чергу, може постати лише на демократичних засадах. При цьому найважливіші

ознаки сучасної, тобто політичної нації, як демократичного утворення, це: соціальна держава; громадянське суспільство (з реальним місцевим самоврядуванням і верховенством права); єдність соціально-економічного, політичного та культурного життя. Водночас для пізнання глибинних, ментальних основ корупційних проявів на національному рівні важливим є, у першу чергу, розуміння нації як політичної спільноти у нерозривній єдності із розумінням етнічної групи, сформованої на основі культурної ідентифікації, спільних цінностей і уявлень.

Корупція на різних рівнях соціальної взаємодії присутня у будь-якому суспільстві, не залежно від форми державного устрою і політичного режиму. Проблема корупції не вирішена остаточно в жодній країні: чи то в умовах найуспішнішої демократії, чи то за найбільш жорсткої диктатури.

Формування антикорупційної свідомості потребує серйозних соціокультурних трансформацій з урахуванням регіональних й етнічних особливостей. Існує думка про те, що у західноцентристських суспільствах основний інструмент боротьби з корупцією – це закон, тоді як у східноцентристських – це традиція. І в першому, і в другому випадку змістове наповнення ментальності принципово відрізняється.

В Україні можемо констатувати своєрідний «сплав» західного і східного культурних кодів, що не може не позначитися на ефективності боротьби із корупцією. Змінити ситуацію із корупційними проявами на краще можливо лише за умови фундаментальних змін на рівні суспільної свідомості.

Досвід інших країн, особливо тих, які досягли успіху у протидії корупції, свідчить: зусилля слід зосередити не на зміні менталітету, а на формуванні правової (зокрема, антикорупційної) культури громадян. Це і є той «людський фактор», який здатен радикальним чином забезпечити антикорупційний ефект від антикорупційного законодавства і спеціальних антикорупційних інституцій.

САВИЩЕНКО

Вікторія Миколаївна,

декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Феномен корупції в суспільній моралі визнається ганебним явищем, а з точки зору юриспруденції – правопорушенням. Корупцією вражено чимало держав, у зв'язку з чим здійснюється вдосконалення антикорупційного зако-

нодавства, проте розв'язання даної проблеми потребує комплексного підходу. Враховуючи, що корупційний вчинок – це ознака професійної деформації, яка засвідчує морально-етичну деградацію особистості, набуває актуальності деонтологічний підхід протидії корупції.

Деонтологічні проблеми професійної юридичної діяльності вивчали С. Алексєєв, М. Айзенберг, О. Бандурка, І. Бенедик, В. Власюк, В. Горшенюков, С. Гусарєв, О. Скакун, С. Сливка, В. Сокурєнко, О. Тихомиров, В. Черней та ін.; відповідність випускників юридичних факультетів потребам ринку праці досліджували О. Осінська, І. Шемелинець, М. Якубович; психолого-педагогічні основи формування професійної компетентності вивчали О. Дубасєнюк, М. Дяченко, П. Зеєр, І. Зимня, С. Калашникова, О. Пошетун, Н. Ничкало, Ж. Таланова та ін.; державний стандарт вищої юридичної освіти розробляли Д. Азаров, А. Бойко, С. Бичкова, Т. Кагановська, М. Кучерявенко та ін. Проте комплексного вивчення феномену юридичних професій та професійної компетентності юриста не здійснено. Водночас, реалізація проекту розвитку національного державотворення ставить перед нашим суспільством надскладні завдання, що зумовлені тривалим нехтуванням розв'язанням проблем корупції в правоохоронних органах, якості юридичної освіти, низької правової культури юристів-практиків. Така ситуація, безумовно, визначає актуальність розробки деонтологічного підходу протидії корупції.

Зародження деонтологічних знань можна співвіднести із використанням в античні часи клятви Гіппократа – професійної обітниці лікарів, морально-етичних принципів професійної діяльності медиків. Поняття терміну «деонтологія», як вчення про належне, вперше сформулював Ієремія Бентам у роботі «Деонтологія, або наука про мораль» (1834 р.). Принцип користі, за яким можна оцінити вчинки людини, їх вплив на збільшення чи зменшення «суспільного щастя», вчений вважав підґрунтям деонтології, а її завданням – обґрунтування єдності особистих інтересів та обов'язку перед суспільством, необхідності надання соціальним мотивам всієї сили особистих.

Важливою умовою формування та розвитку правової держави, ефективного правового регулювання правовідносин, забезпечення прав і свобод членів суспільства є підготовка юристів-професіоналів, діяльність яких на найвищому рівні відповідатиме деонтологічному коду професії.

Деонтологічний код професій – сукупність цінностей, які обумовлюють призначення професії в суспільстві та професійне покликання людини. Деонтологічний код властивий професіям з високим ступенем відповідальності, типу «людина – людина», серед них, зокрема, вчитель, лікар, юрист. Крім професійних знань, техніки та майстерності представники таких професій мають глибоко усвідомлювати призначення професії, своє професійне покликання, внутрішній імператив професійного обов'язку. Деонтологічний код професійної діяльності лікарів ґрунтується на цінності рятування здоров'я і життя людини, для педагогів він полягає у вихованні гармонійної особистості, її успішній реалізації в майбутньому. Деонтологічний код юристів сфор-

мований на цінності справедливості і реалізується в утвердженні цивілізованого правопорядку в суспільстві, забезпеченні справедливого врегулювання суспільних відносин, правосуддя. Деонтологічний код юридичних професій передбачає високу міру відповідальності перед суспільством та кожним її членом. Як лікар, вчитель, так і юрист не мають права на помилку. Проте тільки в юридичній діяльності існує інститут апеляції (від лат. *appellatio* – звернення) – одна з форм оскарження судових рішень до суду вищої (апеляційної) інстанції, що має право переглянути справу по суті. Отже, судова система створює «фільтри», які орієнтовані на виправлення професійних помилок юристів, забезпечуючи тим самим справедливе правосуддя.

Ідея справедливості стала керівним постулатом у практичній та теоретичній діяльності римських юристів, незмінним деонтологічним орієнтиром для майбутніх поколінь. Мислителі Давнього Риму сформулювали цінності та принципи, які стали ядром деонтологічного коду юридичних професій: законність, верховенство права, гуманність, справедливість, відповідальність, професіоналізм. Поняття «моральної відповідальності» є одним із складових деонтологічного коду юристів, яке ще в Античні часи відобразилося у фразеологізмі «*Conscientia est mille testes. – Совість – це тисяча свідків*». Регулятором моральної відповідальності за результати професійної діяльності є совість. Тому збільшення заробітних плат, посилення норм покарання, контролю без деонтологічної підготовки слідчих, суддів, прокурорів не призведе до подолання корупції в суспільстві.

Процеси державо- та правоутворення вважаємо визначальними факторами формування моделі особистості юриста. Форма держави, як система інституційної, територіальної і політичної організації та здійснення влади, визначає межі професійного обов'язку юриста, мету, предмет, засоби професійної праці. Деонтологічний код юридичних професій орієнтує її представників на встановлення справедливого правопорядку в суспільстві, однак форми держав обумовлюють рівень його реалізації. Так, у тоталітарних державах на перший план висуваються ідейно-політичні переконання, методи залякування, катування і страти, посилюється контроль, норми права віддаляються від норм моралі. В державах, де основоположні права і свободи людини не є цінністю, а правові принципи порушуються, відбувається відхилення юридичної діяльності від деонтологічного коду професії, знижується рівень відповідності юридичних професій їх призначенню та професійному покликанню. Знавці законів становляться інструментом деформації правової системи, переродження правової культури в антикультуру (субкультуру), врешті право втрачає свій істинний зміст, юридична діяльність набуває ознак симулякра – підробки, фальшивки.

Отже, деонтологічний підхід протидії корупції полягає: 1) в якісному професійному відборі студентів на навчання за юридичною спеціальністю, коли доброчесність перевіряється не на етапі призначення дорослої людини на посаду, а на етапі вступу абітурієнта до ЗВО; 2) в цілеспрямованій підго-

товці майбутнього юриста до складання професійної присяги, обітниці, що потребує глибокого розуміння деонтологічного коду професії, усвідомлення професійного покликання, виховання совісті; 3) в посиленні ролі професійноорієнтованих громадських організації при розгляді питань, пов'язаних із порушенням професійної присяги, норм професійної етики.

Бібліографічні посилання:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.06.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

ШЕВЧЕНКО

Сергій Олексійович,

завідувач кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор наук з державного управління,
професор

СИДОРЕНКО

Наталія Сергіївна,

доцент кафедри
управління та адміністрування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат наук з державного управління

**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ
ТА ЇЇ НЕБЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

Корупція була й залишається однією з головних проблем сучасного глобального світу. Для України корупція стала одним із негативних чинників, що істотно підриває основи системи національної безпеки, органів державного управління та місцевого самоврядування.

Україна, як молода держава, що прагне розбудувати власну ефективну

систему публічної адміністрації, постала перед серйозною проблемою перебудови залишеної у спадок з минулого – централізованої адміністративно-командної системи державного управління до потреб демократичної організації влади. Надзвичайно важливим елементом демократичної правової держави є удосконалення механізмів запобігання корупції, особливо в політичній сфері.

Оскільки корупція спричиняє руйнівний вплив на усі сфери життя українського суспільства, то вона є й серйозною перепорою для реформ в економіці, гальмує становлення ринкових інститутів, перешкоджає надходженню інвестицій та становить загрозу національній безпеці України [1, с. 4]. За міжнародними оцінками корупція в Україні становить загрозу не лише національній безпеці, але і є істотним чинником, що уповільнює подальшу інтеграцію нашої держави у європейську спільноту.

Політична корупція, як соціальне явище, існує практично в усіх країнах світу. Однак особливого значення вона набуває у країнах, що перебувають на етапі соціально-економічного та політичного транзиту. Значною мірою це пов'язано з тим, що в країнах перехідного типу державний управлінський апарат є занадто політизованим, тобто фактично представляє не стільки інтереси держави та суспільства, скільки конкретних політичних угруповань, які, у свою чергу, тісно пов'язані з великим капіталом. У цілому політична корупція у формі, що функціонує в Україні, по-перше, зводить нанівець будь-які реформи в країні, по-друге, спричиняє відчуження України у світовому просторі [3].

Проблематика боротьби з політичною корупцією та визначення особливостей цього явища знаходяться в дослідницькому полі вітчизняних та зарубіжних вчених. Разом з тим, ключовою проблемою, яка не знаходить достатнього відображення в наукових дослідженнях в Україні, є комплексний аналіз сутності поняття та суб'єктів політичної корупції, її причин та особливостей у порівнянні з іншими видами корупції.

Різні аспекти багатогранного поняття корупції та генезису її розвитку відображені у працях К. М. Абдієва, Г. Н. Борзенкова, А. І. Бутенко, О. П. Дудорова, М. І. Камлика, Г. В. Коваль, В. С. Комісарова, В. С. Лукомського, В. В. Лунєєва, Е. В. Невмержицького та інших.

Важливість дослідження політичних аспектів корупції підтверджується й тим фактом, що протидію корупційним злочинам визнано головним політичним завданням держави. Установлено, що політична корупція виступає загрозою функціонування публічної влади, верховенства закону, соціальної справедливості.

Небезпека політичної корупції в системі державного управління зумовлюється тим, що вона стає невід'ємним елементом функціонування держави, призводить до втрати довіри населення до влади, віри в здатність держави захистити його права і свободи.

Ряд науковців стверджують, що політична корупція «виникає тільки

там, де політичний порядок з його розумінням сутності державних установ і розмежування між обов'язками установ та інтересами їхніх керівників – що відображає особливості значної частини місцевої культури – розвалено особистими чи груповими діями, які руйнують таке розуміння й розмивають ці відмінності» [6, с. 52].

Як зазначає Г. Кохан, політичну корупцію варто розглядати як самостійний вид корупційних дій у сфері розподілу владних повноважень, ресурсів або прийняття політичних рішень [4]. У свою чергу, О. Рудік називає політичну корупцію діянням, скоєним із наміром надати певну перевагу, несумісну з офіційними обов'язками посадової особи, яка незаконно й неправомірно використовує свій статус для отримання переваги для себе або іншої особи в цілях, що порушують права інших осіб. Для політичної корупції характерним є прагнення її суб'єктів до нарощування свого владного потенціалу, часто без явної матеріальної вигоди [8].

Ми вважаємо, що політичну корупцію потрібно розглядати як неправомірне явище, що виникає саме під час політичної діяльності. А тому, на нашу думку, політична корупція – це складова корупційної діяльності, що охоплює протиправні дії, які виникають під час політичної діяльності, організації та проведення виборів, виконання членами політичних партій представницьких функцій в органах законодавчої, виконавчої та судової влади, в органах місцевого самоврядування, а також незаконного фінансування діяльності політичних партій.

Суб'єктами політичної корупції можуть бути особи або групи осіб, які беруть участь в політичному процесі, мають або прагнуть отримати повноваження приймати або реалізувати політичні рішення. Крім того, до них можуть бути віднесені й ті, хто безпосередньо не бере участі в політичному процесі, однак через свої функції, повноваження та ресурси має можливість впливу на нього. У цьому контексті суб'єктами політичної корупції можуть бути представники судової гілки влади, правоохоронних органів, ЦВК і виборчих комісій нижчих рівнів, а також фізичні особи – представники фінансово-промислових груп, які через фінансові та інші механізми впливають на учасників політичного процесу.

За даними опитування 2018 року, 73,2% опитуваних переконані, що корупція дуже поширена у Верховній Раді (на 12,6 % вище, ніж у 2015 році); 67,6% опитаних вважають, що корупція дуже поширена в Кабінеті Міністрів (на 12,8 % більше, аніж в 2015 р.); 66,1% – назвали дуже корумпованими Президента та його Адміністрацію (на 19,7 % вище порівняно з 2015 р. [5].

Заслугує на увагу той факт, що 5 вересня 2019 р. розпочав свою роботу Вищий антикорупційний суд України. Протягом п'яти років, які пішли на його створення, в українському суспільстві зберігається стійкий запит на боротьбу з корупцією. За останніми соціологічними даними опитування Фонду «Демократичні ініціативи», 69 % українців вважають першочерговою антикорупційну реформу. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) з

моменту свого створення розслідувало і направило до судів 212 корупційних справ високопосадовців. Втім, суди загальної юрисдикції саботують ці справи або розглядають їх надто повільно і за цей час жоден топ-корупціонер так і не був покараний. В НАБУ вважають, що спеціалізований Антикорупційний суд значно прискорить процес винесення вироків корупціонерам.

Вищий антикорупційний суд (далі – Суд) є судом зі всеукраїнською юрисдикцією, що створюється з метою розгляду окремих категорій справ. Крім здійснення правосуддя, ВАКС аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює її, а також здійснює інші повноваження відповідно до закону. Судді цього суду призначаються виключно на підставі результатів відкритого конкурсу.

Відповідно до Закону України, до вищого антикорупційного суду передаються усі кримінальні провадження, досудове розслідування, у яких завершено прокурорами САП і судовий розгляд яких судами першої, апеляційної інстанцій не завершено до дня початку роботи Вищого антикорупційного суду [7].

Початок роботи Вищого антикорупційного суду має завершити становлення системи антикорупційних органів в Україні.

Водночас, передбачений чинним законодавством порядок передачі до Суду підсудних йому проваджень, які наразі розглядаються іншими судами, матиме наслідком надходження до Суду тисяч кримінальних проваджень, які не стосуються топ-корупції, проваджень, у яких спливали строки давності та які розслідувалися органами досудового розслідування з порушенням правил підслідності.

Боротьба з політичною корупцією в процесі демократизації в Україні не може обмежуватись лише інституційним виміром, тобто створенням та ефективною діяльністю державних антикорупційних органів. Вона обов'язково має враховувати комунікативний вимір і формувати антикорупційний дискурс у просторі політичних комунікацій із метою включення питання протидії корупції до порядку денного суспільства та влади, впливу на громадську думку, підвищення громадської й політичної активності як дієвого запобіжника політичній корупції.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, ми дійшли висновку, що сьогодні поняття «політична корупція» у контексті публічного управління є дискусійним. Разом з тим політична корупція характеризується таким: вона має прихований та багатоваріантний характер і далеко не завжди є очевидною для пересічного громадянина; дії політичних корупціонерів є універсальними і стосуються різних сфер суспільного життя; основними причинами політичної корупції в Україні є відсутність прозорості та громадського контролю за фінансуванням та формуванням політичних партій, відсутність чіткого розподілу між політикою та державним управлінням. На жаль, політичну корупцію неможливо повністю викоринити як явище, однак можливим є зменшення її обсягів та її впливу на соціально-економічні, політичні та інші процеси в суспільстві, якщо ці процеси перебуватимуть під надійним громадським та державним контролем.

Бібліографічні посилання:

1. Кальниш Ю.Г. Антикорупційна діяльність у сфері публічного адміністрування: навч.-метод. Матеріали. К.: НАДУ. 2011. 96 с.
2. Коваль Г.В. Щодо поняття «корупція» / Нові підходи до боротьби з корупцією: законодавче забезпечення та проблеми реалізації: збірник наукових праць Херсонського національного технічного університету. Херсон, 2012. С. 6-13.
3. Костенко О. Деморалізація, що породжує корупцію. Укр. правда. URL: <http://pravda.com.ua/articles/4b2b78bf10503>.
4. Кохан Г.В. Явище політичної корупції теоретико-методологічний аналіз: монографія. К.: НІСД, 2013. 232 с.
5. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році. <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>.
6. Політична корупція перехідної доби: пер. з англ. / за ред. С. Коткіна та А. Шайо. К.: К.І.С., 2004. ХХ. 440 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо початку роботи Вищого антикорупційного суду: Закон України від 18 верес. 2019 р. № 100-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-20>.
8. Рудік О. Політична корупція в умовах сучасної демократії. Діалог.ua: http://dialogs.org.ua/ua/project_ua_full.php?m_id=7787.

ПРИСНЯКОВА

Людмила Макаровна,

завідувач кафедри психології та педагогіки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент

СЕРГІЄНІ

Олена Віталійовна,

професор кафедри психології та педагогіки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор медичних наук, професор

МАКАРЕНКО

Наталія Сергіївна,

здобувач другого рівня вищої освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ

Антикорупційні заходи є центральними в підтримці економічної і фінансової стабільності країн взагалі і зокрема країн, які запозичують кредити на свій розвиток. Вони є важливим елементом зменшення дисбалансу у фі-

нансовій системі.

Зі становленням більш інтегрованої, глобалізованої світової економіки антикорупційні зусилля стають все більш важливими. Глобалізація несе не тільки вигоди країнам, які розвиваються, і економікам в перехідному періоді, але і нову небезпеку. Раптова зміна руху потоків капіталу, відгук позик міжнародними банками, масивний продаж акцій ринків, що розвиваються, можуть бути однією з причин кризи валют, подібної до недавнього азійського чи латиноамериканського.

Неприкриті розкрадання фондів, які надають міжнародні організації, хабарництво, яке скорочує прямі іноземні інвестиції, перешкоджаючи отриманню вигоди від глобалізації економіки, одночасно збільшують частку тіньової економіки і зменшують доходи держави, руйнують податкову систему. Очевидно, що все це підвищує вразливість країни до економічної і валютної кризи.

Як видно, конфліктна напруга описується катастрофою типу збірка, яка досить добре досліджена [3] (рис. 1). Критичними значеннями параметрів є величини:

$$sc = a / 27; SC = 1/3; CC = 8a / 27.$$

Формула дозволяє розрахувати величину конфліктної напруги і його розвиток в залежності від величини стандартів і характеристик поведінки людини. При забезпеченні значень змінних $CC < 8a / 27$ ми потрапляємо на звивисту криву, яка визначає коридор, в якому зростання параметра конфліктності не приводить до зростання напруженості у відносинах між особами або не перевищує критичні значення.

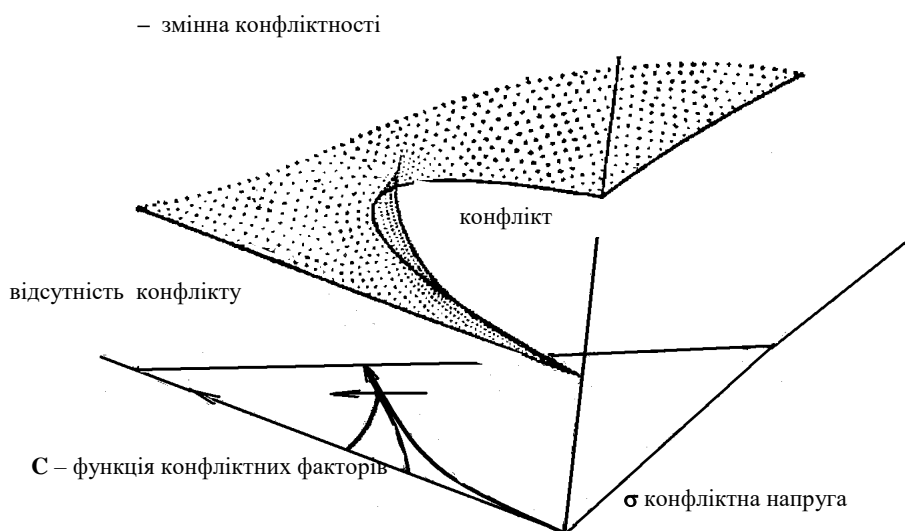


Рис. 1. Катастрофа типу збірка в координатах: s – конфліктна напруга, s – змінна конфліктності, C – функція конфліктних чинників

Кількісно критичне значення конфліктного «проступку» однієї особи по оцінюванні іншої особи при s ($s = 0.9, C_{ex} = 1$) > 8 не повинно перевищувати 1/3, тобто щодо «дрібний» фол не суттєво впливає на напруженість у відносинах. Але якщо він перевищує межу в 1/3 стандарту «тяжкості» на думку однієї особи, то система може перейти в область, де напруженість тільки зростає.

Важливим є коефіцієнт скритності однієї особи, що можна розглядати як свого роду джокер, тобто порівняно незначний фактор, який може привести до великих змін системи. Якщо рівень стандартів оцінки особи низький, то небезпека потрапляння в конфліктну надкритичну область збільшується. Важливим параметром є змінна стану C – функція конфліктних чинників. При її зменшенні до $C < 8$ стан відносин переходить в область нестабільності, при якому до деяких значень конфліктності напруженість може зменшуватися до мінімуму, але в подальшому після цього може відбутися катастрофічне зростання конфліктного напруження. Керувати цією напругою можна за допомогою різних факторів.

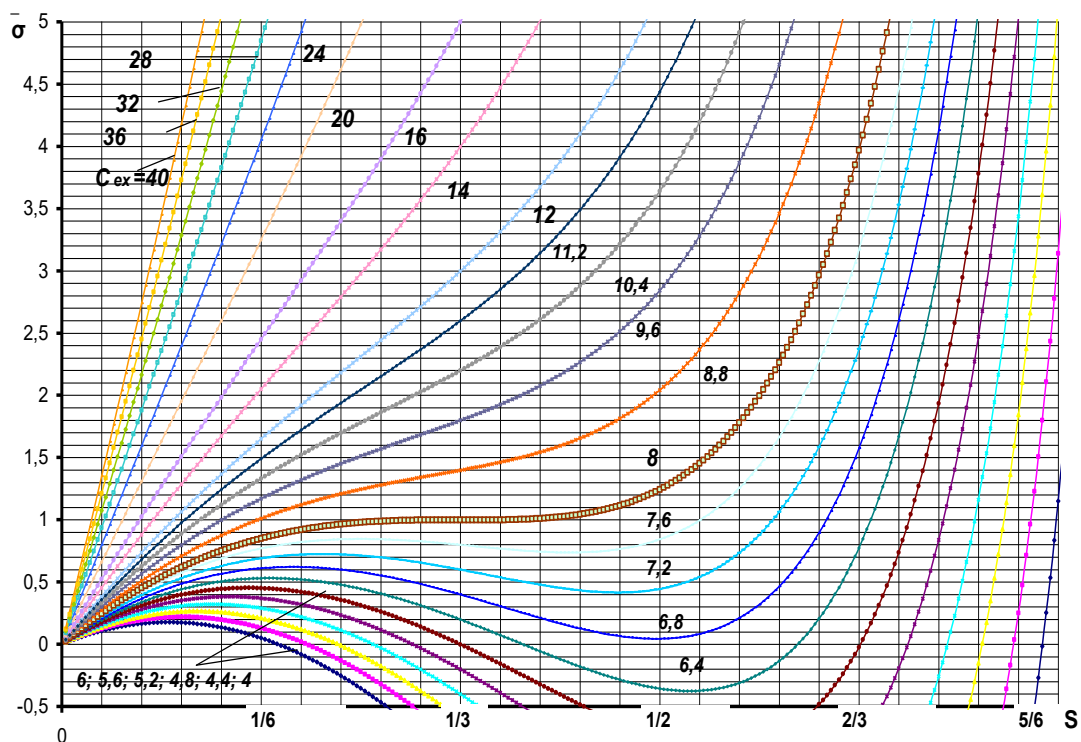


Рис. 2. Залежність конфліктної напруги σ (вісь ординат) від змінної конфліктності s (вісь абсцис) при різних значеннях функції конфліктних чинників C

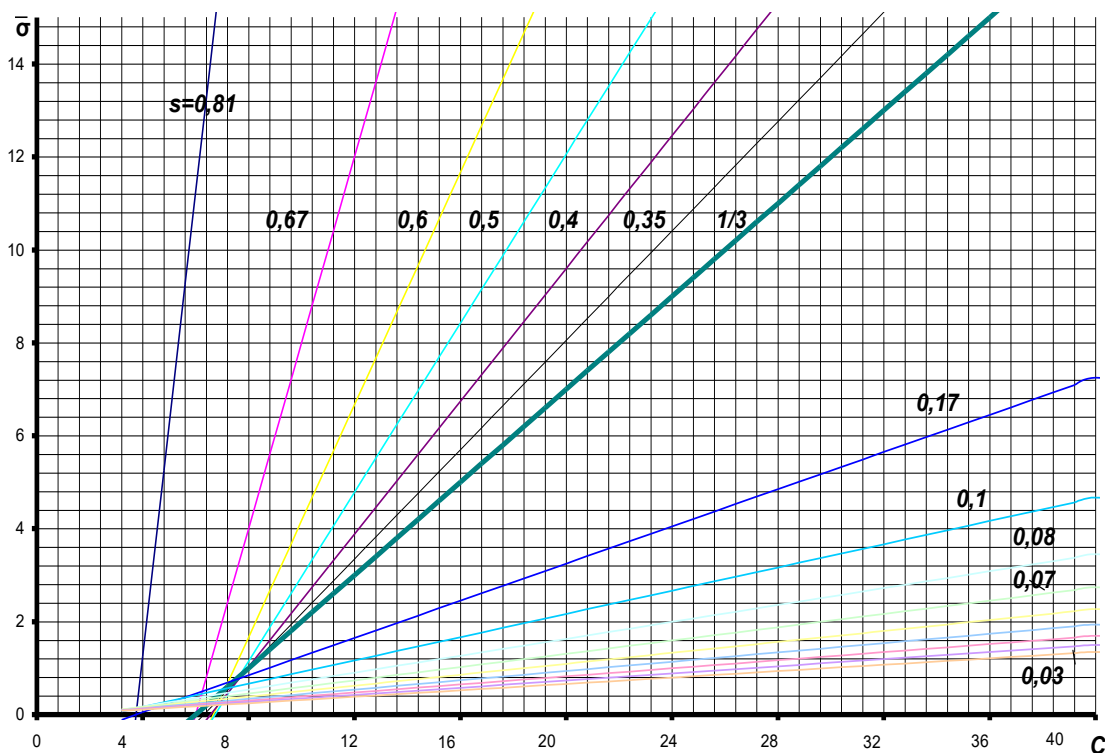


Рис. 3. Залежність конфліктної напруги σ (вісь ординат) від функції конфліктних чинників C (вісь абсцис) при різних значеннях змінної конфліктності s

Їх детальне дослідження дає можливість знаходити кількісні зміни цих факторів на коридор слабкої конфліктної напруги, яка лежить в області $s = 1/6 - 1/2$. Труднощі кількісного опису взагалі відносин між людьми, і між людьми влади зокрема, визначається перш за все нелінійністю процесу. Звичні методи управління, при яких результати пропорційні зусиллям, тут, як правило, не діють, і «потрібно виробляти специфічно нелінійну інтуїцію, засновану часом на парадоксальних висновках нелінійної теорії» [3].

Досліджуючи більш детально чисельні значення використовуваних змінних, можна управляти процесами перебудови відносин у владних структурах. Загальні найпростіші якісні висновки з теорії катастроф стосовно розглянутої нелінійної моделі взаємовідносин двох осіб в ешелонах влади, які перебувають в стані, визнаному поганим (оскільки в межах видимості є краще, детально визначений стійкий стан системи), можна стосовно аналізованого завдання викласти таким чином [3]:

1) поступове рух в сторону зменшення конфлікту не відразу призводить до поліпшення. Навпаки, швидкість погіршення при рівномірному русі до кращого стану збільшується. У міру руху від гіршого стану на кращий опір системи зростає. При цьому необхідно мати на увазі, що максимум опору досягається раніше, ніж найгірший стан, через який треба пройти по шляху до досягнення кращого стану;

2) слід зазначити практично дуже важливий, так би мовити, «психоло-

гічний момент» перебудови взаємин людей, коли в міру наближення до найгіршого стану опір, починаючи з деякого моменту, починає зменшуватися, і «як тільки найгірший стан пройдено, не тільки повністю зникає, але система починає притягатися до кращого стану» [3];

3) погіршення параметрів системи на шляху переходу в кращий стан для більш досконалих систем більший. Слабо розвинена система може перейти в кращий стан «майже без попереднього погіршення». Розвинена система в силу своєї стійкості «на поступове безперервне поліпшення нездатна» [3];

4) виявляється, що для нелінійних систем переводити систему з поганого стану в кращий є більш доцільним стрибком, так як ця система сама після цього еволюціонує в бік хорошого стану.

Таким чином, представлена елементарна математична модель міжособистісного конфлікту у владній команді дозволяє кількісно аналізувати вплив факторів влади на напруженість конфлікту між окремими особами – підлеглим і начальником, дає обнадійливі результати, дозволяє визначати шляхи управління поведінкою членів владної команди теоретично. Поки що – це приблизні оцінки, тому що на сучасному рівні математизації гуманітарних процесів ми не можемо виміряти змінні розглянутої моделі. Метод порівняння двох режимів цих процесів дозволяє позбутися від багатьох коефіцієнтів і знаходити зміну змінної, яка нас цікавить.

В майбутньому при можливості вимірювати абсолютні значення змінних відкривається перспектива знаходити і абсолютні величини конфліктної напруженості.

Бібліографічні посилання:

1. Прісняков В.Ф., Пріснякова Л.М. Людський капітал як інтелектуальна сила. Дніпропетровськ, 2004.
2. Прісняков В.Ф. Влада. Терор. революція. Дніпропетровськ, 2005.
3. Арнольд В.І. Теорія катастроф. М.: Наука, 1990.

КАЛІНІЧЕНКО

Зоя Дмитрівна,

доцент економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ ТА ПРОЕКТИ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ

Корупція впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Вона створює реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави.

Корупційну ситуацію в Україні та окремі її елементи досліджували А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, М.В. Корнієнко, О.М. Литвак, М.І. Мельник, С.А. Шалгунова, Д.І. Йосифович, В.О. Шамрай, І.Р. Шинкаренко та ін. При цьому в основі оцінювання рівня корупції в нашій державі були офіційні статистичні джерела, матеріали щодо діяльності правоохоронних органів у цій сфері, інформація органів державної влади та місцевого самоврядування за певні періоди часу. В роботах висвітлювалися поняття та структура механізму адміністративно-правової протидії корупції в Україні.

Сьогодні актуальними залишаються подальші шляхи досліджень у даному напрямку. Складність проблем корупції вимагає від держави відповідного механізму протидії, який називають «адміністративно-правовим». Про доцільність використання саме словосполучення «протидія корупції», а не «боротьба з корупцією» свідчить семантичне тлумачення цих слів, а також результати окремих наукових досліджень [2]. Так, незважаючи на прийняття низки законодавчих та підзаконних актів з питань протидії корупції, проведення різних за предметом наукового пошуку досліджень із зазначених питань, єдиного погляду на сутність та структуру адміністративно-правового механізму протидії корупції так і не вироблено. Враховуючи зазначене, видається доцільним охарактеризувати нормативні акти з питань протидії корупції та відповідні наукові джерела на предмет визначення у них окремих складових досліджуваного адміністративно-правового механізму, на основі чого визначити його структуру, охарактеризувати окремі елементи такої структури, з'ясувати їх місце та значення.

До складових механізму протидії корупції варто віднести: напрями протидії корупції, причини та умови, які сприяють її поширенню, а також систему забезпечення протидії корупції.

Експерти Центру політико-правових реформ в Україні презентували альтернативні проекти Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019-2023 роки й ініціювали дискусію щодо подальшої реаліза-

ції антикорупційної політики загалом.

З початку 2018 року в Україні відсутня Антикорупційна стратегія – комплексний документ загальнодержавного рівня, який визначає заходи із запобігання та протидії корупції. Без цього антикорупційні заходи були здебільшого несистемними та нескоординованими. Проект Антикорупційної стратегії, підготовлений Національним агентством з питань запобігання корупції [3], був розкритикований громадськістю, отримав значну кількість зауважень від національних та міжнародних експертів, а профільний парламентський комітет рекомендував Верховній Раді України відхилити його.

Експерти Центру політико-правових реформ розробили альтернативні проекти Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019–2023 роки [4].

Окрім того, гостро стоять питання потреби ухвалення нової Антикорупційної стратегії та розгляд новообраним складом Верховної Ради України цього документа. Вже обговорено два основні змістовні блоки запропонованої Антикорупційної стратегії та запропоновані в них заходи – щодо запобігання корупції та забезпечення невідворотності покарання за корупцію. У них узяли участь експерти Центру політико-правових реформ, які працювали над проектами документів, керівництво Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, судді Вищого антикорупційного суду, представники громадських організацій, експерти проектів міжнародної технічної допомоги.

Значна кількість, порівняно з іншими нормативними актами, елементів державно-правового механізму протидії корупції була закріплена в Указі Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки», від 21.10.2011 № 1001/2011. Зокрема, у цьому правовому акті визначено, що корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України. Це потребує негайного вжиття системних та послідовних заходів, які мають набути комплексного характеру в єдиній Національній антикорупційній стратегії.

В умовах соціально-економічних реформ, які наразі здійснюються в державі, пріоритетними напрямками антикорупційної політики мають стати виявлення та усунення умов, що сприяють або можуть сприяти виникненню корупції, а також запобігання спробам їх створити.

Державна стратегія розробляється на основі аналізу ситуації, пов'язаної з різними проявами корупції в державі, з використанням світового досвіду та рекомендацій міжнародних організацій за результатами моніторингу й оцінки стану запобігання і протидії корупції в Україні.

Визначаючи елементи державно-правового механізму протидії корупції в законах та підзаконних актах, варто зазначити, що вони:

- по-перше, визначають їх значну частину, порівняно з іншими правовими актами з питань протидії корупції;
- по-друге, не містять їх повного, а отже, і логічного переліку;
- по-третє, дають змогу визначити приблизну структуру державно-правового механізму протидії корупції лише шляхом їх об'єднання в одному нормативному документі.

У Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. [6] визначено заходи щодо запобігання корупції, а також орган або органи із запобігання та протидії корупції. Але фрагментарність та непослідовність у визначенні структури адміністративно-правового механізму протидії корупції характерна для різних джерел. Досліджуються, як правило, адміністративно-правові методи. Натомість норми адміністративного законодавства визначають правовий статус суб'єктів протидії корупції; регламентують їх адміністративні повноваження; розмежовують компетенцію між ними; визначають засади координації та взаємодії суб'єктів адміністративно-правової протидії корупції, адміністративні процедури протидії корупції; у загальних засадах врегульовують питання організаційного забезпечення адміністративно-правової протидії корупції, а також підстави та порядок здійснення контрольно-наглядової діяльності за адміністративно-правовою протидією корупції.

Враховуючи законодавчі положення щодо визначення окремих елементів адміністративно-правового механізму протидії корупції, маємо підстави до його структури віднести: причини та умови, які сприяють вчиненню корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією; мету та завдання протидії корупції; принципи протидії корупції; об'єкти та рівні протидії корупції; суб'єктів протидії корупції; заходи та засоби протидії корупції; напрямки протидії корупції; систему забезпечення протидії корупції.

Видається, наведена структура адміністративно-правового механізму протидії корупції є логічною та послідовною, а отже такою, що сприятиме його належному функціонуванню.

Беручи до уваги масштаби корупції у нашій країні, а також ураження нею практично усіх державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, вважаємо, що відповідальність за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, щодо переважної більшості категорій осіб, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки, приймають владні і особливо юридично значимі управлінські рішення, є обґрунтованою.

На нашу думку, суб'єктів протидії корупції доцільно об'єднати у такі групи: 1) суб'єкти, які визначають антикорупційну політику держави (Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України); 2) суб'єкти безпосередньої правоохоронної діяльності в сфері протидії корупції, а також суб'єкти здійснення правосуддя у справах про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією; 3) суб'єкти, діяльність яких спеціально або внаслідок виконання інших функцій спрямована на здійснен-

ня попереджувального та обмежувального впливу на соціальні передумови корупції, запобігання причинам та умовам, що безпосередньо сприяють корупційним діям (міністерства та відомства, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські організації, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їх посадові особи, трудові колективи, засоби масової інформації, окремі громадяни); 4) суб'єкти координації антикорупційної діяльності.

До елементів державно-правового механізму протидії корупції слід віднести відповідні заходи та засоби, які фрагментарно отримали законодавче визначення. Так, окремі розділи присвячено регламентації попереджувальних (профілактичних) заходів протидії корупції; окремими його розділами регламентовані такі засоби протидії корупції, як контроль та нагляд, а також відповідальність за вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією.

До напрямків контролю за корупцією відносимо: спостереження за поведінкою, службовими контактами державних службовців тощо; періодичне вивчення документів щодо діяльності державного службовця за певний період часу; визначення кола посадових осіб та громадян, з якими державний службовець з корисливих спонукань контактує в процесі роботи; визначення управлінських процедур, під час яких найчастіше здійснюються корупційні правопорушення.

Отже, розглядаючи проблематику суспільної небезпеки корупції в Україні, доцільно зауважити, що вона є загрозою економічній безпеці держави, враховуючи ту матеріальну шкоду, яка завдається за результатами ненадходження обов'язкових платежів до бюджету, розкраданням грошових коштів із бюджету, використання коштів не за призначенням.

Організаційне забезпечення протидії корупції, з одного боку, є надзвичайно важливим, з іншого – надзвичайно розгалуженим, оскільки передбачає заходи управлінського, кадрового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного та науково-методичного характеру, у зв'язку з чим можна дійти висновку про його складну систему.

Бібліографічні посилання:

1. Кошовий В.Ф. Корупція як причина дестабілізації економіки. *Фінанси України*. 2015. № 9. С. 6.
2. Турукало С.Ф. Причини існування корупції в Україні та шляхи їхнього усунення. *Проблеми боротьби зі злочинністю та шляхи її попередження*. 2017. С. 72.
3. Проект Закону України Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки від 26.04.2018 № 8324. ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6F800A.html.
4. Альтернативний проект Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019-2023. Розроблено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» у межах проекту «Розробка альтернативної антикорупційної стратегії на 2019-2023 роки та програми з її реалізації».
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 251-V (251-16) від 18.10.2006. ВВР. 2006. № 50. Ст. 496.

РЕЗВОРОВИЧ

Кристина Русланівна,

завідувач кафедри

цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ СФЕРІ: КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасна антикорупційна діяльність України, на жаль, не відповідає реаліям сьогодення. Перш за все, подальшого реформування потребує законодавча база у цій сфері. Адже нині чинні нормативно-правові акти у сфері боротьби з корупцією, попри значні кількісні показники, відзначаються низькими якісними характеристиками та малоефективним практичним втіленням, а окремі положення концептуальних документів мають декларативний та загальний характер. Станом на сьогодні не створено належної законодавчої бази для більш ефективного протидії корупції, невирішеними залишаються питання посилення відповідальності за корупційні діяння [1, с. 32].

Так, зокрема, все ще невирішеним залишається питання цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, що на сьогодні має важливе значення для попередження корупції. Йдеться про цивільно-правову відповідальність передбачену ст.ст.65, 66 та 68 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII [4].

Відповідно до ст.65 цього закону, за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, що такі вчинили, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. Тобто, норми ст.65 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII передбачають можливість притягнення до цивільно-правової. Себто встановлюється цивільно-правова відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. У свою чергу, ст.66 встановлюється суб'єкт цивільно-правової відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Зокрема, згідно позиції вітчизняного законодавця викладеної у ст. 66, збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню особою, яка вчинила відповідне правопорушення, в установленому законом порядку» [4].

Ст.68 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII певною мірою конкретизує питання цивільно-правової відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Зокрема, згідно положень ч.1 цієї статті, фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

Відповідно до ч.2 ст.68, збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди) [4].

Однак системний аналіз положень Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII дає підстави стверджувати про недостатність врегулювання у ньому питання цивільно-правової відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Адже Закон України «Про запобігання корупції» не містить критеріїв визначення розміру моральної шкоди, що є підставою виникнення цивільно-правової відповідальності.

Крім того, попри те, що антикорупційне законодавство України в аспекті цивільно-правової відповідальності апелює до Цивільного кодексу України [5] не вирішується проблема недостатності регулювання цивільно-правової відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення й на рівні цивільного законодавства. Адже ЦК України не встановлює ні верхньої, ні нижньої межі відшкодування моральної шкоди. Така ситуація призводить до виникнення труднощів при визначенні обсягу моральної шкоди [2, с.383], як постраждалою особою, так і судом. Слід погодитись з авторами, які вважають, що в таких випадках суд має виходити із засад розумності й справедливості [5, с. 125].

Однак, більш вдалою видається позиція науковців, що наголошують на необхідності невідкладного прийняття відповідних нормативно-правових актів, які б чітко врегулювали механізм і порядок відшкодування моральної шкоди [3, с. 332-333]. Хоча, водночас, сумнівною вбачається пропозиція вирішення проблеми визначення обсягу моральної шкоди шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів. Доречніше було б внести відповідні доповнення до вже чинних. Зокрема, йдеться про Закон України «Про запобігання корупції» та Цивільний кодекс України. Очікується, що саме такі законодавчі зміни дозволять відкрити певний правовий простір для практичного

розв'язання проблеми визначення обсягу моральної шкоди, зокрема у кримінальних провадженнях, у тому числі антикорупційного спрямування, що сприятиме й посиленню відповідальності за шкоду, спричинену злочинами, які вчиняються на корупційному ґрунті та іншими протиправними діяннями, їх запобіганню і профілактиці.

Насамкінець, слід зазначити, що удосконалення правового регулювання відшкодування моральної шкоди, завданої корупційними правопорушеннями або пов'язаними з корупцією правопорушеннями шляхом доповнення Закону України «Про запобігання корупції» та Цивільного кодексу України окремою статтею стосовно визначення меж обсягу моральної шкоди, дозволить продовжити процес розвитку інституту цивільно-правової відповідальності, у тому числі, й в антикорупційній сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Відповідальність за корупційні діяння, правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення : навч.-метод. матеріали / Ю. В. Баскакова, В. М. Гаврилюк, П. В. Качанова, Г. О. Усатий ; упоряд. О. В. Жур. К. : НАДУ, 2013. 108 с.
2. Ніжинський С. С. До питання відшкодування шкоди, завданої корупцією у футболі та спорті в цілому. *Держава і право*. 2013. №60. С. 380-384.
3. Підюков П. П., Устименко Т. П. Проблеми посиленні відповідальності за шкоду, заподіяну корупційними правопорушеннями. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. 2016. С. 331-333.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/sp:java>- (дата звернення: 10.11.2019)
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 10.11.2019).

ЦАРЬОВ

Олександр Дмитрович,
заступник декана
факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат педагогічних наук,

ЦАРЬОВА

Ірина Валеріївна,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук

**АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ДОКУМЕНТ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО РІВНЯ**

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що однією з важливих складових формування і реалізації ефективної системи протидії корупції є взаємна праця держав, зокрема громадянського суспільства кожної з країн на міжнародному рівні, участь у заходах боротьби з корупцією, запроваджених Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими інституціями. Для України є одним з першочергових завдань мінімізація впливу на процес реформування системи державного управління. Корупція – найдеструктивніше соціальне явище, котре заважає оптимальному розвитку будь-якої держави, ефективності державного управління та нормальному функціонуванню всіх соціальних інститутів.

Антикорупційна стратегія – це комплексний документ загальнодержавного рівня, який визначає заходи із запобігання та протидії корупції.

У сучасних наукових дослідженнях питанням антикорупційної політики приділяється значна увага. Багато вчених, зокрема М. Ю. Бездольний, І. А. Дьомін, М. В. Буроменський, А. В. Гайдук, М. В. Грищенко, Д. Г. Забрда, М. І. Мельник, Ю. П. Мірошник, С. В. Невмержицький, О. В. Терещук, В. В. Фесенко, Ф. П. Шульженко проблематиці присвятили увагу протидії корупції.

Мета – визначити антикорупційну стратегію як комплексний документ загальнодержавного рівня.

Поняття «стратегія» як таке дістало широке відображення в працях те-

оретиків та практиків різних наукових сфер. Генетично воно походить з суто військової сфери і саме в аналізі перебігу військових операцій здобуло найбільшого поширення. Термін «стратегія» походить від грецького слова *strategia* (*stratos* – військо і *ago* – веду) [1]. Сполучені разом, вони утворюють слово «strategos» (полководець або воєначальник, що командує армією). Пізніше, приблизно в 550 р. до н.е., слово «strategos» придбало значення полководницького мистецтва (розгортання військ у бою). Отже, термін «стратегія» як уніфікований, інтегрований і зрозумілий план, розроблений так, щоб бути впевненим у досягненні мети [2; 4].

Реалії сьогодення наочно свідчать, що громадськість є та повинна бути важливим суб'єктом у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні. Існують суб'єкти, до компетенції яких віднесено формування державної антикорупційної політики: а) Президент України; б) Верховна Рада України; в) Кабмін України; г) НАЗК; д) Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції; е) Національна рада з питань антикорупційної політики (визначають головні пріоритети в зазначеній сфері). Така значна кількість суб'єктів, діяльність яких пов'язана з формуванням та реалізацією державної антикорупційної політики, зумовлює необхідність налагодженої співпраці, координації дій у боротьбі з корупцією, налагодженої взаємодії.

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на нинішньому етапі розвитку держави. На думку В.І. Шакуна, незадовільне виконання програмних документів щодо посилення боротьби з корупцією та організованою злочинністю виявляється у відсутності належної взаємодії між міністерствами та відомствами. Ця проблема має вираз у відсутності комплексного підходу до вирішення питань взаємодії; формальності взаємовідносин між міністерствами та відомствами і зведення до рівня «письмової» дискусії чи діалогу; низькому рівні організації спільної підготовки пропозицій та здійснення контролю за впровадженням у життя; заміщенням якості направлених матеріалів та їх важливості кількістю; значному відриві між центральним апаратом керівництва того чи іншого державного органу та його регіональними утвореннями.

Основними організаційно-правовими передумовами ефективної участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні слід назвати:

1) підвищення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, вчасного ними інформування про свої рішення, вичерпних пояснень про наміри;

2) забезпечення доступності та підзвітності органів публічної влади, особливо у тих питаннях, що стосуються безпосередньо громадян;

3) здійснення подальшого вдосконалення чинного законодавства, що забезпечить дієві механізми для участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики;

4) налагодження стійких форм конструктивного діалогу між громадськістю та владою щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики на принципах партнерства та взаємодії [3, с. 11].

Антикорупційна реформа в Україні потребує системного підходу. Відтак першим кроком і стало затвердження Верховною Радою України Закону – нової антикорупційної стратегії. Антикорупційна стратегія є необхідною основою підготовки концептуальних, доктринальних, програмних та інших документів, що визначають конкретні тактичні цілі, принципи і напрямки діяльності державних органів і недержавних організацій щодо вдосконалення правової системи, усунення причин та умов корупції в суспільстві.

Бібліографічні посилання:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Упорядник В.Т. Бусел. Київ-Ірпінь, 2007.
2. Лопушинський І.П. Україна в боротьбі з корупцією: стан і завдання на новому етапі державотворення. *Наше право*. 2010. № 2. Ч. 2. С. 83-91.
3. Нестерович В.Ф. Роль громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні. Загальнотеоретичні проблеми держави і права. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 3. С. 5-11.
4. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КОДЕКСУ УКРАЇНИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

ДУДОРОВ

Олександр Олексійович,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем попередження, припинення
та розслідування злочинів
територіальними органами
Національної поліції України
Луганського державного університету
внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

ДУДОРОВА

Катерина Борисівна,
доцент кафедри правознавства
Бердянського державного
педагогічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

МОВЧАН

Роман Олександрович,
доцент кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного
університету імені Василя Стуса,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

У Конвенції ООН проти корупції 2003 р. зазначається, що кожна держава-учасниця прагне створювати, підтримувати і зміцнювати такі системи, які сприяють прозорості і запобігають виникненню конфлікту інтересів (ч. 4 ст. 7). Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого са-

моврядкування, і прирівняні до них особи (включаючи тих із них, хто займає посади в колегіальних органах) можуть мати різні приватні інтереси у сферах, в яких вони реалізують службові або представницькі повноваження. При цьому можливі випадки колізій (суперечностей) між приватними інтересами вказаних осіб і публічними інтересами, зумовленими виконанням покладених на осіб повноважень, що надалі може призвести до корупційних вчинків. Головним елементом правового механізму запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в Україні виступають норми розділу V Закону від 14 жовтня 2014 р. «Про запобігання корупції», які встановлюють біль-менш чіткі вимоги, виконання яких має стати запорукою недопущення виникнення в діяльності відповідних осіб конфлікту інтересів, а так само виваженого виходу із такої непростой ситуації. Відповідальність за порушення передбачених законом вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів регламентовано в ст. 172-7 КУпАП. До слова делікти, описані в ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, з одного боку, не стосуються врегулювання і, тим більше, запобігання конфлікту інтересів, а, з іншого, вчиняються в умовах лише реального конфлікту інтересів, а тому назву цієї статті КУпАП варто уточнити (наприклад, таким чином: «Порушення вимог щодо реального конфлікту інтересів»).

Проаналізувавши практику застосування ст. 172-7 КУпАП, можемо констатувати, що значна частина справ розглядуваної категорії закривається судами через відсутність події або складу правопорушення. В абсолютній більшості випадків відповідні провадження закривались через те, що, на думку судів, у протоколах не було наведено належних доказів наявності в поведінці осіб одного з чотирьох юридичних фактів, обов'язкових для оцінки рішення як такого, що прийняте в умовах реального конфлікту інтересів, і зазначених у п. 3 Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 травня 2017 р. № 223-943/0/4-17 «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією»:

1) наявність у правопорушника приватного інтересу, який має бути чітко сформульований і визначений.

Наприклад, у постанові одного із судів зазначається, що, хоч питання, яке розглядалося на сесії, стосувалося доньки Особи-1, проте жодного конфлікту інтересів при цьому в Особи-1 як депутата селищної ради не виникало, оскільки це питання не було пов'язане з виділенням земельної ділянки, а лише стосувалося виправлення помилки в попередньому рішенні щодо адреси земельної ділянки і носило формальний характер. Крім того, оскільки зазначене питання було безспірним, і всі депутати проголосували за нього одностайно, особисте голосування Особи-1 жодним чином не вплинуло на об'єктивність та неупередженість прийняття рішення. Враховуючи наведені аргументи, суд зробив висновок про те, що в поведінці Особи-1 склад аналізованого адміністративного правопорушення відсутній [1].

Одразу хочеться зауважити: вельми поширений у судовій практиці ар-

гумент про те, що особисте голосування певного суб'єкта жодним чином не вплинуло на об'єктивність та неупередженість прийнятого колегіально рішення, ми оцінюємо критично. Адже в законодавчому визначенні поняття реального конфлікту інтересів мається на увазі вплив суперечності між приватним інтересом особи та її службовими (представницькими) повноваженнями на об'єктивність та неупередженість вчинення дії особою, яка перебуває у відповідному стані, або прийняття рішення саме цією особою, а не колективним органом, у роботі якого вона бере участь. Окремі дослідники небезпідставно називають абсурдним твердження про те, що депутат не міг вплинути на результат голосування, оскільки більшість все одно проголосувала б «за»: для настання відповідальності за ст. 172-7 КУпАП важливим є факт вчинення особою діяння, а не те, яким чином воно вплинуло (могло вплинути) на результати голосування [2];

2) наявність суперечності між приватним інтересом і службовими чи представницькими повноваженнями із зазначенням того, в чому саме ця суперечність знаходить свій вияв або вплив на прийняття рішення.

Так, винною у вчиненні правопорушень, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, визнано Особу-1, котра, працюючи начальником фінансово-економічного відділу Служби автомобільних доріг (САД) в Івано-Франківській області та будучи членом тендерного комітету САД, не повідомила безпосереднього керівника і тендерний комітет САД про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчиняла дії і приймала рішення в умовах реального конфлікту інтересів. Зокрема, чоловік Особи-1 – Особа-2 з 18 серпня 2016 р. працює й отримує заробітну плату в ТОВ «ПБС». Особа-1, будучи присутньою на засіданнях тендерного комітету, достовірно знаючи про те, що її чоловік працює та отримує заробітну плату в ТОВ «ПБС», не вживши заходів щодо недопущення виникнення реального конфлікту інтересів, не повідомивши безпосереднього керівника та колегіальний орган про наявність реального конфлікту інтересів, брала участь у розгляді низки тендерних пропозицій і голосувала як член тендерного комітету за визнання пропозицій ТОВ «ПБС» такими, що відповідають умовам тендерної документації та кваліфікаційним критеріям, а також голосувала за визнання ТОВ «ПБС» переможцем торгів [3].

Однак апеляційним судом постанову суду першої інстанції було скасовано з посиланням на те, що ні в протоколі про адміністративне правопорушення, ні в постанові суду жодним чином не вказано, в чому саме та який вид інтересів Особи-1 породжував конфлікт. Відсутні будь-які об'єктивні дані про те, що участь Особи-1 в тендерних заходах і результат конкурсу будь-яким чином викликали її зацікавленість та могли вплинути на об'єктивність та неупередженість прийнятого рішення. На думку суду апеляційної інстанції, поза увагою районного суду залишено наявність чи відсутність залежності від рішень тендерного комітету заробітної плати чи інших вигод для самої Особи-2 та її чоловіка [4];

3) наявність повноважень на прийняття рішення.

Так, причиною закриття (через відсутність складу правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-7 КУпАП) провадження у справі щодо начальника управління освіти Ужгородської міської ради стало встановлення судом тієї обставини, що коло до повноважень цієї особи прийняття рішення про преміювання не входило (постанова Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 15 березня 2018 р. у справі № 308/12486/17) [5, с. 57].

Втім, інколи суди забувають про таку умову кваліфікації дій, вчинених в умовах конфлікту інтересів, як наявність повноважень на прийняття рішення.

Наприклад, суд винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, визнав Особу-1. Останньому інкримінувалося те, що він, перебуваючи на посаді інспектора 2-ї роти 2-го батальйону УПП в м. Одеси ДПП НП, маючи протилежні інтереси і приватний інтерес, в умовах реального конфлікту інтересів у період з 1 березня по 29 березня 2017 р. як фахівець у галузі права представляв інтереси особи, яка притягувалась до адміністративної відповідальності (Особу-2) у відповідному провадженні у Приморському районному суді м. Одеси; при цьому матеріали щодо Особи-2 були складені та оформлені 1 лютого 2017 р. іншим працівником УПП у м. Одесі ДПП НП. На думку суду, цим самим Особа-1 порушив вимоги ч. 2 ст. 28 Закону від 14 жовтня 2014 р. і Закону України «Про Національну поліцію», чим вчинив правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 172-7 КУпАП [6].

Видається, що за умови встановлення оплачуваності відповідних послуг, які надавав Особа-1, йому могло інкримінуватись хіба що порушення заборони щодо сумісництва (ч. 1 ст. 172-4 КУпАП). Кваліфікація дій Особи-1 за ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, враховуючи відсутність в неї будь-яких повноважень на прийняття рішення у розглядуваній справі, видається безпідставною.

Інший приклад. До суду надійшли матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП (загалом 18 проваджень, попередньо об'єднаних в одне) депутата Мерэф'янської міської ради Особи-2, який обвинувачувався, зокрема, в тому, що він: 1) звернувся з депутатським зверненням до голови міської ради Особи-3 з вимогою надати йому відео з міської ради, що фіксувало ознайомлення Особи-1 з адміністративним протоколом з приводу псування асфальтового покриття по вул. Шовкостанція та надати для ознайомлення документи із вказаного питання; 2) склав депутатський акт про скрутне матеріальне становище своєї сім'ї, через що його прийомні діти потребують матеріальної допомоги на лікування; 3) склав депутатське звернення до міської ради з проханням надати грошові кошти для реконструкції житла, де мешкають діти, позбавлені батьківського піклування, діти які перебувають у його прийомній сім'ї, тощо. Вважаємо, що лише при складанні депутатського акта можна було б дискутувати стосовно наявності такої ознаки конфлікту інтересів, як наявність повноважень на прийняття рішення. Щодо депутатських звернень, то їх навряд чи можна вважати рішеннями, а тому погоджуємось із позицією суду, який закриття роз-

глядувану справу через відсутність у вчиненому Особою-1 складів правопорушень, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП [7].

Іншої точки зору дотримується НАЗК, яке останнім часом практикувало складання протоколів за ст. 172-7 КУпАП щодо народних депутатів України (Верховна Рада України (далі – ВРУ) VIII-го скликання), які звертались з конституційними поданнями до Конституційного Суду України, ініціювали депутатські звернення і запити тощо. І це при тому, що відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону «Про статус народного депутата України» депутатське звернення є викладеною в письмовій формі пропозицією народного депутата, зверненою до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції;

4) наявність реального впливу суперечності між приватним і службовим чи представницьким інтересом на об'єктивність або неупередженість рішення.

Так, до суду з НАЗК надійшла справа щодо Черкаського міського голови Особи-1. Останньому інкримінувалось те, що він не повідомив про наявність у нього реального конфлікту інтересів, усвідомлюючи наявну суперечність між приватним інтересом, зумовленим членством Особи-1 та Особи-2 в Черкаській обласній організації партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», під час підписання розпорядження від 21 грудня 2016 р. № 663-р (к) «Про призначення Особи-2», яким без проведення конкурсу Особу-2 призначено на посаду директора Департаменту освіти та гуманітарної політики Черкаської міської ради. На думку суду, членство Особи-1 та Особи-2 в певній політичній партії саме по собі не свідчить про наявність ситуації, яка може бути розцінена як конфлікт інтересів; інформації про неналежне виконання ні Особою-1, ні Особою-2 службових обов'язків матеріали справи не містять; задоволення будь-якого майнового або немайнового інтересу Особи-1 чи Особи-2 або членів їхніх сімей НАЗК не встановило. На підставі цього суд зробив висновок про відсутність у діях Особи-1 складів правопорушень, передбачених ч. 1 і ч. 2 ст. 172-7 КУпАП [8].

Як бачимо, у цьому випадку суд не надав належної правової оцінки тим фактам, що, по-перше, Особа-2 був прийнятий на посаду поза конкурсом, по-друге, в законодавчій дефініції поняття «приватний інтерес» чітко вказується на те, що ним може бути визнаний будь-який інтерес особи, зокрема, зумовлений стосунками з особою, що виникають у зв'язку з членством у політичних організаціях. На нашу думку, в сукупності ці обставини дають підстави поставити під сумнів об'єктивність та неупередженість рішення, прийнятого Особою-1, а отже, законність винесеного щодо нього судового рішення. До того ж такі значущі, на погляд суду, обставини, як відсутність неналежного виконання Особою-1 службових обов'язків і відсутність задоволення майнового або немайнового інтересу Особи-1, насправді не повинні були впливати

на кваліфікацію вчиненого ним.

Відсутністю впливу суперечності між приватним і службовим чи представницьким інтересом на об'єктивність або неупередженість рішення мотивував суд закриття справ щодо Особи-1 – Уповноваженого ВРУ з прав людини. У складеному НАЗК протоколі вказувалось на те, що Особа-1 спочатку брала активну участь в обговоренні питання порядку денного про призначення Уповноваженого ВРУ з прав людини, поінформувавши присутніх народних депутатів України про своє бачення (місію) щодо перебування на посаді Уповноваженого ВРУ з прав людини, завершивши свій виступ словами: «Я розраховую на вашу підтримку». Потім, як засвідчують результати поіменного голосування № 25 від 15 березня 2018 р. (16:52:45) про призначення на посаду Уповноваженого ВРУ з прав людини Особи-1, народний депутат України Особа-1 взяла участь у зазначеному голосуванні, проголосувавши за себе. З'ясувавши вказані обставини, суд констатував, що в матеріалах справи відсутні докази наявності суперечності між приватним інтересом Особи-1 та її службовими повноваженнями із зазначенням того, в чому саме ця суперечність знаходить свій вияв або впливає на прийняття рішення, а так само докази наявності реального впливу суперечності між приватним та службовим інтересом Особи-1 на об'єктивність або неупередженість рішення. Наявність певних пільг у зв'язку з перебуванням на посаді Уповноваженого ВРУ з прав людини не може вважатись ознакою наявності в особи реального конфлікту інтересів, оскільки суперечить природі таких пільг та є гарантією незалежності діяльності Уповноваженого ВРУ з прав людини. Додатково аргументуючи своє рішення, суд послався і на те, що голосування окремою особою саме по собі не може створювати безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між діями та юридичними наслідками у формі прийнятого рішення колегіальним органом [9; 10].

Фактично сприйнявши викладену аргументацію, НАЗК заявило про відсутність реального конфлікту інтересів при голосуванні народним депутатом України Д. Малюською за призначення самого себе на посаду Міністра юстиції України [11]. Водночас НАЗК склало 2 протоколи стосовно народного депутата України VIII-го скликання, Президента громадської спілки «Федерація футболу України» і другого заступника голови юридичного комітету Спілки європейських футбольних асоціацій А. Павелка, який без публічного оголошення про наявність реального конфлікту інтересів під час пленарного засідання ВРУ вчинив дії та прийняв рішення, пов'язані з розглядом законопроектів, що стосувались підготовки та проведення в Україні фінальних матчів Ліги чемпіонів УЄФА та Ліги чемпіонів УЄФА серед жінок сезону 2017/2018 [12].

До речі, констатувавши відсутність в Особи-1, згодом обраної на посаду Уповноваженого ВРУ з прав людини, конфлікту інтересів, суд не визнав за потрібне врахувати положення ст. 31-1 Закону «Про Регламент Верховної Ради України», в якій зазначається, що народний депутат бере участь на пле-

нарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання ВРУ, на якому розглядається відповідне питання. Позитивно оцінивши це нормативне положення, група експертів GRECO водночас вказала на незрозумілість алгоритму дій у випадку порушення зазначеної процедури. Необхідно сформулювати детальне керівництво з цих питань (у формі кодексу поведінки) і надати його депутатам, а загалом посилити внутрішні механізми контролю за доброчесністю у ВРУ [13, пункти 77–80, 95].

Загалом за результатами аналізу судової практики застосування ст. 172-7 КУпАП можна стверджувати, що чи не найбільш характерною її тенденцією є відсутність однакового підходу щодо кваліфікації низки подібних діянь, коли за результатами розгляду ідентичних (або майже ідентичних) ситуацій суди ухвалюють протилежні рішення при оцінці того, чи: по-перше, мала місце суперечність між приватним інтересом і службовими або представницькими повноваженнями; по-друге, чи вплинула така суперечність на об'єктивність або неупередженість рішення. У зв'язку з цим проблема уніфікації відповідної судової практики вельми гостро стоїть на порядку денному.

Бібліографічні посилання:

1. Постанова Бородянського районного суду Київської області від 12 липня 2017 р. у справі № 360/1222/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/67711308> (дата звернення: 27.10.2019).

2. Звернення Чугуївської правозахисної групи та «Мережі антикорупційних центрів» до Голови ВССУ щодо уніфікації практики застосування судами антикорупційного законодавства. URL: <http://khp.org/index.php?id=1479756533> (дата звернення: 27.10.2019).

3. Постанова Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 26 грудня 2017 р. у справі № 344/13438/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71285886> (дата звернення: 27.10.2019).

4. Постанова Апеляційного суду Івано-Франківської області від 23 січня 2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71823065> (дата звернення: 27.10.2019).

5. Довідка за результатами вивчення причин закриття судами адміністративних справ про правопорушення, пов'язані з корупцією, у 2018 році. Підготовлена відділом організації діяльності у сфері запобігання та протидії корупції Департаменту підтримання обвинувачення та представництва інтересів держави в судах Генеральної прокуратури України. Київ, 2019. 64 с.

6. Постанова Приморського районного суду м. Одеси від 25 липня 2017 р. у справі № 522/7952/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68072026> (дата звернення: 27.10.2019).

7. Постанова Харківського районного суду Харківської області від 5 листопада 2018 р. у справі № 635/1972/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77614866> (дата звернення: 27.10.2019).

8. Постанова Соснівського районного суду м. Черкаси від 13 березня 2018 р. у справі № 712/726/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72721419> (дата звернення: 27.10.2019).

9. Постанова Печерського районного суду м. Києва від 12 жовтня 2018 р. у справі

№ 757/21060/18-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77286838> (дата звернення: 27.10.2019).

10. Постанова Печерського районного суду м. Києва від 2 липня 2018 р. у справі № 757/21062/18-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75268133> (дата звернення: 27.10.2019).

11. НАПК не видит конфликта интересов в голосовании Малюски за назначение самого себя главой Минюста. URL: https://lb.ua/news/2019/09/10/436863_napk_vidit_konflikta_interesov.html (дата звернення: 27.10.2019).

12. НАЗК направило до суду 7 протоколів про порушення вимог щодо врегулювання конфлікту інтересів. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-napravylo-do-sudu-7-protokoliv-pro-porushennya-vymog-shhodo-vregulyuvannya-konfliktu-interesiv> (дата звернення: 27.10.2019).

13. Четвертий раунд оцінювання. Запобігання корупції серед народних депутатів, прокурів та суддів. Звіт за результатами оцінки. Україна. Ухвалено на 76-пленарному засіданні GRECO (Страсбург, 19–23 червня 2017 р. URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017/1680737206> (дата звернення: 27.10.2019).

ДУБАС

Віталій Михайлович,

суддя Вищого антикорупційного суду

СТЕБЛИНСЬКА

Оксана Степанівна,

помічник судді Вищого антикорупційного суду,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ В УКРАЇНІ

Status quo ante – становище напередодні. Після глибокої економічної кризи 2014-2015 рр., за значної підтримки з боку міжнародного співтовариства Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання нарощувати зусилля, спрямовані на боротьбу з корупцією на високому рівні. Також ми мали створити найближчим часом спеціалізований антикорупційний суд, щоб забезпечити розгляд судових справ про корупцію суддями, які мають спеціальні навички та високу добросовісність [1]. 1 березня 2018 року парламент ухвалив у першому читанні проєкт Закону «Про Вищий антикорупційний суд». Згодом, 7 червня 2018 р. він був прийнятий конституційною більшістю народних депутатів. Під час його обговорення був досягнутий компроміс щодо права вето Ради міжнародних експертів при обранні суддів.

11 квітня 2019 р. було призначено суддів Вищого антикорупційного суду, що стало завершальним кроком на шляху створення безпрецедентної

антикорупційної інфраструктури України. Проте, цей процес був довготривалим і запусився після змін до Конституції України в частині правосуддя, ухвалення законів «Про судоустрій та статус суддів» (нова редакція) та про «Вищий антикорупційний суд», положення якого дозволили залучити авторитетних міжнародних експертів до конкурсного відбору та провести цей відбір безпрецедентно відкрито.

Casus belli. Стан корупції в Україні. Сучасні дослідження громадської думки засвідчують, що корупція в цілому є однією з топових проблем в Україні. При цьому головною корупційною проблемою опитані називають політичну корупцію на топ-рівні. Але, попри це, толерантність до корупції зменшується в порівнянні з минулими роками. Натомість кожен третій респондент готовий приєднатися до усвідомленої протидії корупції в Україні [2].

Незважаючи на вжиті у попередні роки організаційно-правові заходи щодо запобігання корупції, її масштаби суттєво не зменшилися. Крім того, не відбулося і відчутного скорочення кількості корупційних діянь. За даними міжнародної організації Transparency International, за 2018 р. Україна набрала 32 бали зі ста. Це на два бали більше, ніж торік, і посіла 122-е місце за підсумками 2018 р., розділивши його з Малі, Малаві та Ліберією [3]. Діяльність щодо запобігання корупції не стала пріоритетною для багатьох державних органів. Вона здійснювалась без певної системи і належної вимогливості, достатнього інформаційного забезпечення, додержання принципу розподілу функцій та відповідальності.

Саме тому беззаперечним досягненням у реалізації антикорупційної політики в Україні став початок роботи Вищого антикорупційного суду 5 вересня 2019 р., що ознаменувало старт діяльності системи антикорупційних органів у боротьбі з корупцією.

Антикорупційна інфраструктура. Через рік після Революції гідності Україна все ще залишалася найбільш корумпованою країною Європи. Існуючий на той час механізм протидії корупційним проявам в Україні був неефективним. Одним зі шляхів покращення ситуації законодавець вважав інституційну реформу органів, що здійснюють досудове розслідування та кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Тому парламент схвалив створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів), основною функцією якого є виявлення та розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку. Таким органом стало Національне антикорупційне бюро (далі – НАБУ). Його створення було передбачене Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», прийнятим 14 жовтня 2014 р. На етапі законопроекту він мав назву «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції».

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» N 1698-VII, НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування

та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Серед його завдань є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Створення НАБУ було програмним пунктом Коаліційної угоди парламентської більшості та вимогою Міжнародного валютного фонду.

Не менш важливою ланкою антикорупційної інфраструктури, яка реалізує функцію розслідування корупційних злочинів, є Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП). На неї покладаються функції здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється НАБУ; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями. Також у межах реалізації своїх функцій САП здійснює міжнародну співпрацю.

Станом на кінець 2018 р. в роботі детективів НАБУ перебувало 727 кримінальних проваджень. З 171 провадження НАБУ-САП, які були скеровані до суду, в 49 справах навіть не відбулося підготовчого засідання. Згідно із дослідженнями Ради громадського контролю при НАБУ, звичайні суди не здатні розглядати справи НАБУ-САП. Очевидно, що нереформована судова гілка влади затягує судовий розгляд у справах Бюро. У той час, як за офіційною статистикою тільки 1,2% всіх кримінальних справ затримуються в судах, для НАБУ цей показник становить понад 40%. Причин на те безліч – від небажання суддів ухвалювати рішення у корупційних справах до надзавантаженості [4].

З огляду на це, питання початку роботи Вищого антикорупційного суду, як завершального етапу формування в Україні ефективної антикорупційної інституції, яка б охоплювала правосуддя стосовно корупційних злочинів, актуалізувалось ще більше.

Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» визначено, що завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні. І, хоча, в Законі безпосередньо не зазначено, що ВАКС здійснює превентивну функцію у запобіганні корупційним злочинам, нам видається, що він її реалізує через правозастосування ч. 2 статті 50 Кримінального кодексу України, яка визначає мету покарання, серед іншого і як засіб запобігання злочинності.

Суддя – це говірливий закон, а закон – це німий суддя (Цицерон). А судді – хто? Суддів Вищого антикорупційного суду відбирала Вища кваліфікаційна комісія на спеціальному конкурсі, який відбувся за безпрецедентною

для країни процедурою. За наполяганням західних партнерів та Міжнародного валютного фонду вирішальне слово у відборі мала Громадська рада міжнародних експертів. Загалом до першої інстанції ВАКС увійшли 27 суддів, а до Апеляційної палати – 11. Результати відбору були високо оцінені міжнародними експертами та національними інституціями. Так, в інтерв'ю BBC News Україна директор НАБУ Артем Ситник позитивно відгукнувся щодо результатів конкурсу: "цей конкурс проведений настільки добре, наскільки це можливо було провести в Україні", – заявив пан Ситник [5].

Nulla poena sine lege (немає злочину і покарання без наперед установленого закону). Виходячи із задекларованих завдань, Вищий антикорупційний суд має розглядати кримінальні провадження, пов'язані із вчиненням правопорушень, які містять корупційну складову. Зокрема, до компетенції суду віднесено 22 склади злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 357, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368, 369-2 Кримінального кодексу України, за обов'язкової наявності хоча б однієї з таких умови:

- вчинення цих злочинів спеціальним суб'єктом (народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Голова Фонду державного майна України або його заступники, Голова Національного банку України або його заступники, державний службовець категорії «А», депутат обласної ради, суддя, прокурор, керівник суб'єкта великого підприємства, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків тощо);

- розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину (наприклад, станом на 1 січня 2019 р. це 960 500 гривень);

- злочин, передбачений статтею 369, частиною першої статті 369-2 Кримінального кодексу України, а саме надання неправомірної вигоди або зловживання впливом, вчинено щодо перелічених вище службових осіб.

Не зважаючи на те, що питання про підсудність ВАКС чітко визначено в КПК, воно залишається одним із найбільш дискусійних як серед науковців, так і серед практиків застосування кримінального закону. В зв'язку з цим, до Апеляційної палати ВАКС надійшло 136 апеляційних скарг та 283 подання про визначення підсудності, 217 з них уже розглянуто.

Підсудність. 21 вересня цього року в газеті «Голос України» були опубліковані зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (щодо початку роботи суду). Це означає, що, починаючи з наступного за опублікуванням дня, тобто з 22 вересня 2019 р., у національному законодавстві України нарешті з'явилась правова визначеність у розмежуванні юрисдикції щодо корупційних злочинів між Вищим антикорупційним судом та місцевими загальними судами.

Відтепер до підсудності Вищого антикорупційного суду віднесено ті

кримінальні провадження щодо корупційних злочинів, відомості за якими внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань, починаючи з 22 вересня 2019 р. Також юрисдикція ВАКС поширюється на кримінальні провадження, за якими досудове розслідування здійснювалось Національним антикорупційним бюро та закінчено прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури незалежно від дати внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Решта критеріїв для визначення підсудності Вищого антикорупційного суду залишилась без змін.

Як слушно зазначила Голова Вищого антикорупційного суду Олена Танасевич, «важливість цих змін складно переоцінити. Адже коли йдеться про притягнення особи до кримінальної відповідальності, яка передбачає найсуттєвіші обмеження прав та свобод людини поміж всіх інших видів юридичної відповідальності, процедура судового розгляду повинна бути чіткою та зрозумілою. Такою, що не допускає подвійного тлумачення» [6].

«Коли ж «посадки»? – запит на справедливість. З початку роботи ВАКС на розгляд суду надійшло 145 кримінальних проваджень. Окрім того, численними є провадження, що надходять до суду в порядку судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях. За двомісячний період роботи ВАКС їх надійшло 1812 одиниць.

Перший вирок Вищий антикорупційний суд виніс 30 жовтня стосовно судді Апеляційного суду Дніпропетровської області, яка не подала декларацію про доходи. Її засудили до штрафу (*sine ira et studio* – без гніву і пристрасті (слова Тацита); без упередженої думки...).

Бібліографічні посилання:

1. Лист про наміри до Міжнародного валютного фонду. Меморандум про економічну і фінансову політику. Технічний меморандум про взаєморозуміння. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3751500-18#n21> (дата звернення 30.10.2019).
2. Сприйняття корупції в Україні: презентація дослідження. <http://ucmc.org.ua/uk/2658-2/> (дата звернення 30.10.2019)
3. Інформація для СМІ: 29 янвря 2019 г. Transparency International опублікуєт индекс восприятия коррупции за 2018 г. https://www.transparency.org/news/pressrelease/transparency_international2 (дата звернення 30.10.2019).
4. Вищий антикорупційний суд. Запуск роботи. <https://ti-ukraine.org> (дата звернення 31.10.2019).
5. Антикорупційний суд: хто ці люди, які саджатимуть корупціонерів. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47754305> (дата звернення 31.10.2019).
6. Танасевич О. Голова Вищого Антикорупційного суду про уточнення юрисдикції ВАКС. <https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/785642/> (дата звернення 31.10.2019).

ЛОГВИНЕНКО
Борис Олексійович,
завідувач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ЩОДО «ПРИЗНАЧЕНЬ» ТА «КОНКУРСІВ» У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Беручи на себе обов'язок дотримання європейських цінностей, Україна поступово наближається до повноправного членства у Європейському Союзі (далі – ЄС). Багатовекторні реформи, що тривають в нашій державі лише підтверджують складність обраного Україною шляху розвитку. Поряд із позитивними зрушеннями щодо оновлення основних правових інститутів ми можемо спостерігати негативні тенденції і зміни, пов'язані, насамперед, із корупційними проявами, що спостерігаються на всіх організаційних рівнях функціонування системи органів публічної адміністрації.

За результатами дослідження «Індекс сприйняття корупції – 2018», підготовленого вітчизняним представником глобального руху Transparency International, Україна дещо покращила свої показники в 2018 році. Її результат склав 32 бали та 120 місце серед 180 країн. Таким чином Україна здобула ще 2 бали та піднялася на 10 місць (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце). З-поміж сусідніх держав, Україна змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце), натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 балів [1].

Варто відмітити, що інститут державної служби традиційно являє собою проблемну складову у протидії корупційним проявам. У цьому можна легко пересвідчитись, отримуючи інформацію із засобів масової інформації щодо допущених протиправних фактів службовцями тих чи інших державних органів.

Нижче, пропонуємо розглянути два корупційні ризики, які містить чинне національне законодавство у сфері державної служби. Такі ризики стосуються порядку проходження конкурсів при призначенні на посаду державної служби. Так, відповідно до статті 21 Закону України «Про державну службу», вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду державної служби за результатами конкурсу. Прийняття громадян України на посади державної служби без проведення конкурсу забороняється, крім випадків, передбачених цим Законом [2]. У

свою чергу, статтею 22 зазначеного вище Закону закріплено, що конкурс не проводиться у разі реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації державного органу переведення державного службовця на рівнозначну або нижчу (за його згодою) посаду в державному органі, якому передаються повноваження та функції такого органу [2].

Таким чином, процедура конкурсу за невеликим виключенням є обов'язковою, що дозволяє приймати на посади осіб, які за рівнем професійних знань і загальних здібностей є найбільш придатними до проходження служби у певному державному органі.

Натомість, у спеціальному законодавстві, що регулює діяльність окремих видів державної служби, приміром, службу у Національній поліції, відповідні положення про обов'язковість конкурсної процедури відсутні. Так, ч. 1 статті 56 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що на вакантну посаду поліцейського призначається переможець конкурсу в разі його проведення [3].

Разом із тим коли і чому конкурс не проводиться, а претендент на посаду призначається наказом керівництва до кінця незрозуміло. Зокрема, у Типовому порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, затвердженому Наказом МВС України від 25.12.2015 № 1631 вказано, що конкурс проводиться серед осіб, які призначаються на посади молодшого, середнього та вищого складу поліції в порядку просування по службі за рішенням керівника уповноваженого призначати на такі посади, через конкурс [4]. Насправді ж практика показує, що особи призначаються на посади найчастіше через відповідний наказ, а не відкриту конкурсну процедуру. Таким чином це дозволяє призначати на посаду «своїх людей», а не тих, чії професійні та ділові якості є найкращими, відповідно до пройдені процедури.

Звичайно, державна служба і служба в поліції істотно відрізняються, але одночасно можна вести мову про співвідношення загального «державна служба» і спеціального «служба в поліції», відмінності у організаційних процедурах між якими мають бути мінімальними, а самі процедури добору кадрів максимально чіткими і прозорими, чого на жаль не спостерігається.

Наступним моментом, що стосується корупційних ризиків можна назвати проходження етапів конкурсу поза загального порядку. Так, відповідно до п. 37 Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 р. № 246, результати тестування можуть використовуватися протягом шести місяців з дня його проходження у разі участі кандидата в інших конкурсах, у тому числі в день отримання таких результатів [5]. Таким чином, кандидат, який бажає скористатися попереднім результатом тестування має увійти до системи за посередництвом раніше отриманого логіна-пароллю (авторизації) та роздрукувати попередній, отриманий ним результат. Цікаво, що маючи потенційну ситуацію із проведенням конкурсу на посади державної служби

за участю представників громадськості як наглядачів, відеоспостереження тощо, особа заздалегідь, але не пізніше ніж за шість місяців декларує свою участь у іншому конкурсі на менш «привабливу посаду». Конкурс, що проводиться в такому випадку, проходить без участі відеоспостереження, громадського контролю тощо. Відповідно, особа успішно складає первинний етап конкурсного добору завчасно і «на стороні», маючи у підсумку готовий результат, що був здобутий нею не завжди самотужки.

Як бачимо, національне законодавство про державну службу має низку дискусійних положень, що утворюють корупційні ризики та перешкоджають прозорості процедур зайняття вакантних посад в державних органах. Виправлення та урахування вищевказаних моментів дозволить якісно поліпшити кадровий склад державних службовців та унеможливити призначення на керівні посади осіб, які за своїми професійними якостями нездатні до ефективного адміністрування.

Бібліографічні посилання:

1. Трансперенсі Інтернешнл Україна. «Індекс сприйняття корупції – 2018» URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України від 22.01.2016. 2016, № 4. Ст. 43.
3. Про Національну поліцію України: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України від 09.10.2015. 2015, № 40-41. Ст. 379.
4. Типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади: наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631. Офіційний вісник України від 29.01.2016. 2016. № 6. Ст. 320.
5. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: Постанова КМУ від 25 березня 2016 р. № 246. Урядовий кур'єр від 26.04.2016. 2016, № 79.

МИРОНЮК

Роман Вікторович,

професор кафедри адміністративного права
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичного наук, професор

ШЛЯХИ УСУНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У РОБОТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Виходячи з назви доповіді, нижче ми будемо вести мову про ті реальні рішення, дії чи бездіяльність працівників поліції, які зумовлюють наявність корупційних ризиків в їх діяльності та визначимо шляхи їх усунення. Зокре-

ма почнемо з обмеження щодо одержання подарунків. Тут слід виокремлювати законне та незаконне одержання поліцейським подарунків. До законних подарунків та способів їх отримання слід віднести: 1) прийняття подарунків, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, а саме якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки (слід враховувати прожитковий мінімум для працездатних осіб у відповідності до Закону України «Про Державний бюджет України на 2019 рік [1]; 2) будь-які дарунки, що даруються близькими особами або одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси. Відповідно, незаконні подарунки це ті, що перевищують один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки; а під незаконним способом їх отримання слід вважати безпосередньо або через інших осіб вимагання, прохання або одержання таких подарунків для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування або якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи. Інші способи отримання подарунків поліцейським є цілком законними (зокрема, отримання подарунків від друзів, які не перебувають у будь-яких зв'язках з поліцейським пов'язаних з його професійною діяльністю, мається на увазі реальне а не потенційно можливе перебування у таких відносинах (прикладом може слугувати цілком законний подарунок патрульному поліцейському на день народження від друга, який є водієм і може бути потенційно в службових відносинах з патрульним у випадку винесення останнім постанови про застосування стягнення за вчинення ПДР).

Поліцейський у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів: відмовитися від пропозиції; за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію; залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників; письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Також статтею 24 Закону визначено досить чіткий алгоритм дій при виявленні у своєму службовому приміщенні майна, що може бути неправомірною вигодою, або подарунку [2].

Наступним корупційним ризиком в діяльності поліцейського є сумішництво та суміщення з іншими видами діяльності. Норма стаття 25 Закону

вказує на те, що обмеженням (забороною) для поліцейського є зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) [2]. Не вдаючись в ретельний порівняльно-правовий аналіз доцільності запровадження таких обмежень для поліцейських все ж необхідно зазначити, що законодавство і правозастосовна практика більшості демократичних держав допускає можливість сумісництва поліцейської діяльності з іншими видами діяльності, які передбачають використання трудового ресурсу поліцейського з метою отримання останнім додаткового прибутку як стимулюючого фактору удосконалення його особистісних здібностей та можливості їх реалізації. Однак існують цілком логічні і розумні обмеження такої діяльності, зокрема: вона може здійснюватись виключно поза робочий час поліцейського (в залежності від графіку його служби, але не в межах як правило в середньому 40 годинної робочої неділі); вона не має бути пов'язана з використанням поліцейським свого службового становища з рахунок державної служби в поліції; така діяльність має бути документально оформлена, і поліцейським мають бути сплачені всі податки з отриманого прибутку, який підлягає декларуванню. Сподіваємось, що в перспективі з удосконаленням антикорупційного законодавства такі перспективи сумісництва будуть відкриті і для наших поліцейських. Наразі поліцейському забороняється безпосередньо займатися підприємницькою діяльністю, тобто відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України – самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3]. Винятком є викладацька, наукова і творча діяльність, медична практика, інструкторська та суддівська практика із спорту, які можуть здійснюватись з певними обмеженнями: поза службовий (робочий) час; з належним юридичним оформленням, як правило за контрактом з обов'язковою сплатою податків з прибутку та декларуванням таких прибутків. Слід відмітити, що Наказом Міністерства праці України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 28.06.93 №43 «Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій») передбачено, що усі працівники, крім основної роботи та роботи за сумісництвом, мають право виконувати роботи, які відповідно до чинного законодавства не є сумісництвом. Зокрема пунктом 3 вищезазначеного Переліку зазначена педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більше як 240 годин на рік [4]. Таким чином, поліцейський має право в поза робочий час здійснювати викладацьку діяльність, медичну практику, інструкторську та суддівську практику із спорту в обсязі не більше 240 годин на рік з погодинною оплатою праці, якщо дозвіл на таку роботу надав керівник відповідного органу.

Наступний корупційним ризиком для поліцейського є спільна робота

близьких осіб, на яку встановлено обмеження статтею 27 Закону. Так, поліцейські не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам, перелік яких визначений ст. 1 Закону [2]. Слід враховувати, що закон дає досить широке поняття «пряме підпорядкування», під яким слід розуміти відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням. Однак це питання пов'язане безпосередньо з наявністю чи відсутністю конфлікту інтересів про який звернемо увагу нижче. Для наглядного розуміння прямого підпорядкування по службі в поліції наведемо такі приклади: очевидним є те, що донька не може перебувати на посаді слідчого відділу керівником якого є її батько; з іншої сторони чи може син працювати на посаді дільничного офіцера поліції в підрозділі в якому його батько є керівником кадрової служби? І відповідь на це питання ствердне – так, але має бути усунутий конфлікт інтересів – батько має бути виключений з комісії, яка приймає кадрові рішення щодо його сина.

Очевидним шляхом усунення даного корупційного ризику є повідомлення особою, яка претендує на зайняття посади у відповідному підрозділі поліції керівництва органу, на посаду в якому вона претендує, про працюючих у цьому органі близьких їй осіб. У разі, якщо такий корупційний ризик вже наявний він має бути усунений з ініціативи суб'єктів конфлікту інтересів протягом п'ятнадцяти днів, або за рішенням керівника в місячний строк з моменту виникнення обставин дані особи (особа) підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування. У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Ще одним корупційним ризиком в діяльності поліцейського є недотримання строків заповнення декларації та внесення в неї змін. Поліцейський зобов'язаний щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті НАЗК декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за минулий рік за формою, що визначається НАЗК, а також упродовж семи днів після подання декларації поліцейський має право подати виправлену декларацію. Також слід враховувати те, що у разі суттєвої зміни у майновому стані поліцейського, а саме отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року (на 1 півріччя 2019 року це 96 тис. 50 грн.), поліцейський у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це НАЗК, зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному

веб-сайті Національного агентства.

Таким чином вище нами було здійснено спробу визначити основні корупційні ризики в діяльності поліцейського, з'ясовано способи діяльності (бездіяльності) поліцейського що призводять до настання корупційних ризиків та виокремлено алгоритми діяльності поліцейського щоб виключити або принаймні мінімізувати настання негативних правових наслідків у формі відповідальності за вчинення корупційного правопорушення або діяння пов'язаного з корупцією.

Бібліографічні посилання:

1. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23 листопада 2018 року № 2629-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 50. Ст. 400.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
4. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Наказ Міністерства праці України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 28.06.93 № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>.

БЛІНОВА

Ганна Олександрівна,
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Ефективність державної антикорупційної політики в сучасному інформаційному суспільстві напряму залежить від рівня інформаційної відкритості органів публічної влади. Інформаційне суспільство, що створює єдиний глобальний інформаційний простір має багато можливостей здійснення громадського контролю за діяльністю представників публічної влади з метою запобігання та протидії корупції.

Конвенція ООН проти корупції значну увагу приділяє врегулюванню питань інформаційного забезпечення протидії корупції. Серед основних заasad цей документ передбачає прийняття процедур або правил, які дозволяють членам суспільства отримувати, у належних випадках, інформацію

про організацію, функціонування та процеси прийняття рішень у державному управлінні; забезпечення для населення ефективного доступу до інформації; повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію тощо [2]. З урахуванням зазначеного прослідковується важлива роль державних інформаційних реєстрів у сфері протидії корупції.

Із змісту проекту Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки, можна зробити висновок, що інформаційне забезпечення органів протидії корупції є одним із важливих напрямів реалізації державної антикорупційної політики, оскільки цей документ визначає такі важливі кроки попередніх періодів у цій сфері як: запровадження системи електронних закупівель, електронної системи декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру, відкриття державних реєстрів щодо інформації про кінцевих бенефіціарних власників тощо [8].

У сфері протидії корупції інформаційне забезпечення антикорупційних органів відіграє одну з провідних ролей. Від рівня оперативності, системності та актуальності отриманої інформації антикорупційними органами напряму залежить їх ефективність. Цей висновок підтверджує факт нормативно-правового визначення загальних засад інформаційного забезпечення та використання електронних реєстрів всіма антикорупційними органами.

Наприклад, у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» зазначено, що Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) в порядку, визначеному законодавством, має безпосередній, у тому числі автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, воно користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами [7].

Закон України «Про запобігання корупції» зазначає, що Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) забезпечує ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [4]. Рішенням НАЗК від 09 лютого 2018 року № 166, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21 березня 2018 року за № 345/31797, затверджено Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Система електронного декларування є одним з ключових антикорупційних механізмів, що виконує превентивну функцію і є дієвим інструментом виявлення корупції. Проте, за даними НАЗК, діяльність з перевірки декларацій є не дуже ефективною. Так, станом на 31 грудня 2018 року тривала повна перевірка 1 250 (з них 622 розпочато у 2017 році, 628 розпочато у 2018 році) декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо 750 суб'єктів

декларування. На відміну від України Національне агентство з питань доброчесності Румунії (ANI), яке подекуди наводиться як належний приклад перевірки декларацій майна та активів, здійснює протягом року 4 000 перевірок за участі 40 інспекторів. Тобто кожен інспектор проводить близько 100 перевірок на рік, що забезпечується безпосереднім доступом до необхідних реєстрів та баз даних, а також самостійністю інспекторів. У НАЗК очікується, що з використанням автоматичної верифікації електронних декларацій, а також автоматизованого обміну даними з державними реєстрами, кількість повних перевірок зросте за рахунок автоматизації процесу повної перевірки в частині збору інформації [1].

Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, визначає, що Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів формує та веде Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, затверджує положення про зазначений Реєстр, порядок його формування та ведення, має доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань в порядку та обсязі, визначених законодавством, автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателями (адміністраторами) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування [5].

Положенням про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України відповідно до основних завдань та функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) визначається, що цей орган забезпечує ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань в межах компетенції; контроль за об'єктивним відображенням в Єдиному реєстрі досудових розслідувань відомостей щодо кримінальних правопорушень, осіб, які їх вчинили, та прийнятих під час досудового розслідування процесуальних рішень детективами Національного антикорупційного бюро України; вивчає питання щодо своєчасності, повноти та достовірності внесення даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань, інших комп'ютерних програмних комплексів, а також формування звітності; вживає заходів до оперативного усунення порушень обліково-реєстраційної дисципліни [6].

Проте є проблеми із інформаційною взаємодією як в системі антикорупційних органів так і з іншими органами публічної адміністрації.

Як показав 2018 рік, зусиль Національного агентства, спрямованих на ухвалення Верховною Радою України Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення належного доступу Національного агентства з питань запобігання корупції до інформації, необхідної для реалізації його повноважень» (реєстр. № 7276) виявилось недостатньо. Через відсутність Закону автоматизований доступ до трьох реєстрів Міністерства юстиції залишається закритим. Це, в свою чергу, продовжує стримувати швидкість проведення повних перевірок і ставить процес в залежність від

отримання письмових відповідей на запити уповноважених осіб. І в цьому питанні НАЗК розраховує на підтримку громадських організацій та наших міжнародних партнерів [1]. Про відсутність повноцінної електронної взаємодії на даний час в Україні між державними інформаційними ресурсами зазначається і у Цифровій адженді України – 2020 [9]. Відсутність системної е-взаємодії призводить до того, що антикорупційні органи не мають оперативного доступу до важливих для виконання їх завдань електронних ресурсів.

Функціонування системи верифікації електронних декларацій передбачає автоматизований обмін інформацією з 16 реєстрами та інформаційними базами даних державних органів України. Національне агентство вже затвердило відповідні порядки та протоколи автоматизованого обміну інформацією для доступу до 13 державних реєстрів [1]. Загалом, Положення про електронну взаємодію державних електронних інформаційних ресурсів передбачено перелік пріоритетних державних електронних інформаційних ресурсів, що підлягають реєстрації Національному реєстрі електронних інформаційних ресурсів, нараховує 15 ресурсів [3]. Вітчизняне законодавство передбачає функціонування більше 50 державних електронних інформаційних ресурсів. Проте їх електронна взаємодія ще відбувається фрагментарно.

Запуск автоматизованого обміну інформацією з трьома ключовими реєстрами Міністерства юстиції України (Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний реєстр довіреностей, Спадковий реєстр), за позицією цього міністерства, буде можливим після прийняття Верховною Радою України відповідного законопроекту (реєстр. № 7276), який внесений до Парламенту ще у листопаді 2017 року, проте протягом минулого року так і залишився не розглянутим. Як слушно зазначено в оцінці діяльності Національного агентства щодо перевірки електронних декларацій, підготовленій доктором Т. Хоппе та доктором В. Калниньшем за підтримки Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу (EUACI), Верховна Рада України, Міністерство юстиції України, інші міністерства (володільці реєстрів та баз даних), значним чином впливають на ефективність роботи Національного агентства і поділяють відповідальність за загальний успіх або провал [1].

Проте є і позитивні зрушення у цьому напрямку. Спільним наказом Державної судової адміністрації України та Національного агентства від 10 квітня 2018 року № 16754/18 затверджено Порядок надсилання електронних копій судових рішень щодо осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, та щодо юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення. Наказом Національного агентства від 01 червня 2018 року № 74/18 створено Комісію з прийняття в постійну (промислово) експлуатацію інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення». Наразі Національне агентство та Міністерство юстиції України вживають заходів щодо передачі даних з реєстру вказаного міністерства до інформа-

ційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення». З метою ефективною реалізації повноважень під час проведення майбутніх виборчих кампаній НАЗК отримало доступ до автоматизованої інформаційно-телекомунікаційної системи «Державний реєстр виборців» та Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори», відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 16 серпня 2018 року № 125. Для забезпечення належного функціонування реєстрів та інформаційних ресурсів Національне агентство здійснює побудову відомчого Центру обробки даних. У 2018 році розроблено проектно-кошторисну документацію на будівництво відомчого Центру обробки даних з технічним переоснащенням інженерних мереж, отримано експертний висновок та розпочато його побудову [1].

Крім зробленого проектом Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки одним із напрямів реалізації державної антикорупційної політики передбачається удосконалення нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із забезпеченням прямого (безпосереднього) доступу Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, до Єдиного реєстру досудових розслідувань (в порядку та обсязі, визначених спільним наказом Генеральної прокуратури України та Національного агентства), автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, зокрема закріплення на законодавчому рівні обов'язку зазначених органів надавати Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, прямий (безпосередній) автоматизований доступ до таких автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, а також аналогічних за змістом масивів даних будь-якого виду та типу [8].

Також у цьому напрямку зазначеним проектом передбачається забезпечити безперебійне функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; створення реєстру лобістів та лобістських контактів; модернізувати систему здійснення контролю за обліком державного майна, орієнтовану насамперед на виявлення змін у реєстрах з обліку такого майна; створення та популяризація реєстру, основною метою якого стане формування переліку суб'єктів господарювання, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення; забезпечити функціонування Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, у тому числі в частині внесення до нього відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, з метою унеможливлення їх участі у виконанні державних замовлень і контрактів; впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій в діяльність з розшуку

та виявлення активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; забезпечити формування та ведення Національним агентством з питань запобігання корупції Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення тощо [8].

З урахуванням зазначеного, на наш погляд є нагальна потреба створити інформаційну систему органів запобігання та протидії корупції. Для формування правової основи її створення та функціонування вважаємо за необхідне внести відповідні зміни до Закону України «Про запобігання корупції» та до проекту Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки.

Бібліографічні посилання:

1. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zvit2018-1.pdf>.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: ратифіковано із заявами Законом № 251-V від 18.10.2006, ВВР, 2006, № 50, ст. 496. *Відомості Верховної Ради України* від 07.12.2007. № 49. Стор. 2048.
3. Положення про електронну взаємодію державних електронних інформаційних ресурсів: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 року № 606. *Урядовий кур'єр* від 14.09.2016. № 172.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України* від 05.12.2014. № 49. Стор. 3186. Стаття 2056.
5. Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2018 р. № 613. *Офіційний вісник України* від 07.09.2018. № 68. Стор. 32. Стаття 2272, код акта 91256/2018.
6. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України 12.04.2016 № 149. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0149900-16/print>.
7. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України* від 21.11.2014. № 47. стор. 3040. стаття 2051.
8. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки № 8324 від 26.04.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942.
9. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020): Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року: Проект. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

ВИПРИЦЬКИЙ
Андрій Олексійович,
кандидат юридичних наук, доцент

АЛГОРИТМ ДІЙ ПРИ ВИНИКНЕННІ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ПОСАДОВИХ ОСІБ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Корупція – це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського народу. Насамперед руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, руйнуванні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців з тіншовими кримінальними колами, небезпеки розвитку псевдогромадянських соціальних відносин [1, с. 55].

Причини, що спричиняють та провокують корупцію, можуть бути розкриті через встановлення факторів корупції, а саме явищ, процесів, чинників, які здійснюють детермінуючий вплив на зазначене антисоціальне явище. Виділяють такі фактори корупції за сферами поширення та змістом:

1) політичні: прорахунки в політиці реформ; політична нестабільність, нестабільність політичних інститутів; дисбаланс повноважень та функцій гілок влади; відсутність ефективного контролю за діяльністю влади; невизначеність і необґрунтованість антикорупційної політики;

2) економічні: кризові явища в економіці; криміналізація й тінізація економіки; надмірне втручання держави в економіку;

3) організаційно-управлінські: недосконала система організації влади; неефективна система державного управління; гіпертрофовані повноваження бюрократичного апарату; недосконалість формування владних структур;

4) правові: незабезпечення в органах державної влади верховенства права та закону; безсистемна, необґрунтована зміна законодавства;

5) ідеологічні: відсутність чітко визначеної ідеології державної служби та системи цінностей держави;

6) морально-психологічні: деморалізація суспільства, девальвація моральних цінностей; дух невизначеності і непевності у завтрашньому дні; невизнання населенням корупції як соціального зла [1, с. 96-97].

Антикорупційна стратегія України ставить за свою не покарання посадової особи вищого навчального закладу (далі – ВНЗ), яка діяла при виникненні потенційного або реального конфлікту інтересів, а вживати заходів щодо недопущення виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів [5].

Своєчасне повідомлення посадовою особою ВНЗ, викривача, громадської організації, засобів масової інформації про наявність є лише першою стадією в системі запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Якість другої стадії залежить, насамперед, від законних та обґрунтованих дій і рішень без-

посереднього керівника посадової особи, до повноважень якого належить звільнення з посади, який приймає об'єктивний спосіб його врегулювання з точки зору мінімального обмеження прав посадової особи та забезпечення завдань котрі виконує ВНЗ.

Посадова особа ВНЗ може користуватися правом самостійного врегулювання конфлікту інтересів лише у випадках впевненості, що обраний спосіб є достатнім і поростою гарантує запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Прикладами самостійного врегулювання конфлікту інтересів може бути: за ст. 38 та 39 КЗоТ розірвання трудового договору з ініціативи працівника.

З того моменту коли посадова особа ВНЗ дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, вона зобов'язана повідомити не пізніше наступного робочого дня безпосереднього керівника, а якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника (ректор ВНЗ) – колективному органу (вчена рада ВНЗ). На наш погляд, доцільно внести зміни до п. 1 ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції», тобто ректор повідомляє не колективний орган ВНЗ (вчена рада), а Національне агентство з питань запобігання корупції.

Закон України «Про запобігання корупції» прямо не вказує форму повідомлення, але рекомендується робити повідомлення про реальний або потенційний конфлікт інтересів у письмовій формі, адже, по-перше, це є документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, по-друге, це дає можливість керівнику детально проаналізувати ситуацію із тим, щоб визначитись з оптимальним способом врегулювання конфлікту інтересів та по-третє у випадку повідомлення про потенційний конфлікт інтересів до правопорушника можливо застосовувати ст. 34 Кодексу України про адміністративні правопорушення, тобто як обставини, що пом'якшують відповідальність за корупційне правопорушення.

Безпосередній керівник посадової особи ВНЗ або керівник ВНЗ (ректор), до повноваження якого належить звільнення або ініціювання звільнення з посади, відповідно до ч. 3 ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції» протягом двох робочих днів після отримання такого повідомлення приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє особу.

Посадові особи ВНЗ зобов'язані не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів, а також вживати заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів. Після отримання наказу або розпорядження ректора слід діяти у суворій відповідності до визначеного вказаними суб'єктами способу врегулювання конфлікту інтересів або ж роз'ясненого порядку дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

При самостійному врегулюванні конфлікту посадова особа ВНЗ застосовує один або декілька з наведених способів врегулюванні конфлікту інтересів:

- самовідвід в порядку, передбаченим законом України «Про вищу освіту»;

- розкриття інформації про конфлікт інтересів, тобто повідомити безпосереднього керівника посадової особи ВНЗ або керівник ВНЗ (ректора) про наявність конфлікту інтересів;

- усунення із виконання завдань, вчинення дій прийняття рішення, пов'язаних зі виконанням службових повноважень;

- усунення відповідного приватного інтересу;

- подання заяви переведення особи на іншу посаду;

- подання заяви про звільнення[4].

Відповідно до ч. 5 ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції» у разі існування у посадової особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства з питань запобігання корупції, який надає підтвердження про відсутність конфлікту інтересів.

Звернення до Національного агентства з питань запобігання корупції не звільняє посадову особу від обов'язку: повідомити безпосереднього керівника про конфлікт інтересів; не вчиняти дій і не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів.

Тобто законодавством створення умови для врегулювання конфлікту інтересів посадовими особами ВНЗ. Наявність конфлікту інтересів передбачає вчиняти певні дії, які в свою чергу зобов'язує керівництво ВНЗ виконувати заходи передбачені ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції».

Бібліографічні посилання:

1. Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції: матеріали круглого столу (Київ, 2 листоп. 2018 р.) / редкол.: В. Чернєй, К. Ланчиньскас, А. Фодчук та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. 174 с.

2. Про запобігання корупції: Закон України, 14 жовт. 2014 р. №1700-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 87. С. 156-218; *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

3. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / В.Г. Ротань. 8-е вид., доп і перероб. – К.: А.С.К., 2008. – 944с.

4. Виприцький А.О. Підстави виникнення конфлікту інтересів у діяльності посадових осіб вищих навчальних закладів. *Право і суспільство*. 2018. № 1, ч. 2. С 146-151.

5. Виприцький А.О. Подолання корупції в сучасних умовах. *Право і суспільство*. 2017. № 6, ч. 2. С 9-13.

6. Виприцький А.О «Подолання корупції в сучасних умовах як складова стратегія національної безпеки». *Національна безпека: актуальні проблеми правового забезпечення: матеріали Всеукр. наук.-прак. круглого столу, 27 жовтня 2017 р., Дніпро* / за ред. В.І. Андрейцев, Р.С. Кірін; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т; Євраз асоц. правничих шкіл і правників. Дніпро: Літограф, 2017. 195 с.

КОНОНЕЦЬ

Віта Петрівна,

доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЩОДО СТАДІЙ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Правовий аналіз законодавчих новел про адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, свідчить про те, що вони спрямовані на приведення правової регламентації юридичної відповідальності за вчинення корупційних діянь. Разом із тим існують недоліки правового регулювання відносин, що виникають під час провадження у справах про адміністративні корупційні правопорушення. Дослідники проблем інституту адміністративної відповідальності вказують на таку проблему цього інституту, як наявність у КУпАП положень про звільнення від адміністративної відповідальності за малозначністю вчиненого проступку та звільнення від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу. Це питання актуальне при розгляді справ про адміністративні корупційні правопорушення у сфері протидії корупції.

Правове регулювання процесуального порядку застосування норм законодавства в частині протидії корупції, являє собою процес послідовного використання правових засобів, застосування норм таких законів як Закон України «Про запобігання корупції», КУпАП, для розвитку суспільних відносин, шляхом врегулювання поведінки їхніх учасників, тобто механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, складається з ряду процесуальних стадій [1].

Перша стадія механізму застосування законодавства у сфері протидії корупційним правопорушенням є регулювання суспільних відносин на нормативно-правовому рівні, тобто регулювання всіх відносин даного виду, які виникають й існують, за допомогою встановлення певної правової норми.

Дія цього механізму на першій стадії, в частині застосування відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, реалізовується завдяки наявності норм які регулюють дану сферу відносин. Таким чином, основоположними законодавчими актами є: ЗУ «Про запобігання корупції» [2], «Про Національне антикорупційне бюро» [3], «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на ре-

зультати офіційних спортивних змагань» [4], та інші. Тобто на першій стадії чітко регламентовано, перелік суб'єктів, які мають право здійснювати відповідні дії, щодо притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, відповідно до своїх повноважень, та в межах передбачених нормативно – правовими документами.

Друга стадія передбачає індивідуалізацію певної правової норми щодо вимог певного конкретного випадку. На цій стадії правозастосувальні акти закріплюють за суб'єктом правовідносин певні суб'єктивні права чи юридичні обов'язки. Необхідною умовою цієї стадії виступає юридичний факт вчинення правопорушення пов'язаного з корупцією, з яким норми передбачені статтями КУпАП, глави 13А, пов'язують настання чітко передбачених наслідків. Тобто вступає в дію механізм реалізації норм права.

Третя стадія механізму застосування законодавства в частині притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення пов'язані з корупцією – це реалізація правової норми у правомірній поведінці суб'єктів правовідносин. На цій стадії відбувається реалізація норм права, тобто досягається безпосередній результат дії механізму в сфері виявлення корупційних правопорушень, що передбачає собою визначені стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією за обсягом питань, які вирішуються, кількістю суб'єктів, що приймають участь є одним з найскладніших проваджень в адміністративному праві [6].

Особливістю провадження в досліджуваній категорії справ, відповідно до ст. 245 КУпАП є: своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин справи, вирішення її в точній відповідності з законодавством, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Отже, на нашу думку, провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією складаються з таких стадій, як: 1) виявлення факту корупційного діяння та перевірки інформації про факт вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією; 2) дослідження обставин вчинення корупційного діяння, складення за його результатом адміністративного протоколу та направлення протоколу та інших матеріалів до суду; 3) розгляд справи та прийняття рішення за його результатами; 4) оскарження рішення, як факультативна стадія; 5) виконання постанови про накладення адміністративного стягнення; 6) відшкодування шкоди завданої корупційними діями посадової особи. Отже, стадія виявлення факту корупційного діяння та перевірки інформації про факт вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією полягає у виконанні посадовими особами обов'язку повідомлення про вчинення корупційного діяння іншою посадовою особою, а також у реалізації фізичними, юридичними особами та громадськими об'єднаннями права на участь у здійсненні антикорупційної політики країни, шляхом повідомлення уповноваженого протидіяти корупції суб'єкта про корупційну поведінку владних

суб'єктів [7].

Таким чином, актуальним є питання щодо розробки і прийняття Закону «Про адміністративну та кримінальну статистику» та його подальша імплементація.

Дані законодавчі новели адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, внесені до КУпАП Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції».

Зокрема, збільшено строки накладення стягнень за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Так, якщо адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення могло бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення, то адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. Суттєві зміни стосуються також визначення посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Відповідно до змін, внесених до ст. 255 КУпАП, протоколи про вчинення цих правопорушень уповноважено складати посадових осіб органів Національної поліції та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Подолання корупції в Україні є серйозною проблемою, загострення якої визначає міжнародне становище нашої держави та політичний імідж у світі. Важливу роль у протидії корупційним проявам відведено і адміністративному законодавству в тому числі, як превентивний етап по попередженню кримінальних корупційних злочинів.

Бібліографічні посилання:

1. Єщук О.М. Механізм адміністративно-правового регулювання охоронної діяльності. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 255-258.
2. Закон України «Про запобігання корупції». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40-41. Ст. 379.
3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40-41.
4. Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 54.
5. Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». *Відомості Верховної Ради*. 2014.
6. Гайдук А.В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Київ, 2006. 202 с.
7. Шаповалов О.О. Порядок дій оперативних працівників при виявленні та фіксації адміністративних корупційних правопорушень. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 218-222.

КРАВЧЕНКО

Ірина Сергіївна,

доцент кафедри адміністративного права
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Одним із основних напрямків реформування МВС України впродовж останніх років є формування та забезпечення високого рівня довіри до поліцейських, однак це можливо лише при належній протидії порушенням вимог антикорупційного законодавства. Це зумовлює потребу в ефективному, якісному та достатньому нормативно-правовому регулюванні заходів виявлення та припинення порушень вимог в тому числі фінансового контролю щодо поліцейських.

За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) дослідження громадської думки, корупція входить до четвірки найбільших проблем населення і викликає особливе занепокоєння у 47 % громадян. Особливо гостро стоїть питання подолання корупційних проявів в силових структурах держави, зокрема в лавах Національної поліції України.

Одним із найбільш розповсюджених адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, є склад статті 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю».

Сьогодні існує проблематика реалізації вказаної норми з таких підстав: проблематика визначення об'єктивної сторони вчинення вказаного адміністративного порушення; проблематика визначення суб'єктивної сторони вчинення вказаного адміністративного порушення.

Відповідно до ст. 9 КУпАП адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [4].

Згідно зі ст. 11 КУпАП адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити [4].

Відповідно до ст. 251 КУпАП, доказами в справі про адміністративне

правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [4].

Листом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ вих. N 223-943/0/4-17 від 22.05.2017 звернуто увагу, що, вирішуючи питання про притягнення осіб до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, щодо порушення вимог фінансового контролю, яке полягало у несвоєчасному поданні без поважних причин декларації особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, слід враховувати об'єктивні ознаки складу цього адміністративного правопорушення, зокрема його об'єктивну сторону, яка має активну форму прояву та полягає у несвоєчасному поданні без поважних причин декларації.

Для розкриття об'єктивних складових адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, слід зазначити, що диспозиція цієї норми за своїм змістом є бланкетною адміністративно правовою нормою, тобто нормою, яка лише називає або описує правопорушення, а для повного визначення його ознак відсилає до інших норм. Так, примітка до ст. 172-6 КУпАП, містить вказівку на суб'єкт цього правопорушення, відсилає до норм спеціального антикорупційного закону, зокрема частин 1 і 2 ст. 45 Закону України "Про запобігання корупції», в яких, крім іншого, передбачено певну деталізацію відповідних положень нормативно-правових актів, що наповнює норму ч. 1 ст. 172-6 КУпАП більш конкретним змістом для встановлення саме тих ознак, які мають значення для правової кваліфікації зазначеного діяння. Зокрема, поліцейський так само є суб'єктом даного адміністративного правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини у формі прямого чи непрямого умислу; вчинення цього діяння через необережність виключає притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Таким чином, аналізуючи викладене можна зробити висновок про те, що суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-6 КУпАП, характеризується наявністю вини у формі прямого чи непрямого умислу, а відповідальність настає лише за умови, що особа усвідомлювала протиправний характер своїх дій і мала прямий умисел, спрямований на ухилення від подання чи несвоєчасне подання декларації, керуючись при цьому особистим інтересом чи інтересами третіх осіб, або мала непрямий умисел, свідомо допускаючи наслідки у вигляді неподання або несвоєчасного подання декларації, вчинення цього діяння через необережність виключає притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Позиція щодо обов'язкової наявності прямого чи непрямого умислу як суб'єктивної сторони правопорушення, пов'язаного з корупцією, висловлена у постановках Апеляційного суду Харківської області від 27 09.2017 р. (про-

вадження №33/790/1086/17), Апеляційного суду Черкаської області від 19.09.2017 р. тощо.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 247 КпАП зазначено, що провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення [4].

Також особливу увагу потрібно звертати і на строки, оскільки в багатьох справах це може бути вирішальним фактором та підставою для закриття провадження без встановлення складу адміністративного правопорушення.

Відповідно до ч. 3 ст. 38 КУпАП зазначено, що адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, а також правопорушень, передбачених статтями 164 14, 212 15, 212 21 цього Кодексу, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [4].

Відповідно до Узагальненого науково-консультативного висновку Науково-консультативної ради при Вищому адміністративному суді України була підтримана позиція відповідно до якої вирішено, що під час закриття провадження у справах про адміністративне правопорушення у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності, передбачених ст. 38 КУпАП, вина особи не встановлюється.

Крім того, вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є підставою для проведення службового розслідування, а відповідно і підставою для відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади) [3].

Також слід наголосити, що відповідно до ст. 54 Закону України «Про Національну поліцію» особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії серед інших і такі документи, як письмову заяву про участь у конкурсі, у якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України "Про запобігання корупції" і на обробку персональних даних відповідно до Закону України "Про захист персональних даних"; а також зокрема і декларацію, визначену Законом України "Про запобігання корупції".

Зауважимо, що законодавець прямо вказує у ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію», що на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України "Про запобігання корупції", цим та іншими законами України, зокрема не може бути поліцейським особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією [2].

Відповідно до ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється, серед іншого і у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією [2].

Отже, особливостями адміністративного відповідальності поліцейського за порушення вимог фінансового контролю є: за вчинення адміністративного порушення, пов'язаного з корупцією поліцейський несе як адміністративну відповідальність на загальних засадах, так і дисциплінарну відповідальність, оскільки така особа не може бути поліцейським і дана обставина є підставою для звільнення з Національної поліції України після проведення службового розслідування; врахування необхідності доведення суб'єктивної та об'єктивної сторони правопорушення під час провадження у справах про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, відносно поліцейського.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19?find=1&text=%EA%EE%F0%F3%EF%F6#w18>.
3. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» від 15.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19?find=1&text=%EA%EE%F0%>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

ЛАЗАРЄВ

Владислав Олександрович,
декан факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КУБЕЦЬКА

Ольга Миколаївна,
завідувач навчально-наукової лабораторії з
дослідження проблем економічної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент

**ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Вирішення проблеми деморалізації/корупції є домінуючим напрямом подальшого становлення українського суспільства на сучасному етапі розвитку країни у різних її сферах, зокрема, у аграрній.

Стаття 1 Закону України «Про запобігання корупції» під корупцією розуміє використання особами, зазначеними і перерахованими у відповідному нормативному акті, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вказаній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Проблема деморалізації виникає там, де є ресурси: фінансові, матеріальні, людські та ін. І не тільки там, де є ресурси, а й корупційні схеми виникають на етапі їх формування та використання. Так, головним ресурсом функціонування сільськогосподарських товаровиробників є земельні ресурси, водні ресурси, лісовий фонд. Неефективне їх використання призводить до мільярдних втрат державного бюджету, через що страждають прості українці як платники податків.

Тож, головними чинниками появи та поширення корупції у аграрній сфері держави можна назвати такі:

- відсутність прозорих правил гри та відповідальності апарату управління самого Міністерство аграрної політики та продовольства України за розвиток галузі, що призвело до виникнення та поширення хабарництва та деморалізації, котрі наносять суттєві збитки усій галузі;

- проблеми перерозподілу дотацій серед аграрних товаровиробників, що зумовлені щорічними трансформаціями програм і умов отримання дотацій, змінюю критеріїв визначення одержувачів дотацій, змінюю умов державної підтримки;

- постійні зміни режимів оподаткування аграріїв та відсутність послідовної державної політики у даній сфері;

- неефективний обрахунок горизонту вкладення коштів в аграрну сферу (планування на роки, а не на один, два сезони);

- неефективна законодавча база та інше [2].

Так, властивою рисою вітчизняного кримінального законодавства є відсутність системного підходу для з'ясування суті корупційних злочинів та відповідальності за них.

Тому для вирішення даної проблеми запропонуємо коло корупційних злочинів в аграрній сфері, яке може включати (рис. 1):

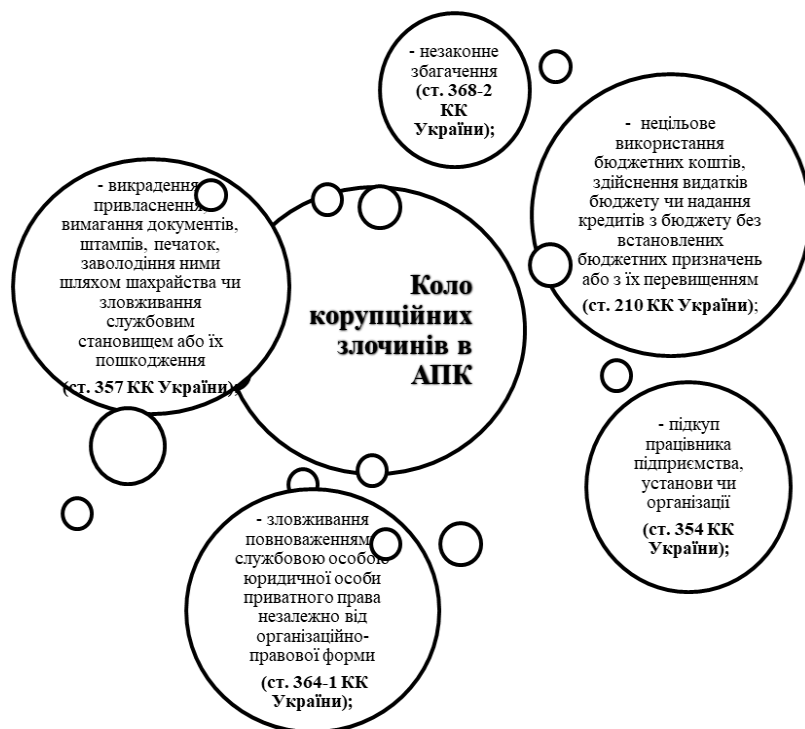


Рис. 1. Основні кримінально-карані діяння, що можуть бути віднесені до корупційних в аграрній сфері

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон про корупцію) за вчинення корупційних правопорушень встановлено такі види відповідальності: кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну [3].

При цьому інформація про суб'єктів, котрих було притягнуто до того чи іншого виду відповідальності за вчинення правопорушень корупційного характеру, у триденний термін з моменту набрання чинності відповідного рішення суду з метою притягнення до відповідальності: цивільно-правової чи для накладення дисциплінарного стягнення, вноситься до Єдиного державного реєстру осіб, що вчинили правопорушення корупційного характеру. Даний ЄДРО формує та веде Міністерство юстиції України.

Перераховані види відповідальності застосовуються і до осіб, що здійснюють діяльність у аграрній сфері.

Тож, інструментами подолання корупції в аграрній сфері є:

- дерегуляція (відміна або скорочення державного регулювання в певній галузі суспільних відносин) та приватизація майна;
- аналіз підприємств, що подаються на тендер чи отримали перемогу, та їхній зв'язок з конкурентами, кількість та ціна закупівель через ;
- перевірка інформації щодо кола наближених осіб посадової особи;
- перевірка зареєстрованих земельних ділянок та дані про неї та оптимізація земельної реформи;

- удосконалення оподаткування підприємств АПК;
- формування державного замовлення на сільськогосподарську продукцію;
- створення ефективної інфраструктури.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про запобігання корупції». URL: <http://rsu.gov.ua/en/events/zakon-ukraini-pro-zapobiganna-korupcii>.
2. Корупція в розподілі агродотацій: де вона насправді ховається. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/korruptsiya-raspredelenii-agrodotatsiy-samom-1544708087.html>.
3. Відповідальність за корупційні правопорушення. URL: http://loga.gov.ua/oda/about/aparat/counteraction-corruption/publication/vidpovidalnist_za_korupciyni_prapoporushennya

НЕДРЯ

Кирило Михайлович

завідувач кафедри

гуманітарних дисциплін

та психології поліцейської діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук

ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА ДЛЯ УЧАСНИКА БОЙОВИХ ДІЙ: ПРАВО, ГАРАНТОВАНЕ ДЕРЖАВОЮ ЧИ ПРИВІЛЕЙ?

В умовах збройного протистояння на сході України, яке стало наслідком порушення територіальної цілісності та суверенітету України, а також тимчасової окупації Автономної республіки Крим і появи окремих непідконтрольних районів Донецької та Луганської областей, було оголошено спочатку проведення Антитерористичної операції на території двох вищезазначених областей, а з 30 квітня 2018 р. змінено її правовий режим на Операцію об'єднаних сил. Головною особливістю її проведення стало залучення Збройних сил України та інших воєнізованих формувань сектору безпеки, а також юридичне визнання участі в ній, як факту участі у бойових діях, що автоматично гарантувало отримання учасниками правового статусу ветеранів війни та всіх належних згідно чинного законодавства соціальних гарантій від держави. Однією з ключових і найбільш привабливих стала можливість першочергового отримання земельної ділянки в гарантованих законодавством межах. Це право навіть увійшло у своєрідний фольклор пропаганди, яка досить довго використовувала тезу про «карателів на Донбасі», які прийшли за

«шматком землі і двома рабами з числа місцевих мешканців», що гарантовано «київською хунтою».

Однак, відкинувши в бік гумористичну складову, можемо відмітити, що проблема реалізації цього права залишається до сих пір остаточно не врегульованою. Чим це пояснюється? Слід зазначити, що державні соціальні гарантії для ветеранів війни-учасників бойових дій (надалі - УБД), досить часто сприймаються тими ж таки УБД, як своєрідна компенсація (до того ж у грошовій формі) за безпосередню участь у захисті Батьківщини. Безумовно, що інші гарантії теж мають певний еквівалент, але лише ті, які взагалі є реальними і дієвими. Саме земля цілком логічно розглядається, як реальна можливість отримання прибутку (від реалізації, аренди, ведення самостійного господарювання). Станом на 31 жовтня 2019 р., Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, звітує про отримання УБД та членами їхніх родин в межах України 223 199 ділянок загальною площею 308 428 га [1]. І це при тому, що станом на 22 грудня 2014 р., аналогічний показник дорівнював 8 325 ділянкам площею трохи більше 4 тис. га.

Як видно з статистичних даних за 5 років, є позитивне зростання отриманих у власність земельних ділянок. Але якщо навести ще одну цифру зі звіту Державної служби, ситуація не буде виглядати так оптимістично. Так, кількість заяв на отримання земельної ділянки станом на теж таки 31 жовтня, наближалася до 331 тис [1].

Конституція України, а саме стаття 14, проголошує і гарантує право (власності) на землю громадянам України [2]. Підтверджується воно і діючим Земельним кодексом України [3]. Фактично, ця норма стає соціальною гарантією для УБД завдяки Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який гарантує першочергове право набуття права власності (фактично створюючи міф для УБД) [4]. Але, окрім законодавчої фіксації такого права, норма закону абсолютно не передбачає певний правовий порядок, що фактично зводить цю «першочерговість» до пріоритетності УБД перед не учасником у випадку подання документів на отримання однієї і тої ж земельної ділянки.

Частина 4 ст. 116 ЗК України передбачає, що передача земельних ділянок безоплатно у власність громадян у межах норм, визначених Кодексом, провадиться один раз по кожному виду користування [2; ст. 7]. Таким чином, за умови наявності не реалізованого дотепер права на безоплатну приватизацію земельних ділянок УБД (члени його сім'ї) мають можливість здійснити це у встановленому законом порядку. Для цього заявнику необхідно звернутися до відповідної сільської (селищної), міської ради у випадку розташування бажаної земельної ділянки для індивідуального житлового будівництва, садівництва в межах населених пунктів. Якщо ж земельна ділянка сільськогосподарського призначення (землі житлової забудови апріорі розташовані в межах населених пунктів) знаходиться за межами населених пунктів, слід звертатися до територіальних органів Держслужби України з питань геодезії,

картографії та кадастру. Варто зауважити, що чинним законодавством України не встановлено «територіальних» обмежень щодо реалізації громадянами свого права на безоплатну приватизацію земельних ділянок, тобто відсутні норми, у відповідності з якими такі особи мають право реалізувати правомочність на безоплатну приватизацію лише в межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці (це ще один міф).

Вищезазначені «міфи», а також цілком конкретні проблеми законодавчого регулювання і створюють корупційні ризики. Так, першою проблемою, з якою стикаються УБД, є відсутність затверджених містобудівних планів та відсутність єдиного реєстру землі. Закон передбачає, що саме УБД особисто займається пошуком бажаної земельної ділянки, а відсутність реєстру, фактично унеможлиблює це, скеровуючи УБД до владних органів, або комерційних структур, які, відповідно, виступають учасниками схеми. Тим самим, можуть створюватися штучні перепони на шляху реалізації права УБД, або зростання вартості послуг, а отже і реалізації права. Наступною проблемою є обмеженість земельного ресурсу в межах територіальної одиниці. Зрозуміло, що держава не може забезпечити реалізацію права кожного учасника бойових дій на отримання земельної ділянки наприклад в межах міста Києва, або, наприклад, «поблизу води чи лісу» (де все ті ж таки 10 соток мають зовсім іншу вартість). Як зазначають А. Мірошниченко, А. Мартин та А. Ріпенко: «Приватизація може бути заблокована органами державної влади та місцевого самоврядування на будь-якому етапі, і заявник практично позбавлений ефективних засобів захисту свого права на приватизацію земельної ділянки, проголошеного законом. Через численність стадій процедури та закритість процесу будь-яке оскарження дій чи бездіяльності лише призведе до подальшого затягування та ускладнення процедури» [5; ст. 23]. А отже, отримання бажаної ділянки теж може бути предметом корупційного діяння. При цьому, слід зазначити, що судовий захист права на земельну ділянку з боку УБД є досить ефективним лише за умови, коли наявна бездіяльність з боку державних органів, проте, суди не мають змоги подолати ряд колізій наявних при поєднанні містобудівного та земельного законодавства.

Отже, на сьогодні, держава гарантуючи не може реалізувати кожному УБД право на отримання земельної ділянки. Проблеми реалізації УБД свого першочергового права на отримання земельної ділянки лежить в площині відсутності загальної земельної реформи та в наукових і практичних проблемах земельного права. Вартісна і довготривала процедура оформлення документів, відсутність реального обліку усіх ділянок та відсутність будь-якої альтернативи щодо їх отримання, фактично, заводить проблему учасників бойових дій із землею у глухий кут. У існуючому вигляді право на безоплатну приватизацію не є суб'єктивним правом громадянина України у дійсному розумінні цього терміну, оскільки не забезпечене ні правовими механізмами примусової реалізації, ні навіть достатньою кількістю земель, що можуть бути перерозподілені між бажаними (за винятком ситуації із приватизацією

земель, вже наданих у користування). На практиці, це право має декларативний характер, тим самим маючи у собі цілком реальні корупційні ризики, а тому, на наш погляд, більш доцільною є відмова від механізму безоплатного отримання земельних ділянок у існуючому вигляді та перехід на монетизацію відповідно до ринкової вартості земель, чим, фактично, ліквідуються вищезазначені ризики.

Бібліографічні посилання:

1. Інформація про надання головними управліннями Держгеокадастру в областях учасникам бойових дій у власність земельних ділянок із земель сільськогосподарського призначення. URL: <https://land.gov.ua/info/pokrokovya-skhemu-dii-dlia-dopomohy-uchasnykam-ato-v-otrymanni-zemelnykh-dilianok/> (Дата звернення: 09.11.2019 р.)
2. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 №2456-VI. // Відомості Верховної Ради України, 2002 рік, №3-4, ст.27
4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.93 р. № 3551-XII. Дата оновлення: 25.09.19 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12> (Дата звернення: 09.11.2019 р.)
5. Д-р Андрій Мартин, Сергій Біленко, Андрій Кошиль / Рекомендації щодо підвищення транспарентності та протидії корупції у галузі земельних відносин в Україні. URL: <https://www.ucci.org.ua/uploads/files/58fdf18fa7497.pdf> (Дата звернення: 08.11.2019 р.)

ПАЛЕШКО

Яна Сергіївна,

доцент кафедри

аналітичної економіки та менеджменту

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат економічних наук,

СИДОРОВА

Ельвіра Олександрівна,

заступник декана факультету

економіко-правової безпеки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ПАРШИН

Юрій Іванович

професор кафедри

фінансово-економічної безпеки

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор економічних наук, доцент

КОРУПЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Багаторічні корупційні дії в державі призвели до збільшення частки тіньової економіки, неефективного використання бюджетних коштів, ускладнення соціально-політичних конфліктів та зниження конкурентоспроможності національного продукту. Тобто корупційні дії спричиняють падіння економічної системи держави. Дана ситуація вимагає доцільного ведення антикорупційної політики.

Всі спроби проведення прогресивних реформ не досягають мети через загрозливий рівень корупційної злочинності, яка пронизує весь державний організм, унеможливорює його здоровий функціональний розвиток, створює реальну загрозу національній безпеці [1, с. 78].

Першочерговим завданням на державному рівні є протидія корупції. Слід зазначити, що вирішення проблем з корупцією не може вирішитися одноразово, короткочасними актами. Тобто ця діяльність повинна носити системний, широкомасштабний багаторівневий характер, опиратися на глибоке вивчення соціальних законів розвитку суспільства. Саме наукове осмислення цих глибинних процесів, їх різностороннє дослідження слугує міцною осно-

вою подолання кризи функціонування існуючої системи протидії злочинності [2, с. 8].

Законом України «Про боротьбу з корупцією» корупція визначається як діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Наведене тлумачення корупції дає змогу констатувати, що до корупційних правопорушень можна віднести правопорушення, які:

– полягають у неправомірному використанні особою, уповноваженою на виконання функцій держави, офіційно наданої їй влади або службових повноважень, а також пов'язаних із ними можливостей для задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб;

– створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням їх чи потуранням їм [3, с. 77].

Основним нормативно-правовим актом, у якому зосереджено спеціальні антикорупційні положення запобіжного характеру, є Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» 7 квітня 2011 р. 3206-VI. Антикорупційна сутність цього Закону полягає в тому, що він визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин.

Залежно від характеру вчиненого корупційного правопорушення передбачається кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність [4, с. 22].

Кримінальна відповідальність за вчинення корупційних злочинів настає у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України. Поняття корупційного злочину наведено у якості примітки до ст. 45 Кримінального кодексу України (у самій статті вказано, що за жодних умов звільнення від кримінальної відповідальності не можливе у випадку вчинення корупційного злочину) – корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369² цього Кодексу.

Адміністративна відповідальність настає, зокрема, за вчинення всіх правопорушень, передбачених Законами України «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про внесення до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Особливість санкції норм цього закону полягає в тому, що поряд з адміністративним стягненням вони передбачають дисциплінарну відповідальність, а також встановлюють для винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб інші негативні наслідки правового характеру.

Адміністративну відповідальність за вчинення корупційних правопорушень передбачено також Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 184-1, 185-6).

Дисциплінарна відповідальність за корупційні правопорушення встановлена, зокрема, законами України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 р. № 3723-ХІІ (ст. 14, 30), «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07 червня 2001 р. № 2493-ІІІ (ст. 20) та ін.

Ефективність боротьби зі злочинністю залежить від ступеня наукового забезпечення та аналітичного супроводу на усіх рівнях, інтенсивності взаємодії вчених і практиків різних дотичних галузей науки у справі формування узгодженого інтегрованого цілісного наукового продукту. Негативні процеси і тенденції, які відбуваються в Україні, вимагають постійного наукового відстеження, глибокого і детального дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив у стратегію і тактику протидії злочинності

Корупція має пряме відношення до тіньової економіки. Тіньова економіка – це економічна діяльність, суб'єкти якої уникають офіційного обліку та сплати податків. За характером діяльності та джерелами доходів зазвичай розрізняють три види тіньової економіки:

1) неформальна економіка – узаконена (дозволена) економічна діяльність, суб'єкти якої уникають офіційного обліку та мотивують свої дії ситуативною необхідністю фізичного виживання. Це найбільший сегмент тіньової економіки, представлений різноманітними видами дрібного виробництва товарів і послуг.

2) прихована економіка – легальна економічна діяльність, суб'єктами якої, як правило, є підприємці, котрі заради отримання надприбутків вдаються до різних організаційних і фінансових маніпуляцій. Таку економіку ще називають «сірою» економікою, оскільки в ній витрати ще легальні, а доходи – нелегальні;

3) кримінальна економіка – протиправна (злочинна) діяльність у вигляді фінансових афер, крадіжок, контрабанди, хабарництва, наркобізнесу, сутенерства, рекету, торгівлі людьми тощо. Таку економіку називають «чорною» економікою, так як у ній нелегальні як доходи, так і витрати [5, с. 204].

Не можливо не зазначити, що стан економіки України наразі – один із найнижчих у світі. Для протидії цій ситуації потрібно впровадження певних урядових дій, таких як: формування ефективної антикорупційної політики, посилення відповідальності та покарання за корупційні діяння, спрощення умов ведення бізнесу, детінізація економіки, створення системи легкого доступу до інформації. Щоб не допустити минулих помилок, слід організувати комплексні наукові дослідження з проблем протидії корупції, розробку нових методик, рекомендацій, впровадження їх в практику, проведення кримінологічних експертиз на державному рівні при підготовці законодавчих актів, спрямованих на протидію корупції, прогнозування та науковий аналіз ефективного застосування форм і методів цієї діяльності.

Бібліографічні посилання:

1. Дудоров О.О., Зеленов Г.М. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2016. № 12. С. 69–81.
2. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Злочинність як об'єкт феноменологічного аналізу. *Право і Безпека*. 2015. № 3 (58). С. 6–10
3. Василевич В.В., Джужа О.М. Головні напрями розвитку сучасної кримінології. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 71–81
4. Мельник М.І. Наукове забезпечення антикорупційної діяльності в органах державної влади. Київ: Основа, 1999. 22 с.
5. Логунова М., Пшеничнюк О. Наукове забезпечення процесу формування й реалізації державної політики в умовах модернізації українського суспільства. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. № 4. С. 201–210

РИЖКОВ

Едуард Володимирович,
завідувач кафедри економічної
та інформаційної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РИЖКОВА

Світлана Анатоліївна,
інспектор сектору превенції
Шевченківського ВП Дніпровського
ВП ГУНП в Дніпропетровській області

**ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ
ДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ**

23 червня світ відзначає Міжнародний день викривачів корупції – *World Whistleblower Day* [1]. Цей факт для України може стати визначальним тому, що вітчизняне законодавство подалі наблизилось до ефективного світового досвіду протидії цьому антисоціальному явищу. Державні та міжнародні інституції констатують, що за допомогою раніше запроваджених механізмів поки наша країна не досягла успіхів у подоланні корупції. У своєму прагненні до побудови правової держави спроба залучити до антикорупційного процесу широке коло представників населення є для України доволі новітнім інструментом консолідації суспільства

Проте дотримання Україною міжнародних зобов'язань вимагає від всіх

гілок влади та громадськості реальних кроків щодо подолання корупції в країні. Тому вдосконалення існуючого та прийняття нового законодавства у цій сфері повинно призвести до запуску нових антикорупційних процесів та збільшення кількості суб'єктів протидії.

За результатами дослідження організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції – 2018» Україна отримала 32 бали та 120-е місце серед 180 країн. Втім, серед сусідів Україні вдалося обійти лише Росію, яка з 28 балами займає 138-е місце. Решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали [2].

Зрозуміло, що високий рівень корупції в державі є дуже суттєвим фактором, який перешкоджає демократичному та економічному розвитку країни, а тому вимагає від законодавців та уповноважених суб'єктів владних повноважень в сфері протидії корупції, пошуку ефективних форм та методів налагодження конструктивного діалогу з суспільством, в тому числі і формування нової філософії серед населення, щодо нетерпимості проявів корупції у всіх сферах суспільного життя, а також інформування уповноважені органи про відомі корупційні факти.

З огляду на зазначене важливим кроком в питаннях протидії корупційним проявам в Україні є підписання президентом Закону України "Про внесення змін до закону "Про запобігання корупції" **про викривачів корупції**". Законом, зокрема, визначається правовий статус викривачів корупції, їх права та гарантії захисту; нормується порядок розкриття викривачем корупції інформації; передбачається звільнення від юридичної відповідальності викривачів корупції за розкриття інформації про корупційний або пов'язаному з корупцією правопорушення та забезпечення держзахисту викривачів корупції, зокрема захисту їх трудових прав. Виплата винагороди викривачу здійснюється відразу після рішення суду і не залежить від повернення завданих державі збитків. При цьому виплату винагороди передбачено, якщо заподіяна корупційними діями шкода державі перевищує 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Розмір винагороди становить 10% від завданих державі збитків корупційним діянням. Крім того, затверджено, що розподіл винагороди між декількома викривачами здійснюється "у рівних частинах" [3].

У контексті зазначеного науковий та практичний інтерес представляє законодавчий аналіз та досвід реалізації запровадження інституту викривачів (інформаторів) корупції в інших країнах світу серед яких є Південна Корея, Японія, Італія, Казахстан, Литва, Естонія та інші країни.

Так наприклад, Південнокорейський закон призначений для захисту і матеріальної винагороди державних і корпоративних викривачів, які повідомляють про порушення, пов'язані з безпекою, здоров'ям, довкіллям, захистом прав споживачів і добросовісною конкуренцією. Про незаконні дії можна поінформувати Комісію з громадянських прав і боротьби з корупцією, яка поєднує в собі функції антикорупційного бюро та омбудсмена.

У США англomовний варіант терміна «викривач» – «whistle blower»,

що перекладається дослівно як «той, що свистить у свисток». Закон про наклеп дозволяє приватним особам подавати позови від імені уряду про повернення коштів, украдених через договірне шахрайство. В якості компенсації за ризик і зусилля, інформаторам може бути передано від 15% до 25% від будь-яких вилучених коштів і штрафів. Багато громадських організацій в США забезпечують підтримку викривачів і борються за їх правовий захист. "[4]. В Казахстані викривачів корупції мотивують винагородженням, еквівалент якого становить приблизно 500 доларів США [5].

У Литовській республіці відповідний закон передбачає право для фізичної особи (*trauksmes cēlējs* – "той, який б'є тривогу") повідомляти в органи інформацію про порушення та погрози, якщо вона отримана у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, та особа вважає її достовірною. Підставами звернення є не тільки повідомлення про корупцію, шахрайство, бездіяльність посадових осіб, недбальство, зловживання службовим становищем, ухилення від сплати податків, розтрата державних коштів та майна, а також питання які стосуються погроз у сфері громадської безпеки, безпеці будівництва, довкілля, праці, у випадку порушення прав людини, правопорушень у сфері публічних закупок, в секторі ринку фінансів та капіталу та конкурентного права. Закон передбачає конфіденційність особи та забезпечення державою юридичною допомогою для захисту особи, яка повідомила інформацію" [6].

Викривачі корупції допомагають зекономити державі десятки мільярдів доларів. Інститут викривачів є важливим запобіжником для виникнення та поширення корупції у суспільстві А вже викриті такі факти підвищують рівень несприйняття корупції суспільством [7].

Україна у контексті законодавчих змін робить перші кроки, які є для міжнародної спільноти та громадянського суспільства певним сигналом змін у протидії корупції.

Безумовно, задля поставленої мети, однієї філософії нетерпимості до корупції серед населення замало, це питання потребує комплексного підходу, а саме: реалізацію інформаційно-комунікаційної складової уповноважених органів протидії корупції, створення та наповнення сайтів правовою інформацією, корекція ролі ЗМІ щодо формування нової ментальності громадян та розуміння того, що тільки активна позиція кожного може змінити ситуацію на краще.

Донедавна серед пріоритетних завдань антикорупційної стратегії держави на 2014-2017 роки було створення спеціальних умов, які сприятимуть зміні суспільного уявлення про повідомлення про факти корупції. Задля поставленої мети важливим є співпраця з інститутами громадянського суспільства, які орієнтовані на різні соціальні та вікові групи і спрямовані на комплексне розв'язання проблем толерантного ставлення населення до корупції; регулярне проведення інформаційних кампаній, спрямованих на формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми; підвищення рівня правової свідомості населення, зок-

рема в частині обізнаності громадян щодо своїх прав та свобод, механізму їх реалізації та правових способів захисту; роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються в державі, положень законодавства про запобігання та протидію корупції, зокрема в частині визначення видів та форм корупційної поведінки; системне запровадження проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки у тих чи інших ситуаціях з можливими корупційними ризиками; запровадження культури повідомлення спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції про факти вчинення корупційних правопорушень; подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення [8]. Однак реалізація завдань Антикорупційної стратегії не була завершена в повному обсязі. Переважна частина передбачених в ній заходів має недостатній рівень їх практичного втілення. Причинами невиконання заходів є тривале становлення нових антикорупційних інститутів, недоліки чинного законодавства з питань запобігання корупції і його застосування, відсутність стійкого несприйняття корупції в суспільстві, відсутність належного механізму моніторингу і оцінки виконання Антикорупційної стратегії та високий рівень толерантності суспільства до корупції, недостатній рівень прозорості діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

У суспільстві є помітними позитивні тенденції у ставленні до викривачів та у розумінні їх ролі у протидії корупції. Водночас висока зневіра у дієвості викриття має наслідком те, що менше 2% населення реально повідомляє уповноважені органи про прояви корупції, хоча про потенційну готовність здійснити викривальні дії заявляють значно більше [9].

Автори свідомі того, що без оновленої судової гілки влади, прокуратури та правоохоронних органів подолати корупцію в Україні неможливо. Проте залучення через ефективну мотиваційну складову до антикорупційної діяльності та дієвий правовий захист викривачів із широкого законослухняного загалу здатне вчинити додатковий суспільний вплив на нову владу та відповідні державницькі інституції задля зрушення існуючого становища у позитивний бік.

Бібліографічні посилання:

1. Святкування Міжнародного дня викривачів корупції у 2019 році. URL: <https://ethicontrol.com/uk/blog/celebrating-world-whistleblowers-day-2019>.
2. Індекс сприйняття корупції-2018. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018>.
3. Законопроект про викривачів корупції передали на підпис Зеленському. URL: <https://www.depo.ua/ukr/politics/zakonoproekt-pro-vikrivachiv-koruptsii-peredali-na-pidpis-zelenskomu>.
4. Без страху і з докором. як у світі захищають викривачів корупції. URL: <https://ti-ukraine.org/blogs/bez-strakhu-i-z-dokorom-yak-u-sviti-zahyshchaiut-vykrivachiv-koruptsii>.
5. Тактика тисяч порізів проти української корупції. URL: https://dt.ua/internal/taktika-tisyach-poriziv-proti-ukrayinskoji-korupciiyi-320886_.html.

6. Trauksmes celšanas likums. URL: <https://likumi.lv/ta/id/302465-trauksmes-celsanas-likums>.

7. Знаєте про випадки корупції і хочете розповісти про них? URL: <https://http://vykryvachi.trudovi.org/article/vstup-ta-meta-tsogo-posibnyka>.

8. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699>.

9. Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки: Проект Закону України від 26.04.2018 № 8324. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6F800A?an=332>.

САВЧУК

Тетяна Іванівна,

старший викладач кафедри криміналістики

та судової експертології факультету №1

Харківського національного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Незмінний вектор європейського розвитку України потребує значних змін в різних сферах діяльності. Однак на шляху таких змін в нашій державі досить часто стають різного роду корупційні прояви. Навіть окремі реформи, що повинні забезпечити євроінтеграцію містять в собі корупційну складову.

Корупція не лише становить загрозу розвитку держави та стабільності й безпеці суспільства, а й сприяє підриву її демократичних інститутів та цінностей. Поширення корупції має вкрай негативний вплив на формування і діяльність органів державної влади, підриває довіру громадян до них, зводить нанівець принцип верховенства права та руйнує засади моралі та почуття справедливості в суспільстві, а також підриває авторитет України на міжнародній арені, створюючи тим самим безпосередню загрозу національній безпеці [1, с. 213].

Ефективна протидія корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування ефективної системи державних органів, забезпечення належного координування напрацювання та реалізації антикорупційної політики, заходів запобігання корупції, а також її подолання [2, с. 150].

Основними заходами протидії корупції та здійснення антикорупційного контролю є: 1) спостереження за поведінкою, службовими контактами державних службовців тощо; 2) періодичне вивчення документів щодо діяльності державного службовця за певний період; 3) визначення кола посадових

осіб та громадян, з якими державний службовець з корисливих мотивів контактує в процесі роботи, встановлення осіб, з якими такі контакти здійснюються систематично; 4) проведення співбесід із державним службовцем, його керівником та іншими працівниками органу виконавчої влади з певного кола питань; 5) проведення планових перевірок діяльності державного службовця, оцінка законності та обґрунтованості його дій; 6) аналіз даних оперативного, статистичного та інших видів обліку; 7) моніторинг конкретних управлінських процедур, прийняття рішень, у зв'язку з якими найчастіше вчиняються корупційні правопорушення, поведінки посадових осіб, які відіграють певну роль у прийнятті таких рішень [2, с. 154].

На нормативно-правовому рівні засади боротьби із корупцією закладені у Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020". Метою вказаної стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Одним із векторів стратегії розвитку є вектор безпеки, який передбачає проведення антикорупційної реформи.

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції. Це буде досягнуто завдяки належній реалізації нової Антикорупційної стратегії та успішному впровадженню нових антикорупційних механізмів. Серед них – декларування майнового стану публічних службовців, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів, перевірка доброчесності службовців та моніторинг їхнього способу життя. Подолання політичної корупції вимагає докорінної реформи системи політичного фінансування. Важливим є використання новітніх технологій, зокрема для забезпечення державою доступу до інформації у формі «відкритих даних» [3]. На даний час в Україні створено значну кількість державних органів, які покликані забезпечувати профілактику та протидію корупційним проявам. Однак не забезпечено на належному рівні процедуру їх діяльності, що має стати першочерговим завданням законодавця. Крім того, з метою протидії корупції робляться спроби розширити коло осіб, які зобов'язані декларувати своє майно та доходи і навіть розглядаються питання загального декларування всього населення, що на думку законодавця повинно зменшити рівень тіньової економіки.

Таким чином, сьогодні профілактика, запобігання та протидія будь-яким корупційним правопорушенням залишаються першочерговим завданням в Україні. Вітчизняний законодавець охопив поняттям «корупційне правопорушення» кримінальний та адміністративний прояв протиправної поведінки посадової особи органу державної влади та особи якій делеговані державницькі функції, в тому числі боротьбу з корупцією, за умови що об'єктивна і суб'єктивна сторони дії, або бездіяльності характеризуються отриманням неправомірної вигоди посадовою особою, або пов'язаними з нею особами. Так, Закон України «Про запобігання корупції» в статті 1 визначає,

що за вчинення корупційного правопорушення встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [4].

Одними із найнебезпечніших корупційних правопорушень є корупційні злочини. Слід погодитися із О.В. Шемякіним, який вважає, що структура протидії корупційній злочинності містить три комплекси (напрями) різноаспектних зусиль суспільства та держави, спрямованих на стримання корупційної злочинності в соціально допустимих межах: 1) запобігання корупції як соціальному явищу; 2) запобігання вчиненню корупційних злочинів; 3) кримінально-правове реагування на вчинені корупційні злочини [5, с. 17].

Однак крім формальної протидії корупції шляхом нормативно-правового регулювання даного явища, та заходів, спрямованих на його запобігання, ще повинні здійснюватися кроки до підвищення рівня життя населення. Адже в окремих випадках причиною корупційних правопорушень стає низький рівень життєдіяльності населення та невпевненість людини у своєму майбутньому. Тому поряд з антикорупційною реформою повинні здійснюватися дієві економічні реформи, які будуть усувати такі негативні явища.

Очевидно, що протидія корупції є одним із пріоритетних напрямків діяльності державних органів різних рівнів, та полягає у проведенні різноаспектних заходів за різними напрямками. Звісно найбільшу шкоду для держави та суспільства наносять кримінально-карані корупційні прояви, тому саме на них повинні бути спрямовані основні заходи протидії. Успішність такої боротьби сприятиме розвитку демократичної, правової та економічно стабільної держави, яка стане гідним партнером для європейського співтовариства.

Бібліографічні посилання:

1. Скулиш Є. Прояви корупції у сучасних умовах. *Право України*. 2010. № 11. С. 213-227.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
3. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
5. Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2013. 19 с.

СКОК

Олександра Сергіївна,

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ШЕВЧЕНКО

Таїсія Віталіївна,

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ
У ЗАХОДАХ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ**

Корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства [1]. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2018 року Україна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. Незважаючи на щорічні покращення показників протидії корупції в Україні, її стан залишається доволі високим. Головна мета антикорупційної реформи в Україні це – створення дієвої системи запобігання проявам корупції, що базуватиметься на принципах правопорядку, належного управління державними справами та майном, чесності й невідкупності, активного громадського контролю [2].

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право: повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості; запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, орга-

нів місцевого самоврядування інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проєктів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції; проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції; здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству; здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції [3].

Не можна не погодитись з такою думкою, що громадськість є специфічним суб'єктом запобігання корупції, що зумовлено відсутністю в нього повноважень, притаманних спеціально уповноваженим органам. Натомість повноваження цього суб'єкта є похідними від прав і свобод людини і громадянина, а окремими повноваженнями наділяються специфічні суб'єкти, визначені законом (Громадська рада при НАЗК тощо). При цьому презюмується, що ці повноваження делегуються громадськістю таким суб'єктам, які структурно входять до неї. Здійснюються зазначені повноваження у формах, які можуть обиратися суб'єктом на власний розсуд із масиву тих, що не заборонені чинним законодавством. Таким чином, обов'язком громадськості в ході участі в запобіганні корупції є утримання від будь-якого зловживання власними правами та дотримання норм чинного законодавства. Для забезпечення правомірності участі громадськості у досліджуваних відносинах так само, як і для запобігання корупції загалом, найбільш ефективним є підхід із наданням пріоритету превенції. Так, реактивні заходи на вже вчиненні правопорушення не сприяє розвитку відносин. При цьому найефективнішою превенцією таких випадків видається комплексне забезпечення неухильного дотримання суб'єктами владних повноважень вимог чинного законодавства, яке вимагає також трансформації політичної волі суб'єктів законотворчості та надання можливості громадськості здійснювати ефективний соціальний контроль за їх діяльністю [4]. Однак, виникає питання щодо відповідальності за надання недостовірної інформації такі особи будуть нести відповідальність на загальних засадах, а не як суб'єкти протидії корупції.

Також можна зазначити, що до складу конкурсної комісії з призначення членів Національного агентства входять чотири особи, запропоновані громадськими об'єднаннями, що мають досвід роботи у сфері запобігання корупції, які відбираються в порядку, визначеному Положенням про конкурс [5, с. 114-115]. В такому разі члени комісії (представники громадських орга-

нізацій) вже будуть наділені певними повноваженнями.

За підсумками 2018 року 97% загальної кількості державних органів за активної участі представників громадськості та експертів утворили комісії для оцінки корупційних ризиків, а протягом року на погодження до Національного агентства надійшло 129 антикорупційних програм, з яких було погоджено з пропозиціями 115. Всі антикорупційні програми розміщуються на веб-сайті Національного агентства, а участь громадськості та експертів у їх опрацюванні реалізується шляхом надання пропозицій до їхнього змісту. За результатами аналізу практики застосування та відстеження результативності положень, що містяться в Законі України «Про запобігання корупції» та інших законодавчих актах, Національне агентство розробило проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання корупції». Прийняття відповідного проекту закону дозволить покращити механізми запобігання корупції в Україні шляхом підвищення стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадянського суспільства та шляхом удосконалення процедури притягнення осіб, які вчинили пов'язані з корупцією правопорушення, до відповідальності. За цей же період до Національного агентства надійшло близько 5,5 тисяч повідомлень від фізичних та юридичних осіб про можливе порушення вимог антикорупційного законодавства, що значно перевищує показники минулих років. Така статистика свідчить про небайдужість громадян до проявів корупції, активізацію їх участі в антикорупційній реформі [1]. Однак, незважаючи на презентовану зацікавленість, небайдужість та активну участь громадських об'єднань, громадських організацій, громадських спостерігачів та окремих громадян в реалізації державних заходів протидії корупції реформування антикорупційного законодавства повинно передбачати розширення прав участі громадськості в протидії корупції та розширення їх повноважень.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). Рада Європи. Міжнародний документ від 07.01.1999 № ETS 173. Ратифікація від 18.10.2006, підстава – 252-V. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 30.10.2019).
2. Урядовий портал. Боротьба з корупцією. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/borotba-z-kor> (дата звернення: 31.10.2019).
3. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/18>. (дата звернення: 30.10.2019).
4. Корнієнко О.О. Правовий статус та гарантії діяльності громадськості як суб'єкта запобігання корупції. *Молодий вчений*. 2017. № 7(47). С. 374-378. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/7/84.pdf> (Дата звернення: 30.10.2019).
5. Банчук О.А., Дудоров О.О., Луцик В.В., Попович В.П., Сорока О.В., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції». *Наук. ред. Хавронюк М.І. К.: Ваіте, 2018. 472 с.* URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/376789?download=true> (дата звернення: 31.10.2019).

БІЛА
Марина Михайлівна,
головний спеціаліст з питань
запобігання та виявлення корупції,
Головного управління
Державної міграційної служби
у Дніпропетровській області

АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ В МІГРАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Державна міграційна служба України (ДМС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

ДМС забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в апараті ДМС, її територіальних органах та територіальних підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління.

На сьогодні, у межах повноважень, ДМС надає адміністративні послуги безпосередньо у 45 підрозділах Дніпропетровської області та через Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП), також громадяни мають можливість звертатись до Паспортних сервісів,

Наявність такого вибору значно зменшує корупційні ризики та сприяє зручності їх одержання. Громадяни, що планують звернутися до ДМС мають вибір не тільки де отримати такі послуги, а також мають змогу обрати зручний для себе шлях. Наприклад, отримати паспорт громадянина України у формі ID –картки та паспорт громадянина України для виїзду за кордон, можливо он-лайн через офіційний сайт ДМС України, записавшись заздалегідь у електронну чергу (запис здійснюється за 14 днів), або завітати безпосередньо до територіального підрозділу у будь-який зручний час в межах робочого часу підрозділа.

Система електронної черги функціонує централізовано в автоматизованому режимі, і працівники територіальних підрозділів ДМС не мають технічної можливості впливати на її роботу.

Режим роботи територіальних підрозділів ДМС, направлений на зручність для населення, що передбачає безперервний прийом для громадян у робочі часи та прийом у суботні дні, для тих, хто не має змоги звернутись на протязі робочого тижня. Вся інформація, стосовно необхідних документів

за напрямками роботи служби міститься на стендах у територіальних підрозділах, розміщена на сайті, також працюють телефони «гарячих ліній», ведеться сторінка у соцмережі Фейсбук, де можна отримати консультацію в режимі он-лайн. Ці заходи сприяють відкритості та прозорості роботи ГУ ДМС в Дніпропетровській області.

З метою контролю за дотриманням законності дій працівників ДМС, під час надання адміністративних послуг визначено канали зв'язку з Відділом з питань запобігання та виявлення корупції ДМС України. У кожному підрозділі наявні контакти для зв'язку. За вказаними каналами будь-яка особа може звернутися до ДМС з повідомленням про незаконні дії/бездіяльність працівників структурних органів/підрозділів ДМС та на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, або надати інформацію про дії, які мають ознаки корупції.

Нещодавно у ДМС запроваджені Стандарти операційних процедур, метою яких є додержання працівниками єдиних для всіх територіальних підрозділів правил та вимог при наданні послуг, що сприяє прозорому отриманню процедури незалежно від місця її отримання - вона має відповідати чітким стандартам. Цей крок направлений на мінімізацію особистого впливу співробітників при прийнятті рішення, яке ґрунтується на чітких стандартах, що значно знижує корупційну складову процесу.

Крок, який здійснено у напрямку діяльності ЦНАП, допоміг спрощенню доступу населення області до адміністративних послуг.

Питання фінансування діяльності ЦНАП вирішено ще у 2015 році, коли кошти, які сплачуються громадянами в якості оплати держмита та вартості послуг почали спрямовуватися до місцевих бюджетів. Міграційна служба, зокрема ГУ ДМС в Дніпропетровській області, забезпечує повне сприяння ЦНАП у здійсненні цієї діяльності і це є головним резервом подолання черг, корупції та шахрайства у сфері оформлення паспортів.

Основне досягнення цього напрямку діяльності у Дніпропетровській області: нашою службою забезпечено оформлення та видачу Центрами надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП) паспортів громадянина України для виїзду за кордон та ID-карток, а саме підключено до Єдиного державного демографічного реєстру 21 ЦНАП та їх територіальних підрозділів, з яких 10 знаходяться у сільській місцевості, підключення ще 4-х планується до кінця 2019 року.

У ДМС впроваджена постійна робота з усунення корупційних ризиків за рахунок контролю за чітким дотриманням нормативно-правових актів, розпорядчих документів, функціональних обов'язків. Із співробітниками відповідних структурних підрозділів ДМС на постійній основі проводяться заходи загальної профілактики та роз'яснювальна робота щодо особистої відповідальності за неправомірні дії під час виконання посадових обов'язків.

Під час здійснення заходів особиста увага приділяється запобіганню конфлікту інтересів та своєчасному та відповідному заповненню декларацій.

Зміни у нашому суспільстві та Європейські норми вимагають відповідати їм шляхом підвищення своєї власної кваліфікації та встигати за швидким змінами у країні. Регулярно такі курси проводяться у відповідних закладах зокрема на базі Інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Української школи урядування та Національної академії внутрішніх справ за програмою підвищення кваліфікації працівників Державної міграційної служби України з антикорупційного менеджменту та питань антикорупційного законодавства. Співробітники ДМС, що взяли участь у навчанні, здійснили за результатами такого навчання відповідне звітування у своїх структурних підрозділах.

Тісне співробітництво Державною міграційною службою України здійснюється і з міжнародними організаціями. Зокрема з Міжнародною організацією з міграції (МОМ), яка працює у сфері міграції та розвитку, полегшення міграційних процесів, регулювання міграції та вимушеної міграції. Проект, що впроваджується Міжнародною організацією з міграції (МОМ), допомагає Державній міграційній службі України (ДМС) швидше та ефективніше надавати послуги громадянам України та іноземцям.

Діяльність МОМ, яка охоплює ці галузі, окрім цього включає підтримку міжнародного міграційного законодавства, обговорення політики та розробку рекомендацій, захист прав мігрантів, надання медичних послуг мігрантам та розгляд гендерних аспектів міграції. Мета співпраці – приведення української системи управління міграційними процесами та роботи з шукачами притулку у відповідність до європейських та міжнародних стандартів, зокрема, шляхом розбудови інституційних і технічних спроможностей ДМС.

У цьому році співробітники ГУ ДМС в Дніпропетровській області за програмою Міжнародної організації з міграції (МОМ) пройшли відповідне навчання та у теперешній час успішно проводять тренінги зі співробітниками Міграційної служби у якості внутрішніх тренерів.

У програму тренінгів обов'язково включаються питання дотримання антикорупційного законодавства держслужбовцями з залученням фахівців з цього напрямку роботи міграційної служби. Ці заходи, що стали іноваційними для нашої служби, значно покращили зв'язок між тими вимогами, дотримання яких є запорукою відповідності часу та Європейського досвіду, та їх запровадженням у повсякденному житті.

Безумовно, така діяльність сприяє зниженню корупційних проявів та націлює, як співробітників Міграційної служби так і громадян, які звертаються до служби на взаємодію засновану на дотриманні законності, що у свою чергу, формує здорові стосунки у суспільстві, у якому немає місця корупційним проявам.

ІГНАТОВ

Сергій Олександрович,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ ЯК НОВЕЛА ВІТЧИЗНЯНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Розвиток правової демократичної держави в Україні передбачає удосконалення багатьох інститутів суспільного життя, реформування яких відбувається з оглядом на європейські цінності та досвід держав-учасниць Європейського Союзу (далі – ЄС).

Необхідно зазначити, що одним із ключових напрямків і одночасно умовою становлення України, як повноправного учасника європейської спільноти є удосконалення антикорупційної політики та формування у суспільстві нульової толерантності до корупції.

Зауважимо, що в сучасних умовах, важливе місце у запобіганні та протидії корупційним проявам відіграє інститут викривачів, удосконаленню діяльності якого і присвячено дану роботу.

Нагадаємо, що статус викривачів закріплено розділом VIII Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року. Так, відповідно до частини 1 статті 53 «Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції», особою, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривачем), є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою [1].

Принагідно зазначимо, що вищезгаданий розділ Закону України «Про запобігання корупції» станом на сьогодні включає лише одну статтю (стаття 53 «Державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції»), присвячену викривачам та особливостям повідомлення про порушення вимог цього Закону [1].

Так, З. Загинею у дослідженні діяльності викривачів, відповідно до національного антикорупційного законодавства, доходять до цікавих висновків, зокрема, що відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», ознаками повідомлення викривача корупції є: за змістом – це інформація про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою; достовірність такої інформації; обґрунтована переконаність викривача корупції у тому, що: а) повідомлення може стосуватися будь-якого кримінального правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, протиправність яких передбачена у КК України або в КУпАП, а також які регла-

ментовані у Законі України «Про запобігання корупції» та відповідають ознакам корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією (змішана протиправність); б) достовірність інформації, яка міститься у повідомленні викривача корупції, – це властивість фактичних даних про порушення іншою особою вимог Закону України «Про запобігання корупції», що ґрунтується на внутрішньому переконанні викривача; в) обґрунтованість повідомлення викривача має відобразитись у вигляді його мотивування; вмотивованість посилює обґрунтованість повідомлення, надає йому внутрішню і зовнішню переконливість, полегшує розуміння повідомлення особою або органом, до якого воно було подано [2, с.135]. Як бачимо, законодавцем встановлено штучні межі, розширення і деталізація яких дозволить більш ефективно застосувати правовий інститут викривачів корупції. Наголосимо також на тому, що у 2017 році Національним агентством з питань запобігання корупції було схвалено рішення про затвердження методичних рекомендацій щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами [3], у яких певною мірою деталізовано законодавчі положення.

В цьому аспекті Н. Сметаніна та І. Коновалова слушно зазначають, що одним із головних чинників подолання корупції є забезпечення належного регулювання правового захисту викривачів корупції, що полягає у прийнятті відповідного закону, створенні доступних і безпечних зовнішніх каналів розкриття інформації, реформуванні судових та правоохоронних органів для дійсного захисту викривачів державою, створенні незалежного органу для розслідування повідомлень викривачів [4, с. 240]. Підтримуючі вищезазначені ініціативи, хотілося б звернути увагу на недоцільність створення ще одного «антикорупційного» органу, пропонованого фахівцями. Відповідні функції, на наше переконання, цілком можуть бути забезпечені одним із діючих суб'єктів владних повноважень у сфері запобігання і протидії корупції.

Для поліпшення ситуації у сфері запобігання корупції 29 серпня 2019 року Президентом було подано законопроект № 1010 про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції, визначений як невідкладний (з 29.10.2019 перебуває на підписанні Президентом) [5].

У свою чергу, «Трансперенсі Інтернешнл – Україна», вивчивши положення законопроекту, наголошує на тому, що у разі його прийняття у поточному вигляді зміниться таке: а) викривач (крім співучасника та при відсутності угоди зі слідством) матиме право на винагороду у межах 10 % від предмета злочину (більше 5000 прожиткових мінімумів) чи збитків державі, але не більше 3000 мін. зарплат, якщо повідомлена інформація сприяла доказуванню злочину і не була відомою правоохоронним органам; б) одразу після повідомлення про корупцію викривач матиме право на безоплатну правову допомогу, відшкодування витрат на адвоката та судовий збір, психологічну допомогу, забезпечення безпеки собі та близьким особам, конфіденційність та анонімність з відповідальністю за їх порушення, інформацію про результати розгляду

повідомлення тощо; в) з'явиться заборона дискримінації та створення перешкод викривачу та його близьким особам у подальшому житті та інше [6].

Зауважимо, що впровадження відповідних законодавчих положень має сприяти більш активній участі громадськості у антикорупційній діяльності, дозволить по новому поглянути на державну політику у сфері запобігання і протидії корупції в Україні. Поряд із цим пропонованим законопроектом не вирішується частина спірних питань щодо статусу викривачів, гарантій отримання ними винагороди, поширення подібної практики на інші важливі сфери суспільного життя (екологічні інформатори) тощо. В цілому прийняття відповідного законопроекту має вчинити позитивний ефект на індекс сприйняття корупції в Україні, покращивши рівень України у міжнародних рейтингах.

Бібліографічні посилання:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України* від 05.12.2014. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Загинець Зоя. Викривачі корупції: quid prodest? *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 125-136.
3. Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами: рішення НАЗК від 06.07.2017 № 286. URL: https://archives.gov.ua/Archives/m_r_2017_3.pdf.
4. Сметаніна Н., Коновалова І. Міжнародний досвід захисту викривачів корупції. *Право і суспільство*. 2018. № 3, частина 2. С. 236-240.
5. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції від 29.08.2019 № 1010. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253.
6. Трансперенсі Інтернешнл Україна. Захист викривачів: аналіз президентського законопроекту (оновлено). URL: <https://ti-ukraine.org/news/zahyst-vykryvachiv-analiz-prezydent-zakonopr>.

НЕКЛЕСА

Олександр Вікторович,

оперуповноважений міждрайонного
відділу № 4 управління захисту економіки
Департаменту захисту економіки НПУ
в Дніпропетровській області

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА НОРМ КУПАП ПРИ СКЛАДАННІ ПРОТОКОЛІВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ (ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ)

У сучасних умовах адміністративна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень відіграє важливу роль у системі заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції в Україні. Однією з гарантій нале-

жної реалізації цих заходів є функціонування чіткого та зрозумілого процесуального порядку їх застосування. В Україні одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України.

В Україні основними причинами виникнення та існування корупції, в першу чергу, можна визначити такі:

- суспільний менталітет, який сприяє пошуку корупційних шляхів заради вирішення особистих питань та проблем;
- система функціонування державних органів та органів місцевого самоврядування, яка створює певний пріоритет у вирішенні особистих питань та проблем по відношенню до їх врегулювання у законний спосіб.

Корупція також загрожує національній безпеці України, уповільнює економічний розвиток держави, що не сприяє надходженню іноземних інвестицій, а також нівелює довіру населення до державних органів та органів місцевого самоврядування. Окрім перерахованого, масштаби корупційних проявів негативно позначаються на міжнародному іміджі України.

Пріоритетними напрямками здійснення заходів у сфері антикорупційної політики для державних органів та органів місцевого самоврядування є такі:

- забезпечення системного підходу до протидії корупції;
- реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті, формування негативного ставлення до корупції, навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування, що включає в себе проведення серед посадових осіб, державних службовців організаційної та роз'яснювальної роботи із виявлення та протидії корупції (у тому числі, проведення освітніх заходів щодо внесення змін до антикорупційного законодавства);
- вжиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів та його усунення, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів, а також виявлення сприятливих для вчинення корупційних правопорушень ризиків у діяльності посадових і службових осіб;
- здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства, в тому числі шляхом опрацювання уповноваженими особами проектів нормативно-правових та організаційно-розпорядчих документів щодо наявності корупційних ризиків;
- здійснення контролю за дотриманням посадовими особами, державними службовцями під час виконання посадових обов'язків загально етичних норм поведінки, ввічливості у стосунках з громадянами, керівниками, колегами та підлеглими; проведення службових розслідувань та вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, повідомлення про такі випадки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та правоохо-

ронні органи; виявлення ризиків, які негативно впливають на виконання функцій і завдань в діяльності та здійснення оцінки щодо наявності корупційної складової;

- забезпечення контролю за своєчасністю подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; забезпечення дотримання обмежень щодо використання службових повноважень, одержання подарунків та неправомірності вигоди, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; запобігання корупції у сфері публічних закупівель, посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, розвиток та підтримка системи внутрішнього аудиту; удосконалення процесу надання адміністративних послуг;

- створення умов для повідомлень про факти порушення вимог антикорупційного законодавства, надання допомоги особам, які повідомляють про порушення вимог антикорупційного законодавства; забезпечення відкритості та прозорості, залучення громадськості до здійснення антикорупційних заходів.

Сьогодні основними нормативно-правовими актами, в яких зосереджено спеціальні антикорупційні положення, є: закони України "Про запобігання корупції"; "Про Національне антикорупційне бюро України"; "Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів"; "Про Державне бюро розслідувань".

24 квітня 2015 року набув чинності Закон України «Про запобігання корупції». Цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Статтею 4 Закону України "Про запобігання корупції" визначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Відповідно до цього Закону спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Статтею 255 КУпАП визначено осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією (Глава 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення) це посадові особи: органів внутрішніх справ (Національної поліції) та Національного агентства з питань запобігання корупції.

Постановою кабінету міністрів України № 830 від 13.10.2015 створено як юридичну особу публічного права Департамент захисту економіки як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції, а наказом № 81

від 07.11.2015 затверджено Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України одним із завдань якого є боротьба з корупцією і хабарництвом у сферах, які мають стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування, протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням пов'язаним з корупцією. Одним із прав працівників Департамент захисту економіки Національної поліції України відповідно до Положення, є право складати адміністративні протоколи про виявлені факти порушення антикорупційного законодавства та направляти їх до судових органів у встановленому законодавством порядку.

Таким чином, Департамент захисту економіки Національної поліції України діє як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції, в тому числі протидії правопорушенням пов'язаним з корупцією, працівники якого мали право складати адміністративні протоколи пов'язані з корупцією про виявлені факти порушення антикорупційного законодавства відповідальність за вчинення якого передбачено главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). У главі 13-А КУпАП закріплено такі склади адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією:

- 1) стаття 172-4 – порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;
- 2) стаття 172-5 – порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків;
- 3) стаття 172-6 – порушення вимог фінансового контролю;
- 4) стаття 172-7 – порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;
- 5) стаття 172-8 – незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень;
- 6) стаття 172-9 – невжиття заходів щодо протидії корупції;
- 7) стаття 172-9-1 – порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням;
- 8) стаття 172-9-2 – порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.

Переважає більшість протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, складені працівниками управління захисту економіки в Дніпропетровській області Департаменту захисту економіки Національної поліції України за порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, а саме неповідомлення особою про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчинення дій/прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів та щодо порушення вимог фінансового контролю.

Постановою кабінету міністрів України № 841 від 02.09.2019 року прийнято рішення ліквідувати як юридичну особу публічного права Департамент захисту економіки як міжрегіональний територіальний орган Національної

поліції. Національній поліції забезпечити здійснення функцій і повноважень Департаменту захисту економіки, що ліквідується.

17.10.2019 в «Голосі України» під № 198 опубліковано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» № 140-IX, яким внесено зміни до Закон України «Про запобігання корупції», кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів.

Вказаний закон вступає в дію на наступний день після публікації, тобто 18.10.2019, крім статей 46, 52 Закону України «Про запобігання корупції», які вступають в дію 01.01.2020.

У статті 255 КУПАП «Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення», відбулися такі зміни:

- абзац Національної поліції (статті 172⁴-172⁹ (за винятком правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище), 172⁹⁻¹;

- абзац "Національного агентства з питань запобігання корупції» (статті 172⁴-172⁹ (в частині правопорушень, вчинених службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище), 188⁴⁶, 212¹⁵, 212²¹).

Під службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, в цій статті розуміються особи, зазначені у примітці до статті 50 Закону України "Про запобігання корупції".

Отже, у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважені особи Національного агентства складають протокол про таке правопорушення, який направляється до суду в порядку, визначеному Національним агентством. У разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство затверджує обґрунтований висновок та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції (раніше – Департамент захисту економіки Національної поліції України). Висновок Національного агентства є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення.

Таким чином, сьогодні не створено спеціально уповноваженого суб'єкта в Національній поліції України у сфері протидії корупційним правопорушенням, а також правопорушенням пов'язаним з корупцією, які були раніше покладені на ліквідований територіальний міжрегіональний підрозділ Департамент захисту економіки Національної поліції України.

Відтак, можна внести пропозиції щодо необхідності забезпечити внесення змін до законодавчих актів Національної поліції, які спрямовані на визначення та удосконалення прав працівників щодо отримання інформації про вчинені правопорушення, пов'язані з корупцією, притягнення до адміністративної відповідальності.

Бібліографічні посилання:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8074-10. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984, дод. до № 51. Ст. 1122.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
4. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю.С. Шемчушенко, О.І. Ющик, Л.М. Горбунова; за заг. ред. О.І. Ющика. К.: Парл. Вид-во, 2007. 208 с.
5. Адміністративне право України. Академ. курс : підруч.: у 2-х т.: Т. 1. Заг. частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. К.: ТОВ «Вид-во» «Юридична думка», 2007. 592 с.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. 2-ге вид. К: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.
7. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. К.: Українська енциклопедія, 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.

НАТОЧІЙ

Анатолій Дмитрович,
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РУДНИЦЬКА

Кароліна Сергіївна,
курсант факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ
УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»**

В умовах реформування сучасної української державності виявлення та дослідження проблематики запобігання й протидії корупції є надзвичайно важливим. Основним важелем протидії та запобігання корупції є розроблення наукових концепцій запобігання цьому негативному явищу. Однією з важливих засад даних концепцій має бути сприйняття суспільством корупції як соціально зумовленого явища. Даний фактор сприятиме розробленню стратегії й тактики, визначенню відповідних цілей та засобів їх досягнення.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає корупцію як вико-

ристання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [1].

Взагалі, існує велике коло суб'єктивних та об'єктивних факторів, які впливають на поширення корупції. До таких причин можна віднести такі:

- модернізація державних інститутів;
- перехід від тоталітаризму до демократії;
- складне економічне становище;
- прогалини та колізії в сучасному законодавстві;
- затягування процесу реформування антикорупційних органів.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції визначено: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [1].

Але діяльність вищевказаних органів має на своєму шляху багато проблем, які пов'язані, в першу чергу, з відсутністю новітньої законодавчої бази, яка б повною мірою визначала та розподіляла ролі та повноваження антикорупційних органів.

Проблема запобігання та протидії корупції є надзвичайно важливою та актуальною, зважаючи на всезагальну увагу суспільства до цієї проблематики, високий рівень недовіри до органів антикорупційної діяльності та невтішний рівень корумпованості посадових осіб.

Суттєвим кроком до подолання корупції став запуск нового Вищого антикорупційного суду України, який має виняткове право на розгляд та вирішення кримінальних справ у сфері корупційних злочинів посадовими особами. Також важливим кроком було прийняття Закону «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції». Новелою в даному Законі є визначення правового статусу викривачів корупції, їх прав та гарантій захисту, забезпечення умов для розкриття інформацію про корупцію. Водночас у законі визначено право викривача на нагороду, яка буде гарним стимулом для всезагальної протидії корупції.

Реформування антикорупційної системи у державі є процесом дуже довготривалим і складним. Тому вищевказані заходи є лише початком великих змін. Задля прискорення та удосконалення процесу запобігання корупції пропонуються такі кроки:

- удосконалення діяльності НАЗК;
- модернізація фінмоніторингу;
- спрощення системи податкової звітності та сплати податків;
- реформування державних органів та органів місцевого самоврядування;
- забезпечення підготовки фахівців антикорупційних органів;
- підвищення престижності держслужбовців та підняття заробітної

плати;

- залучення суспільства до створення громадських організацій, які будуть протидіяти корупції.

Дослідивши проблематику внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», можна сказати, що зменшення передумов корупції, грамотна державна політика і збільшення ризику корупційних діянь є тими складовими, які дозволять прискорити темп повного подолання корупції. Саме такі методи та напрями протидії корупції використовувалися багатьма європейськими країнами, які досягли значних успіхів в боротьбі з таким негативним явищем, як корупція.

Бібліографічні посилання:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. Ст. 2056.

2. Ефективність запобігання та протидії корупції в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/02/blog-post.html>.

3. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.

ОБУШКО

Вікторія Вікторівна,

старший викладач кафедри

загальноправових дисциплін

юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Демократичні перетворення, що нині відбуваються в українській державі, супроводжуються складними процесами реформування політичних, економічних і правових відносин. Однією з найважливіших складових частин цього процесу є запобігання та протидія корупції. Так, сьогодні в Україні зафіксовано надзвичайно високий рівень корупції, визнаний не тільки вітчизняними і зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями, але й навіть вітчизняними представниками вищих органів законодавчої та виконавчої влади.

Дослідженнями питань корупції займаються такі вчені, як Амінов Д. І., Бусол О. Ю., Васильєв С. В., Гладких В. І., Глушков В. О., Долгова А. І., Закалюк А. П., Захаров В. Л., Камлик М. І., Лунєєв В. В., Лашкет С., Маркєєв О. Д., Мельник М. І., Невмержицький Є. В., Новицький Г. В., Пантегова

В. А., Пуня С. Т., Прохоренко О. Я., Радіца О. А., Соловійов К. С., Скулиш Є. Д., Тимошенко В. А., Трепак М. І., Хавронюк М. І. та інші.

Так, Є.В. Невмержицький зазначає, що корупція – це, в першу чергу, соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об'єднань, установ і організацій господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб [1, с. 44].

У Законі України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Сьогодні визначити реальні масштаби корупції та ефективність заходів, спрямованих на боротьбу з нею досить важко, а тому, оцінку доцільно проводити не за окремими критеріями, а за сукупністю факторів, зокрема, на основі: 1) статистичних даних (вони мають значення для державних органів, зокрема й правоохоронних), 2) рейтингового рівня визначеного міжнародними організаціями (наприклад, Transparency International); 3) ставлення до цього процесу населенням (є найбільш оптимальним критерієм ефективності роботи влади в цьому напрямі).

Загалом можна констатувати, що в Україні корупція, в першу чергу створює загрозу фінансовій стабільності, адже вона не протистоїть формальній економіці, а існує в ній, виступаючи природним і закономірним наслідком легальних статусів господарюючих та керуючих суб'єктів.

Не зважаючи на загальне зниження кількості зареєстрованих корупційних правопорушень і збільшення показників притягнення осіб до відповідальності, загальна кількість корупційних діянь та отриманих від цього матеріальних збитків залишається досить великою, як і рівень сприйняття корупційних явищ населенням [3].

Так, першочерговими реальними заходами спрямованими на вдосконалення державної антикорупційної політики сьогодні можуть стати:

– доопрацювання законів України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих питань накладення арешту на майно з метою усунення корупційних ризиків при його застосуванні», «Про Державне бюро розслідувань»;

– Верховній Раді України доцільно розглянути проекти концепцій змін

до чинного законодавства щодо приведення регулювання фінансування партій і виборчих кампаній у відповідність до міжнародних стандартів (наприклад, підготовлений сумісно IFES-Україна та Transparency International-Україна документ, у якому викладено пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України (Закону «Про політичні партії в Україні» та законів, які встановлюють порядок проведення загальнодержавних та місцевих виборів, а також суміжного законодавства);

– розроблення та схвалення Кабінетом Міністрів України загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН [4].

Підсумовуючи, можна сказати, що цілями антикорупційної політики в Україні має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, шляхом реалізації таких завдань: попередження корупційних правопорушень; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами; відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями; моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації.

Бібліографічні посилання:

1. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. Київ: КНТ, 2008. 368 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Маркєєва О. Д. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. (23).
4. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21-14448.pdf> (дата звернення 04.11.2019).
5. Гаман П.І. Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/3.pdf (дата звернення 04.11.2019).

ПІСОЦЬКА

Каріна Олександрівна,

викладач кафедри адміністративного права,

процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА СПОСОБИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Сьогоднішня наша держава є такою, що явище корупції стало невід'ємною частиною соціально-побутового життя майже чи не кожного українця. В українському суспільстві існує думка, що однією з головних причин існування корупції є надмірна забюрократизованість державних установ та державних службовців. Насправді високий рівень корумпованості державних органів, частково, свідчить про низьку правову обізнаність громадян, та нехтування законами, адже зазвичай у таких випадках альтернативою законного вирішення свого питання використовують «свої зв'язки» і т. ін. Також корупція є побічним наслідком соціально-економічної кризи в державі.

Можемо зазначити, що корумпованість державних органів є проблемою всіх країн світу, хоча і кожна з них бореться з цим явищем.

Чітко закріпленого правового визначення корупції у міжнародних нормативних актах відсутня, але у Довідковому документі Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції вона визначається як «зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях» [1].

В українському законодавстві поняття «корупції» визначено Законом України «Про запобігання корупції». Так, корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Корумпованість системи державних органів в Україні знаходиться на досить високому рівні. Про це свідчить такий показник, як Індекс сприйняття корупції (англ. Corruption Perceptions Index, CPI) — щорічний рейтинг країн світу, що укладається організацією Transparency International [3], згідно якого, Україна займає 120 місце серед 180 країн у 2019 році.

Негативним наслідком корупції для суспільства є поглиблення соціальної нерівності та, як наслідок, збільшення соціальної напруги в країні; укорінення неправового способу життя; знищення авторитету держави, як в сере-

дині самої країни так і на міжнародній політичній арені; підриє економічної системи, порушення прав та свобод людей та громадян тощо.

Сьогодні наша країна знаходиться на хвилі реформування правоохоронної та судової системи. Однією з основних задач реформування є забезпечення законності, прозорості та забезпечення дотримання антикорупційного законодавства.

Корупція змінює сутність правоохоронної діяльності відповідних правоохоронних органів, які у разі корумпування їхніх посадових осіб, перестають виконувати функцію охорони права і перетворюються в інструмент розправи над невинними особами або інструмент неправомірного задоволення особистих чи групових інтересів певних осіб, у тому числі самих посадових (службових) осіб правоохоронних органів [5]. Унаслідок корупційного впливу на суддів, в основу рішень по справах, що перебувають у їх проваджені, кладуться не передбачені законом підстави, які базуються не на обставинах справи, а зумовлені корупційними відносинами[6].

Отже, на сьогодні для України є вкрай важливим почати фактично зменшувати прояви корупції, адже антикорупційне законодавство разом із відповідними контролюючими органами вже існує, але в корумпованому суспільстві це не є гарантією його виконання, тому необхідні більш дієві методи контролю. Одним із можливих способів зменшення проявів корупції в державних органах є мінімізування участі особи в прийнятті рішень та введення електронного прозорого документообігу, що дозволить контролювати особу на будь-якому етапі виконання своїх повноважень.

Бібліографічні посилання:

1. Користін О. Є. Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ / О. Є. Користін, А. І. Посполітак. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 170–176.
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Індекс сприйняття корупції Офіційний сайт Тренсперенсі Інтернешнал Україна. URL:<https://ti-ukraine.org/>
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : від 31.10.2003 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
5. Кирпичников А.И. Взятка и коррупция в России. СПб.: Альфа, 1997. 352 с. URL: <https://lawdiss.org.ua/books/336.doc.html>
6. Гвоздецький В.Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання і протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 583 с.

ФУРСА

Вадим Вікторович,

викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КИР'ЯНОВА

Вероніка Олегівна,

курсант IV курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЗА ПОРУШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ

Сумісництво та суміщення зараз є дуже популярним заняттям, але як показує практика працівники та роботодавці можуть плутатись в цих поняттях. Така плутанина пов'язана перш за все з тим, що ці слова подібні за філологією та правовим значення. Тому щоб з'ясувати, яка відповідальність настає за сумісництво та суміщення, спочатку потрібно встановити, що ж означають ці слова. В законодавстві немає чіткого визначення, ані першого, ані другого поняття, можна обрати із законодавства найбільш вдалі поняття сумісництва та суміщення.

Сумісництво – вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом» [1].

На практиці також, є дуже важливий розподіл роботи за сумісництвом це «внутрішнє сумісництво», коли особа працює у того ж самого роботодавця, що і на основній роботі та «зовнішнє сумісництво», коли особа працює у іншого роботодавця.

Суміщення – це лише виконання працівником на тому ж самому підприємстві поряд зі своєю основною роботою (обумовленою трудовим договором), додаткової роботи за іншою професією, посадою або обов'язків тимчасово відсутнього працівника. І це за умови виконання своєї основної роботи [1].

Якщо розглянути загальні правила сумісництва то законодавство не лише не забороняє таку діяльність, а навпаки в деяких випадках підтримує таку схему діяльності. Але потрібно пам'ятати про те, що службові особи мають певні обмеження, щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю. Тобто, особа яка є представником державної влади (відноситься до однієї з

гілок влади: законодавчої, виконавчої, судової) не може займатись трудовою діяльністю, якої не має в переліку статті 172–4 КУпАП.

Стаття 172–4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності переставляє нам цей перелік діяльності службових осіб, який буде законним, та не буде містити ознак корупції це викладацька, наукова та творча діяльність, медична та суддівська практика, інструкторська практика із спорту [2].

Відповідно до статті 65 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII (далі – Закон) особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень у встановленому законом порядку притягуються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності [3].

Якщо говорити конкретно за нашу тему, то особа буде відповідати у встановленому законом порядку, а саме вона понесе адміністративну відповідальність передбачену главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Також, особа може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу.

Що ж до вищезазначеної статті 172-4 КУпАП то вона тягне за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією отриманого доходу від підприємницької діяльності чи винагороди від роботи за сумісництвом [2].

Адміністративні стягнення за вчинення правопорушень, передбачених статтею 172-4, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення [4].

Сумісництво та суміщення є дуже важливим та корисним заняттям для службової особи, адже відбувається самореалізація та самовдосконалення, передання свого досвіду іншим, важливий внесок у суспільство. Але потрібно пам'ятати, якими саме видами діяльності можна займатись, коли ти являєшся службовою особою, та яка буде відповідальність службових осіб за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення, а також відповідальність за корупційні злочини в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Сумісництво і суміщення. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-zarplaty-i-kadry-3-sovmestitelstvo-i-sovmeshheniepochuvstvujte-raznicu>
2. Повітряний кодекс України: Закон України від 19.05.2018 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 48-49. 263 с.
3. Види юридичної відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL: <http://zt.sfs.gov.ua/diialnist/zapobigannya-proyavam-koruptsii/informatsiyi-materiali/347155.html>
4. Бугайчук К.Л. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 21 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАКОРДОННІЙ ПРАКТИЦІ

ДЕМИДОВА

Людмила Миколаївна,
головний науковий співробітник відділу
дослідження проблем кримінального
та кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, професор

ПАЩЕНКО

Олександр Олександрович,
провідний науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального
та кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
доктор юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ЗАКОНОПРОЕКТІ «ПРО ОБІГ ЗБРОЇ»: НАУКОВО-ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК НА ПРОЕКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ, реєстр. № 1222

У межах дослідження фундаментальної теми «Проблеми формування сучасної доктрини кримінального права України» члени творчого колективу беруть активну участь у тлумаченні певних норм чинного Кримінального кодексу України (далі – КК або КК України) шляхом підготовки науково-правових висновків на запити державних і громадських організацій, адвокатів, окремих громадян, інших суб'єктів. Так, за дорученням керівництва Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України науковцями Інституту: головним науковим

співробітником, керівником наукових робіт, д.ю.н., професором Л. М. Демидовою і провідним науковим співробітником, д.ю.н., доцентом О. О. Пащенко вивчено та проаналізовано лист голови Комітету з питань правоохоронної діяльності Д. А. Монастирського (вих. № 04-27/3-73 від 13 вересня 2019 р.) та електронну версію пакету матеріалів законопроекту, розміщеного на веб-сайті Верховної Ради України.

Одним із завдань, що виконують науковці під час підготовки науково-правового висновку, є вивчення та аналіз проекту нормативно-правового акту на предмет його відповідності антикорупційному законодавству з метою виявлення можливих корупційних ризиків. При цьому науково-правовий висновок не є антикорупційною або будь-якою іншою експертизою. Такий висновок є науково-правовим документом, в якому фіксуються результати наукового аналізу положень (норм) проекту документу, зокрема, щодо можливих корупційних ризиків.

У законопроекті (реєстр. № 1222) у розділах I – VIII (статті 1-42) та Прикінцевих положеннях (пункти 1-11) визначено правовий режим власності на зброю, встановлюються основні права та обов'язки громадян і юридичних осіб щодо виробництва, набуття, володіння, відчуження та використання зброї та боєприпасів і регулюються інші суспільні відносини, що безпосередньо з цим пов'язані. Крім того, пп. 12.1 п. 12 Прикінцевих положень передбачено внесення до Кримінального кодексу України з новою редакцією його ст. 263 «Незаконне поводження зі зброєю»:

«Стаття 263. Незаконне поводження зі зброєю

1. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, без передбаченого законом дозволу -

караються позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї, забороненої законом у цивільному обігу -

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вибухових речовин (крім пороху та капсулів, що використовуються для спорядження боєприпасів) або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу –

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

4. Використання зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв, набутих без передбаченого законом дозволу, як знаряддя чи засіб вчинення злочину, відповідальність за який передбачена статтями 110, 112, 113, 121, 122, 129, 146, 147, 187, 189, 194, 261, 294, 342, 345, 345¹, 346, 347, 347¹, 348, 348¹, 349, 349¹, 350, 352, 377, 378, 379, 398, 399, 400 цього Кодексу –

караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років

5. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона

добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Примітка.

Не містять складу злочину і не мають наслідком кримінальну відповідальність за ст. 263 Кримінального кодексу дії, пов'язані із виготовлення і зберігання аналогів старовинної вогнепальної зброї, незалежно від мети виготовлення.»

Дослідивши положення законопроекту, науковці Інституту дійшли таких висновків.

1. Погоджуємось з наведеними в Пояснювальній записці аргументами щодо необхідності утвердження в державі режиму законності. Як зазначають автори законопроекту, «за даними організації Small Arms Survey (Женева, Швейцарія), яка досліджує питання обігу нелегальної вогнепальної зброї у світі, в Україні в незареєстрованому обігу перебуває від 3 до 5 млн. одиниць вогнепальної зброї. Наявність збройного конфлікту на Сході України призвів до того, що з зони бойових дій на територію України потрапило, за деякими оцінками, від 700 до 800 тисяч одиниць вогнепальної зброї. Звичайно, що більшість з них перебуває в руках у громадян, які не мають наміру використовувати її в якості знаряддя злочину, але велика кількість з неї потрапила і в руки злочинного елемента».

До цих тверджень можемо додати, що за інформацією інших міжнародних організацій-експертів кількість одиниць вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, а також вибухових речовин, в Україні в разі перевищує наведені цифри. При цьому, враховуючи наявність воєнних дій на Сході України і неконтрольовану з боку держави озброєність населення, питання забезпечення громадської безпеки з введенням контролю за обігом зброї та інших предметів підвищеної загальної небезпеки є найактуальнішими в діяльності органів державної влади. Вирішення цієї проблеми може бути здійснено різними способами і в цьому для України насамперед є корисним досвід інших країн.

Про зарубіжний досвід автори Проекту згадують в Пояснювальній записці. Однак, не наведено жодних даних щодо країн, де йде війна, як це фактично відбувається в Україні, тому авторське підтвердження доцільності легалізації зброї в умовах воєнних дій є непереконливим.

На наш погляд, введення режиму легалізації зброї, що пропонується авторами законопроекту, *можливо виключно в мирних умовах* після проведення низки заходів з метою спонукання населення до добровільної здачі нелегальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин. У сучасних умовах воєнних дій прийняття законопроекту може привести до негативних наслідків і ще більше ускладнити соціальну ситуацію в Україні зі значним зниженням рівня контрольованості обігу зброї та інших небезпечних предметів з боку держави.

2. Крім того, на наш погляд, є *небезпечним* законодавче закріплення

моменту набуття права власності на цивільну зброю і боєприпаси громадянам України, – якщо такі *особи досягли шістнадцяти років* (ч. 1 ст. 11 Проекту). Таке право може бути виключно у повнолітніх осіб, яким, зокрема, у разі призову на військову службу держава довіряє зброю.

Озброєність підлітків, яким притаманна підліткова зухвалість, схильність до протиставлення себе іншим особам тощо, може обернутися для суспільства заподіянням тяжких наслідків у виді смерті людей або значної шкоди їх здоров'ю.

3. Що стосується нової редакції ст. 263 КК України, то з пропозиціями авторів Проекту в цілому ми погоджуємося. Разом з тим висловлюємо низку зауважень:

– пропонується редакція статті містить Примітку, якої немає у чинній редакції. В цій Примітці зазначається, що не містять складу злочину і не мають наслідком кримінальну відповідальність за ст. 263 КК дії, пов'язані з виготовленням і зберіганням аналогів старовинної вогнепальної зброї, незалежно від мети виготовлення. Стосовно цього слід зазначити, що такий предмет як «аналоги старовинної вогнепальної зброї», так само як і взагалі «аналоги зброї», «старовинна вогнепальна зброя, що виготовлена до 1877 року, та її копії за умови, що з неї не можна стріляти боєприпасами, призначеними для забороненої в цивільному обігу вогнепальної зброї, або боєприпасами до вогнепальної зброї, введення якої в цивільний обіг потребує спеціального дозволу» *необхідно визначити в законодавчому акті (можливо в тексті цієї Примітки)*. Така старовинна вогнепальна зброя не може бути здатною для використання як вогнепальна зброя за своїм цільовим призначенням і технічними характеристиками.

Також словосполучення «, незалежно від мети виготовлення» з тексту Примітки доцільно виключити;

– заслугове на увагу викладена позиція щодо виділення як обставини, що обтяжує покарання за «використання зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв, набутих без передбаченого законом дозволу, як знаряддя чи засіб вчинення злочину, відповідальність за який передбачена статтями 110, 112, 113, 121, 122, 129, 146, 147, 187, 189, 194, 261, 294, 342, 345, 345¹, 346, 347, 347¹, 348, 348¹, 349, 349¹, 350, 352, 377, 378, 379, 398, 399, 400 КК» (ч. 4 ст. 263 Проекту). Такий підхід є певною мірою новаторським і заслугове на схвалення. Водночас викликає здивування, чому автори законопроекту при визначенні предметів злочину обмежилися вказівкою лише на їх набуття «без передбаченого законом дозволу» та оминули своєю увагою вогнепальну зброю «заборонену у цивільному обігу». Вражаючи властивості останньої є навіть потужнішими, ніж у предметів першої групи, з її допомогою вчинення перелічених у ч. 4 злочинів є набагато ефективнішим, а тому, з нашої точки зору, відповідна вказівка мала би бути зроблена. Порівняння санкцій частин 2 і 4 статті 263 КК, що пропонується, підтверджує цей висновок.

Загальний висновок. Проект Закону України «Про зброю» (реєстр. № 1222) у частині:

– запровадження правового режиму власності на зброю в сучасних умовах воєнних дій на Сході України *є передчасним*. Його прийняття Верховною Радою України може ускладнити криміногенну ситуацію в країні, привести до нових жертв;

– внесення змін до Кримінального кодексу України з новою редакцією ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю» *заслуговує на підтримку* і може бути прийнято Верховною Радою України *з урахуванням наведених у цьому Висновку зауважень*.

До наведеного додамо, що легалізація зброї в умовах воєнних дій на Сході України може супроводжуватися не тільки зменшенням рівня контрольованості за обігом зброї з боку державних органів та ускладненням криміногенної обстановки в країні, а й і створенням нових або модернізованих корупційних ризиків (для підкupu службових осіб публічного права, зловживання владою або службовим становищем такими особами, зловживання впливом тощо).

ВЕРЕША

Роман Вікторович,

професор кафедри кримінального

та адміністративного права

Академії адвокатури України,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

НОРМАТИВНА ДЕФІНІЦІЯ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Корупція має властивість не лише дуже швидко розповсюджуватися у сприятливих для неї умовах, але і пристосовуватися до якісних змін у суспільстві (соціально-економічних, політичних, культурних), що тягне за собою виникнення нових правопорушень, у тому числі і злочинних, корупційного характеру. З іншого боку, така злочинність не лише сама пристосовується до змін у суспільстві, але і здатна пристосовувати суспільство (окремі його сфери) для своїх потреб. А тому національні законодавці не завжди мають змогу відреагувати на виникнення нових корупційних злочинів настільки швидко, щоб виробити ефективні заходи запобігання їм на рівні кримінального законодавства. Це є аргументом на користь того, що у національному та міжнародному кримінальному законодавстві необхідно закріпити поняття корупційного злочину, оскільки це дозволить швидко ідентифікувати нові корупційні злочини відповідно до закріплених на законодавчому рівні ознак.

Зважаючи на суспільну небезпечність корупційних злочинів та їх широку розповсюдженість, практично всі країни мають інструмент для антикорупційної боротьби репресивними (каральними) засобами. Переважна більшість національних кримінальних кодексів різних країн містять норми, що встановлюють відповідальність за корупційні злочини. До них, передусім, відносять злочинні діяння, пов'язані із одержанням, пропозицією неправомірної вигоди, підкупом, незаконним збагаченням.

Одним із основних детермінантів корупційних злочинів є особливості історичного розвитку країни [1, с. 54], протягом якого вироблялося та вкорінювалося ставлення до корупції як явища – не стільки позитивне, скільки терпиме, що певним чином сприяло розвитку цього явища. Серед інших можна виділити відсутність політичної волі у суспільстві, що обумовлює неможливість неупередженого застосування антикорупційних законів; високий рівень бюрократії у сфері державного регулювання; низька зарплата державних службовців; низька ймовірність виявлення і покарання тих, хто вчинює корупційні злочини; низький розвиток культури в усіх сферах суспільного життя та моральності у суспільстві. Все це виховує терпимість до корупції у суспільстві.

Враховуючи вказані детермінанти, засоби протидії є ефективними лише у тому випадку, якщо вони будуть спрямовані на подолання причин та умов корупційних злочинів на національному рівні. Такими можуть бути такі: реалізація державою політики залучення до боротьби із корупційними злочинами інститутів громадського суспільства та населення, формування та встановлення контролю над корупцією; реалізація принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та місцевого управління; контроль над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління. Але головними серед заходів запобігання корупційним злочинам повинні стати ті, що спрямовані на зміну свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян. За таких умов кримінально-правові заходи боротьби із корупцією будуть ефективно застосовуватися на національному рівні. Ці заходи є універсальними і повинні знайти нормативно-правове закріплення у всіх державах, які мають на меті подолати корупційну злочинність.

Крім репресивних заходів боротьби із корупційними злочинами, які полягають у призначенні суворого кримінального покарання, існують і менш кардинальні, але більш ефективні засоби – превентивні. Ці заходи можуть розроблятися у межах широкого кримінологічного дослідження, яке включає в себе аналіз показників корупції, їх детермінанти та динаміку [2, с. 86].

Одним із дискусійних питань є закріплення на законодавчому рівні поняття корупційних злочинів. Відсутність єдиного універсального поняття корупційних злочинів негативно позначається на виробленні загальних заходів боротьби із такими злочинними проявами на рівні національної протидії злочинності [3, с. 366], оскільки відсутність визначення загальних ознак коруп-

ційних злочинів створюють можливість не притягнення до відповідальності осіб за вчинення злочинів корупційного характеру. Це у свою чергу може створити ілюзію безкарності саме за корупційні злочини. Тому потрібне більш загальне визначення, яке буде максимально повно охоплювати ознаки корупційних злочинів.

Важливість превентивних засобів боротьби із корупційними злочинами важко переоцінити, адже вони: допомагають встановити заходи запобігання корупційним злочинам серед населення; полегшують викриття корупційних злочинів; можуть полегшити розслідування цих злочинів, забезпечивши відповідні органи потрібною інформацією. При цьому можна констатувати, що недостатньо досліджені і заходи боротьби із корупційними злочинами. Висловлюється думка про те, що одним із найбільш ефективних засобів боротьби із корупцією у сфері державного управління є встановлення режиму меритократії («влади достойних»), що надасть перевагу у боротьбі із корупційною злочинністю у державному секторі управління [4, с. 520]. Дійсно, принцип меритократії дасть змогу контролювати сфери, в яких найбільш розповсюджені корупційні злочини, а також допоможе змінити суспільну свідомість у частині нетерпимості до корупційних проявів в усіх сферах життєдіяльності.

Важливими заходами запобігання та боротьби із корупційною злочинністю визнаються послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя; публічність влади, прозорість прийняття державних та адміністративних рішень; розроблення ефективних механізмів щодо контролю діяльності органів державної влади для формування громадянського суспільства; контроль за фінансовою діяльністю державних службовців (встановлення обов'язкового правила для державних службовців щодо надання детальної інформації стосовно всіх фінансових активів, зобов'язань та зв'язків такої особи, звітність про доходи та комерційні операції, інформація про «зовнішній» дохід, продаж та купівлю будь-якого активу тощо). Такий захід може мати успіх у боротьбі із корупційними злочинами, але це потребує розроблення чіткого механізму такого контролю, що вимагає глибокого дослідження даної сфери контролювання.

Бібліографічні посилання:

1. Shashkova Anna, Russian specifics of combating corruption. // Kutafin university law review, Volume 2 May 2015 Issue 1(3), p. 52-67.
2. Gumerov Timur A., Habibullin Nail E., Khodzhiev Alisher R., Galeev Nail R., Mukhametgaliev Iskandar G. Concept and criminological characteristics of corruption criminality // The Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2016. Vol 19, p. 82-87.
3. Dadašov Ramin, Mungiu-Pippidi Alina. Measuring Control of Corruption by a New Index of Public Integrity// European Journal on Criminal Policy and Research. 2016. September 2016, Volume 22, Issue 3, p. 363–367.
4. Charron Nicholas, Dahlström Carl, Lapuente Victor. Measuring Meritocracy in the Public Sector in Europe: a New National and Sub-National Indicator. // // European Journal on Criminal Policy and Research. 2016, Volume 22, Issue 3, p. 499-523.

ЧАПЛИНСЬКИЙ

Костянтин Олександрович,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЄФІМОВ

Микола Миколайович,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ,
ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ
МОРАЛЬНОСТІ**

Вчинення злочинів проти моральності в багатьох випадках характеризується своїм поєднанням з корупційними правопорушеннями. Загалом, корупційні правопорушення самі по собі несуть значний негатив для функціонування правової держави, відповідної європейським стандартам. В свою чергу, у випадках, коли вони пов'язані зі вчиненням інших кримінально караних діянь, їх суспільна небезпека зростає в геометричній прогресії. Адже в суб'єктами правопорушення буде ставати все більша і більша кількість осіб. Серед найбільш небезпечних та поширених кримінально караних посягань в сфері моральності необхідно виділити такі: ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів; сутенерство; втягнення особи в заняття проституцією; створення та утримання місць розпусти; звідництво; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Як зазначають окремі автори, новітній період розвитку суспільних відносин обумовив кількісне зростання злочинності. Удосконалюються різноманітні засоби, методи та прийоми її діяльності, виникає безліч організованих злочинних угруповань, спілкування яких забезпечується використанням новітніх технологій. В той же час залишаються актуальними питання забезпечення основоположних прав та свобод людини, її життя та здоров'я, моральних цінностей. Важливим аспектом цього є попередження та розслідування злочинів проти моральності. Адже за багатовіковий період існування проституції як суспільного явища соціумом не визначено чіткого ставлення ні до неї, ні до повій, ні до конкретних заходів протидії «комерційному сексу»

[3, с. 24]. Якраз з вчиненням, зокрема, і зазначених діянь виникають ризики вчинення корупційних правопорушень.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [4].

З огляду на те, що в КК України чітко передбачено відповідальність за досліджувані кримінальні правопорушення, то, зрозуміло, що в нашій країні це діяння є посяганням на відповідні суспільні відносини (відповідно до родового об'єкта – на моральні). Тому за будь-яких змін у законодавстві, це діяння повинно розслідуватись, вина осіб в його вчиненні доводиться і, в підсумку, останні повинні нести за це встановлену законом відповідальність [1, с. 135].

Слід зазначити, що вчинення злочинів проти моральності може бути пов'язане з рядом кримінальних корупційних проявів. Наприклад, це може бути зловживання владою або службовим становищем (стаття 364 КК України), вчиненому з корисливих мотивів для прикриття діяльності з надання послуг інтимного характеру або створення та утримання місць розпусти; перевищенні влади або службових повноважень (стаття 365 КК України) при виявленні фактів сутенерства; одержання хабара (стаття 368 КК України) для замовчення виявлення факту ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів тощо.

В свою чергу, О. М. Литвак серед типових факторів поширення корупційних діянь в Україні виділяє такі: 1) відсутність сприятливого правового та організаційного режиму діяльності вітчизняного виробника, особливо щодо сплати податків, одержання бюджетних коштів, що сприяє постійному пошуку шляхів протиправного вирішення цих питань; 2) інтеграцію організованої злочинності із суб'єктами підприємницької діяльності; 3) правову незахищеність суб'єктів підприємницької діяльності від зловживань, протидії та вимагань з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях; 4) відсутність стабільного й збалансованого законодавства; 5) відсутність інвестиційної альтернативи «тіньовим» капіталам; 6) втрату історичних традицій, моральних і етичних норм; 7) значне розшарування населення за обсягом доходів, унаслідок чого на тлі збільшення кількості заможних людей значна частина державних службовців не має навіть помірного достатку, що об'єктивно сприяє корупційним проявам [2, с. 12].

В свою чергу, нами у результаті анкетування працівників поліції були виділені такі умови, що сприяють вчиненню злочинів проти моральності:

– розповсюджене рекламування у ЗМІ, мережах Internet або мобільних

телефонних мережах надання інтимних послуг (95 %);

- приховане (замасковане) місце розташування місць розпусти (79 %);
- широкий спектр інтимних послуг із гнучкою фінансовою політикою або наявність «товару» будь-якої цінової категорії (58 %);
- відсутність сприятливого правового та організаційного режиму діяльності щодо сплати податків (52 %);
- значний кримінальний досвід роботи злочинців у сфері надання інтимних послуг – «секс-бізнесу» (31 %);
- втрата історичних традицій, моральних і етичних норм (12 %).

Підсумовуючи, зазначимо, що для протидії корупційним діянням, які пов'язані зі вчиненням злочинів проти моральності, держава повинна провести ряд комплексних заходів. Зокрема, створити оптимальний порядок відбору кадрів на державну службу та визначити об'єктивні критерії для їх кар'єрного зростання. Також забезпечити державних службовців відповідною оплатою їхньої праці та набором соціальних пільг, що певною мірою буде стимулювати їх роботу. Крім того, вважаємо, реалії європейського напряму розвитку України зумовлюють необхідність переосмислення ряду питань: щодо легалізації сфери надання послуг інтимного характеру, щодо впровадження ефективної системи оподаткування зазначеної діяльності, щодо створення відповідних органів контролю за визначеною сферою. Вирішення цих питань, а також проведення зазначених заходів, на наше переконання, дозволить значно зменшити кількість корупційних проявів, що пов'язані зі вчиненням злочинів проти моральності, та ефективно протидіяти їм.

Бібліографічні посилання:

1. Єфімов М.М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.
2. Литвак О.М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 1997. 20 с.
3. Назаренко К.Ю. Розслідування злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2016. 218 с.
4. Про запобігання корупції: Закон України. *ВВР України*. 2014. № 49. Ст. 2056.

БАБАНІН

Сергій Володимирович,

доцент кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Розділ XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини КК України, одним з призначень якого є запобігання корупції, зазнав кілька десятків змін та доповнень [1]. Однак прийняття окремих з цих змін не є, на наш погляд, достатньо теоретично та практично обґрунтованим.

Викликає сумніви доцільність обмеження кола суб'єктів перевищення влади або службових повноважень лише працівниками правоохоронних органів (ст. 365 КК). Таке обмеження суперечить, на наш погляд, логіці встановлення кримінальної відповідальності у розділі XVII Особливої частини КК України. Так, за зловживання владою або службовим становищем передбачена відповідальність всіх службових осіб (ст.ст. 364, 364¹ КК) і не тільки (ст. 365² КК), а за перевищення – лише певної категорії таких осіб. Вважаємо, що за таке діяння повинна передбачатись відповідальність всіх службових осіб, а вчинення його працівником правоохоронного органу слід визнавати обтяжуючою (кваліфікуючою) ознакою. Одним з можливих варіантів законодавчого вирішення цього питання можливе виключення ст. 365 з КК України і включення наведеної вище ознаки як особливо кваліфікуючої зловживання владою або службовим становищем, передбачене ст. 364 КК.

Також, на нашу думку, викликає сумніви доцільність встановлення кримінальної відповідальності за прийняття службовою особою пропозиції, обіцянки неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища (ч. 1 ст. 368 КК). Схожі за об'єктивними та суб'єктивними ознаками склади злочинів містяться і у ст.ст. 368³, 368⁴, 369, 369² КК.

Існування цих складів злочинів не лише, на наш погляд, не сприяє викоріненню корупції і такого її прояву як так зване хабарництво, а й навпаки створює небезпечний прецедент законодавчого закріплення караності виявлення умислу, що може привести до певного свавілля у кримінальному судочинстві, адже, як відомо, між помислами людини та її реальними діями часто

існує величезна прірва, яка у процесі кримінального судочинства повинна заповнюватися не довільними судженнями про існування злочинної волі, а конкретними злочинними діями, що підтверджують її рішучість реалізації.

На складність виявлення та документування таких злочинів вказують і практичні працівники Національної поліції України, які не мають достатнього правового підґрунтя для проведення необхідних оперативно-розшукових заходів, що, у свою чергу, ускладнює, а, найчастіше, унеможливорює проведення гласних та негласних слідчих дій по цій категорії кримінальних проваджень.

Поодинокі випадки притягнення до кримінальної відповідальності за такі діяння з урахуванням їх широкої поширеності суперечать принципу невідворотності відповідальності та покарання, а тому не сприяють зміцненню принципу законності в цілому у державі.

Крім того, на наш погляд, не є виправданим формальне визначення істотної шкоди та тяжких наслідків у примітці до ст. 364 КК лише як матеріальної шкоди (залежно від кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). Такий підхід виключає можливість визнання істотною шкодою або тяжкими наслідками випадки спричинення шкоди здоров'ю, життю людини, нематеріальним правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Тому вважаємо за доцільне повернення понять істотної шкоди та тяжких наслідків у примітці до ст. 364 КК до попередньої редакції, в якій відповідна кількість неоподатковуваних мінімумів доходів громадян враховувалась лише у випадках завдання матеріальних збитків [2, с. 170]. Нематеріальна ж шкода була оціночним поняттям і встановлювалась у кожному випадку вирішення питання притягнення до кримінальної відповідальності тієї чи іншої службової особи.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 31.10.2019).
2. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 серпня 2012 року). Харків: Одісей, 2012. 232 с.

БЛЕЦЬКИЙ
Андрій Володимирович,
молодший науковий співробітник
Міждисциплінарного
науково-освітнього центру
протидії корупції в Україні
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
кандидат юридичних наук

**НОВАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ
ІЗ ПРИЙНЯТТЯМ ЗАКОНУ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ
УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»
ЩОДО ВИКРИВАЧІВ КОРУПЦІЇ»**

Оновлення влади в Україні, яке відбулось протягом цього року, ознаменувало собою численні законодавчі зміни. Ці зміни торкнулися багатьох сфер суспільного життя: економічної, соціальної, політичної. На особливу увагу заслуговують зміни, які відбулися в сфері протидії корупції, а саме прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» №1010.

Законодавчі зміни щодо захисту викривачів, у тому числі корупції, намагались прийняти протягом останніх п'яти років. На початку це було у вигляді доволі прогресивного на той час Проекту Закону «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» №4038а, який передбачав: широку дефініцію викривача, надійні гарантії захисту трудових прав викривачів, створював спеціальний інституційний механізм захисту викривачів, захищав їх від кримінального переслідування надавав фінансові гарантії викривачам, гарантував їм анонімність та конфіденційність тощо [1]. На жаль, на той час цей законопроект не знайшов відповідної політичної волі і відтак не був розглянутий Верховною Радою України 8 скликання.

Надалі, була спроба захистити викривачів Проектом Закону «Про захист викривачів корупції», який було підготовлено Національним агентством з питань запобігання корупції. Цей Проект Закону, за словами експертів, не відповідав тогочасним тенденціям у цій сфері та мав значно вужчий предмет регулювання, ніж прийнято було застосовувати у контексті захисту викривачів [2].

І, нарешті, остання спроба виявилась найбільш вдалою – новим Парламентом було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» №1010. На відміну від попередніх двох законопроектів, цей вносить зміни в існуючий Закон України «Про запобігання корупції», а саме доповнює Розділ VII статтями

53¹-53⁹. Положення цих статей запроваджують канали для повідомлення інформації (внутрішні, регулярні і зовнішні); передбачають фінансування та виплату компенсацій викривачам корупції; створюють механізм захисту трудових прав викривачів тощо. Окрім іншого, Законом №1010 передбачається внесення змін до Кримінального кодексу України (далі – КК України) з метою нівелювання надмірної кримінальної відповідальності за розкриття інформації. Пропонуємо розглянути ці зміни детальніше.

Автори законопроекту запропонували такі зміни до КК України:

– *ст. 172 КК України (Грубе порушення законодавства про працю)*: включено новий мотив вчинення незаконного звільнення працівника з роботи, а саме, у зв'язку з повідомленням ним як викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»;

– *ст. 182 КК України (Порушення недоторканності приватного життя)*: додати примітку до статті, якою передбачено, зокрема, звільнення викривача від кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину;

– *ст. 231 КК України (Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю)*: додати примітку до статті, якою передбачено звільнення викривача від кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину [3].

Зміни до останніх двох статей викликають певні сумніви з огляду на усталені підходи до розуміння приміток до статей КК України. Учені погоджуються, що примітки до статей КК України класифікуються за різними ознаками: за змістом (примітки-дефініції, примітки-критерії, примітки особливої дії), за сферою дії (окремі та комплексні), за побудовою (прості та складні), за способом формулювання (описові, відсилочні, бланкетні, відсилочно-бланкетні та змішані (комбіновані) [4, 5]. Натомість, запропоновані в Законі №1010 примітки до ст. ст. 182 і 231 КК України не підпадають під жодну з вказаних класифікацій. Як правильно вказує Тростюк З.А., такі норми скоріше є винятками, в яких передбачається обмеження дії конкретної статті КК України у зв'язку з особливими обставинами [4, с. 304]. До прикладу, саме в ч.2 ст. 385 КК України (*відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків*), а не в примітці до неї, передбачено, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за відмову давати показання під час провадження досудового розслідування або в суді щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Та ж сама логіка прослідковується і в ч. 2 ст. 396 КК України (*приховування злочину*). З цього вбачається, що автори Закону №1010 не врахували існуючі у науці кримінального права підходи і створили абсолютно нову правову конструкцію, яка вибивається із загальної структури КК України.

До того ж, запропонованими змінами було створено спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності в Особливій частині КК Украї-

ни. Ю.В. Баулін слушно відзначає, що тенденція до збільшення кількості спеціальних видів звільнення особи від кримінальної відповідальності на сьогодні отримала суперечливу оцінку. У науці кримінального права й досі точаться суперечки стосовно місця спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності [6, с. 200]. Ми, своєю чергою, підтримуємо думку щодо узагальнення і уніфікації усіх існуючих підстав звільнення від кримінальної відповідальності і закріплення їх у відповідному Розділі Загальної частини КК України. Створення приміток до статей Особливої частини КК України, які передбачають норми щодо спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності є недоцільним і, на жаль, показує розрив між наукою і законотворчою діяльністю.

Вищевказані обставини приводять нас до висновку, що автори Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» №1010 знехтували юридичною технікою і логікою побудови чинного КК України. На жаль, існуюча ситуація із прискореним режим законодавчого процесу створює передумови для ігнорування усталеної сукупності методів і прийомів, які використовуються при розробці нормативно-правових актів.

Бібліографічні посилання:

1. Нестеренко О.В., Шостко О.Ю. Правовий захист викривачів. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2016. 94 с.
2. Експертний висновок на проект Закону України «Про захист викривачів корупції». URL: http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873501-ekspertniy-visnovok-na-proekt-zakonu-ukrayini-pro-zahist-vikrivachiv-koruptsiyi#_ftn1 (дата звернення 29.10.2019).
3. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про запобігання корупції" щодо викривачів корупції: від 29.08.2019 № 1010. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66253 (дата звернення 29.10.2019 р.).
4. Тростюк З.А. Юридична природа та перспективи використання приміток у Кримінальному кодексі України. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 302-307.
5. Зінов'єва І.А. Деякі питання використання приміток у Кримінальному кодексі України. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Х.: Право, 2012. Вип. 23. с. 223-232.*
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 185-207.

ЄФІМОВА

Інна Веніамінівна,

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін

Університету митної справи та фінансів,

кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У МИТНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Головним напрямком протидії злочинності з точки зору забезпечення спокою, безпеки, стабільності суспільства, прав, свобод, законних інтересів громадян є її попередження. У кримінології попередження злочинності розглядається як багаторівнева система державних і громадських заходів, спрямованих на виявлення, усунення, ослаблення або нейтралізацію причин і умов злочинності, злочинів окремих видів і конкретних діянь, а також на утримання від повернення на злочинний шлях людей, умови життя і поведінка яких вказують на таку можливість [1; 2]. Попередження злочинності є частиною соціально-правової політики держави і являє собою складний комплекс різноманітних заходів впливу: економічних, соціально-політичних, правових, психологічних, виховних, організаційних та інших, вимагає зусиль багатьох людей, значних матеріальних витрат, ресурсного забезпечення [3].

Функція загальносоціальної профілактики послідовно здійснюється суспільством в процесі його економічного, соціального, політичного та правового розвитку. Загальносоціальне попередження злочинності пов'язане з найбільш значущими і довготривалими видами соціальної діяльності, здійснюється в процесі вирішення великомасштабних соціальних завдань, безпосередньо не призначених для попередження злочинів, але саме їх рішення істотно позначається на рівні злочинності.

Заходи профілактики економічної злочинності в митній сфері України загальносоціального рівня були детально досліджені рядом як вітчизняних так і зарубіжних вчених [3-5].

Безсумнівно, у досліджуваній нами області суспільних відносин, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю, характер загальносоціального попередження злочинів має певні особливості. Звісно ж, що вони пов'язані, головним чином, з еволюційним пом'якшенням протиріч між державою і учасниками зовнішньоекономічної, в тому числі митної діяльності, формуванням митної політики в аспекті забезпечення розумного балансу між інтересами держави і учасниками зовнішньоекономічної діяльності.

Найважливішою функцією досліджуваного напрямку державно правової діяльності є забезпечення своєчасного надходження до доходної частини федерального і місцевого бюджетів грошових відрахувань за рахунок встановлених законом митних платежів. При цьому держава прагне забезпечити також

саме той обсяг платежів, який відповідає обсягу офіційно зафіксованим зовнішньоекономічної діяльності господарюючих суб'єктів, незалежно від форм їх власності та організаційно-правової структури об'єктивних причин актуалізувало такий глобальний напрямок митної політики як охорона власне державних інтересів у фінансово-економічній сфері митної діяльності України.

У зв'язку з цим при визначенні основних напрямків митної політики і прийомів її реалізації законодавцю слід орієнтуватися на об'єктивний і постійний характер збігу основного інтересу держави та інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності як фактор, що дозволяє оптимізувати відношення. Основним інтересом суб'єктів тут явно виступає досягнення високих матеріально-фінансових результатів діяльності, пов'язаної з імпортом-експортом товарів і послуг. Організація здійснення митної політики, її якість і результативність, на наш погляд, прямо залежать від ступеня збалансованості, поєднання економічного інтересу держави та інших суб'єктів, адекватності норм загальнообов'язкового характеру або забороненої поведінки в сфері митної діяльності можливостям досягнення компромісу між інтересами держави і цілями діяльності господарюючих суб'єктів, які законом прямо пов'язані з отриманням прибутку.

Зміст спеціального попередження злочинів, вчинених у сфері митної діяльності, слід розглядати в контексті тіньової економіки як родового поняття, сформованого в теорії кримінології, і широко сприйнятого практикою. Економічна злочинність, також як і тіньова економіка, частиною якої вона є, – складне антисоціальне явище.

У кримінологічній літературі поширене твердження, що однією з причин неефективності правових заходів щодо протидії злочинам, пов'язаним із зовнішньоекономічною та митною діяльністю, є невисокий рівень професійної підготовки співробітників правоохоронних органів, службова діяльність яких безпосередньо пов'язана з протидією даним злочинам. Відповідно, в якості одного із заходів спеціального попередження практично всі дослідники називають підвищення якості професійної підготовки співробітників [1; 2].

Також, необхідно відзначити, що проблеми спеціального попередження досліджуваної групи злочинів пов'язані зі складністю механізму здійснення останніх, постійною модифікацією прийомів злочинної діяльності. Характерно, що така модифікація є прямою реакцією на зміну і вдосконалення норм, покликаних впорядкувати діяльність, пов'язану з переміщенням товарів через митний кордон України.

Таким чином, попередження залишається головним напрямком діяльності держави з протидії злочинності в сфері митної діяльності, при цьому метою даної діяльності є істотне зниження рівня злочинності до тих порогів, які не утворюють загрози економічній безпеці України, здійснювати контроль держави над злочинністю. Основою ефективності системи попередження злочинності у сфері митної діяльності є правова держава і відповідний йому механізм реалізації правовідносин у різних сферах суспільного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінологія: навчальний посібник: заг. ред. докт. юрид. наук. проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2010. 312 с.
2. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. К.: Ін Юре, 2007. 424 с.
3. Давиденко Л.М. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы: моногр. / Л.М. Давиденко, А.А. Бандурка. Х.: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. 378 с.
4. Антипов В. Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення). К.: Ірпінськ; ДПД КФ, 2006. 1039 с.
5. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика. К.: Юридична практика, 2003. 923 с.

ЛЮДВІК

Валентин Дмитрович,

доцент кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

**СТАТТЯ 366¹ КК «ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ»: КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН ЧИ ЗЛОЧИН,
ПОВ'ЯЗАНИЙ З КОРУПЦІЄЮ?**

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 2 жовтня 2019 року примітку до статті 45 Кримінального кодексу України після цифр "365-2" доповнено цифрами "366- 1"[1]. Таким чином до корупційних кримінальних правопорушень (корупційних злочинів) законодавцем віднесено кримінальне правопорушення передбачене ст. 366-1 КК «Декларування недостовірної інформації». Необхідність внесення зазначених змін обґрунтовувалась неефективною роботою Національного агентства з питань запобігання корупції і потребою дальшого вдосконалення законодавчого регулювання його діяльності [2]. Але виникає питання: «А чи є кримінальне правопорушення (злочин) передбачений ст. 366-1 КК корупційним кримінальним правопорушенням (корупційним злочином)?»

Відповідно до ст.1 ЗУ «Про запобігання корупції» корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [3].

Виходячи з цього визначення ми можемо стверджувати, що корупційне правопорушення (в тому числі і кримінальне) повинно містити ознаки корупції. Корупція (відповідно до ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції») це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей). Виходячи з цього визначення виділяють такі форми корупції та такі їх ознаки [4;46] (табл. 1):

Таблиця 1

Форми корупції	Ознаки корупції		
	Діяння	Неправомірна вигода	Суб'єкт
Перша	Використання службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.	Неправомірна вигода як мета діяння.	Спеціальний – особа, зазначена в ст. 3 Закону
Друга	Прийняття неправомірної вигоди або прийняття її обіцянки/пропозиції для себе чи інших осіб.	Неправомірна вигода як предмет (у разі прийняття) або мета (у разі обіцянки чи пропозиції).	
Третя	Обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам.	Неправомірна вигода як засіб схилення до протиправного використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.	Будь-яка деліктоздатна особа.

Отже, кримінальне правопорушення (злочин) передбачений в ст.366-1 КК не містить ознак корупції (відсутнє використання службових повноважень, прийняття неправомірної вигоди тощо). Можливо дане кримінальне

правопорушення (злочин) слід віднести до правопорушень пов'язаних з корупцією?

Під правопорушенням, пов'язаним з корупцією, розуміють діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені ЗУ «Про запобігання корупції» вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Як бачимо, кримінальне правопорушення (злочин), передбачене ст. 366-1 КК, чітко підпадає під дане визначення. Та і сам законодавець в КУпАП відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації (ст. 172-6 КУпАП «Порушення вимог фінансового контролю») розташував у главі 13-А з назвою «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», тобто відніс дане діяння до правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Підтвердженням нашої думки, що кримінальне правопорушення (злочин) передбачене ст. 366-1 КК, не є корупційним кримінальним правопорушенням (корупційним злочином) можуть слугувати і зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» в яких зазначається, що з огляду на визначення поняття «Корупція» в Законі України «Про запобігання корупції», подання декларації суб'єктом декларування, а також відповідальність за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або умисне неподання відповідної декларації, мають відноситися до заходів фінансового контролю. Відтак діяння, передбачені статтею 366-1 КК, не повинні відноситися до корупційних злочинів. [5]

Проведений аналіз дав змогу дійти таких висновків:

- 1) кримінальне правопорушення (злочин), передбачене ст. 366-1 КК, не є корупційним кримінальним правопорушенням (корупційним злочином);
- 2) з метою приведення Кримінального кодексу України у відповідність до ЗУ «Про запобігання корупції» пропонуємо внести зміни до примітки ст. 45 КК та виключити ст. 366-1 КК з переліку корупційних кримінальних правопорушень (корупційних злочинів).

Бібліографічні посилання:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції. Закон України від 2 жовтня 2019 року № 140-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-20#n23>.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції". URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66259.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. Хавронюк М.І., К.: Ваіте, 2018. 472 с.

5. Зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=6625.

НИКИФОРОВА

Олена Анатоліївна,

доцент кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат біологічних наук, доцент

ЛОПАЄВА

Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Кримінальний кодекс України визначає термін «службова особа» як окремий суб'єкт злочинів і вказує на характерні ознаки, які можуть використовуватись для позначення такої особи. Йдеться про статтю 18 ККУ, а саме частину 3 і 4 [1, с. 95-96].

Законодавці розділили таких суб'єктів на два типи: «національні» і «іноземні». Частина 3 вказує, що до службових осіб, як суб'єктів злочину, ККУ включає:

1. осіб, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування;

2. осіб, які постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій;

3. осіб, які виконують функції службової особи за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною

службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Також ККУ вказує, що службовими особами як суб'єктами злочинів визнаються «іноземні» суб'єкти кримінального кодексу: посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства); іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому; посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені); члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна; судді і посадові особи міжнародних судів.

Якщо ж оглянути текст Кодексу загалом, то варто вказати на те, що існують спеціальні зауваження щодо окремих видів злочинів, що частково уточнюють, а іноді суттєво звужують суб'єктів злочину – службових осіб – у разі конкретизації злочину. Це помітно під час аналізу статей Особливої частини ККУ. Наприклад, є спеціальне визначення поняття службової особи щодо статей ККУ, де передбачено відповідальність за вчинення корупційних правопорушень:

– у статтях 364 (Зловживання владою або службовим становищем), 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 368-2 (Незаконне збагачення – стаття визнана КС неконституційною 26 лютого 2019 року), 369 (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) службовими є особи, які повністю визначаються суб'єктами кримінального правопорушення у відповідності до статті 18, але тільки в аспекті «національних» суб'єктів;

– у статтях 364, 368, 368-2, 369 суб'єктами злочинів є керівники і інші службові особи державних та комунальних підприємств і «прирівняних» до них юридичних осіб, у статутному фонді яких державна чи комунальна частка перевищує 50% або є вирішальний вплив держави чи територіальної громади на господарську діяльність підприємства.

ККУ також спеціально вказує на певні особливі категорії службових осіб, наприклад, службова особа фондового ринку – стаття 221 з приміткою 1 або службова особа емітента чи професійного учасника фондового ринку – стаття 223 з приміткою 2 [2, с. 95-96].

Для практичного застосування згаданих норм Кодексу, правники рекомендують також звертатись до тексту пленуму Верховного Суду України щодо судової практики у справах про хабарництво. У цьому документі надається тлумачення поняття службової особи у контексті представника влади та службової особи, яка виконує організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські функції, тимчасовість виконання функцій службової особи, умови визнання за працівниками підприємства чи установи статусу службо-

вої особи [3, с. 1].

Ретельний аналіз поняття «суб'єкт злочину – службова особа» надано у практичному посібнику з питання кваліфікації злочинів у економічній сфері, зокрема щодо однієї із найбільш складної для визначення і кваліфікації статті ККУ – 368. Як зазначалось вище, автори посібника вказують на те, що для визначення поняття «службова особа» необхідно користуватись як чинним текстом кодексу, так і судовою практикою [4, с. 101-103].

Окремо варто зазначити, що до категорії суб'єктів злочину – службових осіб потрапила численна категорія службових осіб публічного і приватного права. На думку експертів, до цієї категорії варто відносити приватні та державні юридичні особи, посилаючись на статтю 167 Цивільного кодексу України. Тобто до юридичних осіб публічного права і відповідно службових осіб керівного і іншого рівня треба відносити державні підприємства, навчальні заклади. Особливість таких юросіб у тому, що вони мають за вимогами українського законодавства створюватись розпорядчими актами Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування. Водночас жоден текст закону чи кодексу не дає однозначної і чіткої відповіді на те, що таке службова особа юридичної особи публічного права та приватного права [5, с.1].

Отже, чітке розмежування суб'єкту злочину – службової особи – дає можливість точно класифікувати правопорушення і вказати на рівень відповідальності службової особи. Певні неузгодженості у чинному законодавстві можуть стати на перешкоді цьому та об'єктивному і швидкому реагуванню на кримінальні прояви тих, хто має особливу відповідальність перед державою, людьми та діяльністю установ, організацій чи приватних структур.

Бібліографічні посилання:

1. Кісілюк Е.М. Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф.* (31 берез. 2017 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 95-96.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 26. 02. р. 20192341-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>. С. 95-96
3. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова пленуму Верховного суду України від 26.04.2002. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/v0005700-02>.
4. Кваліфікація окремих злочинів у сфері економіки: практич. посіб. / кол. авт.-укл.; ред. В.В. Шаблистий. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2018. С. 101-103.
5. Хто такі юридичні особи публічного права? URL: <https://blog.liga.net/user/rhekaljuk/article/31984>.

АНІСІМОВ

Дмитро Олексійович,

викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ЯК ПРЕДМЕТ ПРОТИПРАВНОГО ВПЛИВУ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ

Закон України «Про запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень» поряд із Законом України «Про запобігання корупції» покликаний чинити протидію корупції у сфері суспільного життя. Відповідно до них було введено в дію ст. 369-3 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка створила багато дискусійних питань з приводу практичного її застосування. Зокрема це стосується неправомірної вигоди як предмета протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань.

Так, у диспозиції кримінальної-правової норми зазначено, що кримінально караним є отримання неправомірної вигоди для себе або інших осіб при впливі на результати офіційних спортивних змагань, або порушенні заборони розміщення ставок на спорт. Однак, у статті немає згадки на поняття неправомірної вигоди. Необхідно також зазначити, що в ст. 369-3 КК України передбачено відповідальність за два окремі юридичні склади злочину. Це зокрема стосується ч. 1 та ч. 3 ст. 369-3 КК України. У зв'язку з чим постає питання чи є можливість використовувати одне поняття неправомірної вигоди для обох частин, та що зокрема розуміти під поняття неправомірна вигода в розумінні протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань.

Розглядаючи безпосередньо КК України, то перша згадка про неправомірну вигоду відображається у примітці до ст. 160 КК України. Під неправомірною вигодою слід розуміти кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. Дана дефініція нас не задовольняє. Так як, у ч. 1 ст. 369-3 КК України відсутня вказівка на розрахунковий показник, а у ч. 3 ст. 369-3 КК України передбачена неправомірна вигода, що перевищує двадцять мінімальних заробітних плат.

Друга згадка неправомірної вигоди знаходиться у примітці до ст. 364-1 КК України. Відповідно до неї, у статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та 370 КК України під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи,

будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Дане поняття нас знову не задовольняє. Свою позицію аргументуємо тим, що ст. 369-3 КК України відсутня у переліку статей до яких дозволяється використовувати зазначене поняття неправомірної вигоди.

Розглядаючи Закону України «Про запобігання корупції» то відповідно до нього, неправомірна вигода визначається, як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Бачимо, дане поняття майже однакове з поняттям яке запропоноване у примітці до ст. 364-1 КК України.

Розглядаючи питання неправомірної вигоди як ознаки злочинів, передбачених ст. 369-3 КК України, Гродецький Ю.В. [1, с. 278] пропонує доповнити примітку статті неправомірною вигодою у розумінні ст. 160 КК України. Попередньо видаливши з неї слова «вартість яких перевищує три відсотки розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб». З даним твердженням науковця ми не погоджуємося, бо вважаємо, що предметом ст. 369-3 КК України також можуть бути вигоди як нематеріального так і негрошового характеру, що характерно для поняття неправомірної вигоди Закону України «Про запобігання корупції» та примітці до ст. 364-1 КК України.

Переконані в тому, що під предметом протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань необхідно розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Дане поняття неправомірної вигоди можливо використовувати без обмежень в усіх частинах ст. 369-3 КК України.

Зазначимо окремо, що під наведену дефініцію впливу на результати офіційних спортивних змагань не підпадає доволі поширена у вітчизняному спорті практика матеріального стимулювання спортсменів з іншого спортивного клубу за досягнення ними певного позитивного результату під час спортивних змагань з третім конкурентом (суперником). Подібні випадки не можуть кваліфікуватись за ч. 1 ст. 369-3 КК України, оскільки таке матеріальне стимулювання не може вважатись спрямованим на некоректну зміну ходу змагань чи їх результату [2, с. 149].

Вважаємо, що доцільно зробити зміни у примітці до ст. 364-1 КК України, де до переліку статей в яких можливо використовувати поняття неправомірної вигоди додати ст. 369-3 КК України.

На нашу думку, дані зміни будуть узгоджуватися із Законом України «Про запобігання корупції» та припинять плутанину з приводу розуміння неправомірної вигоди у розумінні ст. 369-3 КК України. З викладеного можемо дійти висновку, що розглянута тема є актуальною та перспективною в подальшому науковому дослідженні.

Бібліографічні посилання:

1. Гродецький Ю.В. Питання вдосконалення примітки до статті 369-3 КК України. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. Вип. 1 (6). С. 269-279.
2. Задоя К.П. Науково-практичний коментар до 369-3 кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань». *Право і громадянське суспільство*. 2015. № 2. С. 146-157.

БОЙКО

Олена Іванівна,

викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПАРХОМЕНКО

Анастасія Олегівна,

курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

**ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ст. 410
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В МЕЖАХ БОРОТБИ
З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ**

Сьогодні наша держава стоїть на шляху значних перетворень, які стосуються всіх сфер суспільного життя. Наразі, Україна відстоює свою цілісність та незалежність, тим самим зумовлюючи кардинальні зміни в суспільстві. Також росте неповага до правління держави, що в сукупності породжує збільшення правового нігілізму серед громадян. Зокрема, збільшується кількість злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), пов'язаних із застосуванням або використанням зброї, боєприпасів та інших злочинів.

Так, наприклад, якщо взяти до уваги статистичні дані Генеральної прокуратури за останні 5 роки (період з 2013 по 2018 рр.), ми можемо побачити, що кількість зареєстрованих військових злочинів збільшилась в 10 разів, якщо бути точнішими – в 2013 році було зареєстровано всього 369 злочинів проти встановленого порядку несення військової служби, а в 2018 вже 3694 [1].

Такі умови спричиняють збільшення рівня корупції. адже виходячи з примітки до ст. 45 КК України одним із військових злочинів, а саме ст. 410

КК України – викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем є корупційним злочином [2].

Однак, слід зауважити, що до корупційного правопорушення слід віднести не всю статтю, а лише її ч. 2, а також ч. 3, 4 у випадку вчинення дій військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем.

Важливим є також те, що окрім встановленого антикорупційного законодавства цей злочин спричиняє значну шкоду обороноздатності України.

Тому, з огляду на вищезазначений нами матеріал, вважаємо дослідження практичного застосування ст. 410 КК України досить актуальним та з приводу цього пропонуємо почати розгляд диспозиції цієї статті з визначення терміну військова службова особа. Так, примітка до ст. 425 КК України під такими особами розуміє військових начальників, а також інших військовослужбовців, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування [2].

Тож, виходячи з такої імплементації даної диспозиції ми бачимо, що задля застосування цієї статті на практиці необхідний спеціальний суб'єкт – військова службова особа.

Щодо об'єктивної сторони ст. 410 КК України, її ознаки є банкетними, які задля їх детального розуміння та тлумаченням відсилають нас до інших статей. Так, наприклад, першою ознакою об'єктивної сторони даного злочину є викрадення відповідного предмету. Задля розуміння, які дії визнаються викраденням нам необхідно звернутись до загальної норми, викладеної в ст. 185 КК України – крадіжка, тобто таємно викрадення чужого майна. Така ж ситуація і з іншими ознаками.

Однак не всі кваліфікуючі ознаки даної статті ми можемо знайти в нормах закону. Зокрема, ч. 2 ст. 410 КК України визначає одну з кваліфікуючих ознак – завдання злочинними діями істотної шкоди. Саме тут виникає значне непорозуміння, яка шкода визнається істотною. Аналізуючи норми КК України відсутня жодна стаття, яка б визначала розмір істотної шкоди саме для цієї статті. Однак, якщо звернутись до судової практики, ми побачимо значну кількість рішень суддів у формі обвинувального акту за ч. 2 ст. 410 КК України саме із зазначенням такої кваліфікуючої ознаки, як завдання істотної шкоди. Тож, постає питання, яким саме чином слідчий та суддя враховують ступінь тяжкості завданих наслідків?

З приводу цього, вважаємо, слушною буде думка М.І. Мельника та М.І. Хавронюка, які під істотною шкодою пропонують розуміти такі наслідки викрадення, привласнення, вимагання військового майна або заволодіння ним шляхом шахрайства, як завдання значних матеріальних збитків, при-

ведення у непридатний стан військової техніки, неможливість виконання частиною (підрозділом) бойового завдання, необхідність залучення значних сил і засобів до розшуку військового майна, яке незаконно потрапило у володіння військовослужбовця тощо. При цьому матеріальні збитки мають бути визнані значними, якщо їх сума у кілька десятків разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину [3, с. 81].

Однак важливим є те, що наукові праці, дослідження та, навіть, коментарі не є джерелом права і звернення до них під час застосування норм неможливе. Тож, з приводу цього, пропонуємо внести певні зміни до Кримінального кодексу України, а саме доповнити ст. 410 КК України приміткою, яка б визначала істотну шкоду для даного злочину в розрізі думок М.І. Мельника та М.І. Хавронюка.

Таким чином, аналізуючи досліджений нами матеріал, можна дійти висновку, що дослідження такого питання, як практичне застосування ст. 410 КК України, є досить актуальним і потребує подальшого вивчення, дослідження та удосконалення задля усунення існуючих прогалин.

Бібліографічні посилання:

1. Генеральна прокуратура України. Веб-сайт. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001: станом на 18.10.2019. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст. 131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2314>.
3. Карпенко М.І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального кодексу України. *Криміналістика*. Юридична наука. 2014. № 1. С. 79-91.

ШИЛО

Ірина Вікторівна,

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ВОЛОШИНА

Юлія В'ячеславівна,

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Одним з непростих питань, пов'язаних з кримінально-правовою оцінкою цих суспільно небезпечних діянь, є визначення кола осіб, причетних до їх скоєння. До таких, перш за все, належать посадові особи, соціальна правова природа яких, їх призначення та юридичні ознаки неоднозначно розуміються не тільки в теорії кримінального права, але і в судовій практиці. Не завжди послідовна (і ясна) позиція законодавця при віднесенні тих чи інших осіб до посадових.

Посадовими визнаються особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представника влади або виконують організаційно-розпорядчі, адміністративно-господарські функції в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних і муніципальних установах, державних корпораціях, а також у Збройних Силах, інших військах і військових формуваннях України. Як випливає з цього визначення, посадова особа характеризується насамперед функціональними (вид здійснюваних повноважень) і структурними (місце служби, роботи) ознаками. До ознак посадової особи слід віднести і характер виконання своїх повноважень: постійно, тимчасово або по спеціальному повноваженню. При цьому для визнання особи посадовою необхідна, як правило, сукупність функціональних і структурних ознак. Разом з тим як законодавець, так і судова практика не завжди послідовні в дотриманні цього припису закону [5, с. 28].

У кримінальному праві виділяються наступні категорії посадових осіб:

1) для злочинів проти державної влади, інтересів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування:

1.1 представники влади;

1.2 особи, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції;

1.3 особи, які займають державні посади;

1.4 особи, які займають державні посади суб'єктів України;

2) для злочинів проти інтересів служби в комерційних та інших організаціях:

2.1 особи, які виконують управлінські функції в них;

2.2 особа, яка виконує функції одноосібного виконавчого органу, члена ради директорів або іншого колегіального виконавчого органу;

2.3 особа, яка виконує організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції за певним складом приховування грошових коштів або майна організацією від сплати податку.

Злочини в залежності від ознак суб'єкта поділяються на здійснювані спеціальним і загальним суб'єктом.

При цьому посадові злочини, суб'єкт яких є спеціальним, класифікуються на три групи:

1) вчинені лише посадовими особами;

2) вчинені як посадовими особами, так і державними службовцями та службовцями органів місцевого самоврядування, які не є посадовими особами;

3) вчинені лише державними службовцями та службовцями органів місцевого самоврядування, які не є посадовими особами [1].

Таким чином, посадова особа не є єдиним спеціальним суб'єктом посадових злочинів. Крім того, посадові особи, що володіють додатковими ознаками, слід розглядати в якості особливих суб'єктів зазначених злочинів.

Аналіз положень Особливої частини КК України дозволяє зробити висновок, що службова особа може бути суб'єктом корупційних злочинів в контексті: 1) загалом службової особи (ст. 191, 210, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 357, 366, 367, 370, 410 КК України); 2) службової особи державних та комунальних підприємств (ст. 364, 368, 368-2, 369 КК України); 3) службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1, 365-1, ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України). Загалом питанням класифікації корупційних злочинів та їх суб'єктів на сьогодні приділена достатня увага в навчальній та науковій літературі [1–4]. Між тим, диференціація службових осіб в Особливій частині КК України свідчить про розмежування їх кримінальної відповідальності. Так, тільки в КК України існує декілька понять «службової особи».

Що стосується злочинів, передбачених ст. 364-1, 365-1 та ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України, то їх суб'єктом виступає службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми.

Характеризуючи дані категорії службових осіб, необхідно зазначити, що відповідно до ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Поняття «юридична особа публічного права» не визначено в жодному законі України [4, с. 53].

Юридичні особи мають три підстави створення: 1) юридичні особи, створені відповідно до ЦК України; 2) юридичні особи – державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до ГК України; 3) інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

З огляду на загальний поділ юридичних осіб на юридичних осіб приватного права і юридичних осіб публічного права варто наголосити, що переважна більшість юридичних осіб приватного права створюється відповідно до ЦК України, а юридичні особи публічного права – відповідно до положень Конституції України, ГК України та відповідних законів України [1, с. 95].

При встановленні службової особи як суб'єкта злочину необхідно розрізняти службові функції і професійні обов'язки. Для притягнення службової особи до кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину необхідно чітко й однозначно вказати у процесуальних документах, до якої категорії службових осіб відноситься особа у зв'язку із вчиненими нею діями, оскільки обіймання особою певної (конкретної) посади може бути пов'язане із виконанням нею як функцій представника влади, так і організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків.

Бібліографічні посилання:

1. Кісілюк Е. М. Службова особа як суб'єкт корупційних злочинів. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф. (31 берез. 2017 р., м. Харків /МВС України, Харків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. С. 95-96.
2. Кузнецов В. В., Грудзур О. М., Кузнецова Л. О. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини. Альбом схем: навч. посіб. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2017. 82 с.
3. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства/Хавронюк М. І., Дудоров О. О., Калмиков Д. О. та ін.; за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Дакор, 2016. 496 с.
4. Осадчий В. І. Корупційні злочини: монографія. Київ: Видво Європ. унту, 2016. 81 с.
5. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 168 с.

НОРМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

ПЕНЬКОВ

Сергій Володимирович,
перший заступник начальника
ГУ Державної фіскальної служби
у Дніпропетровській області
доктор юридичних наук,
полковник податкової міліції

ВОЛОШИНА

Марина Олександрівна,
доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СПЕЦІАЛЬНИЙ СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ТА ПРОВОКАЦІЯ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Проблемні аспекти щодо визначення змісту та напрямів протидії корупційними злочинами ґрунтовно досліджувалися в працях багатьох науковців, серед яких С.В. Албул, М.П. Водько, М.В. Гарник, В.Я. Горбачевський, К.К. Горяінов, О.М. Джужа, О.В. Копан, О.М. Литвак, В.В. Матвійчук, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.С. Овчинський, М.А. Погорецький та багато інших. Вагомі результати їхньої копіткої праці нашли своє відображення в чинному законодавстві України та в інших напрямках політики нашої держави у сфері протидії злочинності, зокрема, корупційним проявам. Однак, на наш погляд, реалії сьогодення, існуюча неузгодженість між законодавчими та відомчими актами, неопрацьованість окремих питань в цієї галузі потребують подальших ґрунтовних досліджень та розробок.

О.М. Литвак, аналізуючи сутність провокації корупційних правопорушень як можливого способу боротьби з корупційними проявами, справедливо зазначає, що виявлення та документування фактів корупційних злочинів – справа дуже складна. Труднощі збирання та фіксації доказів доповнюються

тим, що чинний закон надто суворо карає людину, що дала хабара. Дійсно, довести факт корупційного злочину майже неможливо, не більше перспектив і у добровільній заяві, якщо тільки її не готували заздалегідь. Адже саме з цими двома умовами кримінальний закон пов'язує можливість звільнення особи від відповідальності за корупційні злочини. Саме на цьому підґрунті О.М. Литвак виказує сумніви щодо необхідності криміналізації провокації корупційних злочинів. Як слушно вказує науковець, всупереч психологічним реаліям та здоровому глузду той, хто дає, прирівнюється до того, хто бере, а спроба допомогти державі боротися із хабарниками кваліфікується як злочин [4, с. 113]. Таку ж точку зору поділяє й В.О. Навроцький, який, обґрунтовуючи доцільність скасування відповідальності за провокацію корупційних злочинів, виказує наступні аргументи: по-перше, посадова особа, якій пропонується незаконна винагорода, аж ніяк не позбавлена можливості вибору варіанта своєї поведінки (законослухняної чи злочинної); по-друге, вчинення провокаційних дій звичайним громадянином при попередньому повідомленні про це правоохоронним органам, є цілком правомірним діянням. Чому ж забороняти це самим працівникам правоохоронних органів?; по-третє, чинне законодавство вже передбачає подібні дії, а саме контрольовану поставку, оперативну та контрольну закупки, які визнаються правомірними; вчетверте, навіть при наявності в КК норми про відповідальність за провокацію корупційних злочинів відповідні дії працівників правоохоронних органів повинні визнаватися правомірними відповідно до положень інституту крайньої необхідності за умови, що злочинця неможливо виявити та затримати іншими засобами, а також що заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернута [6, с. 74]. Ефективно протистояти кримінальному злу без використання в рамках закону оперативно-розшукових операцій неможливо. Саме тому вітчизняні науковці доводять можливість декриміналізації провокації корупційних злочинів та визнання її одним з можливих способів боротьби з корупцією.

Однак, не всі вітчизняні науковці підтримують таку точку зору. Так, М.І. Мельник вважає недоцільним декриміналізацію провокацію корупційних злочинів, висуваючи такі аргументи: ця норма є стримуючим фактором від зловживань з боку працівників правоохоронних органів; провокація суперечить морально-етичним засадам суспільства; наявність означеної норми в КК дозволяє відмежовувати правомірну оперативно-розшукову діяльність від незаконної; на користь існування такої норми свідчить той факт, що деякі країни, реформуючи своє кримінальне законодавство, передбачають відповідальність за провокацію корупційних злочинів [5, с. 346-347].

Провокація – це спеціальний вид підбурювання до вчинення злочину [2, с. 85]. Адже, кримінальний закон не враховує мотиви поведінки співучасників злочину. Такі мотиви можуть бути різноманітними. Головним тут є усвідомлення особою того, що своїми діями вона порушує бажання у іншого співучасника вчинити конкретний злочин. По-друге, провокація завжди лежить по за площиною правового поля, вона завідомо для провокатора проти-

законна. Особа усвідомлює, що правові підстави щодо її дій взагалі відсутні. По-третє, провокація передбачає штучне створення відповідних умов та обставин, які унеможливають в повному обсязі вибір варіанту поведінки. Вчетверте, мета провокації – подальше викриття особи у вчиненні спровокованого злочину [1, с. 31]. Вітчизняне кримінальне законодавство безпосередньо поширює визначення провокації як самостійного злочину лише при провокації корупційних злочинів. При цьому, суб'єктом такого злочину виступає тільки службова особа. Однак, являя собою спеціальний вид підбурювання, провокація як діяння можливе і відносно інших умисних злочинів, і не лише з боку службових осіб. Від цього вона не втрачає свого суспільно небезпечного характеру. Саме тому, вважаємо за доцільне доповнення Розділу VI Загальної частини Кримінального кодексу України окремою нормою, яка б визначала провокацію злочину як спеціальний вид співучасті.

Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» взагалі не містить переліку оперативно-розшукових заходів [7]. Разом із тим, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 271 передбачає можливість застосування спеціального слідчого експерименту як виду контролю за вчиненням злочину у протидії злочинності [3]. В зв'язку з цим доречним, на нашу думку, є необхідність аналізу самого поняття спеціального слідчого експерименту та його відмежування від провокації злочину з точки зору кримінально-правового розуміння. Відповідно до положень Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», затвердженої спільним наказом Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5, спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину [8]. В ході проведення спеціального слідчого експерименту неприпустимо штучне формування у особи наміру вчинити злочин, а також порушення прав фізичних та юридичних осіб, нанесення шкоди інтересам суспільства і держави.

Французький науковець, професор М. Дюверже визначав експеримент як спровоковане та спрямоване спостереження [9, с. 356]. Однак, на наш погляд, визначення «спровокованості», відносно спеціального слідчого експерименту є не зовсім коректним. Спровокованість є провокація. Провокація, в свою чергу, передбачає, як ми вже зазначали, завідому безпідставність, протиправність самих дій та усвідомлення про це особою. В свою чергу, спеціальний слідчий експеримент є негласною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться в рамках та на підставах, які чітко визначені законодавством. Сутність такої дії полягає у моделюванні ситуації, яка є типовою для вчинен-

ня конкретного корупційного злочину. Визначення такої типовості передбачає, перш за все, ретельне вивчення обставин вже вчинених аналогічних корупційних злочинів, аналіз умов, які сприяють його вчиненню та наявної інформації (гласного та негласного характеру) щодо особливостей самого факту злочину, його підготовки та маскування тощо. В цьому, за нашим переконанням, полягає відмінність «моделювання типової ситуації» від «штучного створення обставин» при провокації злочину. Крім того, спеціальний слідчий експеримент прямо передбачений у нормах КПК України, тобто визнаний на державному рівні соціально прийнятним та правомірним. Сам процес організації та проведення спеціального слідчого експерименту, на відмінність від провокації, є формалізованим, тобто потребує обов'язкового документального оформлення. В свою чергу, покладення в межах компетенції на Генеральну прокуратуру України та її відповідні ланки обов'язків щодо нагляду за додержанням законів є підґрунтям забезпечення законності, додержання прав фізичних та юридичних осіб, інтересів суспільства і держави.

Корупційній злочинності, як соціальному явищу, притаманні значний динамізм та пристосовуваність до зміни умов сучасності. Історичний досвід боротьби з корупційною злочинністю знає багато випадків, коли впровадженню нових превентивних заходів злочинці протиставляли нові способи вчинення протиправних посягань, нерідко йдучи на крок попереду правоохоронних органів. Дійсно, корупційна злочинність стала більш інтелектуалізованою та освіченою. Саме тому, сьогодні нагально необхідні науково виверені підходи до вирішення завдань, які стоять перед правоохоронними органами, та подальші ґрунтовні дослідження, які б сприяли забезпеченню своєчасного виявлення, припинення та розслідування конкретних корупційних злочинів, запобігання та профілактиці злочинності в цілому.

Бібліографічні посилання:

1. Албул С.В. Реалізація розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності у запобіганні корупційним злочинам / С.В. Албул // *Запобігання корупції в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції* (27 травня 2016 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2016. С. 29–32.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / С.В. Албул, А.М. Бабенко, А.В. Воронцов та ін.; за ред. д.ю.н., проф. В.О. Меркулової, д.ю.н., доц. В.Я. Конопельського. Одеса: ОДУВС, 2017. 432 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 06.11.2019).
4. Литвак О.М. Держава і злочинність: монографія. К.: Атіка, 2004. 304 с.
5. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.
6. Навроцький В.О. Провокація хабара як можливий спосіб боротьби з корупцією // *Вісник Академії правових наук*. К., 1998. № 4. С. 72–81.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 06.11.2019).
8. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання

їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. К., 2012. 84 с.

9. Duverger M. Methodes des sciences sociales. 3-me ed. Paris, Press universitaires de France., 1964.

ПИРИГ

Ігор Володимирович,

професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИНАГОРОДИ

Розвиток України як незалежної демократичної держави, створення реальних гарантій захисту законних прав і інтересів громадян, здійснення соціально-економічних та політичних перетворень, наближення до європейських і світових стандартів життя можливо лише за умови злагодженої роботи професійно підготовлених правоохоронних органів, одним із завдань яких є швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень. Одним з найнебезпечніших злочинів у сфері службової діяльності є прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Вважаючи складність розслідування зазначених злочинів слідчому необхідно не тільки володіти всім комплексом професійних знань, а й вміло використовувати у своїй діяльності спеціальні знання, які значно розширюють можливості у збиранні, дослідженні та використанні доказової інформації. Значний відсоток нерозкритих злочинів пов'язаний з недостатньою обізнаністю слідчого щодо видів та форм спеціальних знань, необхідних для розслідування; недооцінювання можливостей залучення спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій; відсутність повної інформації щодо видів та можливостей судових експертиз, що можуть бути призначені при розслідуванні даної категорії злочинів.

Основною формою використання спеціальних знань є проведення експертиз. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що *найбільш поширеними судовими експертизами при розслідуванні одержання неправомірної вигоди службовою особою є: криміналістична, а саме почеркознавча та технічна експертиза документів; трасологічна (дакти-*

лоскопічна); відео-, звукозапису; матеріалів, речовин та виробів, а саме спеціальних хімічних речовин.

Почеркознавча експертиза призначається при наявності у матеріалах кримінального провадження рукописного тексту чи підписів, виконаних підозрюваними. Вони можуть міститись у записних книжках, перекидних календарях, на окремих аркушах паперу та містити інформацію щодо осіб з яких отримано неправомірну вигоду, кількості отриманих грошей, часу зустрічей тощо. Об'єктом почеркознавчої експертизи є почерковий матеріал, в якому відображені ознаки почерку певної особи у тому обсязі, в якому їх можна виявити для вирішення поставлених завдань. Для проведення почеркознавчих досліджень рукописних записів та підписів надаються оригінали документів.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою?

Чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) у документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою?

Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою? [1].

Технічна експертиза документів, а саме такий її різновид як експертиза реквізитів документів проводиться у разі виявлення у підозрюваного документів з ознаками зміни їх початкового змісту.

Основними завданнями технічної експертизи реквізитів документів є: встановлення фактів і способів унесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту; виявлення залитих, замазаних, вицвілих та інших слабо видимих або невидимих текстів (зображень) на різних матеріалах, а також текстів (зображень) на обгорілих та згорілих документах за умови, що папір, на якому вони зображені, не перетворився на попіл; установлення виду та ідентифікація приладів письма за штрихами; визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів, а також послідовності нанесення штрихів, що перетинаються; встановлення цілого за частинами документа; встановлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Яким способом (з використанням набору друкарського шрифту, шляхом малювання тощо) виготовлена дана друкарська форма?

Чи з одного набору (одного стереотипу, одним кліше) надруковані дані документи (наводяться їх найменування)?

Чи відповідає даний цінний папір (грошова купюра, облігація, лотерейний білет тощо) чинним нормативам на його виготовлення?

Яким способом і з використанням яких технічних засобів виготовлена дана грошова купюра (облігація, лотерейний білет), інший цінний папір?

Чи вносились у записи документа зміни? Якщо вносилися, то яким способом (підчистка, дописка, травлення, переклеювання літер та цифр тощо) і який зміст первісних записів?

Чи переклеювалась у документі фотокартка?

Чи замінявались у документі (зошиті, книзі) аркуші?

Чи є на обгорілих аркушах який-небудь текст і (або) зображення? Якщо є, то який (яке) саме?

Який зміст залитого чорнилом (зафарбованого, забрудненого, вицвілого тощо) тексту (печатки, штампа)?

Чи є в даному документі (аркуші паперу) невидимий текст і якщо є, то який саме?

Який зміст тексту, що відобразився в слідах тиску у записах на папері?

Яким друкарським засобом (тип, марка, модель) виготовлено даний текст?

Чи нанесено відбиток печатки (штампа) в наданому документі даною печаткою (штампом)?

Чи не виготовлено наданий відбиток на даному розмножувальному апараті (ксерокс та ін.)?

Чи виконані записи даним приладдям письма (кульковою ручкою, олівцем тощо)?

Чи не виготовлені (чи не виконані) дані документи (фрагменти документа) в різний час?

В якій послідовності виконувались фрагменти даного документа (підпис, печатка тощо)?

Чи мають спільну родову (групову) приналежність матеріали даного примірника друкованої продукції або документа (папір, клей, картон, фарбна речовина та ін.) з матеріалами, вилученими з певного місця (склад, цех, квартира та ін.)?

Основним завданням дактилоскопічної експертизи є ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на місці події. Частіше за все дактилоскопічна експертиза призначається у разі виявлення слідів рук на об'єктах, що є предметом незаконної винагороди: гроші, цінні папери тощо, або у разі висунення версій щодо можливого знаходження слідів рук на таких об'єктах.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи є на даному предметі сліди рук і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?

Чи залишені сліди рук конкретно (однією) особою?

Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?

Чи були сліди до вилучення на поверхні конкретного об'єкта?

Чи є ознаки перенесення вилучених слідів з однієї поверхні на іншу?

Експертиза відеозвукозапису проводиться у разі виявлення та вилучення матеріалів відеозапису з зображенням процесу отримання неправомірної

винагороди. Основними завданнями експертизи відеозвукозапису є: встановлення технічних умов та технології отримання відеозвукозапису; ототожнення особи за фізичними параметрами голосу.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи за допомогою даного технічного пристрою (відеомагнітофона, диктофона, відеокамери, спеціального засобу тощо) зафіксовані відеофонограма (фонограма) та її фрагменти?

За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)?

Чи є надана відеофонограма (фонограма) оригіналом чи копією?

Чи проводився запис відеофонограми (фонограми) безперервно?

Чи зазнавала змін надана відеофонограма (фонограма)?

Чи одночасно проводився запис відеозображення та звуку у відеофонограмі та чи відповідає зміст відеозображення запису звуку?

За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)?

Які відеофонограми (фонограми) містять область видаленої інформації технічного пристрою (цифрового диктофона, змінного носія інформації, іншого пристрою відео-, звукозапису тощо)?

Чи можливо відновити в повному обсязі або частково відеофонограму (фонограму) із змінного носія інформації?

Чи брали перелічені особи участь у зафіксованій на фонограмі розмові та які конкретно слова та фрази ними промовлені?

Скільки осіб брало участь у зафіксованій на фонограмі розмові?

Для ототожнення осіб за усним мовленням, зафіксованим у фонограмі, експерту надаються фонограми з порівняльними зразками у формі бесіди: діалогу, монологу. Зразки з усним мовленням повинні бути зафіксовані з достатнім рівнем запису, виконані на якісній апаратурі та носіях, які відповідають установленим стандартам, та з невеликим терміном використання, мати мовну співставність із досліджуваними фонограмами та достатній об'єм (10 хвилин розмови без пауз для кожної особи, чия мова ототожнюється). У разі потреби для відбирання зразків запису залучається спеціаліст. Експерту також обов'язково надається протокол прослуховування фонограм з роздрукованим текстом розмов.

Експертиза матеріалів, речовин та виробів, а саме спеціальних хімічних речовин проводиться у разі застосування при проведенні тактичної операції по затриманню підозрюваного спеціальних хімічних речовин для маркування ними предмету незаконної вигоди: грошей чи цінних паперів.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Яка природа речовини, наданої на дослідження?

Чи є нашарування спеціальних хімічних речовин на предметах-носіях (грошових купюрах, змивах з рук тощо)?

Чи мають надані речовини спільну родову належність? [1]

Бібліографічні посилання:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: Наказом Міністерства України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

ПЧЕЛІНА

Оксана Василівна,

доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

**ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ
КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ**

Проведення досудового розслідування злочинів корупційної спрямованості є складним і трудомістким процесом, який обумовлюється насамперед механізмом учинення названої категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, для останнього характерним є використання злочинцем службових повноважень, авторитетності займаної посади, наявних корумпованих зв'язків; технологізація злочинної діяльності; вжиття заходів, спрямованих на протидію розслідуванню, тощо. Відповідно в більшості випадків розслідувати злочини корупційної спрямованості неможливо без проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів. Такі комплекси прийнято іменувати тактичними операціями. Причому ефективність такого розслідування залежить не тільки від своєчасного й тактично правильного проведення названих заходів, а й від того, як вони поєднуються, взаємоузгоджуються між собою [1, с. 164-165].

У зв'язку із зазначеним можна вказати, що тактичні операції під час розслідування будь-якого злочину застосовуються як засоби вирішення проміжних тактичних завдань, обумовлених конкретною криміналістичною ситуацією, у випадку неможливості цього зробити шляхом проведення одиничних слідчих (розшукових) дій або інших заходів. При цьому зміст тактичної операції для кожного конкретного випадку з розслідування злочину буде індивідуальним, оскільки комплекс заходів буде варіюватися. Криміналістична наука формує типові тактичні операції для окремих видів, груп злочинів. Однак моделі таких операцій є орієнтовними для слідчого (детектива), оперативного працівника, прокурора. Тобто типові тактичні операції є своєрідними варіан-

тами поведінки слідчого під час розслідування конкретного злочину, які можуть видозмінюватися з урахуванням наявної вихідної інформації [2, с. 315].

Під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності в цілому та злочинів корупційної спрямованості зокрема слідчий повинен усвідомлювати, що вказані злочини часто вчиняються у співучасті й сукупно. Більше того, злочинці нерідко вживають заходів, націлених на протидію виявленню й розслідуванню вказаної категорії злочинів. Як приклад, це звернення до знайомих високопосадовців, працівників правоохоронних органів за підтримкою, за «ненадання ходу справі», підкуп свідків, інших суб'єктів кримінального провадження, пошкодження чи знищення речових доказів тощо. Відповідно розслідування вказаних кримінальних правопорушень здійснюється в умовах інформаційної недостатності, протидії, а інколи й умовах відкритого протистояння між працівниками органів Національної поліції, прокуратури, Національного антикорупційного бюро України, суддями та злочинцем, його «покривальниками». Слідчий повинен організувати процес розслідування таким чином, щоб в найкоротші строки виявити всі епізоди злочинної діяльності, всіх співучасників, встановити розмір завданих збитків, забезпечити їх відшкодування, не допустити протидії, а в разі вжиття заходів, спрямованих на перешкоджання кримінальному провадженню, – подолати їх. Тобто назване є нічим іншим, як проміжними тактичними завданнями на шляху встановлення об'єктивної істини по справі. Причому ці завдання потребують комплексного вирішення, оскільки поодинокі заходи не дадуть очікуваного результату. Зокрема, для розслідування злочинів вказаної категорії характерними типовими тактичними операціями є «Встановлення статусу суб'єкта злочину», «Виявлення епізодів», «Встановлення очевидців», «Пошук і збереження документів», «Встановлення співучасників», «Встановлення корумпованих зв'язків», «Подолання протидії», «Затримання злочинця» та інші [3, с. 290]. Зупинимось на основних із них.

Так, з метою з'ясування наявності в особи злочинця статусу службової особи або факту присвоєння цією особою владних повноважень чи звання службової особи необхідно доказати обумовленість способів вчинення злочинів корупційної спрямованості статусом особи злочинця, обсягом його повноважень і авторитетом його звання (посади), а також факт використання особою свого службового становища під час учинення згаданих злочинів. Для вирішення названого тактичного завдання рекомендується застосовувати тактичну операцію «Встановлення статусу суб'єкта злочину» – систему слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, організаційних та інших заходів, спрямованих на збирання всіх доказів у кримінальному провадженні, котрі б вказували на наявність в особи злочинця статусу службової особи (або факт присвоєння особою владних повноважень чи звання службової особи) та їх використання під час вчинення кримінальних правопорушень. У рамках вказаної тактичної операції проводиться комплекс заходів пошукового та дослідницького характеру. А саме: отримання тимчасового

доступу до документів або тимчасове вилучення документів; проведення обшуку (групи обшуків); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця або утримувача; огляд документів, призначення технічних експертиз документів, комп'ютерно-технічних, почеркознавчих та інших експертиз; проведення зустрічних перевірок; допити свідків, підозрюваного, потерпілого тощо [2, с. 325-326].

Злочинам у сфері службової діяльності, особливо корупційної спрямованості, притаманне використання корумпованих зв'язків. Останні дозволяють злочинцю полегшити скоєння основного злочину, приховати факт його вчинення та/чи свою причетність до нього, а також у подальшому перешкоджати провадженню досудового розслідування. Тому з метою правильної кваліфікації злочинів, виявлення всіх причетних до злочину осіб, у тому числі серед можновладців, та недопущення їх впливу на процес розслідування з боку органів досудового розслідування можуть вживатися відповідні комплекси заходів. Мова йде про тактичну операцію «Встановлення корумпованих зв'язків». Для реалізації вказаної операції можуть проводитися оперативно-розшукові заходи, спрямовані на виявлення зв'язків підозрюваного (-их); допити підозрюваного (-их), свідків; вилучення та дослідження службової документації; негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на виявлення близького оточення злочинця, характер відносин між ними і їх причетність до злочинної діяльності та інші заходи [2, с. 328].

Під час розслідування злочинів корупційної спрямованості прокурор, слідчий, детектив, оперативний працівник повинні вживати комплекс заходів, спрямованих на виявлення всіх причетних до вчинення злочину (-ів) осіб і збір доказової інформації, достатньої для їх притягнення до кримінальної відповідальності. З цією метою нерідко потрібно проводити тактичну операцію «Встановлення співучасників». Остання здійснюється в тісній взаємодії органу досудового слідства з оперативними підрозділами. Зокрема, працівники оперативних підрозділів за дорученнями слідчого, вказівками прокурора проводять негласні заходи, спрямовані на пошук і перевірку осіб на причетність до вчиненого злочину; негласні слідчі (розшукові) дії – аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж і з електронних інформаційних систем; спостереження за особою. реччю або місцем, контроль за вчиненням злочину тощо. Окрім того, як оперативні працівники в ході проведення пошукових заходів, так і прокурори, слідчі (детективи) можуть направляти запити щодо здійснення перевірки за пошуковими системами з метою отримання інформації про причетних до вчинення злочинів у сфері службової діяльності осіб. Також встановлення співучасників здійснюється шляхом проведення низки допитів підозрюваного (-их), свідків, у тому числі одночасних допитів [2, с. 330].

З приводу тактичної операції «Затримання злочинця», то варто вказати, що вона може проводитися в комплексі з тактичною операцією «Розшук зло-

чинця» або самостійно. В першому випадку вона спрямована на вирішення завдання з фізичного захоплення злочинця, котрий переховувався від органів досудового розслідування та правосуддя. У другому випадку мова йде про затримання особи «на гарячому» або для забезпечення дієвості кримінального провадження. Вказана тактична операція передбачає вжиття насамперед низки організаційних заходів, спрямованих на узгодження та координацію діяльності підрозділів, котрі будуть здійснювати затримання. Насамперед це заходи із визначення відповідального підрозділу, складу групи захоплення, планування її діяльності, забезпечення належного матеріально-технічного оснащення, налагодження взаємодії з іншими підрозділами та правоохоронними органами. Окрім того, вживаються заходки із розвідки з метою з'ясування точного місця перебування злочинця, факту озброєності, наявності співучасників (їх озброєність), сторонніх осіб, транспортних засобів, засобів зв'язку тощо. Також може здійснюватися спостереження за особою, реччю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця та/чи особи; контроль за вчиненням злочину і т. п. Затримання злочинця супроводжується проведенням його особистого обшуку, оглядом місця затримання, місця переховування затриманого, за необхідності його освідченням [2, с. 333-334].

Отже, під час розслідування злочинів корупційної спрямованості з метою забезпечення його ефективності варто проводити комплекс заходів – тактичні операції. Це дозволить раціоналізувати діяльність особи, котра провадить досудове розслідування.

Бібліографічні посилання:

1. Погорецький М. А., Ленко М. О., Сергєєва Д. Б. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою: монографія/за ред. проф. М. А. Погорецького. К.: Алерта, 2014. 300 с.

2. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 568 с.

3. Пчеліна О. В. Тактичні операції при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 290-294.

БОЙКО

Олексій Павлович,

старший викладач кафедри

кримінального процесу

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В умовах поточного стану суспільства в Україні, проблема протидії корупції є надзвичайно важливою. Це небезпечне явище, що перешкоджає розвитку прогресивних відносин. Корупція вражає багато видів державної діяльності, гальмує розвиток прогресивних суспільних відносин в будь-якій державі протягом її існування. Це негативне явище характерне практично для всіх важливих сфер діяльності держави, включаючи кримінально-процесуальну діяльність. Сучасне кримінальне процесуальне законодавство служить дієвим засобом у боротьбі зі злочинністю, основою протидії корупції. Таке протистояння неможливо без зменшення кількості корупційних чинників в самій кримінальній процесуальній діяльності.

Тому особливо актуально зниження корупційних проявів в цій правозастосовній (процесуальній) діяльності. Одним з таких способів, на нашу думку, є вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Зважаючи на таку негативну ситуацію, до Верховної Ради України було внесено проект закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо підвищення ефективності застосування запобіжних заходів стосовно осіб, підозрюваних чи обвинувачених у вчиненні тяжких або особливо тяжких корупційних злочинів). У означеному законопроекті запропоновано ч. 5 ст. 182 КПК України доповнити пунктом 4 щодо застосування застави до особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, визначеного таким відповідно до Кримінального кодексу України, – від п'яти до десяти розмірів предмету злочину або шкоди, у завданні якої така особа підозрюється, обвинувачується. При цьому розмір застави для таких осіб не може бути меншим від верхньої межі розміру застави для злочинів відповідної тяжкості, передбаченого в пунктах 2-3 цієї частини» [1].

На нашу думку, за вчинення тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину не доцільно застосовувати такий запобіжний захід як застава.

Також слід звернути увагу на те, що 29.08.2015 р. президентом України було підтримано електронну петицію № 22/000215-еп щодо скасування гро-

шової застави для осіб, яких підозрюють чи обвинувачують у вчиненні тяжких корупційних злочинів, яка (набрала 32 024 підписів з 25 000 необхідних). Президентом вказано на необхідності законодавчо запровадити обмеження щодо застосування застави до високопосадовців, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні корупційних злочинів [2].

На думку А.Л. Даль, С.Є. Абламського подібні зміни в кримінальному процесуальному законодавстві України є нагальною необхідністю, що обумовлена загальнодержавною стратегією протидії корупції як негативному явищу. Цілком зрозуміло, що особа, яка протягом тривалого часу отримувала незаконну винагороду або незаконно збагачувалася, швидше знайде гроші для внесення застави, ніж, наприклад, кишеньковий крадій.

Можливо, відсутність застави як альтернативного запобіжного заходу для осіб, які вчинили кримінальні правопорушення корупційного характеру, стане одним із профілактичних заходів, що в подальшому сприятиме попередженню вчинення вказаної категорії кримінальних правопорушень. Однак, здійснюючи протидію навіть такому негативному явищу, як корупція, не слід переступати букву закону та йти шляхом недотримання й спотворення положень КПК України [3]. На жаль, вказаний законопроект Верховною радою України прийнятий так і не був.

У ч. 4 ст. 183 чинного КПК України законодавець визначає лише три випадки коли не може бути застосована застава, зокрема: щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; щодо злочину, який спричинив загибель людини; щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею [4].

На нашу думку, для вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо протидії корупційним правопорушенням, необхідно ч. 4 ст. 183 КПК України доповнити пунктом 4 та викласти в такій редакції: слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, враховуючи підстави та обставини, передбачені статтями 177 та 178 цього Кодексу, зобов'язаний не визначити розмір застави у кримінальному провадженні:

- 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею;
- 4) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, визначеного таким відповідно до Кримінального кодексу України.

Бібліографічні посилання:

1. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо підвищення ефективності застосування запобіжних заходів стосовно осіб, підозрюваних чи обвинувачених у вчиненні тяжких або особливо тяжких корупційних злочинів)»: проект Закону від 28.07.2015 р. № 2324а-7. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?p2324%D0%B0-7&skl=9 (Дата звернення 29.10.2019).
2. Відміна грошової застави для корупціонерів: електронна петиція Президента України від 29.08.2015 № 22/000215-еп. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/215>. (Дата звернення 29.10.2019).
3. Тримання під вартою як запобіжний захід у кримінальному провадженні: монографія / А.Л. Даль, С.Є. Абламський / за загальною редакцією доктора юридичних наук, професора О.О. Юхна. Харків : ХНУВС; Панов, 2017. 238 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення 29.10.2019).

ДЕРЕВ'ЯНКО

Тетяна Миколаївна,
старший викладач кафедри,
кримінального права та процесу
Національної академії державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна)
кандидат психологічних наук

ЛОГІНОВА

Наталія Михайлівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та процесу
Національної академії державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького
(м. Хмельницький, Україна)
кандидат педагогічних наук, доцент

**ІНСТИТУТ ПОДАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**

Сучасне кримінальне процесуальне законодавство України формувалося протягом багатьох століть, його основи зароджувалися ще за часів Київської Русі. А тому для вдосконалення чинного кримінального процесуального закону варто врахувати здобутки та прорахунки минулого. Свого належного

нормативного врегулювання чекає, зокрема, і процедура подання доказів.

Аналіз староруського законодавства та його наукових досліджень свідчить, що подання доказів здійснювалося сторонами (позивачем і відповідачем) переважно шляхом забезпечення явки до суду свідків-очевидців, що засвідчували фактичні обставини у справі, або певної кількості свідків-очисників (послухів), які дозволяли очиститися від обвинувачення.

У часи перебування українських земель під владою Литви та Польщі зберігався обвинувально-позовний процес, успадкований від давньоруського права. Основними джерелами, що регулювали тогочасні процесуальні відносини, були Судебник Казимира 1468 року і Литовські статuti.

Доба Гетьманщини успадкувала основні риси процесуального права попереднього історичного періоду, однак воно все ж зазнало деяких змін, передусім внаслідок зміни судового устрою та змінених політичних і соціальних умов краю у XVII столітті, зокрема й під впливом російського процесуального права.

Ще більш кардинальна зміна кримінального судочинства відбулася після судової реформи імператора Олександра II 1864 року.

Період української державності 1917-1920 років не приніс практично ніяких нововведень у сфері кримінального судочинства. При розслідуванні і судовому розгляді кримінальних справ, у тому числі в процесі доказування, продовжували керуватися законодавством Російської імперії (Статутом кримінального судочинства 1864 року) та Австрії (Кримінально-процесуальним кодексом 1873 року).

У часи перебування України у складі СРСР основи доказування у кримінальних справах були продиктовані формою кримінального судочинства, що мала місце, та існуючим політичним режимом в цілому.

КПК УРСР 1960 року, як уже відзначалося, передбачив універсальну норму (ч. 2 ст. 66), згідно з якою докази могли бути подані підозрюваним, обвинуваченим, його захисником, обвинувачем, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем і їх представниками, а також будь-якими громадянами, підприємствами, установами і організаціями. Ця норма була чинною аж до набрання чинності КПК України 2012 року.

Після здобуття Україною незалежності відбувалося подальше поступове введення окремих елементів змагальності у кримінальний процес. Так, у 2001 році із проведенням так званої «малої судової реформи» КПК України був доповнений ст. 16-1 «Змагальність і диспозитивність». Таким чином на законодавчому рівні було визначено рівні можливості сторін обвинувачення і захисту щодо подання суду доказів для відстоювання своєї позиції у справі.

Із прийняттям у 2012 році нового КПК України змагальні засади ще більше були поширені на стадію досудового розслідування. Зокрема, це проявилось у наданні сторонам кримінального провадження і потерпілому можливостей збирати докази. Таким чином сторона захисту отримала можливості реалізації права подавати зібрані докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду.

Отже, підсумовуючи розгляд історичних аспектів подання доказів, передусім доходимо до висновку, що стан розвитку інституту подання доказів у кримінальному судочинстві України у різні історичні періоди безпосередньо обумовлювався існуючою історичною формою кримінального процесу. З урахуванням цього можна провести періодизацію становлення інституту подання доказів на теренах України:

1. Давньоруський (княжий) період – охоплює часи Київської Русі і Галицько-Волинського князівства. Для цього періоду характерними були:

а) існування першої історичної форми кримінального процесу – обвинувального (змагального), що супроводжувався пануванням у кримінально-процесуальних відносинах приватно-правового принципу. Це пояснюється тим, що початково цивільний і кримінальний процеси не були відокремлені один від одного;

б) активна участь в судочинстві осіб, заінтересованих у вирішенні конфлікту: потерпілої особи (позивача, обвинувача), яка зобов'язана була збирати докази і подавати їх до суду; і протилежної сторони – відповідача (обвинуваченого), що визнавала обвинувачення, а у разі його заперечення мала подати до суду докази, які спростовували пред'явлене до неї обвинувачення;

в) подання доказів здійснювалося сторонами (позивачем і відповідачем) переважно шляхом забезпечення явки до суду свідків-очевидців, що засвідчували фактичні обставини у справі, або певної кількості свідків-очисників, які дозволяли очиститися від обвинувачення. Крім того, могли подаватися речові і письмові докази.

2. Литовсько-польський період – охоплює часи перебування українських земель під владою Литви та Польщі. Цей період успадкував основні риси давньоруського періоду, тобто зберіг обвинувально-позовну форму кримінального процесу, при якій сторони провадження самі повинні були подбати про подання суду доказів на підтвердження своїх вимог.

3. Козацько-гетьманський період – охоплює часи існування запорізького козацтва. Доба Гетьманщини успадкувала основні риси процесуального права попередніх історичних періодів, однак воно все ж зазнало деяких змін, передусім внаслідок зміни судового устрою та змінених політичних і соціальних умов краю у XVII столітті, зокрема й під впливом російського процесуального права. Для цього періоду характерними були:

а) поєднання обвинувальної (змагальної) форми кримінального процесу, що застосовувалася у більшості справ, і розшукової (інквізиційної) форми, що мала місце при здійсненні судочинства у справах про найбільш тяжкі і суспільно небезпечні злочини;

б) надання більшого значення поданню письмових доказів (грамот), що поділялися на публічні (урядові документи), які вважалися повним доказом і проти них суд не допускав доказів від свідків чи присяги, і приватні, котрі мали меншу вартість і які можна було заперечувати іншими доказами.

4. Післяреформений період – охоплює часи, починаючи з прийняття

Статуту кримінального судочинства до 1917 року і ознаменований кардинальною зміною кримінального судочинства. Для цього історичного періоду характерними були:

а) запровадження змішаної форми кримінального процесу, при якій кримінальне провадження здійснювалося у дві стадії: перша – досудове (попереднє) розслідування, яке базувалося на розшукових (інквізиційних) началах; друга – судовий розгляд, для якого характерними були гласність, усність, змагальність, вільна оцінка доказів за внутрішнім переконанням суду;

б) значний розвиток інституту досудового (попереднього) розслідування, яке проводилося судовими слідчими за сприяння поліції і при нагляді прокурорів та передбачало проведення різних слідчих дій спрямованих на збирання доказів;

в) поділ обвинувачення на приватне і публічне, в основу якого була покладена тяжкість і юридична природа злочинів. Саме у справах приватного обвинувачення докази збиралися і подавалися виключно самими сторонами, а суддя обмежувався їх дослідженням, не вживаючи за своєю ініціативою заходів для збирання не вказаних сторонами доказів

ДЬОРДАЙ

Володимир Іванович,

заступник начальника управління –
начальник відділу інспекції з особового складу
управління кадрового забезпечення
Головного управління Національної
поліції в Закарпатській області,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЗА ФАКТАМИ ПОРУШЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В сучасних умовах розвитку суспільства, коли відбуваються процеси з укріплення держави виникає необхідність побудови стійкої та дієвої системи правоохоронних органів в Україні. Виходячи із вимог європейської та світової спільноти, а також громадян України гостро постає питання реалізації чіткої та дієвої концепції викоринення будь-яких корупційних проявів в усіх сферах громадського життя, включаючи органи Національної поліції України.

Із залученням досвіду функціонування поліції в Європейських країнах, проведення прозорих переатестацій, видалення корупційних складових, запровадження жорсткого контролю доходів поліцейських внаслідок введення електронного декларування в значній мірі зникають детермінанти скоєння

поліцейськими кримінальних та адміністративних правопорушень з корупційним змістом. Однак процес викорінення корупційних проявів в системі Національної поліції України проходить дещо повільно.

Такий стан справ викликає занепокоєння у суспільства, а також керівництва Національної поліції та МВС України. У зв'язку із цим, щороку розробляються та затверджуються Антикорупційні програми, якими визначаються заходи із запобігання та протидії корупції, упередження та недопущення фактів порушення антикорупційного законодавства поліцейськими. Впроваджуються заходи з питань поширення серед особового складу поліції поведінки доброчесності, підвищення рівня правосвідомості, а також навчально-професійного рівня.

Окрім цього, з метою врегулювання відповідальності поліцейських та приведення їх до вимог сьогодення 15 березня 2018 року прийнятий Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» в якому закріплені основні положення сутності службової дисципліни, повноваження поліцейських та їх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування. Відповідно, підготовлений та затверджений наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2018 № 893 «Про затвердження окремих положень Дисциплінарного статуту Національної поліції України», який більш чітко окреслив порядок та підстави проведення службового розслідування стосовно поліцейських, а також застосування дисциплінарних стягнень.

Зазначені заходи приносять певні результати, оскільки в 2019 році зменшилася кількість поліцейських, які не подали чи несвоєчасно подали електронні декларації. Разом із цим, стан запобігання та протидії корупції в Національній поліції України та МВС України в цілому потребує значної уваги.

Поряд із чітко прописаними нормами Закону України «Про запобігання корупції», Закону України «Про Національну поліцію», Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» у ході практичної діяльності виникають обставини, які не підпадають під дію законодавчих актів.

Непоодинокими є факти виявлення органами прокуратури порушень вимог фінансового контролю з боку поліцейських, які супроводжуються направленням подань про усунення причин та умов, що сприяли корупційному правопорушенню в порядку частини 3 статті 65 Закону України «Про запобігання корупції» (далі Закону). Фактично відповідно до статті 1 Закону прокуратура являється спеціально уповноваженим суб'єктом у сфері протидії корупції.

Частина 3 статті 65 Закону закріплює, що з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства, рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку,

визначеному Кабінетом Міністрів України.

Таким чином з огляду на це, якщо дивитися з позиції прокуратури то вона вправі звертатися із поданнями про усунення причин та умов, що сприяли порушенню антикорупційного законодавства.

На підставі цих норм місцеві прокуратури активно використовують зазначений, свого роду важіль впливу на територіальні органи Національної поліції України не соромлячись при цьому вказувати в поданнях вимоги щодо обов'язкового притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських, які допустили порушення вимог фінансового контролю, зокрема в частині надання недостовірних відомостей під час подання електронних декларацій. Найбільш розповсюдженими порушеннями, які виявляються прокуратурою є зазначення недостовірних відомостей щодо місця реєстрації та проживання, неповідомлення про суттєві зміни в майновому стані, неповідомлення в деклараціях даних про майно, що належить декларантові чи членам сім'ї тощо.

З огляду на це, виникла необхідність більш детально розібратися в питанні повноважень прокуратури у виявленні та реагуванні на порушення антикорупційного законодавства та зокрема вимог фінансового контролю.

Відповідно до абзацу 5 пункту 1 постанови КМУ від 13.06.2000 р. № 950 «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», а також пункту 2 розділу 2 Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженого наказом МВС України від 07.11.2018 № 893 (далі Порядку) підставами для проведення службового розслідування являються надходження подання спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції та припису НАЗК, в якому міститься вимога щодо проведення службового розслідування з метою виявлення причин та умов, за яких стало можливим учинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання Закону в інший спосіб.

Відповідно до статті 131-1 Конституції України на прокуратуру покладаються функції: підтримання публічного обвинувачення в суді, організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням та представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Тепер трохи проаналізуємо норми КпАП та Закону України від 12.02.15 № 198-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності НАБУ та НАЗК» (далі Закон 198).

Так, згідно з абзацом «а» і «б», підпунктів 6 пункту 1 розділу I Закону № 198 передбачено внесення зміни до пункту 11 частини 1 статті 255 КпАП, що полягає у виключенні з повноважень прокурора повноважень на складання адміністративних протоколів за статтями 172⁴-172⁹ КпАП. В той же час, якщо сьогодні звернутися до пункту 11 частини 1 статті 255 КпАП, ми там побачи-

мо, що прокурор має повноваження на складання протоколів за статтями 172⁴-172²⁰ КпАП (тобто включаючи статті 172⁴-172⁹ КпАП) і понині.

Як розуміємо, виникає законодавча колізія. Але відповідь з цього приводу дав Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Так, в інформаційному листі ВССУ від 22.05.17 № 223-943/о/4-17 зазначено, що відповідно до рішення НАЗК від 01.08.16 № 1 початок його діяльності визначено 15.08.16. Таким чином, суд доходить висновку, що норми Закону № 198 набули чинності, згідно з чим повноваження прокурора на складання протоколів за статтями 172⁴-172⁹ КпАП у статті 255 КпАП виключено. Окрім цього, відповідно до статті 48 Закону саме НАЗК здійснює контроль за своєчасністю подання декларацій, їх правильності і повноти заповнення, а також здійснює логічний та арифметичний контроль.

Частина 2 статті 49 Закону визначає, що Державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права зобов'язані перевіряти факт подання суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали або входять чи входили до складу утвореної в органі конкурсної комісії, до складу Громадської ради доброчесності відповідно до цього Закону декларацій та повідомляти Національне агентство про випадки неподання чи несвоечасного подання таких декларацій у визначеному ним порядку.

Таким чином, з огляду на вищевикладене доходимо до висновку, що функції прокуратури на складання адміністративних протоколів відсутні. Відповідно повноваження щодо направлення подання для проведення службового розслідування за фактом виявлення порушень антикорупційного законодавства вона теж не має. Натомість, як і органи Національної поліції прокуратура при виявленні порушень вимог фінансового контролю зобов'язана інформувати НАЗК.

Наступна проблематика під час застосування заходів дисциплінарного реагування стосовно поліцейських відносно яких винесено рішення суду по справам про адміністративні правопорушення у сфері порушень антикорупційного законодавства.

Як відомо відповідно до пункту 3 розділу II Порядку службове розслідування не призначається в разі надходження до органу (підрозділу, закладу, установи) поліції чи закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських (далі – ЗВО), матеріалів про вчинення поліцейським адміністративного правопорушення, що складені в порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення. У цьому разі рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності приймається на підставі зазначених матеріалів.

Тобто при наявності рішення суду, яким поліцейського визнано винним, він підлягає звільненню відповідно до пункту 10 статті 77 (у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності

за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення) Закону України «Про Національну поліцію».

Однак, яким чином необхідно діяти, якщо рішенням суду поліцейський звільняється від адміністративної відповідальності у відповідності до статті 22 КУпАП – за малозначності і стосовно нього суд обмежується усним зауваженням. Фактично, поліцейський таким рішенням визнається винним у вчиненні адміністративного правопорушення, однак судом адміністративне провадження закривається у зв'язку із статтею 22 КУпАП.

Під час прийняття рішення стосовно поліцейського у такому разі виникає декілька запитань, а саме:

1. Чи об'єктивним буде прийняття рішення стосовно поліцейського на підставі пункту 10 статті 77 Закону України «Про Національну поліцію України»?

2. Чи розповсюджуються вимоги пункту 3 розділу II Порядку проведення службових розслідувань у Національній поліції України (в частині не проведення службових розслідувань) на такі випадки?

Вважаємо, що дане питання підлягає урегулюванню шляхом внесення відповідних змін до законодавства чи прийняття підвідомчих нормативних актів.

Ще одним питанням, яке виникає у практичній діяльності являється питання порядку проведення службових розслідувань за фактами скоєння поліцейським кримінальних правопорушень корупційного змісту. Під час висвітлення цього питання слід відмежувати випадки службових розслідувань, коли поліцейському повідомлено про підозру та без неї.

Відповідно до пункту 10 статті 77 Закону України «Про національну поліцію» поліцейський підлягає звільненню у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення його до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Як відомо із практики розгляду судами кримінальних правопорушень пов'язаних з корупцією, вони можуть тривати до декількох років. При цьому поліцейський, який фактично скоїв корупційне правопорушення (для прикладу вимагання та отримання неправомірної вигоди, задокументоване за допомогою НСРД), що підтверджується матеріалами кримінального провадження, може продовжувати працювати в органах Національної поліції України, відповідно отримувати заробітну плату (чи її частину якщо поліцейський відсторонений від виконання службових обов'язків).

З огляду на це, керівництвом МВС України та Національної поліції України розроблено ряд вказівок та рекомендацій про надання оцінки діям поліцейських, які допустили кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією в частині допущення ними порушень службової дисципліни. В цьому не виникала б необхідність, якщо б законодавчо зобов'язати суди розглядати корупційні правопорушення в найкоротші строки.

Вважаємо, що у випадку скоєння поліцейським кримінального правопорушення корупційного змісту і повідомлення йому про підозру слід взяти за основу дію пункту 10 статті 77 Закону України «Про Національну поліцію» в частині визнання його винності саме з моменту повідомлення йому про підозру у скоєнні кримінального правопорушення корупційного змісту.

Таким чином, незважаючи на оновлення антикорупційного законодавства та його приведення у відповідність до вимог Європейського Союзу, під час практичної діяльності виникають обставини, які потребують уваги науковців, а також законодавців України.

Бібліографічні посилання:

1. Шинкаренко Н.В. Причини виникнення корупції в органах Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 3. Ст. 104-107.
2. Алфьоров С.М. Причини корупції в ОВС, що зумовлені специфікою органу. *Форум права*. 2011. № 1.
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. Сайт ВРУ.
4. Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції. КМУ. Розпорядження від 23.08.2017 № 576-Р.
5. Закон України «Про Національну поліцію України» від 02.07.2015 № 580-VIII.
6. Закон України від 12.02.15 № 198-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції».
7. Постанова КМУ від 13.06.2000 № 950 «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».
8. Порядок проведення службових розслідувань у Національній поліції України, затвердженого наказом МВС України від 07.11.2018 № 893.

ЗАХАРКО

Андрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПІДСЛІДНОСТІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Досліджуючи законодавство про боротьбу з корупцією, слід звернути увагу на дискусійні питання в регламентації підслідності корупційних злочинів. Так, підрозділам детективів Національного антикорупційного бюро України як органу досудового розслідування підслідні кримінальні правопо-

рушення, передбачені ст.ст.191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України [1] за умови дотримання правил предметної підслідності, визначеної в п.1 ч.5 ст.216 КПК України [2], відповідності розміру предмету злочину або завданої ним шкоди (п.2 ч.5 ст.216 КПК), вчинення злочину, передбаченого в ст.369, ч.1 ст.369-2 КК України щодо певних, визначених в законі, службових осіб тощо. Як відомо, Національне антикорупційне бюро України є одним із спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, наряду з такими правоохоронними органами як прокуратура, Національна поліція, Національне агентство з питань запобігання корупції (ст.1 ЗУ «Про запобігання корупції» [3]).

Із сукупності корупційних злочинів, регламентованих у примітці до ст. 45 КК України, підрозділу детективів НАБУ, як органу досудового розслідування, за загальним правилом не підслідні злочини, передбачені в ст.ст.262, 308, 312, 313, 320, 357 КК (які вважаються корупційними за умови, що вони вчинені шляхом зловживання службовим становищем), а також не підслідні злочини, передбачені в ст.354 КК (стосовно осіб, які не є працівниками юридичних осіб публічного права), ст.364-1, 365-2, 368-3, 368-4 КК України¹.

Таким чином, із двадцяти статей КК України, віднесених законом у чинній редакції до корупційних злочинів, тринадцять є підслідними підрозділу детективів НАБУ, як органу досудового розслідування. В проаналізованих нормах так і не знайшли свого відображення норми із Прикінцевих положень (Розділ II) ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України», в яких до корупційних злочинів також віднесено ст.369-3 КК України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» та ст.370 КК України «Провокація підкупу» [4]. Крім того, ст.366-1 КК України «Декларування недостовірної інформації», будучи за буквального тлумачення такою, що можна пов'язати з корупцією, за предметною ознакою належить до універсальної підслідності слідчих підрозділів органів Національної поліції.

Аналізуючи теоретичні питання та практичні проблеми визначення підслідності корупційних злочинів, І.В. Жолнович пропонує віднести до підслідності детективів НАБУ всі корупційні злочини, які вчиняються суб'єктами, які підпадають під дію ЗУ «Про запобігання корупції» [5, с.141]. Втім, уявляється, що розширення підслідності детективів НАБУ відволікатиме їх від розслідування тих, складних у доказуванні, кримінальних правопорушень, що віднесені до їх підслідності чинною редакцією ч.5 ст.216 КПК України.

Звернувшись до офіційного сайту Національного антикорупційного бюро України та проаналізувавши відомості про результати діяльності НАБУ, а також співставивши їх із статистичними даними Єдиного звіту про

¹ В проведеному аналізі залишимо поза увагою регламентовані в абз. 2, 3 п. 3 ч. 5 ст. 216 КПК України додаткові правила віднесення інших злочинів до підслідності детективів НАБУ.

кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року, відповідними статистичними даними за 2017, 2016 роки уявляється логічним звернути увагу на таке. Від початку роботи (з грудня 2015 року) до цього часу в розслідуваних детективами НАБУ кримінальних провадженнях здійснено 134 повідомлення про підозру, передано до суду обвинувальні акти стосовно 398 осіб, скеровано до суду 224 справи та набув законної сили 31 вирок [6]. Аналізуючи результативність роботи детективів НАБУ в розрізі предметної підслідності, слід звернути увагу, що одиничними є випадки облікування детективами НАБУ в ЄРДР ознак кримінальних правопорушень, що кваліфікуються за ст. 211 «Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону» та ст. 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації» КК України [7; 8].

Вивчивши Єдині звіти про кримінальні правопорушення, викладені на офіційному сайті Генеральної прокуратури України за 2018 та 2017 роки¹, приходимо до висновку, що в жодному з них не зазначено про хоча б один факт облікування, вручення повідомлення про підозру тощо за ст.410 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» [7, 8]. Аналогічні відомості викладено й у Звітах про роботу НАБУ, розміщених на офіційному сайті Національного антикорупційного бюро України [9]. Втім, органами військової прокуратури, наприклад, протягом 2017 року за ст.410 КК України обліковано 244 випадки виявлення ознак кримінальних правопорушень, вручено 45 повідомлень про підозру, направлено до суду 38 обвинувальних актів [7]. Тому можна підсумувати, що виявлені правоохоронними органами України протягом останніх років ознаки та обставини вчинення кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 410 КК України, не відповідали критеріям, визначеним у ч.5 ст.216 КПК України, і тому не розслідувалися детективами НАБУ. А оскільки всі виявлені випадки ст. 410 КК України не відповідали зазначеним критеріям, то можливо доцільно було б виключити ст. 410 КК України з абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України як таку, що виявилася недостатньо актуальною для предметної підслідності детективів НАБУ.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n11> (дата звернення: 28.10.2019).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 18.10.2019. URL:

¹ Віднайти відповідні статистичні дані за підсумками діяльності 2016 року на офіційному сайті Генеральної прокуратури не вдалося.

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 28.10.2019).

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 28.10.2019).

4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 28.10.2019).

5. Жолнович І.В. Підслідність корупційних злочинів: питання теорії та проблеми практики. *Університетські наукові записки*. 2017. № 62. С. 136-142.

6. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2019).

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820 (дата звернення: 28.10.2019).

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820 (дата звернення: 28.10.2019).

9. Звіти про роботу Національного антикорупційного бюро України протягом 2016-2018 років. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL: <https://nabu.gov.ua/reports> (дата звернення: 28.10.2019).

Плетенець Віктор Миколайович,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ЗА ФАКТАМИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ В УМОВАХ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ

Серед слідчих (розшукових) дій одне з основних займає огляд місця події, котрий вважається невідкладною, незамінною жодною іншою дією. Особливого значення огляд набуває за фактами корупції та таких її проявів як неправомірна вигода.

Загальним аспектам проведення слідчого огляду приділяли увагу такі вчені-криміналісти, як: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, А.Ф. Волобуєв, В.І. Гончаренко, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, В.О. Коновалова, В.С. Кузмічов, Н.І. Клименко, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, В.В. Тіщенко, І.Я. Фридман, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та інші.

Досить часто перепонами у розслідуванні взагалі та фіксації фактів отримання неправомірної вигоди, у першу чергу шляхом проведення огляду,

виступають прояви протидії цій діяльності з боку зацікавлених осіб.

Серед основних задач огляду місця події варто назвати такі:

- відтворення слідчим картини з метою висування версій;
- виявлення та вилучення слідів злочинця та інших предметів і слідів, які можуть мати значення як речові докази;
- вивчення та повне відображення у протоколі огляду місця події усієї обстановки. Загальним завданням огляду місця події є виявлення фактичних даних, за якими можна встановити механізм злочину у всіх деталях, тобто відповісти на питання про те, що сталося на цьому місці [2, с. 279].

Заходи забезпечення охорони місця події мають прийматися слідчим ще до виїзду. Однак, це можливе у випадку, коли одержувача неправомірної вигоди затримано із поличним. У будь-якому випадку має використовуватися факт раптовості для одержувача неправомірної вигоди проведення відповідних заходів з боку правоохоронців. В іншому випадку виявлення предметів та слідів, котрі вказуватимуть на причетність відповідної особи до розглядуваних фактів буде ускладненим або неможливим.

Як наголошує К.О. Чаплинський, між отриманням вихідної інформації про вчинення злочину і початком проведення слідчого огляду (прибуття слідчо-оперативної групи) повинен проходити мінімальний проміжок часу (зокрема, оптимальний проміжок часу не повинен перевищувати 15 хвилин) [1, с. 16].

Наведене обумовлює необхідність слідчого у максимально стислі терміни здійснити виїзд на місце події та прийняття заходів щодо виявлення та вилучення слідів.

Це забезпечить мінімізацію знищення чи пошкодження відображень зловмисника та, неодмінно, вплине на кількість притягнених до відповідальності винуватців. Варто наголосити на тому, що прояви протидії розслідуванню можуть здійснюватися ще до його початку. Це варто враховувати правоохоронцям ще до прибуття на місце огляду.

Залежно від характеру відображення на місці події злочину можна уявити ситуації, коли подія злочину:

- 1) має дійсне відображення;
- 2) не має повного відображення;
- 3) не знаходить свого явного відображення;
- 4) має фальшиве відображення. Ці ситуації вимагають відповідної інтерпретації [3, с. 85]. Під час розслідування слідчий проводить необхідний комплекс слідчих (розшукових) дій, спрямованих на одержання відомостей про кримінальне правопорушення.

Детальному огляду, у першу чергу, підлягає місце виявлення предметів, котрі використовувались при передачі неправомірної вигоди (записників, нотаток, чернеток) про факти отримання від певних осіб відповідних сум грошей, матеріальних цінностей тощо. Ці дані можуть відображувати і факти протидії розслідуванню та впливу на відповідних учасників, зокрема їх кон-

тактні дані, номери телефонів, відомості не тільки про факт передачі неправомірної вигоди, а й визначати відповідні проміжні (зв'язуючи) у проявах протидії кримінальному судочинстві, ланки тощо. Результати огляду дозволяють вирішити питання про початок кримінального провадження, побудови та перевірки версії про прояви як корупційного характеру, так і протидії кримінальному судочинству.

У подальшому, зазначене, може бути використано для спростування алібі підозрюваного про непричетність до вчиненого кримінального правопорушення та здійснення тиску на відповідних учасників провадження. Розуміння слідчим участі зацікавлених, у відповідних результатах кримінального провадження, осіб сприятиме організації розслідування та прийняття відповідних заходів, спрямованих на подолання провів протидії.

Таким чином проведення слідчого огляду має спрямовуватися на фіксацію як обставин кримінального правопорушення, так і фактів протидії кримінальному судочинству. Цим буде мінімізовано прояви впливу на учасників провадження, а діям зацікавлених осіб буде надано юридичну оцінку.

Бібліографічні посилання:

1. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с., іл.
2. Криміналістика: підручник / В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХнУВС, 2011. С. 657-664.
3. Криміналістика: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В.Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. 728 с.

БОНДАРЧУК

Ігор Борисович

Голова правління ГО «Стоп корупції»

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ І ПРОЯВИ РЕЙДЕРСТВА ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ З ТОЧКИ ЗОРУ ТЕОРІЇ І РЕАЛЬНОСТІ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Сучасне рейдерство розвивається в умовах, коли на економічній безпеці підприємств позначаються такі фактори, як безконтрольна приватизація, тінізація, корумпованість органів влади та їх зв'язок із олігархатом. Даються взнаки також такі чинники як недосконалість законодавства щодо патентування, ліцензування, монополізація й недобросовісна конкурентність, недоліки фіскальної служби, а також неунормованість багатьох моментів системи реєстрації.

Сам термін «рейдерство» з'явився відносно недавно. Але вже став окремим об'єктом дослідження багатьох правників. Зокрема кандидат економічних наук, доцент кафедри гуманітарних і фундаментальних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільського національного економічного університету Сабецька Т.І. [16] перераховує таких вчених, які зосереджують свою діяльність у царині дослідження проблем рейдерства: Ю.А. Берлач [2], О.В. Беліков [3], З.С. Варналій та І.І. Мазур [4], А.О. Єфименко [5], З.Б. Живко [6], Ю.Я. Касараба і С.Н. Баліна [7], М.А. Колесник [8], О.К. Концевич і А.Ю. Дернова [9], М.І. Копитко [10], Д.В. Кушерець [11], О.А. Мельниченко та В.І. Пушкарьова [12], І.П. Мойсеєнко й О.М. Марченко [13], С.М. Москаленко [14], Т.О. Пожуєва [15], Сабецька Т.І. [16], О.Б. Таращанська [17], Д.В. Фальшовник [18], Ю.А. Хатнюк [19].

Зо стосується головних причин виникнення рейдерства, згадані вище, а також інші дослідники виокремлюють такі як 1. Недосконалість і неоднозначність тлумачення чинного корпоративного законодавства; 2. відсутність спеціального закону про рейдерство (саме це рейдерам модливість уникати відповідальності; 3. Тривала політична нестабільність в державі; 4. Недосконала української судової системи; 5. Корумпованість серед представників влади різних рівнів; 6. Безпосередня участь у рейдерських схемах правоохоронних органів або ж їх цілковита бездіяльність; 7. Перерозподіл власності між різними фінансово-промисловими групами; 8. недоліки корпоративного управління, низька корпоративна культура на підприємствах, закладна структура компаній, помилки в оформленні засновницьких документів та правовласності, порушення прав акціонерів та невиплата дивідендів, непрозора діяльність підприємств; 9. Імпорт рейдерського досвіду та рейдерських технологій.

Серед способів захоплення варто виокремити такі: 1) Метод «дружнього поглинання»: контрольний пакет акцій купують ніби то добровільно; 2) проводять додаткову емісію акцій – це дає шанс для рейдера в законний спосіб отримати контроль над підприємством; 3) організують фіктивне банкрутство через фіктивне створення податкової та кредиторської заборгованості - на підприємство-жертву всіма можливими способами «вішають» борг, одночасно тиснуть і вимагають сплати борг, потім звертаються до суду щодо визнання підприємства банкрутом і з подальшим продажем його активів в інтересах рейдера; 4) підприємство спочатку банкрутують, а потім купують його активи: рейдери шукають прострочену заборгованість підприємства і платять хабарі чиновникам, суддям, арбітражним керуючим, які підтримують ініціативу щодо порушення справи про банкрутство; одночасно в ЗМІ формується негативний імідж підприємства, що погіршує його відносини зі споживачами й постачальниками, підриває фінансовий стан підприємства; 5) підприємство захоплюють силою за участі державних силових чи приватних охоронних структур та за допомогою фальсифікації судових рішень; 6) Застосовують корпоративний шантаж (грінмейлерство, юридичний терор): рейдер через легітимні дії чи шантаж заважає підприємству працювати, змушуючи його «викупити свій спокій»; 7) Проводять реприватизацію (юридичний спосіб поглинання): переглядають попередню приватизацію з метою її скасування через суд; 8) Вдаються до корупції під час перерозподілу державної власності; 9) Беруть під контроль менеджментів та працівників: так чинять, коли не можуть викупити контрольний пакет акцій підприємства або фіктивно його збанкрутувати. В такому разі використовують підкуп, погрози чи шантаж керівництва компанії.

Не зважаючи на те, що рейдери оперують широким арсеналом методів захоплення, вчені-правознавці звертають увагу керівників підприємств на основні ознаки майбутньої рейдерської атаки на його підприємство: 1) несподіване отримання листів і повідомлень від судових і державних органів, інших осіб, що свідчить про створення видимості виконання юридичних формальностей перед захопленням підприємства; 2) несподівані прояви уваги до діяльності підприємства з боку акціонерів, які володіють незначним відсотком (менше 0,2%) акцій; 3) неочікувані позапланові перевірки підприємства інспекторами різних державних інстанцій, судовими виконавцями, які порушують звичний режим роботи підприємства, насторожують його партнерів, що на руку рейдерам; 4) порушення кримінальних справ проти керівників підприємства часто з надуманих приводів, що має на меті дестабілізацію діяльності фірми; 5) неочікувана поява у ЗМІ негативної інформації про підприємство, що може свідчити про перехід рейдерів до стадії PR-атаки; 6) зростання кількості незначних за розміром гравців фондового ринку, які скуповують невеликі пакети акцій підприємства у дрібних акціонерів; 7) несподівана поява осіб, які проявляють надмірний інтерес до боргів підприємства, часто їх викупувають; навіть якщо зовні покупці бор-

гів виглядають незалежними фірмами, насправді це може бути розгалужена мережа, що підпорядкована великому рейдеру; 8) факти зникнення важливих документів, зразків підписів керівників, печаток, штампів (це повинно особливо насторожити керівництво підприємства). [16]

Серед основних методів протидії застосуванню рейдерських схем варто зосередитися на такому переліку заходів захисту: 1) оцінити ситуацію та визначити, хто є замовником рейдерського захоплення, хто є рейдером, яким є його «успішний» минулий досвід і які методи ним традиційно використовуються; якою є мета захоплення (володіння майном, управління бізнесом, включення підприємства до складу холдингу тощо); яким є орієнтовний бюджет операції поглинання; [16] 2) негайно звернутися до правоохоронних та органів із заявою про підготовку захоплення підприємства, якщо керівництву підприємства достовірно відомо про заплановану рейдерську атаку або ж про те, що щодо підприємства чи його керівників вчинені певні протиправні дії, чи стало відомо про факти підкупу посадових осіб, які можуть посприяти захопленню бізнесу; [15], [16] 3) розглянути можливість переговорів з рейдером, адже рейдери, як правило, не зацікавлені у тривалій війні, а тому можуть піти на значні поступки підприємству, обмежившись дещо меншим заробітком, ніж було заплановано; [16], [17] 4) розробляти план активної оборони від агресора, а по можливості і план нападу, якщо переговори не відбулися або сторони не дійшли згоди; [16], [18] 5) якомога швидше отримати виписки від реєстратора своїх акцій, а також заблокувати свої акції в реєстрі акціонерів; 6) відстежувати поведінку акціонерів підприємства, зокрема по можливості не допустити «альтернативних» зборів акціонерів; [16], [19] 7) терміново викупити акції у дрібних акціонерів з метою недопущення формування рейдером контрольного пакета акцій; [15] 8) терміново сформувати так званий тривожний пакет, тобто спеціальний набір документів (завірені копії установчих документів, свідоцтв про право власності, завірена копія реєстру власників, зразки почерку і підписів всіх акціонерів і засновників, керівника та головного бухгалтера тощо), який дасть змогу зберегти дієздатність підприємства, допоможе реалізувати необхідні правові заходи протидії рейдерам та мінімізувати понесені втрати; [17] 9) періодично перевіряти офісні приміщення, житло керівників, провідних фахівців і великих акціонерів підприємства на наявність компромату, що дасть змогу зруйнувати плани рейдера про порушення сфальсифікованих кримінальних справ проти керівництва атакованого підприємства; [16] 10) терміново ліквідувати усю або хоча б найбільшу заборгованість підприємства й надалі не порушувати платіжну дисципліну, щоб унеможливити отримання рейдером контролю над компанією через володіння її боргами; [16].

Запровадження вищеописаних заходів дасть змогу підвищити стійкість підприємства щодо зовнішніх загроз його безпеці та значно знизити шанси потенційного рейдера на успішну атаку.

Бібліографічні посилання:

1. Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів і виконавців: аналітична довідка. – К.: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО, 2008. – 127 с.
2. Берлач Ю.А. Правове визначення рейдерства / Ю.А. Берлач // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62.
3. Беліков О.В. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / О.В. Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.
4. Варналій З.С. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З.С. Варналій, І.І. Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 2 (3). – С. 129–136.
5. Єфименко А.О. Рейдерство або ринок контролю / А.О. Єфименко // Юридичний журнал. – 2008. – № 11. – С. 116–122.
6. Живко З.Б. Рейдерство: фермент ринкової економіки: [монографія] / З.Б. Живко. – Львів: Ліга-Прес, 2009. – 270 с.
7. Касараба Ю.Я. Правові заходи протидії незаконному поглинанню підприємств (рейдерству): міжнародний досвід / Ю.Я. Касараба, С.Н. Баліна // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 3. – С. 44–53.
8. Колесник М.А. Зарубіжний досвід протидії рейдерству та можливості його використання в Україні / М.А. Колесник // Право і безпека. – 2010. – № 5 (37). – С. 11–16.
9. Концевич О.К. Боротьба з рейдерством в Україні: основні схеми здійснення та шляхи подолання / О.К. Концевич, А.Ю. Дернова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=71683>.
10. Копитко М.І. Рейдерство як проблема для функціонування бізнесу в Україні / М.І. Копитко // Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. – 2013. – Т. 18. – Вип. 4/2. – С. 78–81.
11. Кушерець Д.В. Правова політика протидії рейдерству / Д.В. Кушерець // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2013. – Вип. 644. Серія: Правознавство. – С. 101–104.
12. Мельниченко О.А. Протидія рейдерству як складова державної політики щодо економічної безпеки / О.А. Мельниченко, В.І. Пушкарьова // Актуальні проблеми державного управління. – 2015. – № 1 (47). – С. 102–109.
13. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: [навч. пос.] / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко – Львів, 2011. – 380 с.
14. Москаленко С.М. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблеми та шляхи боротьби / С.М. Москаленко // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 117–119.
15. Пожуєва Т.О. Міжнародний досвід виникнення рейдерства / Т.О. Пожуєва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 3. – Т.2. – С. 130–134.
16. Сабецька Т.І. Механізми протидії рейдерству як складова формування стратегії економічної безпеки підприємства / Сабецька Т.І. // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 341–348.
17. Таращанська О.Б. Державна протидія рейдерству в корпоративному секторі економіки України / О.Б. Таращанська // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10tobseu.pdf>.
18. Фальшовник Д.В. Рейдерство як різновид протидії законній господарській діяльності / Д.В. Фальшовник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – № 1. – С. 312–322.
19. Хатнюк Ю.А. Визначення поняття рейдерства та його характеристика у законодавстві України / Ю.А. Хатнюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 174–185.

ГІДЕНКО

Євген Сергійович,
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
магістр права

ВОДОП'ЯН

Денис Володимирович,
курсант 4 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК ОСНОВНИЙ МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

У зв'язку з євроінтеграційним напрямком нашої держави перед правоохоронними органами постало таке завдання, як боротьба з корупційними злочинами, котрі у свою чергу пов'язані з організованою (професійною) злочинністю, за допомогою якої злочинці впливають на органи влади. Проте законодавець, котрий повинен сприяти правоохоронним органам у виконанні даного завдання не надає відповідних ресурсів, як правових так і матеріальних. Одним з явних правових обмежень на практиці являється реалізація норми передбаченої ст. 250 Кримінально процесуального кодексу України «Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді». Також дана проблема зумовлює занепад оперативних підрозділів, котрі в основному проводять негласні слідчі (розшукові) дії в рамках оперативного супроводження кримінального провадження. Даний вид негласних слідчих (розшукових) дій є одним з недооцінених видів боротьби з топ-корупцією [1].

А саме дана проблема виражається у трьох аспектах, перший полягає в певному законодавчому обмеженні проведення негласної слідчої (розшукової) дії (далі – НСРД) до постановлення ухвали слідчого судді, адже згідно ст. 250 КПК України можна провести лише два види НСРД, це:

- ст. 268 КПК «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу»
- ст. 269 КПК «Спостереження за особою, річчю або місцем»

На нашу думку, надана можливість законодавцем проводити лише два види НСРД до постановлення ухвали слідчого судді є певним знуцанням з оперативних підрозділів та знищенням інституту оперативного супроводження кримінального провадження тому, що НСРД передбачене ст. 268

КПК України «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» оперативні підрозділи не можуть проводити самі їм необхідно звернутися до певних підрозділів, котрі мають технічні можливості на проведення даного виду НСРД або ж до СБУ, що зумовлює офіційного звернення та унеможливорює реалізацію оперативного реагування на запобігання вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Та законодавець не врахував, що в основному відомості про корупційні злочини можливо отримати лише шляхом проведення НСРД тому, що факти про вчинення корупційних дій серед осіб, котрі їх вчиняють в основному перебувають в таємниці від оточуючих і правоохоронні органи можуть розкрити корупціонерів лише за допомогою негласного апарату, яким володіють лише оперативні підрозділи. Щодо НСРД передбаченого ст. 269 КПК України «Спостереження за особою, річчю або місцем» дійсно може сприяти ефективному запобіганню вчинення злочину та у випадку спостереження за особою працівник оперативного підрозділу може скористатися ст.208 КПК України і у випадку наявності визначених підстав затримати особу [2 с. 135].

Для більш адекватного, оперативного та ефективного реагування на випадки корупції, процесуальну форму передбачену ст.250 КПК України необхідно дещо видозмінити, а саме ч.1 ст.250 КПК України у такий вигляд: «У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжких або особливо тяжких злочинів передбачених Кримінальним кодексом України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді». У такому випадку буде надана можливість проводити будь-який вид НСРД до постановлення ухвали слідчого судді звісно ж за наявності вказаних підстав, які теж необхідно змінити, а саме прибрати обмеження за розділами КК України і розширити на тяжкі та особливо тяжкі злочини, що являється другою проблемою під час реалізації НСРД до постановлення ухвали слідчого судді. Диспозиція ч.1 ст.250 КПК України не буде порушувати засади кримінального провадження, а буде лише сприяти реалізації завдань кримінального провадження та відновить адекватне та ефективне оперативне супроводження кримінального провадження [3; 4 с. 307–311].

Та щодо третьої та на мою думку найголовнішої проблеми проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді з метою викриття топ-корупціонерів є обмеження в праві оперативних підрозділів ініціювати їх проведення. Адже на практиці тільки оперативним підрозділам сповна відомо про тактику та найбільш доречних момент проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді і в даному випадку виникає юридична колізія в результаті того, що в ч.3 ст. 246 КПК України вказано, що «Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у

випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором...» та подальше наголошено на тому, що слідчий сам може проводити НСРД, або доручити їх проведення оперативному підрозділу. Проте проблема в тому, що слідчий не володіє тактикою та методологією проведення НСРД і не може користуватися оперативно-технічними засобами, які закріплені за оперативним підрозділом тим паче коли він повинен здійснити це до постановлення ухвали слідчого судді. Та внаслідок вище викладеного в практичних підрозділах з'явився такий термін, як «оперативне перешкоджання» кримінальному провадженню, це коли слідчий вважає, що оперативний підрозділ не в повній мірі виконує його доручення, однак насправді це виникає в силу того, що сам слідчий при складанні даного доручення не володіючи тактикою, методами та знаннями оперативного документування неправильно ставить завдання, або в другому випадку оперуповноважений не має можливості самостійно прийняти рішення при оперативному супроводженні кримінального провадження в силу недосконалості законодавства. Для усунення даної проблеми слід надати оперативним підрозділам право на ініціювання проведення НСРД до постановлення ухвали слідчого судді [5, с. 29-33].

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст. 88). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Колесник В.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення: науково-практичний посібник / Академія адвокатури України. К.: Прецедент, 2014. 135 с.
3. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Інструкція затв. Наказом Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, МВС України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України № 114/1042/516/1199/936/1687/5/ від 16.11.2012. URL: <http://www.minjust.gov.ua/42544>.
4. Шехавцов Р.М. Проблемні питання визначення переліку негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (27 листопада 2013 р., М. Оdesa). С. 307–311.
5. Лук'янчиков Є.Д. Удосконалення системи негласних слідчих (розшукових) дій / Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков. *Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах: матеріали круглого столу* (Київ, 4 квітня, 2014 р.). К.: ФОП Ліпкан О.С., 2014. С. 29-33.

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ОЧИМА МОЛОДІ

БУЛИЧОВ

Єгор Володимирович,
студент Університету
митної справи та фінансів

Науковий керівник:

Легеца Євген Олександрович,
професор кафедри адміністративного
та митного права,
Університету митної справи та фінансів,
доктор юридичних наук, професор

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНИ З НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

У сучасному світі корупція виходить за межі кордонів окремих держав і лише акумуляцією спільних зусиль можна їй протидіяти. У зв'язку з цим, багато держав, що входять в Організацію об'єднаних націй (ООН) і Раду Європи, обговорили і прийняли ряд міжнародних конвенцій, які сприяють боротьбі з корупцією посадових осіб органів влади. До таких документів відносяться зокрема: Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» 1990 р. (ратифікована Україною 17 грудня 1997 р.) [1], Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. (ратифікована в Україні 18 листопада 2006 р.) [2], Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (ратифікована Україною 4 лютого 2004 року) [3], Конвенція ООН проти корупції 2003 року (ратифікована Україною 18 листопада 2006 року) [4].

Названі міжнародні акти ратифіковані Україною, внаслідок чого, їх положення активно імплементуються в українську правову систему. Це сприяє вдосконаленню правового механізму, а так само посилює ефективність методів протидії корупції.

Надання адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів у ФРН, Французькій Республіці, Фінляндській Республіці, Республіці Поль-

ща, відрізняється тільки національними особливостями вироблення політики щодо таких послуг у сфері справляння податків і зборів системою органів влади, а для отримувачів послуг у сфері справляння податків і зборів забезпечується максимальна зручність. Подібна практика надання послуг існує і у Великій Британії. На відповідному сайті розміщена інформація як для державних службовців, так і для громадян, у тому числі щодо надання аналогів українських адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів. Причому, для зручності громадян на веб-сайті пропонується вибір окремої життєвої ситуації та надаються практичні юридичні роз'яснення щодо подальших дій отримувачів послуг у сфері справляння податків і зборів.

Для вивчення практики надання адміністративних послуг (організаційної складової) у США, Канаді, Великій Британії, Французькій Республіці та Австралійському Союзу, нами було досліджено веб-сторінки органів влади цих країн [5, с. 32]. Варто зауважити, що такі веб-сторінки функціонують за принципом зручності для задоволення потреб в першу чергу отримувачів послуг. Наприклад, у Канаді за результатами проведеного опитування «Спочатку громадяни», традиційний підхід до послуг з погляду інституцій, відповідальних за їх надання, було змінено на підхід з позиції громадян, які їх отримують [6, с. 42]. Подібна практика надання таких послуг у сфері справляння податків і зборів відбувається і в інших країнах, переважно за принципом «єдиного вікна».

Так, у США послуги у сфері справляння податків і зборів надаються спеціальними органами, однак необхідна інформація міститься на сайтах департаментів адміністративних послуг штатів [7]. Хоч переважна більшість інформації щодо послуг у сфері справляння податків і зборів стосується передусім державних службовців та обслуговування апаратів державних установ, кожен потенційний отримувач адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів має змогу ознайомитись із необхідною інформацією або замовити цю послугу в електронному вигляді.

Отже, кожна країна має свою систему законодавства адміністративних послуг у сфері справляння податків і зборів відповідно до національних особливостей та відповідну систему надання цих послуг. Однак, спільним для всіх розглянутих країн є прагнення держав покращити співпрацю з громадянами. На виконання цього було впроваджено надання послуг у сфері справляння податків і зборів через Інтернет, не відкидаючи і інші способи комунікації – поштою та за особистим зверненням осіб до органів влади.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» Страсбург, 8 листопада 1990 року, (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом N738/97-ВР (738/97-ВР) від 17.12.97)
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 47-48) (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом N

252-V (252-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, N 50, ст.497)

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом N 1433-IV (1433-15) від 04.02.2004)

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, N 49) (Конвенцію ратифіковано із заявами Законом (№251-V (251-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, N50, ст.496)

5. Гончарук Н. Т., Нижник Н. Р. Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи. Монографія. Д. : Монолит, 2009. 384 с

6. Клименко І. В. Технології електронного урядування : навч. посіб. Київ : Вид-во ДУС, 2006. 225 с.

7. Офіційний сайт департаменту адміністративних послуг штату Аляска (США) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.admin.adfg.state.ak.us>

ВОРОБЕЦЬ

Христина Олегівна

курсант 3-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Санакоєв Дмитро Борисович

кандидат юридичних, наук, доцент,
завідувач кафедри фінансово-
економічної безпеки факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасна тіньова економіка є загальносвітовим негативним явищем, яке з розвитком міжнародних та національних економічних зв'язків набуває нових, все більш небезпечних властивостей.

Анексія Криму, втрата значних територій українських земель, відсутній зв'язок із промисловими об'єктами, активна еміграція, сировино-індустріальна пастка, викорінення об'єктів інфраструктури, рівень безробіття, великі видатки з бюджету України, енергетична залежність, темпи інфляції, військова агресія з боку Російської Федерації, високий рівень корупції, несприятливий бізнес-клімат, чорний ринок, знецінення гривні, низький рі-

вень інвестицій – усе це спричинило динамічні зміни в державі, особливо це вплинуло на її безпеку.

В Україні корупція міцно закріпилася не лише у сфері економіки, політики, правоохоронній діяльності, а й негативно позначається на соціальній сфері, громадській свідомості, підриває міжнародний імідж держави, а відтак, перешкоджає утвердженню демократичних основ суспільства, сприяє розвитку злочинності, нищить духовні та моральні цінності суспільства.

Розглядаючи теперішню ситуацію, коли розвивається потужний недержавний сектор економіки, спостерігаємо, що приватні підприємницькі структури дбають не тільки про власні інтереси і безпеку, а й ураховують інтереси держави і суспільства, що сприяють забезпеченню економічної безпеки України. Враховуючи те, що валютні кошти вітчизняних комерційних структур осідають в іноземних банках, зміцнюючи економічний потенціал іноземних країн, то вони підривають його в Україні.

Загалом, посиленням впливу корупції на економічну безпеку підприємництва є загальноприйнята «схильність» самих підприємницьких структур до корупційних моделей поведінки, що підтверджується такими обставинами:

1) орієнтація населення на використання корупційних моделей поведінки, що пояснюється ментальністю та багаторічним звичним сприйняттям корупції;

2) наявність корупційних вимог з боку уповноважених посадовців, що пояснюється відсутністю протидіючих механізмів покарання тощо;

3) активність посередників, що беруть участь у вирішенні певних проблем та орієнтуються на корупційну поведінку [1].

Деякі економічні чинники є певною загрозою для безпеки України та безпосередньо підривають основи національної безпеки. Експерти вважають, що «...чітка фіксація загроз у державних документах найвищого рівня з відповідними заходами для їх нейтралізації допоможе усвідомити поточну складну ситуацію. Це розпочне і роботу з необхідними змінами у державній політиці для мінімізації негативного впливу загроз» [2, с. 76-83].

Вважають, що знецінення, у плані фінансів, нашої країни призводить до неспроможності соціально захистити деякі верстви населення, зменшення рівня її обороноздатності, розвитку науки і освіти в цілому і, врешті, до втрати самої державності. Держава повинна вживати певних заходів, що допоможуть у нейтралізації подібних загроз щодо економічної безпеки.

Для того щоб зміцнити економіку від загроз, внутрішніх та зовнішніх, необхідно для початку створити стійку ринкову систему, наростити національне багатство і науково-технічний потенціал, досягнути соціально-політичної стабільності та рівня життя населення, як у розвинених країнах, забезпечити місце у міжнародних економічних відносинах, скоротити установи, які не виконують свої функції. А також, державні органи, в яких панує корупція, необхідно перезавантажити та запропонувати нові підходи до їх формування, а уряд, повинен, у свою чергу, протидіяти організованій зло-

чинності зусиллями усіх правоохоронних органів, позбавлених при цьому політичних впливів. Як наслідок, потребують ухвалення низка нормативних документів: законів та урядових програм, що будуть закріплені за кожним сектором економіки, а до кожної з програм – відповідні підзаконні акти, що ухвалюються рішеннями чи постановами Кабінету Міністрів. Окреслені шляхи сприятимуть, на наш погляд, зростанню довіри до держави іноземними партнерами, а також поліпшенню економічного добробуту громадян.

Бібліографічні посилання:

1. Дослідження рівня корупції у економічній сфері діяльності підприємств. http://www.uceps.org/ukr/show_project.php.
2. Мазур І. Детінізація економіки України як пріоритет економічної безпеки України. *Стратегічні пріоритети*. 2017. №3 (8). С. 76-83.

ГРУЗИН

Валерія Анатоліївна,

студентка 4 курсу

юридичного факультету

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ПЕРЕЙНЯТТЯ ДОСВІДУ НОВОЇ ЗЕЛАНДІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Питання подолання корупції було і є актуальним у всі часи, на всіх етапах розвитку демократичної, правової держави. За статистикою Британського центру Антикорупційної політики з кожним роком все більше країн приділяють увагу подоланню цього негативного суспільного явища, створюючи та вдосконалюючи низку законів, котрі спрямовані на реалізацію антикорупційної політики країни та задля успішних євроінтеграційних процесів в цілому. Позитивні зміни відбуваються завдяки тиску на політичних діячів збоку громадського суспільства.

У даному аспекті варто взяти до уваги Індекс сприйняття корупції (англ. Corruption Perceptions Index, CPI), що складається міжнародною організацією Transparency International, і має на меті відображення рейтингової оцінки рівня сприйняття корупції серед країн світу. Зазначена організація проводить свої дослідження з 1995 року шляхом збору статистичних даних і результатів глобального опитування та на основі джерел, наданих міжнародними організаціями. Саме такі джерела вимірюють частоту та обсяг хабарів в державному і економічному секторах і включають відповідну оцінку для багатьох держав світу.

Відповідно до статистичних даних 2018 рік, до п'ятірки Індексу сприйняття корупції увійшли такі країни, як: Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Сінгапур та Швеція. Щодо статистичних даних України, то вона посіла 120 місце серед 180 країн світу за результатами проведених досліджень. Такий результат звісно є доволі негативним і тому, удосконалення антикорупційної політики держави має відбуватися з урахуванням досвіду тих держав, які досягли найбільшого успіху у подоланні явища корупції [1].

Враховуючи обмеження, встановлені щодо обсягу тез, зупинимось на досвіді Нової Зеландії. Так, дослідження Бізнес Антикорупційного порталу (BACR, Данія) свідчать, що ризик корупції у Новій Зеландії є мінімальним. Саме у ній функціонують правоохоронні органи, що ефективно зменшують корупцію та діє прозора система роботи державних і недержавних установ. Хабарництво взагалі заборонено як у приватному так і у державному секторі, що закріплено Законом про злочини (Crimes Act) та Законом про таємні комісії (Secret Commissions Act). Розміри штрафних санкцій коливаються від 2000 новозеландських доларів (близько 1145 євро) та позбавленням волі на строк до 14 років. Порівняно з національним законодавством, такий обсяг відповідальності є значно більш суворим. Цікаво також, що державні посадові особи не можуть отримувати подарунки відповідно до Кодексу поведінки Держслужби (State Services Commission Code of Conduct).

Аналізу судової системи Нової Зеландії свідчить, що судова влада працює прозоро, ефективно та відкрито. У разі виникнення скарг на діяльність суддів фізичні та юридичні особи мають право звернутися до Управління уповноваженого з питань судової поведінки (Office of the Judicial Conduct Commissioner). Щодо роботи новозеландської поліції, то ризик зіткнення з корупційними проявами у її роботі майже відсутній. Це обумовлено тим фактом, що державне управління має дієві механізми щодо у виявлення корупційних правопорушень. Зауважимо, що правопорушеннями у сфері протидії корупції займається Незалежне управління з питань поведінки поліції (Independent Police Conduct Authority). Опитування населення Нової Зеландії за даними Організації щорічного дослідження суспільних питань (Organizations of the New Zealand Public Affairs Annual Survey) свідчить про високу довіру до поліцейських служб [2].

Прикладом успішного функціонування виступає також сфера надання публічних послуг. У Новій Зеландії існує чіткий кодекс поведінки для всіх працівників державної служби, тому, у відповідних опитуваннях, громадяни Нової Зеландії повідомляють, що хабарі пов'язані з комунальними чи іншими видами послуг не виникають. А нормативно-правова система Нової Зеландії є прозорою і іноземні інвестори можуть з легкістю здійснювати тут комерційні операції. Зокрема, відкриття бізнесу у Новій Зеландії займає в середньому декілька годин та потребує лише однієї процедури, яка коштує менше, ніж у більшості країн, що в свою чергу знижує корупційні ризики до мінімуму.

Натомість в Україні існують проблеми законодавства, що пов'язані із

безліччю законів та підзаконних актів, які не мають дієвих механізмів щодо забезпечення ефективної протидії корупції. Просте прийняття антикорупційних законів, як і створення спеціалізованих органів (НАБУ, НАЗК, спеціалізована антикорупційна прокуратура) не здатне подолати корупцію. Важливою є саме правозастосовна практика у досліджуваному напрямку.

На законодавчому рівні у Новій Зеландії діють два основних нормативних акти: перший – Закон про злочини (The Crimes Act) у державному секторі, другий – Закон про таємні комісії (Secret Commissions Act SCA), що функціонує у приватному секторі. Також, хотілося б звернути увагу на Кодекс поведінки державних службовців, що містить положення про прозоре декларування всіх подарунків чи отримань матеріальних речей державного службовця від інших осіб [3].

Буде доцільним наголосити, що у Новій Зеландії діє низка спеціально утворених органів, що досить активно і прозоро співпрацюють з населенням задля досягнення якісного результату. Результатом цього є те, що за рейтингами економічної свободи, проведеними Інститутом Катона і Фондом Спадщина (Heritage), Нова Зеландія посідає найвищі місця, як вільна та відкрита у економічному відношенні держава. У свою чергу, Україна також має можливість запровадити низку реформ, спрямованих на якісну складову протидії корупції.

Одним з цікавих моментів, слухних для впровадження в Україні є те, що представники ЗМІ мають відкриту можливість відстежити кожен долар на рахунках представників публічної влади. У ЗМІ регулярно публікуються матеріали, в яких зазначаються витрати посадовців, зокрема: на квартири, авто, одяг, годинники, готелі і навіть рахунки в ресторанах. Будь-який, навіть найменший корупційний скандал закінчується відстороненням службовця з посади. Також, у ЗМІ Нової Зеландії часто висвітлюється інформація куди та як необхідно правильно скаржитися у разі виявлення корупційних проявів.

Підсумовуючи, слід зробити висновок, що корупція становить загрозу як для національних інтересів, так і для громадян та розвитку країни в цілому. Тому для виправлення поточної негативної ситуації необхідно і доцільно перейняти передовий зарубіжний досвід, посилити кримінальну та моральну відповідальність. Вказані заходи повинні впроваджуватися у взаємодії публічної влади та громадянського суспільства. Важливо не лише приймати антикорупційні закони, а необхідно їх виконувати всім і кожному. Тому перспективними вбачаються подальші дослідження щодо мінімізації і подолання явища корупції в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Рейтинг країн світу за рівнем сприйняття корупції. Гуманітарна енциклопедія : Центр гуманітарних технологій, 2006-2019 (остання редакція: 23.04.2019). URL: <https://gtmarket.ru/ratings/ccorruption-perceptions-index/info>.
2. Norton Rose Fulbright: Business ethics and anti-corruption laws: New Zealand,

September 2014. Нортон Роуз Фулбрайт: Ділова етика та антикорупційні закони: Нова Зеландія, вересень 2014 року. URL: <https://www.nortonrosefulbright.com>.

3. Gan Integrity. The Global Competitiveness Report statistic 2016-2019 year. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report>.

ДЕГТЯР

Вікторія Андріївна,

здобувач вищої освіти III курсу
факультету економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Санакоев Дмитро Борисович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
фінансово-економічної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

РЕТРОСПЕКТИВА ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція – суспільне явище, актуальність розгляду якого має значення для більшості країн світу, й Україна також відноситься до таких, оскільки на сьогодні починаючи від керівництва держави, міжнародних інституцій та незалежних антикорупційних організацій визнається високий рівень корумпованості України. Зокрема, дослідження питань корупційних проявів, їх протидії та запобігання займається визначене коло суб'єктів, що наділені такими повноваженнями у законодавчому порядку, головна компетенція належить державним органам. З огляду на це, особливої уваги набуває дослідження їх розвитку з урахуванням історичних передумов формування та розвитку органів з протидії та запобігання корупції.

Щодо наукового пошуку вчених відзначимо такі прізвища: М. Мельник, В. Бавін, Б. Романюк, О. Федотов, В. Гладких, К. Зубов, В. Козленко та ін. Також свій інтерес до нього мають громадські організації та установи, міжнародні товариства та спільноти, державні органи, у підсумку діяльності яким чого громадське суспільство має змогу оцінити рівень корупції та стан боротьби з ним, ознайомитися з відповідними результатами роботи суб'єктів у сфері запобігання та протидії корупції[3, с. 167-168].

Корупція – суспільне явище, актуальність розгляду якого має значення для більшості країн світу, й Україна також відноситься до таких, оскільки на

сьогодні починаючи від керівництва держави, міжнародних інституцій та незалежних антикорупційних організацій визнається високий рівень корумпованості України. Зокрема, дослідження питань корупційних проявів, їх протидії та запобігання займається визначене коло суб'єктів, що наділені такими повноваженнями у законодавчому порядку, головна компетенція належить державним органам. З огляду на це, особливої уваги набуває дослідження їх розвитку з урахуванням історичних передумов формування та розвитку органів з протидії та запобігання корупції.

Соціологічні дослідження слугують прямим підтвердження необхідності такої боротьби, зокрема, прикладом слугує Всеукраїнське соціологічне опитування (2926 респондентів), організатором якого став Київський міжнародний інститут соціології у вересні 2018 року на замовлення ГО «Детектор медіа», фінансову підтримку надано Міністерством іноземних справ Данії та NED (National Endowment for Democracy). За результатами 57% опитаних вважають корупцією у ладі одну з топ-загроз, як внутрішній ризик для незалежності України. Цей факт дає можливість пересвідчитись, що функціонування державних органів у даній сфері – один з пріоритетних напрямів внутрішньої державної політики[2, с. 21].

Наша держава є відносно молодою, але ж перші задекларовані спроби боротьби з корупцією в Україні датуються груднем 1992 року, так прем'єр міністром України Л. Кучмою було зазначено: «уряд України встановить жорсткий контроль за незаконними прибутками, усе зараз веде важку боротьбу з корупцією». І вже у листопаді 1993 році організовано діяльність одного з перших органів по боротьбі з корупцією – Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, очолив який Президент України.

У період з 1993 по 1995 рік суб'єктами у реалізації державно політика із боротьби з економічною злочинністю були переважно співробітники слідчо-оперативних груп Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України. 1997 рік привів до ланки законодавчих змін на шляху по боротьбі з економічною злочинністю та вніс зміни у діяльність відповідних органів: створення підрозділів боротьби з організованою злочинністю в системі МВС, СБУ, Державній податковій адміністрації (податкова міліція) [1, с. 277].

Виклики сучасності вимагають реорганізаційних підходів, так на теперешній час ключовими здобутками у сфері інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні стало створення спеціалізованих антикорупційних органів по боротьбі з корупцією, а саме, НАЗК, САП, НАБУ, НПУ, АРМА, а також ДБР має найближчим часом відіграти важливу роль у цьому процесі [2, с. 15]. Відповідна інформація про здобутки спеціалізованих антикорупційних органів міститься у відповідних розділах Національної доповіді. Також відзначимо суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції, що, в свою чергу, поділяються на групи:

- 1) суб'єкти із загальними повноваженням;

- 2) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;
- 3) суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів [4].

Відповідне місце відводиться також антикорупційній політиці у системі національних пріоритетів. Перш за все, головними заходами для втілення антикорупційної політики є імплементація антикорупційного законодавства, а також забезпечення ефективної, координованої та прозорої системи роботи антикорупційних інституцій. З цією метою експерти Центру політико-правових реформ розробили альтернативні проекти Антикорупційної стратегії та Державної програми з її реалізації на 2019–2023 роки, подали відповідний проект (станом на 17 липня 2019 року) Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» (Антикорупційна стратегія) на 2019-2023 роки», оскільки важливість такою вбачають у відсутності ефективна стратегія запобігання і протидії корупції [5].

Так, О. Пархоменко-Куцевіл у своєму науковому дослідженні виокремила державні органи, що формують та реалізують антикорупційну політику, до таких відносять: органи прокуратури, у тому числі Спеціалізована антикорупційна прокуратура; органи Національної поліції України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції; Державне бюро розслідувань; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Вищий антикорупційний суд [3, с. 35].

Таким чином, нами було здійснено аналіз функціонування державних органів з протидії та боротьби з корупцією, актуальність якого підтверджена опитуваннями, але це питання потребує подальшого дослідження з урахуванням міжнародного досвіду, оскільки такі знання стануть тією підмогою, що потребує Україна на шляху до викоренення корупції у всіх сферах суспільного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Горган О.Л. Історичні аспекти боротьби з корупцією в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*: електр. наук.-фах. Видання. 2015. № 2. 329 с.
2. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 29 берез.2019 № 885. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf> (дата звернення: 30.10.2019)
3. Пархоменко-Куцевіл О. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. *Збір. наук. праць. Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3 (38). С. 33-38.
4. Суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції. Інформаційна сторінка / Головне управління Пенсійного фонду України в Луганській області. URL: <https://www.pfu.gov.ua/lg/873-sub-yepty-u-sferi-zapobigannya-ta-protydiyi-koruptsiyi/> (дата звернення: 30.10.2019)
5. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки». Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873832-nova-antikoruptionsyna-strategiya-dlya-ukrayini-yakoju-vona-mae-but-i-poglyad-ekspertiv> (дата звернення: 30.10.2019).

ЗЕМЛЯНКО

Марія Сергіївна,

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко Олег Іванович,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Однією з найважливіших проблем, яку намагається вирішити українська влада є корупція, а точніше шляхи її подолання та протидія їй. Актуальність даної теми зумовлюється тим, що корупція провокує кризові явища, негативно впливає на економіку країни, а також перешкоджає налагодженню відносин між владою та громадянами країни. Слід зазначити, що корупція в Україні розвивається та розвиватиметься доти, доки серйозно нестабільною залишатиметься уся система управління.

Питання проблеми корупції піднімається у працях багатьох вчених та науковців, зокрема: Ю. Баулін, В. Борисов, О. Бусол, В. Гаращук, В. Голіна, Н. Кузнєцова, О. Лемешко, В. Лукомський, В. Лунєєв, М. Мельник, А. Мізерій, А. Мухатаєв, Є. Невмержицький, В. Соловійов, М. Хавронюк, І. Чубенко та ін.

Згідно Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди [4]. У наш час найбільш характерними і поширеними формами прояву корупції є одержання неправомірної вигоди, підкуп державних і політичних діячів, чиновництва та ін. Можна сказати, що особливо широкі масштаби корупція набуває у період кризи або розладу політичних режимів. Також, багато вчених та науковців співвідносять термін «корупція» з терміном «корозія», який перекладається як руйнування або роз'їдання. В Україні корупція виникла не на порожньому місці, ще далеко за роки незалежності. Вона планомірно вразила всю сферу державного управління, перетворившись на її характерну особливість, та призвела до викривлення характеру і стимулів соціально-економічного зростання. Незважаючи на те, що для запобігання корупції в країні існують низки законів, антикорупційні стратегії, а також Національне антикорупційне бюро України, можна сказати, що корупція з кожним днем

тільки зростає.

Сьогодні не відомі такі методи, які стовідсотково зможуть прибрати або знизити рівень корупції в країні. Якщо дивитись з формальної точки зору, якщо не буде держави не буде і корупції. Але все ж таки є країни в світі, в яких дії, які були направлені на подолання корупції призвели до успіхів. Це є підтвердженням того, що методи боротьби з корупцією існують.

До недоліків чинної в Україні системи соціального захисту громадян належать: надмірна забюрократизованість, складність процедур звернення громадян за призначенням соціальної допомоги чи наданням соціальних послуг.

Наведені недоліки дають підстави говорити про необхідність переосмислення державної соціальної політики, оскільки:

соціальна політика, зосереджена на простому перерозподілі, опускає людей, яким треба допомогти, до рівня звичайних пасивних одержувачів державної допомоги. Проте в такому разі відсутня належна увага до реальних людських потреб, пов'язаних не тільки із втратою доходів, а й з раціональною діяльністю та соціальними контактами.

концентрація соціальної політики на перерозподілі оминає увагою інші соціально важливі сфери державної політики, насамперед сімейну та освітню, які значною мірою орієнтовані на майбутнє.

соціальна політика перерозподілу дійшла меж своїх можливостей, проте від неї можливо запозичити певні принципи і, насамперед, солідарність. Говорячи про досвід переходу держави до соціальної політики розподілу, пропонуємо звернути увагу на соціальну реформу в Грузії, сутність якої полягає в більш ефективному розподілі коштів державного бюджету з урахуванням його загальних можливостей [1, с. 177].

Першими реальними діями (заходами), які допоможуть покращити ситуацію з питання корупції сьогодні можуть стати: посилення законів і їхнє виконання, тим самим підвищивши ризик покарання; створення економічних механізмів, які дозволяють посадовим особам збільшити свої доходи, не порушуючи правила і закони; посилення ролі ринків і конкуренції, тим самим зменшивши розмір потенційного прибутку від корупції.

Отже, сучасна антикорупційна політика повинна базуватися на таких чинниках: очищення влади, для того щоб позбутися спадщини колишньої влади, утвердивши демократичні цінності, верховенства права та права людини; запровадження жорсткого контролю над особами, наділеними владними повноваженнями, за їх доходами й видатками; проведення необхідних реформ з метою створення сприятливих умов для бізнесу; запровадження доброчесності в діяльності державних органів і вирішенням питання щодо їх належного матеріального забезпечення; дієвий контроль з боку громадянського суспільства, незалежних засобів масової інформації, умовою чого є створення нормальної атмосфери у спілкуванні між громадянами та владою, їх прозорість в прийнятті рішень державних органів [2, с. 144-145].

Отже, щодо подальших досліджень у цій сфері, враховуючи, що процес

законодавчого реформування окремих інституцій, які є причетними до боротьби з корупцією, продовжується, вони будуть актуальними й надалі. Також затребуваними будуть наукові пошуки у сфері зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією та участі у цьому процесі України.

Бібліографічні посилання:

1. Береза О.Д. Корупція у сфері державного управління як стримуючий фактор соціально-економічних реформ. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 173-180.
2. Луценко М.М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 15. С. 142-145.
3. Онишук О.О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Адвокат*. 2010. № 9. С. 35-37.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
5. Марчук М.П. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 470-474.

КОТЛЯРОВ

Сергій Олександрович

курсант 3 курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Санакоев Дмитро Борисович

кандидат юридичних, наук, доцент,
завідувач кафедри фінансово-
економічної безпеки факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Запобігання та протидія корупції, і кримінальної, і адміністративної, завжди перебувають під пильною увагою держави. З цього приводу науковці зазначають, що на сьогодні завдання боротьби з корупцією розглядаються як загальнодержавні та пріоритетні. Боротьба з корупцією вже вийшла з формальних меж, стала предметом постійної уваги керівництва держави, громадян-

ських організацій.

В Україні корупція є однією з проблем, що вимагає невідкладного розв'язання. Вона становить значну загрозу демократії, принципу верховенства права та закону, соціального прогресу, національної безпеки, становлення громадянського суспільства. Тому, створення дієвої системи запобігання корупції, розробки та впровадження комплексу організаційно-правових заходів щодо протидії цьому явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків має стати одним із пріоритетів держави [1, с. 208].

Організована злочинність добре законспірована та через латентність більшості вчинених злочинів, вона вимагає від правоохоронних органів іншої стратегії та засобів, ніж ті, що можуть використовуватись для розслідування «звичайних» злочинів. Тобто те, що є природним і важливим при кваліфікації та розслідуванні окремого злочину, є неприйнятним при боротьбі з організованими злочинними угрупованнями у сфері економіки. Розглядаючи питання реформування правоохоронної системи України, особливу увагу акцентуємо на тому, що загроза конституційному ладу України з боку організованої злочинності та корупції виявляється у намаганні створення нею на державному та регіональному рівнях паралельних нелегальних владних структур, незаконних збройних формувань, зокрема, і таких, що фінансуються спецслужбами іноземних держав. При цьому, як наголошується у фахових дослідженнях, проникнення корупції у політичні партії та рухи, органи влади, її прояви у політичних діячів і державних посадових осіб, призводить до втрати довіри до влади, а також до нарощування напруженості в суспільстві, розповсюдження правового нігілізму, розв'язання політичних суперечок насильницьким способом.

Отже, корумповані державні службовці часто самі є складовою організованої злочинності. Певна, і доволі значна, частина державних службовців використовує переваги свого службового становища не тільки заради одноразової матеріальної вигоди, вона прагне створення для себе особисто ефективних важелів економічного впливу на певні сфери суспільних відносин. У ряді випадків представники органів державної влади безпосередньо створюють, або беруть під свій «захист» вже створені структури організованої злочинності. Більше того, кримінологічні дослідження вказують, що організована злочинність виступає як діалектична категорія – наслідок, тобто злочинність, яка спричинила реалізацію умов, характерних для ринкової економіки.

Безумовно, реформування, модернізація, осучаснення структурних елементів державного управління, не могли оминати корупційну злочинність. Корупція в Україні, на думку О.М. Костенка і О.Ю.Бусола, у період незалежної держави створює платформу поступового перетворення її форм до олігархічної моделі. Цьому, як пишуть зазначені вчені, слугували вибори президента України в 1999 році та всеукраїнський референдум серед громадян з приводу реформації системи державного управління в 2000 році, що фактично ознаменувало закінчення процесу олігархізації в Україні [2, с.143-151].

Водночас, війна на Сході України викликала соціальну та психологічну напруженість й масову незадоволеність урядом і владою в цілому. З іншого боку, маса корупціонерів, використовуючи воєнний конфлікт, збагачується за рахунок державного бюджету та платників податків.

Світова спільнота розглядає корупцію в Україні, як одну з найбільших загроз правопорядку, демократії, правам людини, чесності та соціальної справедливості, що заважає економічному розвитку та становить реальну небезпеку для нормального функціонування суспільства. Ось чому європейські донори протидії корупції в Україні, виділяючи мільйони доларів на її запобігання, вимагають від держави реальних кроків, а не показовості.

Отже, незважаючи на значні масштаби корупції в Україні, з урахуванням поступової інтеграції у європейський простір, маємо усвідомити, що перехід від «керованої демократії» до консолідованої демократії, вихід із затяжної кризи, успішне проведення реформ можливе лише завдяки всеохоплюючому подоланню корупції.

Система заходів щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю нерозривно пов'язані між собою, як складник безпеки нації. Саме ці заходи визначаються соціальними факторами, з урахуванням яких створюються системи, механізми впливу на соціальні процеси, тому природа організованої злочинності має розглядатися у взаємозв'язку з процесами соціального управління. Корумповані державні службовці переважно, є складовою організованої злочинності. Певна і доволі значна їх частина використовує переваги свого службового становища не тільки для отримання одноразової матеріальної вигоди, вона прагне створити для себе важелі впливу на економічні процеси суспільства. На сьогодні, у більшості випадків, прагнення особи обійняти в органах влади певну посаду, пов'язану з отриманням певних повноважень здійснення функцій представників влади чи місцевого самоврядування, мотивуються можливістю доступу до різноманітних корупційних схем та фінансується організованими злочинними формуваннями, зокрема, і такими, що створені або використовуються іноземними спецслужбами та організаціями для проведення підривної діяльності проти України.

Бібліографічні посилання:

1. Костенко О.М. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів; основні тези / О.М. Костенко, О.Ю. Бусол. *Публічне право*. 2016. № 2 (22). С. 208-217.

2. Публічно-правова протидія корупції: навч. посібник / Топчій В.В., Шелебей В.А., Супрун Т.М.; Держ. фіскальна служба в Україні, Ун-т держ. фіскальної служби в Україні [та ін.]. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. С. 143-151.

ОЛІЙНИК

Ілона Олексіївна

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Маймур Фелікс Федорович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ ЯВИЩ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні корупція посідає перше місце в нашій країні, адже вона не припиняється, а навпаки розповсюджується все ширше. Із 2014 року корупційний режим в Україні все зростає. У квітні 2018 року Україна зайняла перше місце за рівнем корупції із 41 країн.

Професор Н.В. Кузнецова пропонує нам розглядати корупцію не тільки як правове, а й соціальне, моральне та економічне явище, яке завдає шкоди нашому суспільству. Даний підхід є найбільш достовірним, тому що корупцію не можна розглядати лише в одному аспекті, а якщо ми будемо уникати інші сторони, то неможливо визначити сам термін в повному обсязі.

Зараз кожна людина є під впливом цієї діяльності, адже ми звикли до того, що всі питання вирішуються грошима. Корупція – це явище, яке призводить до занепаду самої держави та соціуму. Багато років ця проблема стояла на місці, тому що ніхто не звертав на це увагу. Всім людям було вигідно вирішувати свої проблеми не самостійно, а за рахунок хабарництва, але вони навіть не підозрювали до чого може призвести ця «вигода».

Що таке корупція, знають лише 59,4 % населення, але це є лише половина із нашого суспільства. Багато хто не признається в своїй корупційній діяльності, але кожен день наше управління робить все заради того, щоб припинити це явище. Законодавчої чинності корупція знайшла в Законі України «Про засади запобігання і протидії корупції». Якщо брати до уваги різні соціодослідження, то перше місце в корупційній діяльності займають лікарні, тому що зараз за кожен похід в лікарню люди звикли «віддячувати лікареві», купувати ліки за свій рахунок.

Звернувши увагу на це, ми бачимо, що люди самі привчили себе до

«хабарів» та розповсюдили їх по всій країні, адже кожне діло починається з когось. Корупція не припиниться за один день – щоб викоринити її з нашого соціуму, потрібен не один рік і не одна людина, а це повинно зрозуміти все суспільство і захотіти боротися з цією діяльністю. Адже поки ми не перестанемо давати «хабарі», «віддячувати» та робити інші дії, які є направлені проти нас в майбутньому, – це не припиниться.

Зараз найвищі результати в боротьбі з корупцією мають ЗМІ, антикорупційні органи, Нацполіція та громадські організації. Корупція є повсюди, тому що вона безкарна, якщо всі корупціонери зрозуміють, що це явище є дійсно караним, то вони перестануть займатися цією «неблагодійною» діяльністю.

На даний момент антикорупційна реформа набирає все більшої чинності й існує шанс на те, що ми скажемо корупції «Стоп!». Наше управління намагається викоринити корупцію з нашого життя, запобігти всіх «повсякденних хабарів», зробити життя вищого рівня та наближують його до європейського. Антикорупційні реформи в Україні дуже важливі для ЄС. І українське суспільство вимагає цього також. Корупція все ще є головним фактором, який перешкоджає економічному та політичному розвитку в Україні.

Корупція дуже дорого коштує нашому матеріальному та духовному життю, тому що вона стає етично прийнятою формою дій. Вивчення причин і наслідків корупції та боротьби з нею сьогодні є нагальною проблемою суспільних та юридичних наук.

Для припинення корупції потрібно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, ЗМІ та інших протиправних діях в окремих діях відомствах. Єдиною метою усіх державних органів є забезпечення дотримання прав і свобод людини, адже якщо громадяни будуть задоволені реалізацією дій, які бере на себе держава, то все буде по-новому. На нашу думку, корупція полягає у жадібності та майновій нерівності, тому для вирішення цієї проблеми потрібно змінювати менталітет людей, адже поки що ми не здатні боротися з тим, що є для нас нормою.

Отже, корупція – це явище, яке походить від культурного розвитку держави. Корупцію неможливо створити вона сама породжується, а так як хабарництво є вирішенням усіх питань, то нам потрібно зупинити цю систему. Наша країна з кожним роком стає сильнішою у вирішенні глобальних питань, які стосуються кожного громадянина України. Ми на правильному шляху до покращення рівня життя та менталітету нашого народу. Все залежить від нас, якщо ми хочемо бачити своє життя кращим, не знати про корупцію та жити легко і на високому рівні, то потрібно робити все заради цього.

Бібліографічні посилання:

1. Середзінський І.В. Шляхи подолання корупції в Україні. http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Pravo/20977.doc.htm.
2. Корупція в Україні: за що українці платять в лікарнях, школах і судах:

<https://ukr.segodnya.ua/ukraine/korruptsiya-v-ukraine-za-chto-ukraincy-platyat-v-bolnicah-shkolah-i-sudah-1060121.html>.

3. Курс адміністративного права України.
http://pidruchniki.com/1154052548246/pravo/ponyattya_koruptsiya_koruptsiyne_diyannya_koruptsiyne_pravoporushennya.

4. Євросоюз запустив в Україні антикорупційний проект.
<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2239872-evrosouz-zapustiv-v-ukraini-antikorupcijnij-proekt.html>.

5. Корупція. Шляхи її подолання. <http://dergachirda.gov.ua/news/776>.

ХИТРУК

Руслана Олегівна,
курсант 3 курсу
спеціальність 081 «Право»
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Паршин Юрій Іванович,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри
фінансово-економічної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СИСТЕМА ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Корупція сьогодні стала системним фактором, що робить негативний вплив на ефективне функціонування систем управління, суспільства і окремих громадян. Мінімізувати рівень корупційних проявів можна лише в тому випадку, якщо відповідні комплексні заходи будуть здійснюватися в рамках єдиної державної антикорупційної політики. Для реалізації такої політики доцільно створення спеціального координуючого органу. Причому цей орган не повинен бути ще однією структурою, яка виконує своєрідні поліцейські функції.

В якості одного з можливих варіантів такого координуючого органу може бути обрана Асоціація або інше утворення, яка створена на базі авторитетних об'єднань бізнесу і взяла би на себе зобов'язання щодо неухильного виконання принципів антикорупційної діяльності. Головним в її роботі повинні бути такі завдання:

- розробка і здійснення єдиної антикорупційної політики;

- взаємодія зі структурами громадянського суспільства;
- антикорупційне просвіта та формування в суспільстві антикорупційного світогляду.

Пропонований антикорупційний орган повинен мати право спостерігати за проведенням торгів, конкурсів і аукціонів за державними замовленнями, державних закупівель і продажу державного майна. Також він повинен стати центром, куди надходять і де аналізуються спеціальні декларації державних службовців і вищих посадових осіб, які свідчать про динаміку їх майнового стану, а також про відповідність реальних доходів і витрат.

У той же час при дослідженні проблеми корупції треба розуміти, що у самому дійстві або процесі корупції приймають участь і чиновники і бізнес. І хоча корупція провокується бюрократією, а також її надлишковими функціями, ініціаторами конкретних корупційних практик часто стають менеджери компаній. Це підтверджується дослідженнями, які були проведені професором Лондонського університету (UCL) А. Леденевою та старшим партнером Ward Howell, професором INSEAD С. Шекшнею [1]. Вони провели дослідження та на підставі аналізу з урахуванням частоти використання 27 конкретних форм корупції (корупційними практиками), у них вийшла така картина: менеджери є не тільки ініціаторами переважної більшості корупційних дій, а й отримують персональну вигоду від значного числа таких дій. Основні збитки від корупції в бізнесі приймають на себе акціонери

Слід зазначити також, що між корумпованими чиновниками і зацікавленими у вирішенні питань підприємствами стала з'являтися маса посередників, які стали робити свою корупційну бізнес саме на посередництві. Звернення до посередників помітно знижує транзакційні витрати корупції, при цьому посередник часто веде переговори не про хабарі, а про винагороду за офіційно надані послуги, які оплачуються за встановленими ринковими розцінками. Предмет домовленості може навіть оформлятися документом і дає клієнтові передбачені законом гарантії виконання договірних зобов'язань.

Відносно корумпованих чиновників треба зазначити, що багато посередників знаходяться з ними в неформальних відносинах, створюють атмосферу довіри і доброї волі, і сторони в цьому випадку домовляються про взаємовигідні умови. Взаємодія посередника і корумпованого чиновника, як правило, носить стійкий та постійний характер, і така взаємодія пов'язана з отриманням взаємної вигоди на довгостроковій основі.

Дослідження, проведені старшим науковим співробітником центру IRIS Університету штату Меріленд (США) Л. Поліщуком та докторантом Тулузької школи економіки О. Щетиніним показали, що обидва ефекти присутності посередників – зниження витрат досягнення домовленості про хабарі та гарантії від викриття – йдуть на користь саме корумпованому чиновництву, тоді як приватний сектор виграє від першого з названих ефектів і програє від другого [2]. Також зазначимо, якщо другий ефект переважає над першим, до того ж вигода від скорочення посередниками легітимних витрат дотримання

встановлених державою вимог невелика, то приватний сектор в результаті виявляється в програті від присутності посередників на ринку адміністративних послуг.

Оптимістичним є те, що розвиток законодавства і правозастосовна практика свідчать про рух нашої держави в напрямку протидії корупції [3, 4]. У той же час одним з ключових ризиків у боротьбі з корупцією є та обставина, що наявність численних антикорупційних інституцій, а відповідно і стратегій та планів не завжди супроводжується їх належною і систематичною реалізацією.

Бібліографічні посилання:

1. Шекшня С. Як перемогти корупцію в бізнесі. URL: <http://www.tks.ru/politics/2012/05/03/0010>
2. Посредники между частным сектором и государством: содействие бизнесу или соучастие в коррупции? URL: <http://institutiones.com/general/238-2008-07-09-15-40-11.html>.
3. Закон України «Про запобігання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
4. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». URL: https://minjust.gov.ua/m/str_36096.

ЯКИМЕНКО

Кристина Петрівна

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Рибалкін Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

У сучасному світі корупція є однією з найбільших проблем та «хвороб суспільства», тому що через наявність в державі корупційних правопорушень заважає повноцінному її розвитку, особливо в економічній та соціальній сферах життя. Проблема корупції дуже актуальна сьогодні як в Україні, так і в інших державах. Для подолання корупції різними країнами використовують-

ся відмінні способи та засоби, на які слід звернути увагу Україні, тому що вони можуть бути ефективнішими в наших умовах.

Оскільки жодна країна світу поки що не може подолати корупцію, актуальним є дослідження існуючого досвіду та формування нових концепцій, що сприятимуть протидії такому складному та небезпечному явищу.

Перш за все, слід визначити, що є корупцією. Відповідно до законодавства України, корупція – це використання особою, зазначеною Законом, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у Законі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

В основі антикорупційної політики Європейського Союзу такі складові: політична воля; відповідність міжнародним конвенціям; розширення сфери застосування; антикорупційне законодавство; механізм його реалізації; ефективна діяльність усіх установ, відповідальних за дотримання антикорупційних норм; удосконалена система прийняття на державну службу; адекватна заробітна плата; прозорість та підзвітність діяльності влади; толерантність; чіткі правила фінансового контролю; реєстр корупціонерів; конфіскація майна [2, с. 2].

У Сінгапурі діє спеціалізований структурний підрозділ – Бюро з розслідування випадків корупції. Такий орган має повноваження для проведення слідчих дій і зобов'язаний передбачити комплекс заходів превентивного характеру [3]. Щодо державних заходів протидії корупції, то в Міністерстві внутрішніх справ Словаччини функціонує Антикорупційний комітет, який має повноваження щодо проведення запобіжних заходів щодо корупційних правопорушень і, звісно, розслідування фактів вчинення таких злочинів серед співробітників

Досвід боротьби з корупцією у Німеччині та Словаччині свідчить про ефективність залучення громадськості для боротьби з корупцією. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30% стосується справ щодо корупції [4, с. 72].

Цікавим є досвід Фінляндії як однієї з найменш корумпованих країн світу. Відповідно до положень Кримінального кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як корупція, передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років залежно від ступеня суспі-

льної небезпеки злочину [5, с. 29].

Досвід усіх зазначених вище держав має для України більш просвітницький характер, оскільки надто різна ментальність, але окремі особливості антикорупційної політики цих країн можуть бути застосовані в нашій державі. Більш нагальним є досвід сусіда – Польщі. Так, до 2002 року в державі не існувало окремого нормативно-правового акта, який регулював би усі питання, пов'язані з корупцією. Відповідні норми містились в Кримінальному кодексі, де передбачались покарання за різні види хабарництва і перевищення службових повноважень [6, с. 138]. Спонукальним чинником були укладені міжнародно-правові договори та наполегливість з боку Європейського Союзу, як наслідок – у 2018 році Польща зайняла 36 місце в Індексі сприйняття корупції. Для порівняння, Україна – 120 місце.

Отже, Україна сьогодні наділена різними можливостями у сфері боротьби з корупцією. Маємо приклади розвинутих держав, економічних та соціальний рівень розвитку яких є високим. Проаналізувавши, бачимо, що лише державними засобами в боротьбі з цим явищем не впоратись, необхідно залучати громадські організації, щоб з різних сторін здійснювати боротьбу з корупційними явищами. Щодо нормативної бази, національне законодавство передбачає декілька нормативно-правових актів, спрямованих на подолання в Україні корупції, серед яких є й Кримінальний кодекс, що є спільним з багатьма державами, наприклад, з Польщею. Але, зупинятись на наявних засобах не варто, потрібно продовжувати пошук нових методів боротьби з цією проблемою для створення дійсно правової, соціальної держави.

Бібліографічні посилання:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Ахтирська Н.М. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015. № 18. С. 2-4.
3. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.
4. Ільєнок Т.В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 71-77.
5. Задирака Н.Ю. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. *Віче*. 2014. № 10. С. 27-29.
6. Попович Т.П. Протидія корупції у державах Центральної Європи: нормативний та інституційний рівні. *Пріоритетні завдання та стратегії розвитку юриспруденції у світовій науці: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. 2016. С. 137-140.

Хованова Діана Олексіївна,
курсант факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Санакоєв Дмитро Борисович
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансово-
економічної безпеки факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

У Кримінально процесуальному кодексі України нормативно закріплено рівність перед законом і судом. Так, в ч. 1 ст. 10 зазначено, що не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками. Водночас, ч. 2 цієї ж статті декларує, що у випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб, (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями [1].

Іноземні громадяни – це особи, які перебувають на території однієї держави та мають громадянство іншої держави [2, с.159]. Тому однією з особливостей правового статусу іноземця, як фізичної особи, є певні особливості існування такого статусу, оскільки для нього фактично існує два правових статуси: один, що існує на батьківщині іноземця, другий – у країні його перебування – Україні, що безумовно потрібно враховувати при організації розслідування у кримінальному провадженні та в разі проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Україна на даному історичному етапі свого розвитку, зазнає змін, що полягають у посиленій міграції та еміграції. На цьому фоні можна виокремити певні злочини та об'єднати їх у групу для аналізу, з метою вирішення нагальних питань розслідування такої категорії злочинів. За останніми даними Державної прикордонної служби України, перетин кордону іноземними громадянами склав 27 мільйонів. Зазначається, що статистика вказує на сталу тенденцію до збільшення кількості іноземних громадян, які перетинають український кордон.



Зараз в Україні гостро стоїть питання нелегальних мігрантів, адже саме ця категорія іноземців найчастіше стає суб'єктом кримінальних правопорушень. Як констатує Голова Державної прикордонної служби країни Петро Цигикал: «За підсумками попереднього року кількість нелегальних мігрантів в Україні зросла приблизно на третину. Загалом минулого року затримано 3270 нелегальних мігрантів. 2100 осіб 2018 року порушили правила перебування в Україні, переважно це громадяни Молдови, Росії, Болгарії, Азербайджану, В'єтнаму, Туреччини» [3].

18 жовтня 2018 року Верховна Рада ухвалила закон, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України, 7 листопада 2018 року його підписав президент. Але зменшення кількості кримінальних правопорушень, суб'єктом яких виступає іноземець, не зменшилось.

Актуальною залишається проблема розкриття економічних злочинів, вчинених іноземцями, адже в умовах сучасного технологічного та інформаційного розвитку національних економік стрімко набирає обертів економічна злочинність, що характеризується загрозливими розмірами. Вчинення злочинів в сфері економіки становлять реальну небезпеку країни в цілому та окремих громадян, оскільки розвиток економіки забезпечує існування та розвиток суспільства [4].

Слушною є позиція І.М. Даньшина, який розглядає економічну злочинність як складну інтеграційну систему, що складається з умисних корисливих злочинів проти економічних відносин власності, умисних корисливих господарських злочинів, злочинів посадових осіб, котрі завдають істотної шкоди у сфері економічної діяльності, злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними співтовариствами і завдають шкоду економічним відносинам власності, а також комерційній, фінансовій, банківській та іншій господарсько- економічній діяльності [5].

До системи економічних злочинів, передбачених чинним КК України, належать:

- 1) злочини проти власності;
- 2) злочини проти фінансової системи;
- 3) злочини у сфері виконання бюджету;
- 4) злочини у сфері підприємницької діяльності;
- 5) злочини у сфері вільної конкуренції;
- 6) злочини у сфері приватизації;
- 7) злочини у сфері прав споживачів;
- 8) службові злочини (за наявності матеріальних збитків);
- 9) злочини у сфері комп'ютерної діяльності.

Майже за півтора місяця поліція задокументувала понад 400 кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями. Так, лише з початку практичного етапу операції «Мігрант» поліцейські задокументували 434 кримінальні правопорушення, вчинені іноземцями. Найбільше громадяни іншої країни вчинили крадіжок, грабежів, розбоїв, з числа економічних злочинів – шахрайств – 166 фактів [6]. За офіційними даними МВС за 2017-2019 роки іноземцями всього скоєно 7275 злочинів. З яких найпоширенішими в економічній сфері є:

Стаття КК України	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Шахрайство (190)	321	308	166
Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (191)	87	73	53
Легалізація та (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (209)	24	20	16

Найбільше скоєно економічних злочинів іноземцями (за національністю): країн Прибалтики, у 2017 році: громадянами Молдови – 869 злочини; у 2018 році: громадянами Литви – 993, а також - громадянами Польщі – 701, у 2019 році громадянами Болгарії – 887.

На прикладі шахрайства ст.190 Кримінального кодексу України, який охоплюється злочинами проти власності, ми продемонструємо аспекти розслідування такої категорії злочинів, вчинених іноземцями. Іноземці, що прибули в Україну як туристи чи для участі у спортивних змаганнях, фестивалях, конкурсах, а також учасники наукових конференцій, симпозіумів, аспіранти, студенти, практиканти, працівники іноземних банків, фірм, підприємств, фахівці й робітники за договорами (контрактами), не користуються ніякими привілеями та імунітетом від української юрисдикції. Вони несуть кримінальну відповідальність за злочини, вчинені в Україні, і наділені кримінально-процесуальними правами та обов'язками нарівні з українськими громадянами.

Згідно з Європейською конвенцією про взаємну допомогу в кримінальних справах (чинне кримінально-процесуальне законодавство поки що не містить аналогічних норм), повідомлення про затримання чи арешт іноземця

негайно, але в кожному разі не пізніше трьох діб, спрямовується через МЗС посольству чи консульству країни, громадянином якої він є.

Дозвіл відвідати затриманого чи арештованого громадянина іншої держави повинен бути виданий працівникам посольств чи консульським службовим особам на їхнє прохання в термін не пізніше чотирьох днів після затримання чи арешту. Дозвіл дається Генеральним прокурором України чи його заступником за узгодженням із МЗС і в разі потреби погоджується з СБУ, МВС чи Верховним Судом України. Якщо затриманий чи арештований відмовляється від такої зустрічі та заявляє про це письмово, дозвіл не видається, про що повідомляється в МЗС України.

Розпочинаючи кримінальне провадження, слід з'ясувати, чи володіє іноземець чи особа без громадянства українською мовою, і чи не потребує перекладача, якою мовою бажає давати покази – українською, рідною чи іншою мовою. Якщо показання даватимуться не українською мовою, негайно запрошується перекладач і всі процесуальні дії проводяться за його участі. Перекладачеві обов'язково роз'яснюються його права та обов'язки, він попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправильний переклад (ст. 384 КК України), а також за відмову перекладача від виконання покладених на нього обов'язків (ст. 385 КК); іноземцеві (особі без громадянства) роз'яснюють його право давати показання обраною ним мовою та право відводу перекладача [7].

Отже, для ефективного розслідування економічних злочинів, вчинених іноземцями, працівники правоохоронних органів повинні проявити професіоналізм і дотримуватися порядку проведення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень у відповідності до КПК. Необхідно враховувати й деякі аспекти розслідування злочинів цієї категорії. Також важливим є удосконалення заходів щодо запобігання злочинності мігрантів (іноземців).

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13.
2. Юридичні терміни : тлумачний словник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка. 2 ге вид., стереотипне. К. : Либідь, 2004. 320 с.
4. Цигикал: Кількість нелегальних мігрантів за 2018 рік в Україні зросла на третину. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/tsigikal-kilkist-nelegalnih-migrantiv-za-2018-rik-v-ukrajini-zrosla-na-tretinu-713281.html> (дата звернення: 25.10.2019).
3. Скакун Т. О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення. Ефективна економіка. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6195> (дата звернення: 25.10.2019).
5. Даньшин І.М. Питання про кримінологічне поняття економічної злочинності / І.М. Даньшин // Проблеми боротьби зі злочинністю у сфері економічної діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (15-16 груд. 1998 р.) X. 1999. С. 66-71.
6. Майже за півтора місяця поліція задокументувала понад 400 кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями. URL: <://www.kmu.gov.ua/ua/news/majzhe-za-pivtora-misyasya-policiya-zadokumentovala-ponad-400-kriminalnih-pravoporushen-vchinениh-inozemcями> (дата звернення: 25.10.2019).
- 7.Юридичний портал. URL://meگو.info/ (дата звернення: 25.10.2019).

Мамедова Ельміра Алгаламівна
ад'юнкт кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Блінова Ганна Олександрівна
доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПОДАННІ ДЕКЛАРАЦІЙ: ЇХ НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ТА ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ

Система електронного декларування є одним з ключових антикорупційних механізмів, що виконує превентивну функцію і є дієвим інструментом виявлення корупції. Проект Антикорупційної стратегії України на 2018-2020 роки одним із важливих напрямів реалізації державної антикорупційної політики у попередні періоди, визначає запровадження електронної системи декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру [10]. Система електронного декларування гарантує громадський контроль за статками публічних службовців, які отримують дохід, зокрема з Державного бюджету, а також посилює несприйняття та суспільну негативну думку щодо корупційних проявів. Тому беззаперечним (що вже підтверджено на практиці) є те, що електронні декларації, які містяться в інформаційно-телекомунікаційній системі «Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», є джерелом інформації для виявлення корупції, як спеціально уповноваженими антикорупційними органами, так і громадськими активістами, що обґрунтовує вимоги ЄС щодо належного функціонування системи електронного декларування та перевірки декларацій [4].

Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) 10 червня 2016 року прийнято рішення №2, про початок роботи системи електронного декларування з 1 вересня 2016 року [2; 9]. Закон України «Про запобігання корупції» зазначає, що НАЗК забезпечує ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [7]. Рішенням НАЗК від 09 лютого 2018 року № 166, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 21 березня

2018 року за № 345/31797, затверджено Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [8].

Проте, за даними НАЗК, діяльність з перевірки декларацій є не дуже ефективною. Так, станом на 31 грудня 2018 року тривала повна перевірка 1 250 (з них 622 розпочато у 2017 році, 628 розпочато у 2018 році) декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо 750 суб'єктів декларування. На відміну від України Національне агентство з питань доброчесності Румунії (ANI), яке подекуди наводиться як належний приклад перевірки декларацій майна та активів, здійснює протягом року 4 000 перевірок за участі 40 інспекторів. Тобто кожен інспектор проводить близько 100 перевірок на рік, що забезпечується безпосереднім доступом до необхідних реєстрів та баз даних, а також самостійністю інспекторів. У НАЗК очікується, що з використанням автоматичної верифікації електронних декларацій, а також автоматизованого обміну даними з державними реєстрами, кількість повних перевірок зросте за рахунок автоматизації процесу повної перевірки в частині збору інформації [4].

Крім того після прийняття рішення про початок роботи системи електронного декларування та входження у період декларування, від громадян почала надходити велика чисельність звернень до апарату НАЗК з причин роз'яснювальної та консультативної роботи з питань антикорупційної діяльності. Ці звернення свідчать, що найбільш актуальними питаннями є електронне декларування, оцінка корупційних ризиків у діяльності юридичної особи та підготовка антикорупційних програм, а також питання запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. У результаті чого тільки у 2018 році працівниками НАЗК на даний час було проведено 82 навчальних заходи, для забезпечення формування однакового підходу до розуміння та застосування норм антикорупційного законодавства, учасниками навчальних зборів стали понад 5000 представників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування [4].

Проте, не дивлячись на проведену підготовку та пройдене сертифіковане навчання, проблема правильного декларування без ризиків та правильного розуміння законодавства на сьогодні залишається актуальним питанням. Ще є такі посадові особи, котрі не вміють заповнювати та подавати електронну декларацію, наприклад, посадовець, працівник на віддаленій залізничній станції, яка знаходиться в селі, швидше за все не розуміє принцип подання декларації, для вирішення цього питання йому потрібно їхати до районного центру, отримувати консультацію від юриста та провідного бухгалтера на підприємстві. Одним з принципів електронного оподаткування, окрім відкритості та прозорості, повинен бути обізнаність декларанта.

Громадяни України вже три роки декларують своє майно та доходи в електронному вигляді. На сьогодні є два етапи подання декларацій та чотири електронних форми, у кожному з етапів подання є свій період, у котрий де-

декларант повинен її подати, адже невчасно зареєстрована декларація для декларанта може обернутися в штраф порядку 40 000 грн.

Кожного року входження в період подання декларації офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції затикається з однією технічною проблемою, а саме перевантаженістю. У цей період сайт НАЗК перестає працювати у належному йому форматі, тобто подати чи сформулювати декларацію не вдається, така перевантаженість сайту триває завжди по різному. Прикладом такої роботи офіційного сайту НАЗК може бути судові справи, в оскарженні протоколів за ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» [7] та ст. 172-6 «Порушення вимог фінансового контролю» КУпАП [5] про несвоєчасне подання декларації без поважних причин. Суб'єкти декларування заявляли про некоректність та перебої роботи сайту, приводили до того, що одні й ті ж самі дані потребувалося вносити даних декілька разів. Існує багато повідомлень, про те, що У останні 1-2 тижні перед завершенням деклараційного періоду від перенавантаження збоїть Реєстр е-деклараций. Він або не працює, або заповнена напередодні інформація зникає чи спотворюється. Судов практика з цього питання строката. Наприклад, справи, що пов'язані із несвоєчасним поданням декларацій через технічні збої одних працівників завершуються для них накладенням адміністративного стягнення у вигляді штрафу на користь держави в розмірі п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в сумі 850 (вісімсот п'ятдесят) грн., а інших звільняють від відповідальності [6; 3].

В листі від 22.05.2017 N 223-943/0/4-17 Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією, зазначено, що конструктивною ознакою цього правопорушення є також несвоєчасне подання декларації без поважних на те причин [11]. Тобто за наявності останніх відповідальність за аналізованою частиною статті виключається. Під поважними причинами суд визначає, що слід розуміти неможливість особи подати вчасно декларацію у зв'язку з в тому числі внаслідок технічних збоїв офіційного веб-сайту Національного агентства з питань запобігання корупції. Проте необхідні докази цієї обставини. Такими доказами можуть бути офіційні відповіді НАЗК на запити декларанта, суду або електронна переписка з НАЗК. У таких відповідях НАЗК може підтвердити факти некоректну роботу програмного забезпечення, зупинки та перезапуски окремих компонентів цього реєстру. В такому випадку такі провадження закриваються через відсутність правопорушення [3]. Водночас фахівці нагадують, що для правильного заповнення декларації треба зібрати певні довідки, можливо, звернутися до державних реєстрів за отриманням інформації, тобто потрібний час. Отже, доцільно почати заповнення е-декларації десь за 2-3 тижні до завершення деклараційної кампанії, щоб зробити це без помилок та своєчасно [1].

Таким чином, ми приходимо до висновків, що для підвищення ефекти-

вності роботи НАЗК щодо обробки електронних декларацій та зменшення кількості випадків технічних збоїв в роботі обладнання та програмного забезпечення системи електронного декларування в період звідності необхідно завчасно : 1) закупити/орендувати додаткові сервери для розвантаження роботи сайту; 2) оновити ліцензоване програмне забезпечення; 3) створити програму котра в своєму функціоналі стала б помічником, а саме допомагала б в заповненні, маючи підказки в основі та могла б автоматично зареєструвати і відіслати декларацію в момент менш завантаженого сервера сайту НАЗК; 4) поширювати позитивний досвід серед декларантів, підвищувати рівень володіння антикорупційним законодавством та методикою заповнення електронних декларацій; 5) суб'єктам декларування починати процес заповнення декларацій з перших днів деклараційної компанії.

Бібліографічні посилання:

1. Актуальні питання подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2017 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/181/%D0%95-%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
2. Електронне декларування – 2016: деякі нюанси. URL: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/elektronne-deklaruvannya-2016-deyaki-nyuansi/>
3. За деклараційні порушення суди минулого року оштрафували 160 осіб (перелік). URL: <http://zp.nashigroshi.org/2019/02/18/za-deklaratsijni-porushennya-sudy-mynuloho-roku-oshtrafuvaly-160-osib-perelik/>
4. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zvit2018-1.pdf>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.
6. Постанова Тернівського міського суду Дніпропетровської області у справі Справа № 194/1247/18 від 25.09.2018. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76667258/>
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014. 2014 р. № 49. стор. 3186. стаття 2056
8. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 09.02.2018 № 166. Офіційний вісник України від 10.04.2018. 2018 р. № 28. стор. 302. стаття 1010. код акта 89781/2018
9. Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 2. Офіційний вісник України від 22.07.2016. 2016 р. № 55. стор. 136. стаття 1930. код акта 82531/2016
10. Проект Закону про Антикорупційну стратегію на 2018 - 2020 роки № 8324 від 26.04.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63942
11. Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією: Лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22.05.2017 р. N 223-943/0/4-17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00224.html

Наукове видання

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ
АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

*(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, 15 листопада 2019 року)*

Дизайн, оригінал-макет – *А.В. Самотуга*
Редактор *Н.Ю. Веріго*

Підп. до друку 12.11.2019 р. Формат 60x84/16. Друк – трафаретний. Папір офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 17,25 Обл.-вид. арк. 18,00. Тираж – 90 прим.
Зам. № 06/19-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018